

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Helena Štefanová

Recepce Émila Zoly v Čechách

The Czech Reception to Emile Zola

Praha, 2012

PhDr. Jovanka Šotolová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 8. 2012

Helena Štefanová

Anotace

Diplomová práce se zabývá recepcí francouzského spisovatele Émila Zoly v českém prostředí. Zakládá se na výzkumu dobového tisku, sledování překladů Zolových románů a četnosti jejich vydání včetně případných doprovodných studií, samostatných statí věnovaných spisovatelovu dílu a naturalismu. Pozornost je také soustředěna na obálky knih, prezentaci děl čtenářům. Samotný výzkum předchází rozsáhlá teoretická část pojednávající o metodách pojetí výzkumu recepce. Rovněž je věnováno několik stran spisovatelově biografii a jeho přijetí ve Francii.

klíčová slova: Émile Zola; realismus; naturalismus; komparatistika; literární věda; kritika; překlad; recepce

Abstract

This thesis analyzes the Czech reception to the French writer Emile Zola. It is based on the research of the contemporary press, the investigation of the translations of Emile Zola's novels and the frequency of their publication, including possible paratexts, studies dedicated to the author's work and *naturalism*. Furthermore, attention is given to the cover of the books and how the works are presented to readers. The research is preceded by a large theoretic section that explains the methods for the research conception. Lastly, there is a chapter describing the author's life and reception in France.

key words: Emile Zola; realism; naturalism; comparative literature studies; literary studies; criticism; translation; reception

Obsah

1. Úvod	7
2. Cíl a postup práce	7
3. Teorie recepce	9
3.1 Přístupy srovnávací literatury	11
3.1.1 Předmět zkoumání	11
3.1.2 Význam překladu	12
3.1.3 Komparatistické přístupy	12
3.1.4 Vznik pojmu recepce ve francouzské teorii	13
3.1.5 Literární historie, literární kritika a recepce	15
3.2 Kultura a překlad	19
3.2.1 Role a funkce překladu	19
3.2.2 Zvláštnosti překladu	21
3.3 Recepce překladu	22
3.4 Kritika překladu	24
3.5 Vlastní předmět zkoumání	29
4. Émile Zola	30
4.1 Dobový kontext	30
4.2 Biografie a hlavní mezníky	32
5. Recepce tvorby Émila Zoly ve Francii	45
5.1 Po Zolově úmrtí	45
5.2 Émile Zola v učebnicích literatury	47

5.3	Recepce Rougonů-Macquartů	48
5.4	Interpretace nejčastějších kritik 19. století po roce 1950	51
5.5	Přijetí románů	52
5.6	Zolovi současníci	53
6.	Situace na české literární scéně	56
6.1	První polovina 19. století	56
6.2	Realismus ve druhé polovině 19. století	56
6.2.1	Tendence v literatuře	57
6.2.2	Hlavní osobnosti	58
6.2.3	Vliv Zolova naturalismu na české autory	62
6.2.4	Vývoj poznávání É. Zoly u českého publika	63
7.	Výsledky rešerší	64
7.1	České překlady Zolových románů	64
7.1.1	Vydávání překladů Zolových románů	64
7.1.2	Předmluvy, doslovy a poznámky	66
7.1.3	Obálky	84
7.2	Články v tisku a monografiích	85
7.2.1	Ohlasy dostupné z báze Kramerius	85
7.2.2	Vybrané studie	94
7.3	Shrnutí jednotlivých ohlasů	106
8.	Závěr	111
9.	Resumé	114
	Résumé	116

Summary	117
Bibliografie	119
Přílohy	128
Příloha I	128
Příloha II	130
Příloha III	132
Příloha IV	141
Příloha V	143

1. Úvod

Překlad je prostředek mezikulturní komunikace, mezikulturní výměny, což má v současném multikulturním, globalizovaném světě velký význam. Pomocí překladu dochází k úspěšnějšímu pochopení ostatních kultur, k jejich vzájemnému obohacování. V dnešní době nám k lepší informovanosti slouží média a zejména internet a vliv „větších“ kultur na „menší“ se tak šíří čím dál rychleji.

K obohacování kultur a jejich výměnám docházelo i v minulosti a nás zajímá, jak se vliv projevoval v rámci literatury. Konkrétně se zaměříme na obohacení české literatury literaturou francouzskou, na působení spisovatele převážně 19. století Émila Zoly na českou kulturu.

Émile Zola začal psát v době romantismu, propracoval se k realismu a svůj syrově realistický popis postupně dovedl do nového směru – naturalismu. Nedosáhl žádného vysokoškolského vzdělání, nicméně byl velice pozorný a inteligentní člověk. Do svých děl se snažil vkládat poznatky z vědeckých studií sloužící jako podklad pro jevy, jimiž se zabýval. Zpracovávaná témata přiváděl k dokonalosti, pečlivě studoval všechny teoretické a vědecké materiály, aby mohl danou problematiku postihnout co nejdříve. Zabýval se zejména tématy, jako je alkoholismus, chudoba, nemoci, prostituce, související s prostředím, z něhož daný jedinec pocházel. Zola byl přesvědčen, že pro genetickou výbavu zděděnou po předcích člověk nemá šanci vymanit se ze svého předurčení. Tak vznikly celé rodinné ságy, v nichž jsou hrdinové a hrdinky jednotlivých románů potomky postav z děl předcházejících.

Zolův postup byl mnohými označen za geniální. Sám autor nakonec získal uznání v literárních kruzích domácích i zahraničních. Ovlivnil mnoho autorů a jeho inovativní přístup přijali i intelektuálové za hranicemi Francie.

2. Cíl a postup práce

Předmětem naší práce je zkoumání reakcí na Zolovo dílo a posouzení originálního přístupu ke zvoleným námětům knih Émila Zoly. Vycházíme z hypotézy, že pokud se objeví spisovatel, postupem času obecně uznávaný, jenž uplatní nové, dosud nevídané principy a postupy v díle, první reakce na něj nemusejí být vždy

jednotného rázu. Relevantní data pro tento výzkum získáme z analýz dobových dokumentů, kritických statí, recenzí a veškerých dalších ohlasů v tisku. Zpočátku se soustředíme na recepci ve francouzském prostředí, pokusíme se zmapovat dané období a přístupy k Zolově dílu. Poté se zaměříme na české prostředí. Zmínky o Zolovi se začínají vyskytovat na konci sedmdesátých let 19. století. Ve výzkumu budeme pokračovat do června roku 2012, kdy bylo zkoumání ukončeno. Budou nás zajímat hlavní proudy postojů k Zolově dílu a budeme také sledovat vydávání překladů Zolových románů v českém jazyce.

Jako zdroj informací pro naše účely poslouží katalogy Národní knihovny, budeme pracovat zejména s elektronickou databází dobového tisku. Zajímají nás všechna periodika, která v té době vycházela nebo vychází dodnes (např. časopisy *Osvěta*, *Lumír*, *Lidové noviny*, *Literární listy*, *Ohlas od Nežárky*, *Ruch*...) Rovněž budeme sledovat informace o překladech Zolových románů.

Naši práci zahájíme úvodem do teorie recepce, abychom si určili, podle jakých metod budeme postupovat. Soustředíme se na přístupy srovnávací literatury a literární vědy. Zaměříme se i na specifické aspekty překladu. Neméně důležité je i seznámení s kritikou, kritikou překladu a jejími kritérii a dalšími jevy, které souvisejí s překladovými díly.

Poté vyložíme romanopiscův životopis, postihneme nejvýznamnější události v jeho životě. Pokusíme se jej zasadit do širšího kontextu, a proto je vhodné charakterizovat jeho dobu a zmínit se i o jeho současnicích. Zmíníme se i o recepci Zolova díla ve Francii.

Následně charakterizujeme český dobový kontext a nastíníme vývoj poznávání Zolova díla na českém území.

Výzkumná část pak bude obsahovat soupis článků obsahujících zmínky o Zolovi, z nichž vybereme a okomentujeme nejzajímavější reakce na Zolovu tvorbu. Do práce zařadíme seznam českých překladů Zolových románů, mnohé z nich nabízejí i důležité předmluvy či doslovy. Dále se zaměříme na studie věnované Zolovi v různých monografiích. Okomentujeme názory předních dobových kritiků a teoretiků.

Současný stav zkoumané problematiky

Existují diplomové práce, které se zabývají Émilem Zolou, samotným vybraným dílem, překladem, směrem naturalismem apod. Některé z nich jsou zaměřené na srovnání překladů. Již tituly prací (*Fenomén davu u Zoly: sociologický příspěvek ke ztvárnění davu v díle Émila Zoly* (Boháčová, Praha, Ústav románských studií, 2010), *Naturalismus Émila Zoly a Karla Matěje Čapka-Choda* (Marešová, Brno, Pedagogická fakulta, 2009), *Two faces of naturalism: Thomas Hardy's Jude the Obscure and Émile Zola's Germinal*, (Mikysková, Pardubice, Filozofická fakulta, 2008), *Srovnání dvou překladů Zolova románu „Rozvrat“* (Trojanová, Praha, Ústav translatologie, 2005), *Kompoziční výstavba Zolova románu* (Hruška, Praha, Ústav románských studií, 2003), *Zhodnocení českého překladu Zolova románu „La Faute de l'abbé Mouret“* (Krásná, Praha, Ústav translatologie, 1982), *Rozbor Zolova románu „Štěstí Rougonů“* (Budilová, Praha, Ústav románských studií, 1977), *Rozbor současného překladu románu E. Zoly „Břicho Paříže“* (Nováková, Praha, Ústav translatologie, 1977), *Zolova raná románová tvorba: dokument a fikce* (Nováková, Praha, Ústav románských studií, 1975), *Émile Zola kritik výtvarného umění* (Koudelková, Praha, Ústav románských studií, 1971), *Idées sociales de la dernière partie de l'œuvre d'Émile Zola* (Almeida Ribeiro, Praha, Ústav románských studií, 1970), *Zola a naturalismus* (Nigrin, Praha, Ústav románských studií, 1953) nám napovídají, čemu se práce věnují. Je zřejmé, že zadání naší práce má ojedinělou povahu. Uvedené diplomové práce jsme však konzultovali, abychom ověřili, zda nepřinášejí zajímavé poznatky pro naše účely.

Z publikované literatury, která alespoň částečně nastiňuje předmět našeho zkoumání, jsou zajímavé tituly jako *Dějiny francouzské literatury*, díl II., Praha: Academia, 1967, s. 78, *Zola en Europe Central*, Presses Universitaires de Valenciennes, 2011 a *Kapitoly z dějin českého překladu*, Praha: Karolinum, 2002.

3. Teorie recepce

Než začneme zkoumat recepci Émila Zoly v českém prostředí, je třeba přistoupit k samotné otázce recepce, objasnit, co vlastně recepce znamená, čím se zabývá. Je nutné vymezit si oblast našeho zkoumání a ujasnit si, jaké hledisko při tom zvolíme. Samotná recepce se dá nahlížet z více úhlů, můžeme k ní přistupovat z perspektivy různých disciplín. Pro adekvátní postihnutí zvoleného tématu je důležité zohlednit více

souvisejících aspektů. V našem případě jde o mezikulturní recepci, kdy dochází k řadě střetů mezi rozdílnými oblastmi (vysílací a přijímací kulturou). Vystává zde poměrně rozsáhlá problematika, jež souvisí s překladem, neboť je to komplexní mezikulturní jev, který zasahuje do celé řady různých vědních oblastí.

Pro začátek si stanovíme hlavní zdroj relevantního materiálu, který pro nás představuje dobový tisk, kde vyšly nejrůznější kritické články a studie o realismu, potažmo naturalismu, Zolovi a jeho díle. V tisku najdeme zmínky o Zolovi i v jiných souvislostech. Například se setkáme se zprávami informativní povahy, s reklamou na vydaný překlad Zolova románu, programem kina, kde se promítá filmová adaptace některého ze Zolových románů, či pouhá aluze na Zolu v rámci textu pojednávajícím o jinak zcela odlišném tématu. Recepce se projevuje rovněž v podobě překladových děl, a proto se zaměříme i na časový odstup vydání jednotlivých překladů od vydání originálu, četnost verzí, u některých vydání (po II. světové válce) můžeme případně sledovat výši nákladů. Budeme se snažit pojmout reflexi Émila Zoly v co nejširším rozsahu, jak jsme jej zde nastínili. Je nutné zmínit, že jsme přitom zcela odkázáni na fond poskytovaný Národní knihovnou v Praze, což naše zkoumání může do jisté míry omezit, protože některé svazky nejsou čtenářům fyzicky k dispozici, například jde o archivní exempláře. Dobový tisk též zkoumáme na základě elektronického katalogu, který spravuje Národní knihovna.

Vrátíme-li se k čistě teoretické části, provedli jsme průzkum v oblasti literární teorie obecně. Stanovili jsme si oblasti, které by pro dané téma mohly přinést zajímavé úvahy, a následně jsme vybrali publikace pojednávající o otázkách, jež jsou pro naše účely příhodné. Konkrétně vycházíme hlavně z přístupů srovnávací literatury (komparatistiky), které v našem pojetí reprezentuje francouzský komparatista Yves Chevrel. Komparatistika je zajímavá právě proto, že zohledňuje překladatelskou činnost a s ní související průvodní jevy. Dále jsou vhodné knihy zabývající se kulturou a překladem v podání např. Antoina Compagnona a J.-L. Cordonniera. Navíc jsme čerpali z úvah pojednávajících o kritice, přičemž nám posloužily stati od F. X. Šaldy či F. V. Krejčího. Zajímá nás i pojetí recepce obsažené v translatologických publikacích (Vajdová in *Antologie teorie uměleckého překladu*, 2004). V tomto kontextu je třeba se zmínit o kritice překladu, již se zabývá mimo jiné K. Reissová. Věnuje se kritériím pro hodnocení úspěšnosti překladatelských řešení.

Po důkladné rozvaze jsme se rozhodli jednotlivé podkapitoly třídit podle přístupů každé z disciplín. Poskytneme tak širší teoretický rámec pro tento typ výzkumu.

3.1 Přístupy srovnávací literatury

Jak jsme uvedli výše, komparatistika přináší zajímavý přístup pro uchopení překladových děl. K seznámení s komparatistickými teoriemi jsme použili knihu *La littérature comparée* (1989), jejímž autorem je Yves Chevrel. Přestože se může zdát, že některé úvahy jsou našemu tématu vzdálené, domníváme se, že je vhodné je zmínit, neboť umožňují komplexnější pohled na danou problematiku. Další přínosné poznatky jsme čerpali z knihy *Le démon de la théorie, Littérature et sens commun*¹ (1998) od Antoina Compagnona.

3.1.1 Předmět zkoumání

Než přistoupíme k teoriím o recepci, je třeba si ujasnit, čemu se komparatistika věnuje, jaké využívá nástroje, jaké uplatňuje pracovní postupy.

Chevrel (1989: 7–8) uvádí, že předmětem komparatistického studia je kontakt cizího elementu s jedincem, který má původ v odlišné kultuře a navíc neovládá jazyk prostředí, odkud cizí prvek pochází. Podle Chevrela komparatistika zkoumá způsob, jak k cizímu prvku přikročit, jak jej uchopit. Při práci vychází komparatista z předpokladu, že pomocí dalšího zkoumání a studia paralelních pramenů cizí prvek pochopí lépe. Díky tomu je pak schopen ohodnotit, ocenit dílo, jež pochází z cizí kultury.

Když příjemce čte, poslouchá nebo sleduje divadelní představení původně cizího díla, vstupuje do kontaktu s jazykem, který mu primárně nebyl určen. Začne se zamýšlet nad otázkami, jež si do té doby nepoložil a jež se ho zřejmě ani netýkaly. Cizí text často využívá specifických postupů, které ho determinují, a příjemce má tak předem možnost zjistit jeho cizí původ. (1989: 12)

¹ Česky: *Démon teorie. Literatura a běžné myšlení*, Brno: Host, 2009.

3.1.2 Význam překladu

Komunikaci mezi jedinci, jejichž kultury jsou založeny na odlišném pojetí světa, zprostředkovává překladatelská činnost. K této činnosti a jejím produktům se pojí určité problémy. Chevrel upozorňuje na skutečnost (1989: 12), že zaměříme-li se na překlad uměleckých textů, nevyhneme se sporu o status těchto děl, protože není jasně stanovený. Dále se můžeme zamyslet nad otázkami, zda je dílo autonomní, jestli je interpretací, nebo zda by mělo být cestou k originálu. Chevrel (1989: 15) přivádí čtenáře na myšlenku, že různé varianty přeložených textů nemají stejného adresáta, odpovídají různým požadavkům a nepředpokládá se u nich shodná překladatelská koncepce. Zde se nabízejí otázky, jako například zda je překlad jako překlad prezentován, je-li uveden jeho autor, jestli je text přeložen z originálu nebo přes další jazyk, kam zařadit text, víme-li, že je adaptací apod. Obecně však platí, že přeložené texty tvoří základní kámen kulturní výměny.

S tímto souvisí i otázka hodnoty překladu a míra začlenění překladu do přijímacího systému druhé kultury. Překlad tento systém může obohatit, nebo ho poznamenat nemusí. Někdy jej může naopak zpochybnit. Překládání se neomezuje jen na realizaci jazykové operace. Volba určitého titulu k překladu je podle Chevrela (1989: 18–19) rozhodnutí ovlivňující celou kulturu a společnost, např. v překladech Bible, ať jde o jakoukoli z verzí, se odráží ideologické pozadí daného překladu.

Překlad určitého textu je na systému, do něhož vstupuje, nezávislý jen zřídka. Každý překladatel musí při práci zohlednit dva extrémy, mezi nimiž podle daných okolností kolísá. Buď maximálně respektuje cizí povahu výchozího textu, což může vést až k čisté transkripci originálu, nebo přeložený text v nejvyšší možné míře integruje do tradice přijímacího systému.

3.1.3 Komparatistické přístupy

Chevrel (1989: 33) dále uvádí, že komparatistická historiografie nezakládá své zkoumání na autorech, nýbrž na dílech, protože přikládá význam jejich oběhu a jejich vázanosti na ostatní díla. Jestliže se autoři upozaďují, neznamená to, že by se o nich a jejich tvůrčích schopnostech pochybovalo. Nicméně kdo se chce zabývat osobností

Shakespeara či Zoly, čerpá z jiných zdrojů než ze svazků věnovaných renesanci či naturalismu zkoumaných z mezinárodní perspektivy.

Jak bylo řečeno, komparatistický přístup upřednostňuje oběh textů (myšlenek a forem, které texty obsahují). Studie orientované striktně na tvorbu spisovatele mají své místo spíše v rámci národní historiografie či v rámci monografie autora. Komparatistická historiografie se zaměřuje na způsob, jakým bylo dílo daného autora přijato. Zde je třeba upozornit na fakt, že přijímané dílo vytváří či do cílové kultury vnáší nové hodnoty, což hraje zásadní roli.

Komparatistická historiografie je jako každá jiná historie diachronická. Literární historiograf se zabývá sledem různých systémů. Přitom dochází k doceňování, aktualizaci (francouzský romantismus a nový přístup k *la Pléiade*), importu (Čína objevující současnou evropskou literaturu na počátku 20. století: Ibsen, Zola, Hauptmann...) děl. Nicméně některá tvorba může mezi národními a zahraničními díly zcela zapadnout. Takovéto studie bývají velice užitečné při hodnocení intenzity literárního působení v určitém momentu (stoupá / je stabilní / klesá).

Je-li řeč o literárních směrech a hnutích, můžeme se zaměřit i na naturalismus. Komparatistika zkoumá například vztah naturalistického hnutí a realismu. Realismus je často chápán jako hnutí zahrnující naturalismus. (Chevrel, 1989: 49) Francouzská literární historie, která považuje realismus a naturalismus za velmi silně spjatý, naturalismus pojala jako vyvrcholení realismu, z čehož je jasně patrný vliv literárního proudu označovaného jako „fin de siècle“.

3.1.4 Vznik pojmu recepce ve francouzské teorii

Komparatistická historiografie se po dlouhou dobu věnovala studiu vlivu. Zkoumala ho prostřednictvím spisovatelů a sledovala stopu, kterou tito autoři zanechali. Předmět zájmu tedy představoval autor, historiografové zkoumali, jak se mění v čase, jak se vyvíjí. Chevrel (1989: 50) píše, že v roce 1932 se tento aspekt zkoumání začal označovat jako recepce.

Termín recepce pochází z německého *Rezeption*. Tuto činnost chápeme jako přístup příjemce – hlavního aktéra – k dílu. Díky příjemci text získává smysl a může

v určitém prostředí existovat. Dalším důležitým konceptem je podle Chevrela Jaussův tzv. horizont očekávání (1989: 50–51), který je patrný na dvou úrovních. Jednak se projevuje na úrovni díla, kdy znamená soubor vlastností, které činí dílo čitelným. Na čtenáři je, aby je rozpoznal. Dále je to publikum – soubor více či méně normativních kritérií asimilovaných čtenáři, již pak tato kritéria očekávají v dalších dílech. Oba horizonty očekávání se nemusejí vždy překrývat.

Recepce versus vliv

Máme dvě neznámé x a y , které se mění dle předmětu zkoumání. Buď zkoumáme vliv autora či díla x v zemi y , nebo je zkoumána recepce příjemce x díla / děl y .

Chevrel (1989: 51–53) nastoluje otázku, zda existuje rozdíl například mezi vlivem a recepcí Émila Zoly v zemích, kde se mluví německy, na konci 19. století. V obou případech bychom pracovali se shodným materiálem, na straně jedné se Zolovým dílem, na straně druhé se stopou, které Zolovo dílo zanechalo v německy mluvících zemích. Nicméně tento materiál bychom pak využili odlišným způsobem. Při zkoumání recepce bychom se věnovali projevům poznávání Zolova díla (články, kritiky, překlady knižní, popřípadě publikované v novinách a časopisech). Mohli bychom se pokusit o určení míry zastoupení Zolova díla v zahraniční literatuře, na niž se německá veřejnost v dané době orientovala (tento poměr je možné určit vzhledem k Daudetovi, Dostojevskému, Ibsenovi, Tolstému apod.). Zájem by směřoval k reakcím německých kritiků konfrontovaných s estetikou, která boří normy zavedené romantismem. Zkoumání vlivu by se orientovalo na díla, která odkazují na Zolovu koncepci románového cyklu, což by umožnilo odhalit, zda konkrétní dramatik (takový, který na divadle uplatňuje podobné prvky jako Zola v románu) přijal Zolovy motivy a formy. Je možné zkoumat náročná díla, kde došlo k opravdové asimilaci vlivu francouzského spisovatele (např. u T. Manna). Zkoumání recepce a vlivu se navzájem doplňují.

Prostředky recepce

K recepci zahraniční produkce dochází podle Chevrela (1989: 53–54) na základě veškeré mezikulturní komunikace, rukopisů, knih, mikrofilmů, kritiky, dějin překlada

a překladatelů (mnozí z nich jsou rovněž kritici a tvůrci), dějin scénářů (běžnou praxí je adaptace).

3.1.5 Literární historie, literární kritika a recepce

K reflexi recepce dochází mj. na základě literární kritiky. Kritika danou tvorbu hodnotí a čtenář, popř. teoretik má díky ní možnost zjistit, jaký názor na konkrétní dílo v určitém období převládá. Vyplývá z toho, že role kritiky je dosti závažná. Abychom zjistili, jakému profilu by měl kritik odpovídat, čerpali jsme především z úvah Františka Xavera Šaldy, Františka Václava Krejčího a Antoina Compagnona.

Co je kritika?

Compagnon (1998: 20) literární kritiku charakterizuje jako diskurz pojednávající o literárních dílech, přičemž hlavní roli hraje zkušenost s četbou. Úkolem tohoto diskurzu je popsat, interpretovat, hodnotit smysl a účinek díla na vnímavé čtenáře, kteří nutně nemusí být odborníci. Úkolem kritiky je oceňovat, posuzovat. Prostřednictvím kritiky se vyjadřují sympatie či antipatie, dochází ke ztotožňování a projekci.

Významným českým literárním kritikem první poloviny 20. století byl F. X. Šalda, jenž problematice kritiky věnoval hned několik teoretických studií. Šalda se obecně snažil polemizovat se zachycováním rozporů v mysli jedince své doby. Inspiroval se impresionismem a symbolismem, stavěl se tak do opozice vůči popisnému realismu a proti tradičním snahám o důraz na výchovné poslání literatury.

Kritik v Šaldově pojetí („Něco o moderní kritice“ in *Čteme z F. X. Šaldy*) je představen jako někdo, kdo má pro literaturu velký význam, neboť hodnotí minulost i budoucnost a napomáhá jejímu správnému uchopení a pochopení. Kritik by měl být především všestranně založený, měl by sám být schopen psát a mít umělecké cítění. Šalda se ve svém pojetí hojně inspiruje u francouzských teoretiků. (Šalda, 1981: 124)

Jako obzvlášť náročnou vnímá Šalda četbu tvorby, jež pochází od výjimečných jedinců. Uvádí, že v minulosti se často stávalo, že daná generace autorů neuměla číst génie své doby. Význam tvorby pochopili až mladší intelektuálové o několik let později. Neustále se nabízí otázka, zda je autor čten správně, protože dílo je postupem času poznáváno stále novými způsoby. V romantismu přetrvávala snaha porozumět dílu

prostřednictvím poznávání spisovatelova života. Nelze však předpokládat, že dílo je vždy odrazem autorových zkušeností. Autor by měl být poznáván jako tvůrce, protože proces tvoření přináší lidstvu hodnoty. Navíc kritik, na rozdíl od básníka, musí chápat minulost a současně myslet do budoucna, aby mohl posoudit, zda jsou prostředky použité v básnickém díle opodstatněné a někam směřují. Kritik podle Šaldy „*vyšetřuje, je-li pevná a nosná půda, po níž půjde brzo lidstvo za svými básníky, spisovateli, umělci slovesnými ve směru jejich postav, za jejich vidinami, přesvědčeními, tuchami.*“ (Šalda, 1981: 125) Kritikův názor se s vizemi básníka shodovat nemusí. Kritik podává svědectví o generační perspektivě a mohl by předpokládat tendence příznačné pro generace následující, neboť skutečně hodnotná díla do dalších generací přesahují. Úkolem kritika je také předjímat možné budoucí interpretace. Dílo by mělo skrytě obsahovat různé možnosti výkladu, k jejichž odhalení dochází postupně, čímž dílo žije. Nabízí další verze jako materiál ke zkoumání. Jeho poznávání končí, když upadne v zapomnění.

Prostřednictvím kritiky se projevuje osobnost jejího tvůrce, jenž se inspiruje knihou, aby nastínil svůj úhel pohledu. Kritik a umělec se navzájem determinují, ale nejsou na sobě závislí. Kritika čtenáři napomáhá k lepšímu poznání díla. V žádném případě by neměla mít výchovný charakter, ani čtenáře nabádat ke koupi určité knihy. Šalda přejímá názor Émila Zoly, jenž tvrdí, že „*talent je podmíněn temperamentem, a temperament ukládá přednosti, jako vady. Proto veliký autor nedá se vychovat; a jeho velikost je mimo jiné i v tom, že se nedá vychovat, že vzdoruje pedagogickému umění. Jen prostřední spisovatelé bývají přístupnější radám a domluvám; ale koneckonců záleží málo na tom, je-li prostřednost horší nebo lepší.*“ (Šalda, 1981: 215)

František Václav Krejčí přináší v kapitole „K otázce kritiky“ Buriánkovy *Čítanky české literární kritiky* (1974) následující myšlenky. Úlohou kritiky je vynést soud nad daným dílem. „*Čím správněji uhodí její soud na jádro věci, tím jest cennější celá práce kritikova. Kritik, který se v posuzování dopustí přehmatu, buď že tu se dá svěsti k bezdůvodné chvále, tam zas nevinně zatratí, takový kritik dle tohoto názoru ukazuje svou nepovolanost a neschopnost.*“ (in *Čítanka české literární kritiky*, 1974: 221)

Většina kritiků se shoduje na tom, že je třeba hledat objektivní pravdu. Krejčí zkoumal, jak se tato objektivní pravda projevuje ve skutečnosti prostřednictvím

uznávaných francouzských kritiků. „*Tak Guyay vidí v Hugovi největšího filosofického básníka tohoto století – Hennequin naproti tomu upírá Hugovi jméno myslitele; Bourget vidí ve Stendhalovi psychologického analytika prvního řádu – Brunetière naproti tomu mluví o „drzém“ Stendhalovi; Scherer v úplném odporu s všeobecným dnešním vkusem mluví o Zolovi a Baudelairovi zrovna v nadávkách. Poe, dnes tak znovu odkrývaný a slavený, je v očích Barbeye d’Aurevilly pouhým ničemou se zcela obyčejným talentem; Lemaître soudí beze všech objektivních principů o témže autoru třeba dnes jinak a jinak zítra.*“ (in *Čítanka české literární kritiky*, 1974: 221–222)

Kritika nemá přinášet soud, jenž by byl platný navždy a nedal by se vyvrátit. Kritici, již svou činnost chápou správně, vědí, že jejich názory se vyvíjejí a mění.

V moderním pojetí kritiky má hlavní slovo kritikova subjektivita, což je vlastně v rozporu se snahou o objektivní pravdu jejich odhadů a posudků. V Krejčího době se totiž formovaly různé talenty kritiky a každý z nich měl určitý charakter. Daly se připodobnit k uměleckým tvůrcům, kdy každému tvůrčímu charakteru odpovídal charakter kritika. Tak existovali kritici idealističtí, realističtí, skeptičtí, nadšení... Nejlepší kritik je dle Krejčího jedinec, jenž má nejvíce názorů „*přijatelných a schopných utvrditi se ve všeobecném mínění a v potomstvu.*“ (In *Čítanka české literární kritiky*, 1974: 227) Neboť o přežití bojují i kritikové a vyhrává pouze ten, který je nejschopnější a který dokáže najít a zformulovat nejvíce všeobecně platných pravd.

Recepce v pojetí literární historie

Compagnon (1998: 157) uvádí, že literární historie se vždy zajímala o recepci z hlediska vlivu jakožto pramenu, podnětu pro vznik dalších děl. Neexistovala recepce ve smyslu oblíbenosti u čtenářů, ale recepce v podobě zkoumání autorovy literární tvorby vzniklé pod vlivem děl jiných.

Čtenář se zohledňoval pouze tehdy, byl-li on sám autorem. Ve Francii tato skutečnost posloužila jako výchozí bod srovnávací literatury, na jejímž počátku se nachází disertační práce Fernanda Baldenspergera, *Goethe en France*, 1904 (Goethe ve Francii). (Compagnon, 1998: 157) Nicméně touto problematikou se nezabývá jen komparatistika. V četných komentovaných vydáních děl se nacházejí kapitoly o dobovém mínění či o vlivu díla. Jsou uváděna jak operní libreta, tak filmové scénáře, které vznikly na základě knih. Tímto způsobem se „měří“ bohatství přínosu díla –

podle jeho vlivu na další díla, ne podle počtu přečtených výtisků. Přesto, pokud jde o zkoumání recepce, jde o zkoumání čtení, které představuje reakci jedince nebo skupiny lidí na literární text.

Literární historie a literární kritika

Podle Compagnonových údajů (1998: 219) se literární historie jako univerzitní disciplína konsolidovala na konci 19. století. Tehdy se projevovaly snahy vyhranit ji vůči literární kritice, která nebyla v přízni, protože se o ní prohlašovalo, že je dogmatická.

Do literární historie spadá bádání v oblasti literatury. Literární historie současně zkoumá chronologický sled literatury a posuzuje i její hodnotu. Literární kritika se orientuje jak na literární výzkum, tak se také specializuje na hodnocení tvorby. Hranice mezi těmito dvěma obory je tedy poměrně úzká.

Činnost literární historie podle Compagnona (1998: 219) spočívá v tom, že zasazuje díla do kontextu v předem vymezené oblasti. Podle pozitivistického přístupu tato rekonstrukce (oživování uplynulých období, pátrání po svědectvích, hledání v archivech, zjišťování faktů) stačí k napravení přežitku kritiky. Literární historie sbírá všechna fakta o díle, které slovy Lansonova², „*je třeba nejprve poznat v čase, ve kterém vzniklo, s ohledem na autora a dobu.*“ (Compagnon, 2009: 212) Lansonův výraz „nejprve“ však naznačuje paradox související s textem a kontextem, který vždy přetrvával v literární historii. Dílo totiž zákonitě poznáváme v naší době, ne v době jeho vzniku. Lanson se však snaží říci, že je důležitější poznat dílo nejprve v době svého vzniku, než v době naší současnosti. To je požadavek literární historie. Takové pojetí výkladu textu se zakládá na analýze kontextu.

Compagnon (1998: 228) upozorňuje na skutečnost, že fungování literárního díla v historii nelze pochopit, pokud se nevěnuje pozornost jeho příjemcům. Díky nim totiž dílo hraje roli v proměnlivém zkušenostním horizontu kontinuity. Zkušenost a její horizont očekávání se neustále mění. Historický aspekt literatury a její komunikativní povaha mezi dílem, čtenáři a novým dílem implikují vztah výměny a vývoje. Jestliže historii literatury nahlížíme prostřednictvím kontinuity, kterou tvoří dialog mezi dílem

² Gustave Lanson (1857–1934) – francouzský literární kritik a historik, ke kterému se často odkazuje

a čtenáři, překonává se i dichotomie estetického a historického aspektu a obnovuje se vztah, přerušný historismem, mezi jevy z minulosti a literární zkušeností dneška. První přijetí díla čtenáři představuje estetické hodnocení opřené o předchozí četbu děl. První pochopení díla se s každou další generací rozvíjí a obohacuje. Vytváří se tak „řetěz recepcí“, který určí důležitost díla z hlediska historie a stanoví jeho umělecký význam.

Compagnon (1998: 229–233) připomíná zásluhy Hanse Roberta Jausse. Ten se v rámci literární recepce soustředil na období negativního přijetí děl, která pro tradici přijímání znamenala zvraty. Jde zejména o moderní díla, jež se přičií tradici a staví se do opozice ke klasickým dílům, která ctí tradici a usilují o nadčasovost. Reakce čtenářů na tato klasická díla se nemění. Pomocí estetických kritérií zavádějící systém hodnot lze rozpoznat konzumní literaturu od moderní, experimentální či avantgardní literatury, šokující a provokativní. Jausse v rámci svého výzkumu porovnával téma měšťáckého cizoložství v románech *Paní Bovaryová* a *Fanny* od Ernesta Feydeaua. Ten sklídl úspěch ihned po vydání románu, jež se prodával lépe než dílo Flaubertovo. Nicméně postupem času na oblíbenosti ztratil, zatímco počet Flaubertových čtenářů rostl. Jaussovy úvahy pomáhají v historii odhalit rozdíl mezi proměnou horizontu očekávání skutečného umění (novátorského) a umění tzv. kulinářského (zábavního). Toto proměňování horizontů tvoří, stejně jako u formalistů, dynamiku estetické negativity. (Compagnon, 2009: 222)

3.2 Kultura a překlad

Na předchozí teorie navazuje další z otázek, a tou je význam překladu pro styk kultur, způsob, jakým překlad ovlivňuje cílovou kulturu. Nastíníme si zde některé úvahy o překladu a jeho vlivu, přičemž nám poslouží dílo *Traduction et culture* (1995), jehož autorem je Jean-Louis Cordonnier.

3.2.1 Role a funkce překladu

Podle Cordonniera (1995: 11) bývá kultura, charakteristická pro národ ve svém celku, projevem dominantní kultury. Vkus a estetika doby vychází z historického

kontextu, jsou diktovány domácí kulturou, mocenským aparátem (králem) apod. Tyto určují i podmínky pro překládání. Kultura a politika jsou tak neoddělitelně spjaty.

Cordonnier (1995: 10–11) uvádí, že překlad je interakce a odnepaměti byl hybnou silou veškeré mezikulturní výměny. Platí, že kultury vstupují do kontaktu prostřednictvím určitých styčných bodů, a proto se dopad jedné kultury na druhou různí podle toho, do jaké spadá oblasti, jakou část populace zasáhne apod. Překládat znamená navazovat kontakt. Ten je v interakci s dalšími různě významnými kontakty, které proběhly již v minulosti. Překladač je může a nemusí znát. Tyto kontakty se však vždy nedotýkají celé cizí kultury. Překládat také znamená pohybovat se v kontextu málo obvyklé kulturní výměny. Zde se setkáme s jevem nepřeložitelnosti, kterým se ostatně zabývali mnozí teoretikové. Podle Cordonniera k ní dochází z důvodu historické a kulturní specifčnosti, kdy závisí na množství a kvalitě kontaktů navázaných s cizí kulturou. Nastává dialog mezi různými překlady textu. Největší význam má pak jejich komentář.

V minulosti překlad nabýval různých funkcí. Cordonnier (1995: 19) píše, že překlad měl šířit informace, uvádět nové literární žánry (epopej, komedie), nové rukopisy (Dante, Cervantes), obohacovat danou kulturu o literární díla (z latiny, řečtiny, apod.), utvářet vkus, interpretovat cizí texty, vzdělávat národ.

Čím méně známe cizí kulturu, tím méně pravděpodobná bude zdařilost překladu. Z vyplývajícího omezeného množství překladatelských řešení lze dle Cordonniera (1995: 56) tedy vypozařovat, v jaké fázi se interakce mezi kulturami nachází. Častější navazování kontaktů tak napomáhá překonávat překladatelské překážky. Nestačí jen zvládat překladatelské operace, je nutné chápat i kulturu. V případě časového posunu mezi originálem a překladem je třeba mít na paměti, že význam jednotlivých slov se vyvíjí a mění. Hodnotící kritéria také mohou zaznamenávat změny, zejména pokud jde o samotnou normu překladu. Proto se míra překladatelské věrnosti odvíjí od vyspělosti vědeckých poznatků.

3.2.2 Zvláštnosti překladu

Role překladatele

S překladem souvisí role překladatele. Jeho funkce je pomíjivá, přeloží text a zmizí. Nicméně podle Cordonniera (1995: 174) je třeba jej prosadit. V současnosti se projevují snahy překladateli vydobýt místo v historii. Částečně se to podařilo zejména díky rozvoji kritiky, o nějž se v šedesátých letech 20. století zasloužil E.-A. Nida a o desetiletí později se k němu přidal Ch.-R. Taber. Tehdy se pojem kritika překladu zavedl do praxe.

Aluze v překladu

„Kulturní“ aluze odkazují na to, co je v jazyce obsaženo implicitně. (Cordonnier, 1995: 174-175) Tyto aluze však nemusí být chápány v rámci jedné celé kultury. Pokud ano, tak jsou vnímány rozdílným způsobem, a to dle zkušeností každého jedince. Povaha implicitních informací se také může časem měnit. To lze ukázat na příkladu knihy *Alice in Wonderland* (Alenka v říši divů). Z hlediska diachronie víme, že britský čtenář dnes vnímá aluze v tomto díle jinak než čtenář v době jeho vzniku. To však nemění nic na tom, že v současnosti je toto dílo uznávané jako mistrovský kus. Nenahlíží se na něj jako na text spjatý s dobou. To lze prohlásit i o tvorbě dalších mistrů, jako je Shakespeare, Goethe, Racine, Dante, Platón, Cervantes atd.

Můžeme postupovat i ze synchronního hlediska. Cordonnier (1995: 175) tvrdí, že současné univerzální dílo lze číst mnoha způsoby nejen v zemi autora, ale na všech místech planety, kde se mluví přirozeným jazykem. Domněnka, že člověk překládá pro *jednoho* čtenáře by tak byla bláhová.

Problém překladu dle Cordonniera (1995: 176) spočívá v tom, že se konfrontuje s aluzemi cizího jazyka. Předpokládá se, že s narůstající vzdáleností od cizí kultury roste i význam implicitního sdělení. Nicméně v každé kultuře je míra nevyřčeného různá. Vystává otázka, zda implicitní informaci cizího jazyka odhalit či ne, a nezbývá než reagovat podle konkrétních obtíží dané situace.

3.3 Recepce překladu

K otázkám recepce překladu nám posloužila zejména kapitola „Překlad ako recepčný problém“ (in *Antologie teorie uměleckého překladu*, 2004), jejíž autorkou je Libuša Vajdová. Ve své práci upozorňuje na význam recepce pro myšlení o překladu a také uvádí fakt, že překlad má ve střední a východní Evropě tradičně výsadní postavení, což dokládají četné práce věnované myšlení o překladu a statusu překladatele. Při zkoumání překladu se uplatnila i hlediska recepční a uplatnil se rovněž výzkum srovnávací literatury.

Podle Vajdové (2004: 313) je problematika recepce od překladu často oddělována. Avšak je třeba si uvědomit, že překlad je definován až v procesu recepce. Překlad je výsledkem recepce a pouze jejím prostřednictvím funguje v daném literárním prostředí.

Teorie překladu při jeho zkoumání nezohledňuje vztahy, v nichž překlad působí a které jej tvoří. Vždy pro ni byl hlavní vztah mezi originálem a překladem, zajímala se o genezi překladu a složek, jimiž je utvářen. Navíc výzkumy věnované recepci také přispěly k pojetí, kdy byl překlad od recepce oddělován. Recepce je chápána jako statistika přečtených knih a záznamů překladů cizích děl. Na rozdíl od překladu představuje povrchový jev. Z kvantitativních údajů recepčních studií lze získat údaje o míře poznání cizí kultury. Výzkum recepce se zaměřuje na působení literatury ve společnosti, zajímá se o přijímání překladu v procesu čtení a také o institucionalizaci cizosti a jinakosti, které překlad ztělesňuje.

Výzkum překladu

Jak již bylo řečeno, překlad je zkoumán ve smyslu vazeb mezi zdrojovým a cílovým textem. Vychází se z předpokladu, že vztah mezi prostředím vysílatele a překladatelem či překladem a příjemcem mají obdobný charakter. Podle Vajdové (2004: 316) je výzkumu těchto vztahů přikládán příliš velký význam. Jejich existenci nepopírá, nicméně se soustředí na to, že v překladu je kontakt s původním kontextem přerušen, což považuje za důležitější aspekt. Vysílací prostředí se v překladu projevuje v závislosti na tom, jak ho vnímá přijímací prostředí. Nejdůležitější roli zde hraje představa prostředí příjemce o vysílacím kontextu. Projevuje se při tom celá řada informací, které prostředí příjemce o vysílacím prostředí postupně nabylo. Zmíněné

informace jsou uspořádány příjemcovým interpretačním hlediskem. V případě takového pojetí recepčního procesu se překlad vztahuje k tomu, co se v přijímacím prostředí jako originál a jeho prostředí prezentuje. Překlad se dostává do jiných souvislostí a dochází tak k přerušení komunikačního řetězce originál – překlad. Vztah mezi originálem a překladem se proto v momentě, kdy dílo vstoupí do kontextu příjemce, mění. Prostředí originálu v prostředí příjemce mizí a vzniká prostředí nové. To je interpretací původního prostředí, kterému je podobné. V prostředí příjemce dochází k vytváření představy o prostředí originálu. Tato představa vychází z informací, které o prostředí originálu v prostředí příjemce existují. Tuto představu bychom mohli označit jako paměť.

Pojem cizosti

Vajdová (2004: 318) upozorňuje na relativizaci některých jistot při realizaci recepčních studií. Nabízejí se otázky, zda tvorba, která je předkládaná čtenářům, je skutečně danou cizí literaturou. Někteří mohou překlad vnímat jako násilný proces, jenž redukuje prvky cizosti tak, aby ho daná kultura mohla přijmout. To, co je cizorodé, je v přijímací kultuře zdeformované. Snahou není, aby překlad byl co nejdokonalejší ekvivalent originálu, nýbrž deformace, aklimatizace, informativní způsob narušení. Díky tomu jej cílová kultura může přijmout. „Cizí“ můžeme chápat jako naši představu o tom, co je nám podobné a co se od nás liší. Nicméně rozhodující roli má právě naše představa o „cizím“, ne to, do jaké míry a jak skutečně je odlišné.

Překlady zahraniční literatury tvoří součást literatury přijímající. Vajdová (2004: 319) konstatuje, že se projevuje snaha vyhranit národní literaturu vůči literaturám cizím. Nicméně překlad umožňuje pojímat literaturu jako jeden celek, protože pomáhá překonávat hranice mezi národní a cizí literaturou.

Vnímání cizosti se v různé míře odvíjí od profilu příjemce. Rozdílně ji vidí překladatel, spisovatel a čtenář. To implikuje i rozdílnost celkové představy v literatuře příjemce o cizích literaturách. Přirozeně také čtenář – laik a odborník čtou překládová díla odlišným způsobem.

Recepční tradice

Má se za to, že překlady jsou složkou přijímající literatury. Dle Vajdové (2004: 323) ale existují i názory, které se přiklánějí k myšlence, že překlady jsou závislé

na vysílací literatuře. Z toho lze vyvodit, že překlady tvoří hranici, představují obě prostředí, přičemž jsou závislé na své minulosti.

V prostředí příjemce existuje tzv. recepční tradice. (Vajdová, 2004: 323) Tato tradice tvoří součást národní literatury a kultury. Její funkce je organická. S vysílací literaturou a kulturou souvisí jevem nazývaným meziliterární proces. V každém prostředí a procesu působí různě stejné prvky recepční tradice. Každý z překladů je součástí meziliterárního procesu a národních literatur. Recepční tradice je dynamická. Má vztah k prostředí přijímajícímu i vysílajícímu, k procesu národnímu i meziliterárnímu, jejich minulosti i přítomnosti.

Vajdová (2004: 324) uvádí, že pojem recepční tradice se používá k označení souboru překladů a jejich recepcí. Může být pojímána i jako možnost čtení a interpretace. Někdy se soustředí na různá překladatelská řešení a na minulost překladů. Poskytuje tak přehled překladatelských řešení existujících v kulturním povědomí. Jsou k dispozici překladateli, který je může konzultovat, když opatřuje nový překlad díla. Jde tedy o fond překladatelské a recepční činnosti v minulosti zasahující do přítomnosti a poskytuje vizi prostředí příjemce o prostředí cizím. Překlad je nástroj kulturního projevu a reflektuje civilizační postoje. Recepční tradice je soubor kulturních představ. Tyto představy jsou živeny vizuálními a orálními informacemi.

3.4 Kritika překladu

Vzhledem k tomu, že jsme se na předchozích stranách věnovali literární kritice, je vhodné se zmínit i o kritice překladu, která se od literární kritiky liší. S hodnocením překladu navíc souvisí další specifika, na něž je vhodné upozornit. Pro získání přehledu jsme vycházeli především z publikací *La critique des traductions, ses possibilités et ses limites* (2002) od Kathariny Reissové a *Introduction à l'analyse des œuvres traduites* (2008) autorky Danielle Risterucci-Roudnický.

Úkoly kritiky překladu

Cordonnier (1995: 103–104) je toho názoru, že kritika překladu by měla usilovat o to, aby se přestaly používat zastaralé přístupy k interpretaci a zejména metodě převodu díla. Měla by preferovat metody překladu, které převládají v současnosti,

a nastínit, jaké tendence budou přetrvávat do budoucna. Právě to představuje její společenskou a kulturní roli, jež je rovněž historická.

Je třeba zdůraznit, že cílem kritiky překladu není hodnotit literární kvality originálu, představivost autora, hloubku myšlenek, závažnost vědecké práce apod., nýbrž objektivně a prokazatelně ověřit, zda překlad převádí myšlenky obsažené v originálu.

Kritéria kritiky překladu

Reissova (2002: 24) se ve své knize zamýšlí nad základními požadavky kritiky překladu. Na úvod je třeba zdůraznit, že kritika překladu musí být realizována pouze jedinci, kteří znají výchozí i cílový jazyk a jsou schopní porovnat překlad s originálem. Z toho plyne, že kritiku překladu nelze provádět bez znalosti originálu.

Obecně se dle Reissové (2002: 32) má za to, že neexistuje návod, jak překlad hodnotit. Při překladatelské činnosti dochází k neustálému porovnávání výchozího a cílového jazyka, kdy překladatel hledá nejvhodnější ekvivalenty v cílovém jazyce a jejich vhodnost ověřuje dle zdrojového textu. Pro hodnocení výsledku překladatelského procesu je tedy nutné stanovit objektivní kritéria. Jsou to kritéria, která lze posoudit. Kritik překladu by měl odůvodnit svá kladná či záporná hodnocení a doplnit je příklady. Měl by být otevřený dalším, subjektivně možným řešením. Než vytkne určité překladatelské řešení, měl by se pokusit předpokládat příčiny potenciálního překladatelova nepochopení. Záporná kritika by měla být navíc doplněna o návrh lepšího řešení.

Objektivní kritéria kritiky překladu tedy existují, přestože dodnes nejsou dostatečně ustálena a systematizována. Tento stav dokládá fakt, že není přesně stanoveno, co by překlad mohl a měl přinášet. Navíc se často objevují názory, které zpochybňují možnost překladu. Neexistuje ani teorie překladu, již by bylo možné aplikovat univerzálně.

Při realizaci kritiky překladu nelze vycházet pouze z verze v cílovém jazyce. Přestože se připouští prvotní hodnocení cílového textu a jeho následné porovnání s originálem, doporučuje se nejdříve zaměřit na text výchozí. Než dojde k finálnímu vyhodnocení překladatelského posudku, je třeba ověřit cílovou verzi z různých úhlů

pohledu. Kritik musí zvážit aspekty související s textovým typem, vnitrotextové a vněttextové činitele, které mají pro překladatelský proces rozhodující roli.

Risterucci-Roudnicky (2008: 13) zastává názor, že komentujeme-li, hodnotíme-li cizí text, musí tento komentář vycházet z originálu. Hodnocení vzniklé na základě přeloženého díla je nepřípustné, protože komentář by byl platný jen pro překlad. Nicméně k hodnocení založeném na překladu dochází poměrně často. Pak dochází k tomu, že se posuzuje pouze jedna z možností výkladu, jeden ze smyslů zvolený v překladu. Při hodnocení má docházet k analýze slov a text překladu nelze komentovat právě proto, že se „slovy“ neoperuje.

Textový typ jako literární kategorie kritiky překladu

Reissová (2002: 67) tvrdí, že při překládání není možné zachovat vždy všechny prvky originálu. Nejprve je třeba určit textový typ na základě zdrojového textu. Poté se vyhodnotí, zda se překladatel držel hierarchie prvků, jež bylo třeba převést do cílového produktu. Např. informativní text by měl v cílovém jazyce zachovat především invariant, formální principy jazykového uspořádání a estetický účinek odpovídající originálu. Text s apelovou funkcí by měl docílit stejného záměru jako originál a u textu pro zvukovou nahrávku by se mělo odhalit, zda překladatel počítal se zvláštnostmi použitého média a neverbálními prostředky. Je nutné zdůraznit, že překlad je vždy kompromis, který však musí být náležitě promyšlený a vyvážený.

Kritik dále hodnotí vnitrotextové složky (2002: 69) a způsob jejich převedení do cílového jazyka. Zde dochází k detailnímu zkoumání cílové verze, jež je produktem překladatelského procesu. Při něm se hledají ekvivalenty překladových jednotek zdrojového textu.

Při hodnocení překladu jsou nejdůležitější vnitrotextové a vněttextové faktory. Umožňují kritikovi posoudit pragmatickou a jazykovou stránku i kvalitu ekvivalentů zvolených překladatelem.

Časové reference

Pro posuzování překladu jsou dle Reissové (2002: 94) rozhodující i časové údaje. Bez nich by nebylo možné posuzovat text z 19. století a jeho moderní překlad. Totiž jazyk zdrojového textu se nemění, zatímco cílový jazyk se vyvíjí. Časové údaje

mají význam zvláště v expresivních textech a v textech s apelovou funkcí. Setkáváme se tak s jevem, kdy překlad zastarává, a proto je nutné pravidelně pořizovat nové překlady významných děl světové literatury.

Limity kritiky překladu

Existují limity kritiky cílového textu a obecné limity kritiky překladu (Reissová, 2002: 143). V prvním případě je řeč o veškerých odchylkách od originálu. Druhý bod zahrnuje subjektivní faktory, které nezávisle na kritikovi vylučují objektivitu hodnocení přeloženého textu.

Aby byl překlad adekvátní, je třeba respektovat textový typ, vnitrotextové a vněttextové faktory. Hlavní příčinou objektivních odchylek od zdrojového textu je pomínutí textového typu originálu. Dochází k tomu tehdy, když má překlad splňovat zvláštní funkci, překlad může sledovat jiný záměr než originál, nebo je adresován jinému cílovému čtenáři než originál. V těchto případech se překladatel nemusí držet textového typu, vnitrotextových a vněttextových parametrů. Účelem je splnit zamýšlený účel nebo text přetvořit v zájmu čtenáře. Kritik tedy musí překlad hodnotit s ohledem na tuto zvláštní funkci, kterou překlad nabyl *a posteriori*. Znamená to, že literární, jazyková a pragmatická stránka ustupují funkčnímu hledisku.

Funkce překladu

Funkce překladu má pro kritiku překladu zásadní roli. Překlad je samostatný literární žánr, který se od ostatních liší tím, že má vlastní pravidla a má jiný účel. Překlad není dílo, nýbrž cesta k dílu. (Reissová, 2002: 118–125)

Jako příklad slouží vydání pro děti. Když překládáme díla světové literatury, jako je *Don Quijote*, *Gulliverovy cesty*, *Robinson Crusoe* či *Pinocchiova dobrodružství*, která jsou určena dětem, dochází k úpravě jazyka originálu pro specifického cílového příjemce. Bylo by vhodnější hovořit o adaptaci, upravené verzi, nebo volném zpracování. Výsledek takového díla totiž není jednoznačně překlad, protože zásahy do textu bývají významné. Kritik se při hodnocení překladu nedrží obvyklých kritérií. Proto je potřeba zkoumat, zda byla splněna nová funkce překladu, to znamená, zda byl překlad převeden se zřetelem k dítěti.

K obdobné situaci dochází při popularizaci vědeckých prací. Všechny zásahy překladatele slouží k tomu, aby text splnil určitou funkci. Tou může být například přiblížení obsahu originálu publiku, které je početnější než publikum originálu. Zde by kritéria kritiky překladu rovněž nebylo vhodné striktně aplikovat. V těchto případech musí kritik své hodnocení založit na funkčním hledisku a ověřit, zda přeložená verze novou funkci splňuje.

Obálky knih

Risterucci-Roudnicky (2008: 20) se věnuje i problematice knižních obálek, což je při recepci díla také důležité zohlednit.

Při šíření díla nese hlavní odpovědnost nakladatel. Tato odpovědnost přesahuje hranice textu. Kniha je zboží, a tudíž se při jejím prodeji uplatňují různé strategie. Mohou se zakládat na očekávání zobrazení příznačného pro dané kulturní společenství. Vychází se z toho, jak např. Francouzi vidí Rusko, Čínu, Mexiko. Při přenosu kulturních obrazů hrají roli obálky, a proto by se na překladu díla měla podílet i jejich analýza.

Risterucci-Roudnicky (2008: 20) píše o dvojici vědců (P. Maurus a E. J. Jeon), kteří se zabývají distribucí korejské literatury ve Francii a upozorňují na praxi nakladatelů, jež šíří nepochopení a chyby. Veškerý sekundární text (titul, jméno autora, doslov, předmluva, poznámky apod.) ve Francii přebírá ilustrace zobrazující Asii, Orient, které však pro Koreu nejsou specifické. Na obálce se objevují výjevy přizpůsobené překladu, které nakladatelé používají univerzálně. Maurus a Jeon upozorňují na to, že tento nevhodně aplikovaný etnocentrický přístup zahraniční literatuře škodí. Navíc jestliže vydavatel napíše na obálku překladu „korejský román“, automaticky tím text „pohřbí“, protože v případě Koreji téměř nikdy o román nejde. Pokud jsou označeny za román, očekávání čtenářů a nepřizpůsobená četba je připravuje o jejich korejskou specifickou.

Percepce obálky podle Risterucci-Roudnicky (2008: 22) představuje první kontakt zahraničního čtenáře s dílem a tvoří základy horizontu očekávání. Proto by pro zacházení s obálkami měly existovat normy a mělo by se usilovat o to, aby se zobrazování cizích prvků pomocí ikonografie, novým obálkám, naznačováním žánru atd. zamezilo.

Předmluva a doslov

Při jazykovém a mezikulturním převodu se podle Risterucci-Roudnický (2008: 48–49) uplatňuje i paratext (předmluvy, doslovy, upozornění či úvodní poznámky překladatele). Úkolem předmluv přeložených děl je situovat zahraničního příjemce. Mají ho připravit na vzdálený svět, upozorňují ho na přenos z jedné kultury do druhé a objasňují jeho zvláštnosti. Také komentují jazyk, literaturu a kulturu, čímž se snaží předejít nesprávnému pochopení, upravují perspektivy.

Typy předmluv a doslovů přeložených děl jsou závislé mimo jiné na jazykovém a kulturním vztahu tvůrce předmluvy či doslovu k přeloženému dílu. Z kulturního zakotvení původců a příjemců potom vyplývají tři kategorie. Tvoří je předmluvy a doslovy autora, předmluvy a doslovy od jedinců, kteří nejsou autory, a předmluvy a doslovy překladatelů. Tyto kategorie závisí tedy na identitě tvůrce předmluv a doslovů, může jít o autora, překladatele, kritika. Občas se stává, že se v jednom vydání objeví všechny tři perspektivy. Typy předmluv a doslovů jsou závislé také na datu, které doprovází překlad první nebo další. Toto kritérium slouží k zohlednění historičnosti překladů.

3.5 Vlastní přístup ke zkoumání

V naší práci se budeme věnovat projevům poznávání Zolova díla prostřednictvím článků, kritik a překladů, jak navrhuje Chevrel. Budou nás zajímat reakce českých kritiků a rovněž vliv Zolova díla na české autory. Na význam vlivu upozorňuje především Compagnon. Dále se soustředíme i na obálky, předmluvy a doslovy, na něž klade důraz Roudnický-Risterucci.

4. Émile Zola

Někteří teoretici obecně zastávají názor, že život a dílo autora spolu přímo nesouvisí, a proto tyto dva aspekty oddělují. V případě Émila Zoly a posuzování recepce však není vhodné uplatňovat toto stanovisko. Zolův život a zážitky se totiž v jeho díle promítají. A tak pokud máme komentovat, jaké reakce vyvolávaly jeho činy a knihy u čtenářů a zejména kritiky ve Francii i v Čechách, není možné vynechat jeho občanskou angažovanost. Ostatně práce se zabývá ohlasem na život a dílo.

Při zkoumání Zolova života jsme vycházeli zejména z publikací *The Life and Times of Emile Zola* (1977) Fredericka Williama Johna Hemmingse a *Émile Zola* (1993) od autorky Collette Becquer. V českém prostředí je Zolovi věnováno několik stran ve Fischerových *Dějínách francouzské literatury* (1976) a hojně o tomto spisovateli pojednává též Karel Lívanský v doslovecích jednotlivých románů. Protože české zdroje použijeme v pozdějších částech naší práce, v tomto oddílu jsme se rozhodli čerpat z děl uvedených zahraničních autorů.

4.1 Dobový kontext

Druhá polovina 19. století pro Francii znamenala zlatý věk krásné literatury. Krátce před nástupem krále Ludvíka Filipa na trůn provedl ministerský předseda Guizot reformu školského systému. Postupně se zformovala nová vzdělaná generace se zájmem o četbu. V padesátých letech proběhlo období prosperity, ekonomická aktivita rostla, a tak se běžná francouzská rodina mohla častěji věnovat volnočasovým zájmům. Lidskou představivost tehdy živili především romanopisci.

V této době zahájil svou neobyčejnou kariéru právě Émile Zola. Promlouval k lidem prostřednictvím periodik časopisů či novin. Jak bylo zvykem, jeho romány nejdříve vycházely v podobě příběhů na pokračování, což částečně vysvětluje zájem o jeho tvorbu, tedy nedočkavost čtenářů, až vyjde další díl.

Zola začal svou profesní dráhu jako novinář. V té době přestaly být noviny drahým zdrojem informací a fórem vážných politických diskusí. Již se orientovaly na průměrného čtenáře, jenž se více zajímal o bulvární sloupky. V šedesátých letech

psal Zola tzv. *causeries* a *chroniques* (zábavné eseje a krátké příběhy) pro tisk zaměřený na všeobecné čtenáře.

Po období napětí (revoluce v roce 1848) byla ve druhé polovině šedesátých let nastolena liberálnější politika a přísná cenzura se uvolnila. Émile Zola tehdy satiricky komentoval každodenní události. Neskrýval své sympatie k republikánům a nebál se prezentovat své radikální názory. Současně plánoval soubor dvaceti románů s názvem *Les Rougon-Macquart*. Jeho záměrem bylo odhalit finanční skandály a případy zneužití moci – jednání, z nějž republikáni vinili Napoleona III. a jeho ministry.

Dne 4. 9. 1870 byla vyhlášena republika a císař musel po ponižující porážce u Sedanu abdikovat. Třetí republika trvala po zbytek Zolova života. Zola se zcela nechal pohltit literární činností a zájem o politiku u něho ustoupil do pozadí. Nicméně jeho postoje lze pochopit z románů *L'Assommoir*, *Germinal* či *La Débâcle*. Teprve poté, co si Zola jako spisovatel získal národní uznání, odvážil se angažovat v případě kapitána Dreyfuse, jenž byl obviněn z vojenské špionáže. Tato událost vzbudila pozornost na celém světě. Zola si vysloužil pověst odvážného člověka, samostatně bojujícího za nešťastnou oběť náboženské zaslepenosti a militarismu.

Ve Francii tak Zolu však vnímala pouze osvícená menšina. To, že roku 1894 Zola napadl spravedlivost rozsudku nad Dreyfusem, vyvolalo nevídané pobouření. Zola byl za svůj čin odsouzen, což předpokládal, a byl připraven emigrovat. Tehdy se musel potýkat se vším, co ve svých knihách celý život napadal: mlžení faktů, autoritářství, náboženské a rasové předsudky. Zola podporoval víru v rozum a snahu šířit osvětu. V mnoha aspektech byl skutečným pokračovatelem encyklopedistů 18. století, kteří se stavěli proti římskokatolické církvi a položili ideologický základ francouzské revoluce. Zolova hesla byla však odlišná: ne „volnost, rovnost, bratrství,“ ale „pravda a spravedlnost“. Tato slova použil jako tituly svých dvou posledních románů. Román *Vérité*, který napsal těsně před smrtí a který byl vydán posmrtně, a *Justice*, jenž měl být pokračováním *Vérité*. Nicméně z něj existuje pouze název a několik poznámek.

Zolova celoživotní víra v sílu vědy, jež měla zničit nevědomost a chudobu, a také zabránit krutosti úpadku člověka, dnes může vypadat naivně. Avšak v kontextu Zolovy doby to bylo pochopitelné. V 19. století si lidé uvědomovali spíše kladný přínos vědy, a ne skutečnost, že s jejím vývojem přichází i potenciální hrozba pro lidstvo.

4.2 Biografie a hlavní mezníky

Rodiče É. Zoly

Émile Zola se narodil 2. 4. 1840 jako jediný syn Emilie Aubertové v ulici *Rue du Temps perdu* v Paříži. Zolova matka pocházela ze skromných poměrů, z rodiny Aubertových žijící ve městě Dourdan necelých 50 km od Paříže směrem na Chartres. Než se Emilie vdala, byla švadlenou. Ve třicátých letech 19. století se její rodina, podobně jako mnoho jiných dělníků, přestěhovala do Paříže. Ve věku jednadvaceti let se Emilie provdala za čtyřiačtyřicetiletého Franceska Zolu.

Zolův otec se narodil jako občan bývalé Benátské republiky. Pocházel z rodiny vojáků: jeho otec, dva strýcové a dědeček z otcovy strany sloužili v benátské armádě. Mladý Zola narukoval dle rodinné tradice do italsko-rakouské armády a současně se zapsal na univerzitu v Padově, kde studoval matematiku. V roce 1818 byla publikována jeho doktorská práce, jež se v Miláně stala standardní učebnicí pro inženýry.

V roce 1820 Francesco opustil službu a s bratrem Markem začali podnikat ve stavebnictví. O pět let později se připojil ke skupině odborníků, kteří projektovali první státní železnici v Evropě. Pracoval na úseku, jenž vedl přes velmi rozmanitou krajinu od Českého lesa u Českých Budějovic po Linec v Horním Rakousku. Cílem stavby bylo usnadnit převoz zboží, zejména soli, mezi Dunajem a dolním tokem Vltavy.

Dalším mezníkem byl rok 1830. Francesco tehdy v Paříži vstoupil do cizinecké legie, která měla Francii pomáhat v boji o Alžírsko. Tato zkušenost však neměla dlouhé trvání. Aby Francesco předešel potenciální milostné aféře se ženou jednoho z německých seržantů Legie, ze služby raději vystoupil. Odešel do Marseille, kde pracoval jako inženýr. Založil si kancelář ve čtvrti Canebière a měl několik zaměstnanců a učňů. Francesco byl velice nadaný a pracovitý, ale pro nedostatečnou znalost francouzštiny se zpočátku nedokázal prosadit a realizovat své nápady.

V roce 1836 Francesco představil králi nový projekt na stavbu přístavu v Marseille. Přípravy se však táhly několik let, Francesco velmi prodělal, a nakonec vedení stavby převzal jistý Eugène Flachet s jiným projektem. Francesco později dostal příležitost postavit zavlažovací systém v Aix-en-Provence. Řešení formálních otázek a finanční stránky byly tentokrát velmi zdouhavé. Když se práce konečně započaly, Francesco při jedné z kontrol stavby nastydl. Na nemoc nedbal a záhy odjel na důležitou

obchodní schůzku do Marseille. Tato cesta se mu stala osudnou, neboť vážně onemocněl, dostal zánět pohrudnice. Když za ním přijela Emilie, Francesco již umíral.

Francesco zemřel krátce před sedmými narozeninami malého Émila. Téměř jedinou vzpomínkou, kterou na otce měl, byl právě jeho pohřeb v Aix. Émile byl neduživé dítě a často trpěl nemocemi. Proto se matka rozhodla odejít na venkov do Pont-de-Béraud. Chtěla tak také ušetřit, protože po manželovi jí mnoho financí nezbylo. Navíc byla připravena o příjmy z autorských práv svého muže za realizaci kanálu. Francesco ji před smrtí alespoň osvobodil od závazků platit vzniklé dluhy. Když bylo Émilovi osmnáct let, Emilie se rozhodla vydat do Paříže a hledat pomoc u bývalých manželových přátel.

Zolovo dětství

Émilovy vzpomínky na Aix byly rozporuplné. Přestože obdivoval místní krajinu a krásu, bolestně prožíval skutečnost, že je zdejší lidé připravili o veškeré dědictví.

Krásy kraje Zola nejednou zobrazil ve svých románech. Např. v *La Fortune des Rougon* začíná vyprávěním o starém hřbitově, kam často chodil. Se svými kamarády také rád navštěvoval místa, kde se usídlila cikánská komunita.

Émile na školní léta nevzpomínal rád. Býval šikanován, některé předměty mu činily potíže a jeho pařížský přízvuk vyvolával u ostatních posměch. I přesto si Zola ve škole dokázal najít útěchu. Četl knihy pod lavicí a hodiny slohu ho přivedly k prvním spisovatelským pokusům.

Zola měl dva blízké přátele – byli jimi Paul Cézanne a Baptistin Baille. Baille začal v dospělosti vyučovat na škole École Polytechnique a krátce před prusko-francouzskou válkou se od svých přátel odloučil. Přátelství mezi Zolou a Cézannem trvalo mnohem déle, až do jejich 45 let. Sdíleli spolu nadšení pro romantické básníky. Zola se také pokoušel kreslit, a dokonce získal ceny ve školních soutěžích. Tito tři přátelé se od ostatních mladíků v Aix, kteří trávili čas hraním karet v kavárnách, lišili. Vyjížděli na výlety do přírody a věnovali se četbě.

Paříž

Příjezd do Paříže Zolu určitým způsobem zklamal. S matkou museli čelit finančním neshodám a Émile často vzpomínal na život v Aix. V osmnácti letech začal

navštěvovat lyceum Saint-Louis, které nenaplnilo jeho očekávání, všichni spolužáci mu připadali hloupi. V té době navíc docházelo k významné urbanistické proměně Paříže.

Émile se konfrontoval se dvěma světy. Jednak to byla idealizovaná minulost, silně ovlivněná matkou a vyrůstáním bez otce, a na druhé straně byl Zola fascinován dobou, ve které žil. Tato dualita je patrná v dílech z roku 1859. Např. v románu *Le Canal Zola*, napsaném v období soudního procesu, který iniciovala Zolova matka, autor vychvaluje otcovo dílo, podobně v milostném příběhu *La Fée amoureuse*.

Émile neprospěl u maturitní zkoušky a po ukončení střední školy byl nějaký čas nezaměstnaný. Na vlastní kůži zažil krutou realitu všeobecné touhy po úspěchu a penězích. Ze vzteku napsal několik dopisů příteli Bailleovi: dvě ukázky z 24. 6. 1860 a z 1. 6. 1861 vyšly roku 1910 v příloze anarchistického časopisu *Les Temps Nouveaux*. Zola v nich popisoval své zkušenosti při hledání místa a způsoby různých zaměstnavatelů. Nakonec si však našel pozici v nakladatelství Hachette a nové bydlení, které sdílel s matkou.

Do Paříže přijeli studovat i další Zolovi přátelé z Aix: Marius Roux, Philippe Solari, Baptistin Baille a Paul Cézanne. Zola je seznámil se svým novým přítelem Antonym Valabrèguem. Dále se stýkal s malíři Chaillanem, Huotem, Chotardem, Emperairem a Villevieillem. Často jim pózoval a hodiny s nimi rozprávěl. Svědectví z rozprav se Cézannem Zola podal v předmluvě sbírky *Mon Salon*. Vzpomíná na soužití s malířem a jejich dlouhé hovory o hledání pravdy. Po složitých úvahách došli k závěru, že „tam venku“, kde panuje individualismus, člověk nenajde nic než hloupost a lež: „*Nous avons souvent habité ensemble – te souviens-tu ? – et souvent le jour nous a surpris discutant encore, fouillant le passé, interrogeant le présent, tâchant de trouver la vérité et de nous créer une religion infaillible et complète. Nous avons remué des tas effrayables d'idées, nous avons examiné et rejeté tous les systèmes, et, après un si rude labeur, nous nous sommes dit qu'en dehors de la vie puissante et individuelle, il n'y avait que mensonge et sottise.*“ (citováno podle Becquer, 1993: 22)

Od nástupu do nakladatelství Hachette se Émile postupně vypracoval na pozici s větší odpovědností. Po necelých čtyřech měsících přišel s návrhem vydávat časopis s názvem *Bibliothèque des Débutants*. Zamýšlel v něm otiskovat práce mladých, dosud neznámých autorů. Tento nápad získal v nakladatelství podporu, neboť Zola prokázal organizační schopnosti a nechybělo mu ani nadšení. Vysloužil si tak dvojnásobnou

mzdu. Mimo to měl na starost tvorbu reklamy pro všechny nově publikované knihy v nakladatelství Hachette a měl za úkol přesvědčovat recenzenty, aby psali na tituly kladné posudky. Tak Zola navázal osobní styky s již známými autory, jako byl Louis Edmond Duranty, jenž podporoval rodící se realistické hnutí, romanopisec Edmond About či Hippolyte Taine. Budoucí autor měl příležitost nahlédnout do vydavatelské praxe, což později dokázal zúročit.

V prosinci roku 1864 vyšla Zolova první kniha *Contes à Ninon*. Druhým jeho vydaným dílem bylo *La Confession de Claude* (1865). Zola publikoval články a monografie o umění, např. článek o posmrtném díle Pierra-Josepha Proudhona – *Du Principe de l'art et de sa destination sociale* (1865), vychvaloval Courbetova plátna, Manetovu tvorbu a díla dalších přátel. V roce 1866 mu vyšla kniha *Le Vœu d'une morte* s náboženskou tematikou. V roce 1867 Zola vydává první velký román *Thérèse Raquin*, ve kterém zkoumá interakci dvou povah. Na dílo měli přitom velký vliv malíři, zejména Manet. Zola se tak dostal do povědomí veřejnosti, což bylo pro nakladatelství Hachette nežádoucí. Doporučili mu, aby odešel a raději se plně věnoval psaní.

Romány pro autora záhy představovaly významný zdroj peněz. Zola psal také články do provinčních novin v Lille a Lyonu. Psal i pro pařížský *Le Petit Journal*. V listopadu 1865 začal Henri de Villemessant vydávat nový deník s názvem *L'Événement*. Zola do tohoto deníku začal přispívat. Psal o knihách, které měly právě vyjít. Těžil ze zkušeností, které získal v nakladatelství Hachette – věděl, jak vzniká kniha, jak se navýší počet výtisků, měl kontakty ze světa vydavatelů. To mu umožnilo rychle zjišťovat, jaké jsou na trhu novinky. Villemessant byl s jeho prací spokojený a svěřil mu rubriku *Salons*, kde Zola otiskoval kritiky.

V letech 1865–1866 představil v novinách *Le Messager de l'Europe*, *Le Salut public de Lyon* a *L'Événement* své úvahy o estetice. Roku 1866 již patřil ke známým postavám světa novinářiny, stal se slavným. Většinu času pak ale trávil s malíři a sochaři.

Po nějaké době se Villemessant rozhodl ukončit vydávání *L'Événement* a z titulu *Le Figaro* vytvořil deník (dříve vycházel dvakrát týdně). Otiskoval některé Zolovy články, avšak zaměstnat ho na plný úvazek nechtěl. Zola psal současně i do lyonského *Le Salut public*. Přesto neměl dostatečné příjmy. Přítel Marius Roux Zolu seznámil s vydavatelem marseilleských novin *Le Messager de Provence*, Alfredem Arnaudem.

Ten mu nabídl, aby psal příběh na pokračování s názvem *Les Mystères de Marseille*. Přestože Zola nebyl adekvátně placen, práci přijal, neboť ho zaujala možnost psát jiný text než jen zpravodajský.

Se Zolou začal spolupracovat také vydavatel Lacroix. Ten se se spisovatelem dohodl na podmínce, že knihy budou vydávány na pokračování. V roce 1870 podepsali smlouvu. Tentýž rok Zola dokončil první díl ze zamýšlené série. Popsal v něm původ rodiny Rougon-Macquartových a jejich město Plassans (Aix). Kniha nesla název *La Fortune des Rougon* a začala vycházet na pokračování v novinách *Le Siècle*.

Na konci května se Zola rozhodl, že se ožení, a vzal si Alexandrine-Gabrielle Meley.

Prusko-francouzská válka

Dne 19. 7. 1870 vypukla válka s Pruskem. Druhé císařství šlo k zániku. Francie prohrála řadu bitev a v bitvě u Sedanu francouzské vojsko kapitulovalo. V září (4. 9.) byla v Paříži vyhlášena republika a vedení se ujala tzv. vláda národní obrany.

Několik dní před vypuknutím války panovala v zemi útočná nálada. Po zveřejnění telegramu s Bismarckovým vzkazem pro Francii reagoval francouzský tisk velice bouřlivě a vybízel k pochodu na Berlín. Zola však toto běsnění odmítal. Nikdy nesouhlasil s válečným počínáním Napoleona III. a své názory prezentoval v tisku. Když začala válka, Zola nadále publikoval články v tomto duchu v republikánském periodiku *La Cloche*, přestože si uvědomoval riziko, že by mohl být zadržen za defétismus. Buřičský tón, který jeden z článků s názvem „Vive la France“ nesl, nemohl zůstat bez povšimnutí úřadů. Zola obdržel soudní obsílku s obviněním ze snahy diskreditovat vládu. Zprávy o porážce Francouzů u Wissembourgu však přišly dříve, než mohl být Zola souzen, a svůj trest si tedy neodpykal. Brzy se ale ocitl bez práce, protože 18. 8. přestala redakce novin *La Cloche* publikovat. Zola se rozhodl odjet na jih. Kontaktoval dávného přítele Mariuse Rouxe a navrhl mu spolupráci na vydávání nového deníku *La Marseillaise*. Nicméně projekt z finančního hlediska nenaplnil Zolovo očekávání, a proto hledal uplatnění ve službě pro vládu.

Zaujal ho republikán Alexandre Glais-Bizoin, veterán z revoluce 1848 a jeden ze zakladatelů opozičních novin *La Tribune*. Zola do nich hojně přispíval do té doby, než v lednu 1870 přešel do *La Cloche*. Sedmdesátiletý Glais-Bizoin pobýval v Tours,

kam byl poslán vládou národní obrany, aby organizoval místní odboj. Zola mu z Marseille napsal dopis, v němž se o blížkém zániku *La Marseillaise* nezmínil. Předstíral, že byl do Aix vyslán sympatizanty, kteří si přáli, aby město reprezentoval v Ústavním shromáždění. Volby do shromáždění byly však odloženy na neurčito, a proto nemohl zůstat nečinný. Poptal se na možnost volného místa na prefektuře, protože by nerad opustil jih, kde je známý a kde jeho otec realizoval významný projekt.

Nicméně Glais-Bizoin Zolovi neodpověděl, mezitím byl totiž na příkaz vlády přesunut do Bordeaux. Zola se rozhodl vydat za ním, zažíval těžké chvíle, protože se nemohl nikde uplatnit. Nakonec mu Glais-Bizoin nabídl post tajemníka. Zola pozici přijal, aby alespoň částečně uživil rodinu. Později za ním přijela žena, matka a labrador Bertrand.

V době, kdy se řešily otázky příměří, se na Zolu usmálo štěstí. Poté, co v Bordeaux začalo zasedat Národní shromáždění, nabídl své služby jako parlamentní dopisovatel. Mezi 13. 2. a 12. 3. 1871 denně vypracovával zprávy o přípravách a návrzích k ratifikaci mírové dohody. Po jejím podpisu se shromáždění přestěhovalo do Versailles a Zola se mohl vrátit do Paříže.

Pařížská komuna

Čtyři dni po Zolově návratu do hlavního města vypukla ve Versailles revolta proti Thiersově vládě. Dne 26. 3. 1871 byla ustanovena samostatná vláda s názvem *Commune* (Komuna). Zola stále zastával funkci parlamentního dopisovatele pro *La Cloche*, avšak 18. 4. byly noviny zrušeny pro nedostatečně revoluční obsah. Zola se mezitím dohodl s vydavatelem Emilem Barlatierem v Marseille, že bude pravidelně zasílat články, které měly po ukončení činnosti *La Cloche* vycházet v novinách *La Sémaphore*.

Situace se pozvolna přiostrňovala, svoboda projevu se začala omezovat a docházelo k persekuci duchovenstva. Ulice opanoval teror ozbrojených skupin.

Zola cítil odpor pouze k vůdcům revolučních aktivistů, ne však k pracujícím, kteří revolucionáře podporovali. Na začátku května začal ve městě nově vytvořený Výbor veřejné bezpečnosti zadržovat rukojmí. Zola, novinář známý svou vlašnou podporou Komuny, se obával zatčení. Snažil se proto opustit Paříž. Dne 10. května se mu podařilo i s rodinou odjet do malého města za Paříží. Dne 21. května nastala krize

a versailleské vojsko vtrhlo do Paříže. Došlo k pouličním bojům a až do porážky komunardů byly vypalovány veřejné budovy. Zola se do města vrátil těsně před koncem masakru a své svědectví z místa činu poslal do *La Sémaphore*.

Dvoutměsíční vláda Komuny velmi poznamenala francouzský veřejný život. Následující roky byly pro Zolu obtížné. Od třicátých let 19. století, zvláště během těžké hospodářské situace v sedmdesátých letech, trpěl knižní trh nejvíce. Jedním z vydavatelů, kteří zkrachovali, byl Lacroix. Válka přerušila publikování pasáží ze Zolova díla *La Fortune des Rougon* v *Le Siècle*, neboť se upřednostnily zprávy z fronty. Zola tak přišel o příjmy. Mezitím začal pracovat na druhém dílu své řady s názvem *La Curée*. V září roku 1870 se přestěhoval do Marseille, kde napsal zhruba tři čtvrtiny románu. Dne 29. 9. 1871 vyšla první část *La Curée* v novinách *La Cloche*. Nicméně 6. listopadu byl autor vyzván, aby se dostavil ke státnímu žalobci. Na Zolu bylo podáno mnoho stížností z důvodu nemravnosti *La Curée*. Musel do *La Cloche* přestat psát, aby předešel nepříjemnostem, které by novinám mohl způsobit. Nicméně v *La Cloche* otiskl dopis na protest proti omezenosti čtenářů.

Lacroix, který se Zolou dříve podepsal smlouvu na práva *Rougonů-Macquartů*, byl zadlužen, a nemohl další díly tisknout. Zola tedy podepsal smlouvu s Georgesem Charpentierem, který byl v letech 1873–1875 schopný vydat další díly řady: *Le Ventre de Paris*, *La Conquête de Plassans* a *La Faute de l'abbé Mouret*.

Médanská skupina

Zola se rozhodl, že si pronajme dům blízko Paříže. Našel vilu v Médanu, kam za ním každý víkend dojížděli jeho žáci a přívrženci jako Gustave Flaubert, Guy de Maupassant, Henry Céard, J.-K. Huysmans, Léon Hennique, Paul Alexis. Tvořili tzv. médanskou skupinu. Se Zolou probírali své projekty a nápady. Tak se zrodila i sbírka povídek *Les Soirées de Médan*.

V té době vycházely převážně knihy o válce, které u členů médanské skupiny vyvolávaly posměch. Proto přišli s myšlenkou vydat něco zcela odlišného od tvorby hlavního proudu. Všichni měli dostatek použitelného materiálu. Zolova povídka *L'Attaque du Moulin* již vyšla v *Le Messager de l'Europe*, *Sac-au-Dos* J.-K. Huysmanse byla otištěna v novinách *l'Artiste* Théodora Hannona v Bruselu. Hennique měl připravenou novelu *L'Attaque du grand Sept*, Alexis pracoval na povídce *Après la*

Bataille a Céardova *La Saignée* vyšla v petrohradském *Slově*. Pouze Maupassantova *Boule de Suif* byla napsána právě pro nakladatelství Charpentier, jež sbírku vydalo.

Skupina měla ambici vytvořit novou literární školu. Noviny *Le Voltaire* byly vznikajícímu směru – naturalismu nakloněny a roku 1879 vydaly Zolovu obhajobu naturalistické „doktríny“. V roce 1879 napsaly noviny *Le Voleur* o nové Zolově škole, že se „šíří jako mor“ a mistrova družina roste každým dnem. V novinách *Gaulois* vyšel 17. 4. 1880 u příležitosti vydání *Soirées* Maupassantův článek, jenž vyvolal skandál. Poté následovaly další negativní reakce v jiných časopisech (*Gil Blas*). Skupina spisovatelů se však nenechala odradit. Alexis v novinách *Gil Blas* poděkoval užitečným nepřátelům, kteří je odhalili lidu, přitáhli pozornost k jejich dílům, zasloužili se o jejich úspěch. Skupina se odvolávala zejména na odkaz Balzaka, Stendhala, Flauberta a bratrů Goncourtových. Nakonec se však uskupení rozpadlo a jediný, kterému nadšení pro naturalismus zůstalo, byl Alexis, jenž prohlásil, že naturalismus není mrtvý.

První úspěchy

Další román, *L'Assommoir*, čtenáře velmi pobouřil, někteří dokonce zastávali názor, že nikdy neměl vyjít. Ladění a pojetí knihy vzešlo z období Komuny, byl to obraz tehdejší zubožené společnosti. Zola se tak ze dne na den prosadil a dostal do povědomí veřejnosti. Sice byl spíše zatracován nežli obdivován, ale pravdou je, že si v zemi získal slovo.

Zola dlouhodobě udržoval kontakty s bratry Goncourtovými, Alphonsem Daudetem a Charlesem Flaubertem. Také poznal ruského spisovatele Ivana Turgeněva, kterého si velice považoval. Právě v ruském tisku také vycházely o Zolovi pochvalné články, a dokonce se Zolovo dílo začalo překládat do ruštiny.

V březnu roku 1880 vyšel devátý díl z cyklu *Les Rougon-Macquart* – *Nana*. Román vzbudil ještě silnější ohlas než *L'Assommoir*. Poptávka po knize byla rekordní. Charpentier nařídil vytisknout 55 000 exemplářů, publikaci předcházela okázalá reklama. Jules Laffitte, vydavatel nedávno založených novin *Le Voltaire*, získal práva na tisk románu na pokračování.

Zola – dramatik

Zola se rozhodl psát také divadelní hry. Zdramatizoval svou novelu *Thérèse Raquin* a poté napsal poměrně úspěšné hry *Les Héritiers Rabourdin* a *Le Bouton de Rose*. Po těchto zkušenostech svolil, aby jeho romány adaptovali pro divadlo jiní dramatici. William Busnach tak zpracoval *L'Assommoir* a sklídl velký úspěch. Dále následovala dramaturgizace románů *Nana*, *Pot-Bouille* a *Le Ventre de Paris*. Poté Zola spolupracoval s Busnachem na dílu *Germinal*. Avšak tato spolupráce nedopadla dobře, neboť Zola se snažil čím dál více prosazovat své názory, se kterými Busnach nesouhlasil. A tak v únoru 1887 jejich partnerství skončilo.

Zolův přístup k tvorbě

Zola psal své romány velice pečlivě a vždy si připravoval detailní osnovu díla. Vždy se také věnoval pečlivému dohledání informací. Navštěvoval knihovny a například pro knihu *La Curée* si nastudoval vlastnické právo, pro *L'Assommoir* zkoumal glosáře slangu dělníků, procházel lékařské spisy týkající se chorob horníků pro *Germinal*. Než napsal román o prusko-francouzské válce, *La Débâcle*, přečetl paměti vojáků i civilistů, kteří se účastnili bojů. Když sbíral materiál na *Le Ventre de Paris*, se sešitem v ruce několikrát navštívil centrální tržiště a poznamenával si, jak místo vypadá v různých denních dobách, za slunných dnů nebo za deště. Dokonce tam strávil noc, aby pozoroval, jak zásobovací vozy vykládají zboží v časných hodinách.

V roce 1886 vyšlo Zolovo dílo *L'Œuvre*, jež vypráví o malíři Claudu Lantierovi. Autor se inspiroval Cézannovým životem. Naopak malby, které popisuje v románu, se podobají dílům Monetovým. Nicméně celkové vyobrazení impresionistů v knize působí smutně a neúspěšně.

Dále následoval román *La Terre*. Toto dílo, vedle románů *L'Assommoir* a *Germinal*, považuje většina kritiků za vrcholné. V knize je líčen protiklad mezi poklidností přírody a odpornou lačností lidí, kteří na ní parazitují. Zola detailně vykreslil kontrast mezi krásou krajiny a podlostí obyvatel, které zobrazuje jako epidemii otravného hmyzu, a jednotlivce pojímá jako „chlípné gorily“. Román *La Terre* měl napravit idylický obraz pastorální nevinosti, kterou proslavili pisatelé venkovských románů z dřívější doby, jako byla George Sandová. Zolovi rolníci z Rognes jsou naopak lstiví, bezohlední, krutí, chamtiví, chlípní, zrádní a neúnavně vytrvalí. V žádné

z ostatních knih Zola tak často nepopisuje soulož, znásilňování, incest a sadistické vraždění. Dílo *La Terre* šokuje ještě více než *Nana*.

Další romány, které Zola napsal, byly *Le Rêve* a *La Bête humaine*. Hlavní téma druhého z děl tvoří železnice, je jedním z nejchmurnějších a zároveň nejvášnivějších. V době, kdy je Zola psal, zažíval aféru s mladou Jeanne.

Zola v zahraničí

V roce 1893 získal Zola mezinárodní uznání a byl pozván na návštěvu do Londýna, kde měl hostovat v Institutu novinářů. Nevěděl, zda pozvání přijmout. Ze všech zemí světa, kde se jeho knihy četly (v té době poměrně hojně: když vyšel román *La Débâcle*, byl ihned přeložen do angličtiny, němčiny, španělštiny, italštiny, portugalštiny, ruštiny, češtiny, dánštiny, holandštiny, norštiny a švédštiny), byla kritika nejostřejší právě ve Velké Británii. Navíc si Zola začal milostnou aféru s mladou dívkou Jeanne. Jeho žena, která nemohla mít děti, se o tom nesměla dozvědět. (Později Jeanne otěhotněla, a nakonec měli s Émilem dceru a syna. Zola před ženou novou rodinu nejprve tajil, ale nakonec se rozvedl.) Tyto události proběhly v letech 1888–1889 a bylo pochopitelné, že se Zola obával vydat do země, kde byl nejvyššími úřady označen za člověka produkujícího pornografii. Své pochyby sdělil dvěma anglickým novinářům, se kterými byl v kontaktu – E. A. Vizetellymu a R. H. Sherardovi. Oba jej přesvědčovali, aby přijel a absurdnost britských předsudků ignoroval, a tak Zola pozvání nakonec přijal. Po příjezdu ho čekalo uvítání a bylo s ním zacházeno jako s národním hrdinou. Již na nádraží ho přijal Sir Edward Levy-Lawson, vydavatel deníku *Daily Telegraph*.

V roce 1884 Zola uskutečnil zahraniční cestu do Říma, procestoval jih Francie (město Lurdy) a pokračoval znovu do Itálie. Navštívil i rodiště svého otce. Do Paříže se vrátil 17. 12. 1894 s bohatým množstvím námětů pro román *Rome*.

Dreyfusova aféra

Tou dobou se ve francouzských novinách objevovaly zprávy o tajném vojenském soudu s jistým židovským kapitánem Alfredem Dreyfusem, jenž byl zadržen, protože údajně prozradil Němcům vojenské tajemství. Dne 22. prosince byl pronesen rozsudek a Dreyfus byl poslán do vyhnanství v trestanecké kolonii. Zola považoval některé projevy tisku za antisemitské.

Nová německá říše, která se obávala odvety Francouzů, sledovala jakýkoli potenciální pokus o rozpoutání války. Proto si zřídila službu, jež měla shromažďovat a vyhodnocovat relevantní informace. Francie mezitím vytvořila samostatné oddělení Generálního štábu užívající krycí název Statistické oddělení. Mělo zodpovídat za vojenskou bezpečnost. Úkolem úřadu bylo mapovat zahraniční špióny na francouzské půdě. Potenciální zrádci se měli nejspíše vyskytovat v řadách francouzské armády a pravděpodobně se snažili prodat utajované informace diplomatickému vedení zemí Trojspolku – Německu, Rakousku a Itálii. Statistické oddělení proto vysílalo své zaměstnance na ambasády. V září 1894 jedna „uklízečka“ ze Statistického oddělení, jež měla schraňovat veškeré dokumenty z odpadkového koše německého vojenského ataše, předala papír, na němž byly údajně závažné informace. Autor francouzského textu nabízel Němcům pět důvěrných údajů. Papír, známý v Dreyfusově aféře jako *bordereau*, byl předložen ministru války Mercierovi. Okamžitě se vyhlásilo pátrání po zdroji, neboť autorem textu musel být člen Generálního štábu, jenž měl k uvedeným informacím přístup. Písmo na *bordereau* odpovídalo rukopisu Alfreda Dreyfuse, který navíc pocházel z židovské rodiny, což důstojníky vedoucí vyšetřování vedlo k domněnce, že měl motivaci k protivlasteneckému činu. Prozatím jej zadrželi a uvěznil.

V průběhu šetření se záležitost dostala i do tisku. Noviny *La Parole Libre*, které vlastnil notorický antisemita Edouard Drumont, otiskly vlastní verzi události s titulkem: „*Velezrada. Zatčení židovského důstojníka A. Dreyfuse*“. Pokud by po této zprávě vláda Dreyfuse neodsoudila, riskovala by ztrátu přízně u Francouzů. Válečný soud byl zpočátku váhavý a nechtěl se stavět proti Dreyfusovi, jenž nepůsobil žádné komplikace a spolupracoval. Avšak Mercier s podporou plukovníka Sandherra, šéfa špionážního oddělení, a majora Henryho, druhého nejvyššího velícího důstojníka, byl připraven dosáhnout kýženého rozsudku. Vytvořil „tajnou složku“, již neměl právo vidět vězeň ani jeho obhájce. Tento dokument nešťastného Dreyfuse usvědčil. Nicméně později se zjistilo, že jej sestavil Henry. Veřejnost, která o těchto machinacích nic nevěděla, přijala rozsudek jednoznačně, a stejně tak i Zola. Případ byl spíše interní záležitostí armády a po pár týdnech se na Dreyfusovo jméno zapomnělo.

Po osmnácti měsících plukovník Sandherr onemocněl a ve Statistickém oddělení jej nahradil Picquart, energický důstojník, jenž se soudu s Dreyfusem neúčastnil. V březnu 1896 dostal telegram určený majoru Esterhazyemu ze 74. pěšího pluku.

Ukázalo se, že Esterhazy také předával tajné informace zahraničním velmocím. Picquart zjistil, že Esterhazyho rukopis je identický s rukopisem na *bordereau*, který byl poprvé předložen u vojenského soudu. Všechna obvinění, která měla zničit Dreyfuse, by mohla prokázat Esterhazyho vinu. Esterhazy byl navíc potomek maďarské rodiny, jež měla více důvodů zradit zemi kvůli penězům než Dreyfus.

Kdyby Picquartovi nadřizení nové odhalení přijali a Esterhazy byl zadržen, k Dreyfusově aféře by nedošlo. Rovněž by to obnášelo nutnost veřejně přiznat, že proces s Dreyfusem byl vykonstruovaný. Aby se však zachovala čest armády, nevýznamný žid zůstal ve vyhnanství a Picquarta bylo třeba umlčet. Padělatel Henry znovu zasáhl a „dokázal“, že Picquart telegram usvědčující Esterhazyho podvrhl. Picquart byl poslán na cestu do Toulonu, převelen do Tunisu a nakonec v tichosti zadržen a uvězněn. Nicméně Picquart předtím své podezření na nesrovnalosti v Dreyfusově procesu prozradil příteli Louisi Lebloisovi. Ten kontaktoval místopředsedu senátu Scheurer-Kestnera, který se těšil důvěře a měl kontakty ve vládních kruzích. Snaha Scheurer-Kestnera celý případ objasnit byla ovšem pro generály varováním. Esterhazy dostal instrukce, co by za daných okolností měl a neměl říkat. Generální štáb však tentokrát musel skutečného zrádce, jenž prodával tajemství, prošetřit.

Zola se o aféru začal zajímat v červenci roku 1897. V říjnu se několikrát sešel s Lebloisem, jenž mu domluvil oběd s Scheurer-Kestnerem. Poté, co se Zola takto dověděl o případu všechny podrobnosti, nemohl mu uvěřit. Napsal tři články, kde hájil senátorovo počínání a které vyšly v deníku *Le Figaro* na konci listopadu a na začátku prosince. Poté pokračoval ve své kampani psaním pamfletů.

Tehdy se vláda rozhodla vyhovět veřejné žádosti Mathieua, Dreyfusova bratra, aby byl Esterhazy postaven před vojenský soud za zločin, za který byl Alfred odsouzen před čtyřmi roky. Stejně jako ostatní Dreyfusovi přívrženci byl Zola přesvědčen, že dojde k spravedlivému rozřešení. Pouze ho rozrušoval vliv nacionalistického tisku na předpojatost lidu. Zdálo se, že je nemyslitelné, aby byl Esterhazy zproštěn viny. Nicméně 11. ledna vojenský soud Esterhazyho prohlásil nevinným. Zola se zmocnil vztek a napsal „Otevřený dopis prezidentu republiky“, který otiskl v novinách *L'Aurore* 13. 1. 1898 s titulem *J'Accuse !* Vláda tento článek, v němž Zola obvinil v pořadí druhý vojenský soud z krytí protizákonného aktu, a tedy z právního zločinu, v němž byl

obviněn nevinný člověk, nemohla ignorovat. Datum soudního řízení bylo stanoveno na 7. 2. 1898. Zola nedoufal, že by mohl být zproštěn viny, a byl připraven na vězení. Dokonce cítil, že mu klidná cela v Sainte-Pélagie nabídne příjemnou změnu po bouři vyvolané článkem *J'Accuse !* Soud skončil 21. února rozsudkem v Zolův neprospěch. Musel zaplatit pokutu 3000 franků – maximální částku za urážku – a byl odsouzen na rok do vězení.

Další soud se konal 23. května ve Versailles. Zola se nakonec rozhodl z Francie utéct do Velké Británie. Avšak nemohl zůstat v Londýně, protože hrozilo, že by jej poznali novináři. A tak s E. A. Vizetellym a F. Desmoulinem odjel na venkov. Zola tehdy začal pracovat na románu *Fécondité*, pak následovaly knihy *Evangiles*, *Travail* a *Vérité*. Mezitím byl rozsudek zrušen a spisovatel se mohl v roce 1899 vrátit do Paříže.

Zolova smrt

V devadesátých letech 19. století byla některá Zolova díla operně zpracována (*Le Rêve*, *L'Attaque du moulin*, *Messidor*). Na jejich převedení pracoval Alfred Bruneau, své postupy se Zolou konzultoval. Dne 29. 9. 1902 však našel Zolu mrtvého. Romanopisec se otrávil jedovatými zplodinami z krbu.

Realismus a naturalismus

Směry realismus a naturalismus reagují na idealismus a romantismus a usilují o výběr tématu a pravdivé zobrazování skutečnosti na základě skutečného života. Uplatňuje se přitom experimentální metoda. Naturalisté chtějí postihnout jakoukoli pravdu, což je jejich jediný cíl. Realisté přitom zohledňují i krásu a uměleckou kompozici. Odmítají principy *l'art pour l'art*.

Naturalismus se vyvinul z filosofie pozitivismu. Spisovatelé se v duchu tohoto literárního směru snažili zachytit každodenní skutečnost a člověka vyobrazit jako živočicha, jenž je vláčen životem a podřízen zákonům přírody. Role dědičnosti je zde fatální. Naturalistický román podává svědectví o tehdejší společnosti a o významných aspektech nové doby. Nejlépe to zachytil Émile Zola v cyklu *Les Rougon-Macquart*, jenž popisuje osud jednoho rodu během druhého císařství.

Naturalistické přístupy jsou patrné již v dílech Edmonda a Julesa Goncourtů. Ve stejném duchu tvořil i autor řady povídek a románů, Guy de Maupassant. Byl to

zkušený tvůrce, jenž dokázal citlivě vyprávět. Díky tomu se mu podařilo vystihnout nenasytnost a povrchnost tehdejší měšťácké společnosti.

Kromě literatury se naturalismus projevil rovněž ve filosofii (Thomas Hobbes), teorii společnosti (Herbert Spencer), psychologii (Ivan Pavlov) a umění (Gustave Courbet).

5. Recepce tvorby Émila Zoly ve Francii

Podrobnosti o tom, jak byly Zolova tvorba a jeho postoje vnímány za spisovatelova života, jsme uvedli v předcházející kapitole. Dále se zaměříme na období po jeho úmrtí. Při zkoumání této oblasti jsme mimo jiné čerpali zejména z publikace *Émile Zola, Bilan critique* (1993) od Alaina Pagès.

5.1 Po Zolově úmrtí

Období do 30. let 20. století

Zola zemřel v roce 1902, roku 1906 se uzavřela Dreyfusova aféra. V roce 1908 byl spisovatelův popel přemístěn do pařížského Pantheonu, což byl jeden z jasných důkazů, že Zolovo dílo bylo přehodnoceno.

Autor *J'accuse !* zcela v zapomnění neupadl. Vyšlo několik jeho podrobných biografí – autory byli například Paul Brulat (1907), Edmond Lepelletier (1908) a ve třicátých letech se k němu vrátil Bertrand de Jouvenel (1931) a Henri Barbusse (1932).

Zolovy romány se četly hojně dál, avšak literární kritika spisovatele odsunula do pozadí. Občas se dokonce objevily i posměšné zmínky, které prohlašují, že Zola je „vulgární“ naturalista, teoretik, jehož „naivní vědecké přístupy jsou k smíchu“. (Pagès, 1993: 43) Jindy byl představován jako „básník“, jemuž však přece jenom nelze upřít sílu: „Zola, c'est un naturaliste « grossier », un théoricien dont les « naïvetés scientifiques » font sourire, « un poète », dont on peut reconnaître la force, malgré tout...“ (Pagès, 1993: 43)

V meziválečném období Zolu intelektuální elita považovala za nudně staromódního. S tímto postojem nesouhlasil André Gide, jenž roku 1932 poznamenal, že „neúcta, jaké se Zolovi dostává, je velmi nespravedlivá, protože neexistuje osobitější a reprezentativnější francouzský romanopisec.“ (Hemmings, 1977: 183) Sté výročí Zolova narození (1940) bylo zcela pomínuto, neboť za války ve Francii rozhodně nepatřil k doporučeným autorům: podle nacistů byl Zola „milovník židů“ a pouhý „zdegenerovaný bolševik produkující pornografii“. (Hemmings, 1977: 183)

Poválečná doba

Ve druhé polovině čtyřicátých let Zolou kritikové, zejména členové akademických kruhů, opovrhovali. Vytýkali mu „neomalený“ styl a „slaboduché“ myšlenky („*grossièreté de son style et l'indigence de ses idées*“, Pagès, 1993: 6). V publikacích z dějin či teorie francouzské literatury se zmínky o Zolovi vyskytovaly jen zřídka. Až na počátku padesátých let se postupně prosadil nový náhled na Zolovo dílo. Začalo se zkoumat v celém rozsahu Zola byl v očích kritiků „spisovatel v pravém slova smyslu“, spisovatel, jehož dílo lze číst stále znovu a znovu ho objevovat – stejně jako ostatní velikány: „« *un écrivain à part entière* », *un écrivain que l'on peut relire et redécouvrir – à l'égal des plus grands*“. (Pagès, 1993: 43)

V roce 1952, padesát let po Zolově úmrtí, se začal obrat v přístupu k jeho dílu projevovat silněji. Předmětem doktorské práce Guy Roberta, jež otevřela cestu dalšímu vědeckému studiu spisovatelova díla, se stal jako první román *La Terre*. V roce 1953 vyšlo v nakladatelství Fasquelle dílo k počtě autora s názvem *Présence de Zola*. Pierre Cogy a Jacques-Émile Zola (syn) založili roku 1955 časopis o naturalismu – *Cahiers naturalistes*.

Zkoumáním Zolovy tvorby se v té době zabývali zejména Američané. Objevují se první pokusy o analýzu a zhodnocení Zolových děl z lingvistického hlediska. Zároveň se ukazuje nutnost zpřehlednit vydávání Zolových knih modernímu čtenáři: popsat jeho chronologii, vývoj, komentovat okolnosti jednotlivých vydání. S tím, jak se v šedesátých letech postupně proměnila literární teorie a kritika, i Zolově dílu se dostává nových interpretací vycházejících z nejrůznějších analýz, od sociologických či psychoanalytických až po naratologické.

V týchž letech vyšlo ve Francii první komentované vydání cyklu *Les Rougon-Macquart* a Zolovo souborné dílo v patnácti svazcích. Nově vznikající škola strukturalistů v Zolovi objevila zajímavý námět pro kritický výklad.

Přestože v nedávné době již Zola zájem specialistů nevzbudil, jeho knihy zůstávají oblíbené mezi běžnými čtenáři. Svědčí o tom brožovaná vydání (tj. levná vydání ve velkých nákladech, a proto běžně dostupná) jeho románů ve Francii i v zahraničí.

Zolovi se dostalo velkého uznání v Severní Americe. Přirozeně se tak v současnosti hlavní středisko, zaměřené na studium Zolova literárního přínosu, nachází v Torontu. Kanadsko-francouzský tým vědců, jehož součástí tvoří i významní odborníci z USA, se zaměřili též na úkol sbírat, srovnávat a vydávat Zolovu obsáhlou korespondenci.

5.2 Émile Zola v učebnicích literatury

Na ukázkou citujeme některé úryvky z francouzských učebnic, které jsme čerpali z publikace A. Pagèse (1993). Autory první z citací z knihy *Histoire de la littérature française illustrée*³ jsou J. Bédier a P. Hazard: Zolův neuhlazený jazyk je jako řeka unášející trosky v kalné vodě, ohromuje pouze silou proudu. Émile Zola je dobrovolně obscénní a pesimistický, nicméně čtenáře baví svou bujnou představivostí. V jádru je to lidový spisovatel, lyrik. Je však třeba uznat mistrovství děl *L'Assommoir* a *Germinal*: „*Sa langue, inégale, est comme un fleuve qui charrie des épaves dans une eau souvent trouble et qui ne fait impression que par la force de son courant. Émile Zola, quoique volontairement obscène et systématiquement pessimiste, amuse par son imagination luxuriante. C'est en son fond un écrivain populaire, un feuilletoniste lyrique. Il faut convenir pourtant que L'Assommoir et Germinal sont des chefs-d'œuvre d'un genre vite épuisé peut-être, mais des chefs-d'œuvre.*“ (citováno podle Pagèse, 1993: 44)

Dalším autorem je Ch. M. Des Granges, kterého Pagès cituje z díla *Histoire illustrée de la littérature française des origines à 1930*⁴: Zolovy nejlepší romány,

³ Larousse, éd. de 1924, t. II, s. 376.

⁴ Hatier, 13e éd., 1933, s. 892.

L'Assommoir a *Germinal*, jsou důkazem spisovatelových vloh pro zobrazení brutality. Kdyby, stejně jako Rabelais, do svých spisů „nenasel špínu“, četlo by se nám dílo tohoto naturalisty s romantickými vizemi lépe: „*Dans ses meilleurs romans: L'Assommoir (1877), Germinal (1885), Zola est un artiste d'un talent vigoureux et brutal. S'il n'avait, comme Rabelais, semé « l'ordure dans ses écrits » , on serait plus à l'aise pour louer la poésie vraiment saisissante en son robuste épanouissement, qui anime telle page de son œuvre. Ce naturaliste a des visions de romantique.*“ (citováno podle Pagèse, 1993: 44)

Nakonec Pagès cituje J. Calveta z učebnice *Petite histoire illustrée de la littérature française*⁵: Zola, nekulturní příručí z knihkupectví, člověk bez vkusu, je hnán svou jedinečnou představitostí a touhou po úspěchu. Psát neumí. Jeho jazyk je těžkopádný, hrubý a nevhodný. Nicméně má smysl pro zachycení davu, který dokáže vystihnout dojmem pohybu a vyhocením situace: „*Commis de librairie, sans culture et sans goût, Zola est poussé par sa prodigieuse imagination et par sa soif d'arriver coûte que coûte. [...] Zola ne sait pas écrire; sa langue est lourde, grossière, souvent impropre; mais il a le sens des foules et il en donne l'impression par l'entassement et le mouvement.*“ (citováno podle Pagèse, 1993: 44)

Fischer tento postoj ve III. dílu *Déjin francouzské literatury* (1976) na s. 142 vysvětluje tak, že Zola byl od Dreyfusovy aféry ve školách a na univerzitách zavrhován, protože francouzská výuka literatury a kritika byla po dlouhá léta omezována myslitelem Charlesem Maurrasem a dalšími stoupenci politického hnutí *Action française*.

5.3 Recepce Rougonů-Macquartů

Recepce cyklu *Rougonů-Macquartů* se začíná datovat od vydání románů *L'Assommoir* v roce 1877 a *Germinal* roku 1885. Mezi vydáním těchto dvou děl proběhlo období (1877–1884), kdy se o naturalismu velice bouřlivě polemizovalo. Až již zmíněný *Germinal* si opět získal respekt.

⁵ J. de Gigord, 8e éd., 1936, s. 218.

Vraťme se však k reakcím na romány předcházející. Zolovy první knihy se negativním reakcím dokázaly ubránit. Když roku 1867 vyšel román *Thérèse Raquin*, kritika excesy naturalismu odsoudila. Louis Ulbach napsal v lednu roku 1868 o nástupu „hnilobné literatury“, což vyšlo v deníku *Le Figaro*. Na počátku sedmdesátých let Barbey d'Aurevilly pokračoval ve stejném tónu. Velmi se rozohnil nad „brakem“, který v románech *Le Ventre de Paris* a v *La Faute de l'abbé Mouret* našel. Vyjádřil se ještě poněkud vybíravě. Další Zolovi odpůrci použili silnějších výrazů. Zola podobným nařčením, která rozpoutala debaty proti naturalismu, musel čelit až do své smrti. Nicméně se objevovaly články k naturalismu shovívavější. Jejich autorem byl Brunetière, jenž publikoval v *Revue des Deux Mondes*. Tak začala diskuse mezi odpůrci a přívrženci směru.

Po úspěchu románu *L'Assommoir* se o Zolově díle hovořilo čím dál častěji. Polemiky se vedly ve formě novinových článků, objevovaly se dokonce i karikatury. Odpor vůči naturalismu kulminoval v letech 1879–1880. Tehdy vyšlo teoretické dílo *Le Roman expérimental* představující nepřijatelné úvahy a román *Nana* obsahující nestydatý popis. Brunetière tentokrát Zolovy teze odsoudil a označil je za zbavené veškerého racionálního základu; experimentální román považoval za absolutně nemožný.

Někdy jsou roky 1879–1880 vnímány naopak jako triumf naturalismu. Například román *L'Assommoir* byl zpracován jako drama a sklídl velký úspěch v Paříži a dalších městech. Zola v té době zastával pozici knižního redaktora v několika novinách a časopisech a tvrdě reagoval na všechny útoky ze stran odpůrců. V dubnu roku 1880 byla publikována kniha *Les Soirées de Médan*, která sloužila jako manifest nové literární školy a tento směr určitým způsobem konsolidovala.

Roku 1885 byl publikován román *Germinal*, jenž do kritických kruhů vnesl myšlenkový zvrat. Dokonce se objevily pochvalné články. Dne 14. 3. 1885 vyšla v *Revue politique et littéraire* studie, jejímž autorem byl Jules Lemaitre. Ten odvolal amorálnost *Rougonů-Macquartů* a dílo přirovnal k antické epeji napsané v homérické tradici.

V roce 1887 vyšel román *La Terre* a znovu vyvstaly negativní reakce. Dne 18. 8. otiskli Paul Bonnetain, J. H. Rosny, Lucien Descaves, Paul Margueritte a Gustave Guiches v novinách *Le Figaro* článek „Manifeste de Cinq“ (Manifest Pěti), jenž román

odmítl. Autoři protestovali ve jménu literárního svědomí proti „skatologické sbírce“, proti „zradě pravdomluvnosti literatury“. Anatole France uvrhnul Zolovu tvorbu do klatby.

V následujících letech se útoky umírnily. Když vyšel román *La Bête humaine*, jeho uměleckou hodnotu uznal dokonce i Anatole France. Netajil se ani obdivem k románům *L'Argent* a *La Débâcle*. Názor na Zolu jakožto tvůrce velké epiky, který prvně vyslovil Lemaitre, byl přijímán čím dál častěji.

Román *La Débâcle* vyvolal novou polemiku. Tentokrát se nevedly spory o hlubší význam díla, ale o interpretaci událostí války roku 1870.

O pár let později naturalistická škola zanikla. Nabízí se otázka, zda tento rozchod přispěl ke sjednocení názorů na Zolu a jeho směr. Někteří Zolu vnímají jako autora, jenž toto estetické hnutí jako jediný reprezentuje dokonale samostatně. Názor vyplývá z průzkumu literárního vývoje, který roku 1891 publikoval Jules Huret v *L'Écho de Paris*. V květnu stejného roku se pořádala konference Léona Bloye, jenž Zolovy „hloupé doktríny“ odsoudil a prohlásil naturalismus za pohřbený.

Poslední z cyklu *Rougonů-Macquartů* tvoří román *Le Docteur Pascal*, který vyšel v roce 1893. Další tituly *Les Trois Villes* a *Les Quatre Évangiles* Zola již nenapsal v duchu realismu, nýbrž tezevého či utopického románu.

Vnímání Zolových románů po roce 1893 nic nového nepřineslo. Další román, *Lourdes* (1894), vyvolal silný odpor ze strany katolické obce. Nicméně tímto dílem poslední velká vlna polemik o naturalismu končí.

V listopadu 1897 proběhla Dreyfusova aféra. Dřívější Zolovi přívrženci jej začali nenávidět, a naopak jeho odpůrci, Dreyfusovi stoupenci, se přidali na Zolovu stranu. Roku 1899 vyšel v časopisu *L'Aurore* fejeton *Fécondité*, kterému předcházel dramatický vývoj na politické scéně (zejména druhý proces Alfreda Dreyfuse v Rennes v létě roku 1899). Charles Péguy si tehdy fejeton přečetl s opravdovým zápallem. Naopak Léon Bloy, nesmlouvavý katolík, Zolu nazval blbcem a nad plytkostí jeho myšlenek se pohoršil. Jako analogii k Zolově dílu vydal pamflet s názvem *Je m'accuse*. Dreyfusova aféra měla za následek opětovné vyostření názorů z roku 1880.

5.4 Interpretace nejčastějších kritik 19. století po roce 1950

Po roce 1950 se projevila snaha interpretovat postoj kritiky k Zolovu dílu v 19. století. Reakce jsme opět čerpali z výše zmíněné publikace Alaina Pagèse (1993). Lze z nich vypožorovat tehdejší vkus a intelektuální očekávání soudobých čtenářů. Často poukazují na novátorství Zolova přístupu, které je třeba vyzdvihnout.

Zolovi byla často vytýkána nemorálnost, a to zejména kvůli způsobu líčení románových postav. Jsou vykresleny pouze z fyziologického hlediska, na jejich psychologii spisovatel nehledí. Zola předpokládal duševní a tělesnou propojenost, což prý spělo k úpadku člověka.

Další nevoli vyvolal filozofický aspekt děl. Z tragických osudů vyplývá pesimistické vidění světa, které se zakládá na Tainově sociologii ovlivněné Schopenhauerem. Pak se vyskytovaly námitky naratologického rázu. Složitost a systematické zapojení postav, které nelze izolovat, nutnost vnímat celý soubor okolností, důraz nikoli na hlavní postavu, nýbrž na kolektiv apod. představují hlavní důvod negativního přijetí.

Pokud jde o Zolův styl, je třeba připomenout, že v osmdesátých letech 19. století ve Francii nastupoval symbolismus. O stylu se vedly významné, dlouhé debaty. Zola se rozhodl jít proti trendu, jenž oceňoval jemnost dekadentního jazyka, a poštvál tím proti sobě mnoho zastánců zmíněné tendence (např. bratry Goncourty). Snažil se použít srozumitelný, jednoduchý jazyk 17. století, což mělo za následek dva typy reakcí. Jednak mu byl vytýkán nevyrovnaný styl, který se týkal románů jako *La Faute de l'abbé Mouret*, *Le Ventre de Paris* či *L'Assommoir*. Jejich jazyk byl údajně příliš technický a lidový. Naproti tomu ho jiní obvinili z absence stylu. Spisovatel údajně pouze řadil slova bez přemýšlení.

Nicméně je třeba vzít v potaz modernost naturalistického románu. Svě době se vymyká tím, že využívá techniku absence psychologie postav, kterou aplikují autoři 20. století. Tento aspekt zdůrazňuje od roku 1885, kdy vyšel román *Germinal*, Zolův žák Henry Céard, jenž se zabýval scénářem postav. Podle něj Zola při zachycování jejich charakteru postupuje novátorsky. Céard lituje, že spisovatel ve svých pokusech nezašel dál.

Často byla napadána Zolova teorie o experimentálním románu. K jeho hlavním odpůrcům patřil například Brunetière. Další teoretici byli toho názoru, že pro nedostatek Zolových vědeckých znalostí jsou jeho teorie nefunkční. Údajně nevěděl, o čem mluví, a neměl žádný cíl (v románech jako *La Curée*, *Pot-Bouille* nebo *Nana* je plno chyb a vykazují nedostatečnou znalost buržoazní společnosti). Samotná teorie experimentálního románu prý vznikla ze snahy přilákat čtenáře, udělat si reklamu.

V 19. století Zolovu teorii nedocenila celá řada kritiků všech možných směrů. Ve 20. století v tomto duchu pokračovali i specialisté na realismus jako Pierre Martino, René Dumesnil či Charles Beuchat. Přestože uznali literární hodnotu románů, stejně jako Brunetière Zolovy vědecké ambice odsoudili. Podobný názor, jenž ovlivňoval tehdejší dění, sdíleli i marxističtí kritici.

5.5 Přijetí románů

Zolovy romány byly přijímány s rozdílným úspěchem dle titulu. Knihy z cyklu *Les Rougon-Macquart* četl značný počet příjemců, zatímco řady *Les Trois Villes* a *Évangiles* zůstaly bez povšimnutí. Avšak z cyklu *Les Rougon-Macquart* si některé tituly získaly přízeň, a jiné žádný ohlas nevyvolaly. V současnosti jsou nejznámější knihy *L'Assommoir* a *Germinal* (viz příloha I).

Pokud jde o počet výtisků, patří Zolovy romány mezi největší bestsellery francouzské literatury. Obliba, kterou si spisovatel v 19. století získal, se potvrdila i v moderní době. Zolovo dílo o objemu přes 17 milionů výtisků předčilo všechna ostatní díla ve stejné edici. V žebříčku úspěšnosti, vyhlášeném nakladatelstvím *Le livre de poche*, se román *Germinal* umístil na třetím místě, za *Le Grand Meaulnes* od Alaina Fourniera (4,5 milionů) a *Silence de la mer* od Vercorse.

V rámci souboru *Les Rougon-Macquart* dosáhly romány *Germinal* a *L'Assommoir* ve 20. století největší počet výtisků. Za nimi následovaly knihy *La Bête humaine*, *Nana*, *Au Bonheur des Dames*, *La Terre*, *Le Rêve*...

Obliba jednotlivých knih se od 19. století po současnost proměnila. Před sty lety zaujímal počtem výtisků první místa román *La Débâcle*. Román *Germinal* byl na pátém místě. Abychom pochopili příčinu tohoto faktu, je nutné se přesunout do intelektuálního

prostředí osmdesátých a devadesátých let 19. století. Totiž román *La Débâcle* zpracovával aktuální téma krátce po válce s Pruskem. Román *Germinal* pojednával o „sociální otázce“, předvídal budoucnost a význam tohoto tématu se ukázal o něco později.

Zajímavostí je, že pozice románu *Nana* v těchto statistikách postupně klesala: zpočátku kniha zaujímala druhé místo, poté páté, a nakonec šesté. Naopak dílo *Le Rêve* si udrželo stabilní pozici již od svého vzniku. Tento Zolův nejpřijatelnější román byl určen buržoazii 19. století. Bylo možné jej doporučit dokonce i mladým dívkám. A oblibě široké veřejnosti se těší dodnes. Ve školách také stoupá oblíbenost díla *Au Bonheur des Dames*.

Intenzivnější vlny zájmu čtenářů o Zolovy knihy v průběhu dějin existují, ale křivka kolísá poměrně mírně. Nicméně bývá ovlivněna počiny inspirovanými Zolovým dílem jako např. filmovými adaptacemi. *La Bête humaine* od Jeana Renoira (1938), *La Curée* od Rogera Vadima (1965), nebo *La Faute de l'abbé Mouret* od Georgese Franju (1970) podnítily poptávku po těchto románech v moderní době, což zvýšilo i knižní náklady.

5.6 Zolovi současníci

V knize od Alaina Pagèse (1993) máme k dispozici i pohled Zolových současníků na spisovatele a jeho dílo mezi léty 1868 a 1898.

Jules a Edmond Goncourtové v prosinci roku 1868 napsali, že se u snídaně viděli se svým obdivovatelem a žákem Zolou. V jeho díle prý převládá utrpení, nemoc, rozrušení. Cítí je z obětí podlomených nemocí srdce. Vnímají nepochopitelnost, hloubku, zmatek, a nakonec bolest, úzkost, pochyby, slabost: „*Nous avons vu à déjeuner notre admirateur et notre élève Zola. [...] Le côté qui domine, le côté maladif, souffrant, ultra-nerveux, approchant de vous par moments la sensation pénétrante de la victime tendre d'une maladie de cœur. Être insaisissable, profond, mêlé, après tout ; douloureux, anxieux, trouble, douteux.*“ (*Journal II*, éd. R. Laffont, 1989, coll. Bouquins, s. 186). (Pagès, 1993: 42)

Flaubert k vydání románu *L'Assommoir* v dopisu Turgeněvovi ze 14. 12. 1876 napsal, že si přečetl některé úryvky *Zabijáka*. Nelíbily se mu. Zola je „precióзка“ v opačném slova smyslu. Myslí si, že existují působivá slova, stejně jako Cathos a Madelon věřili, že existují slova ušlechtilá. Systém ho však zavádí. Zola se řídí principy, které jeho myšlení omezují: „*J'ai lu, comme vous, quelques fragments de L'Assommoir. Ils m'ont déplu. Zola devient une précieuse, à l'inverse. Il croit qu'il y a des mots énergiques, comme Cathos et Madelon croyaient qu'il en existait de nobles. Le système l'égaré. Il a des principes qui lui rétrécissent la cervelle.*“ (Pagès, 1993: 42)

Toto hodnocení je ve srovnání s o čtyři roky později opěvovaným románem *Nana* přísné, v dopisu Zolovi ze dne 15. 2. 1880 Flaubert napsal: *Nana* je mýtus, který nepřestává být skutečný: „*Nana tourne au mythe, sans cesser d'être réelle.*“ (Pagès, 1993: 42)

Maupassant ve své studii z roku 1883 tvrdí, že Zola je literární revolucionář, tvrdý odpůrce toho, co vzniklo nedávno. Nicméně je to revolucionář, jenž obdivuje svůj objekt ničení, jako kněz, který opouští oltář, jako M. Renan obhajující náboženství považované mnoha lidmi za nesmiřitelného nepřítele: „*Zola est, en littérature, un révolutionnaire, c'est-à-dire un ennemi féroce de ce qui vient d'exister. [...] Mais un révolutionnaire élevé dans l'admiration de ce qu'il veut démolir, comme un prêtre qui quitte l'autel, comme M. Renan soutenant en somme la Religion, dont bien des gens l'ont cru l'ennemi irréconciliable.*“ (Pagès, 1993: 42)

Postarší Edmond Goncourt napsal roku 1896 do svého *Journalu* další z nepřátelských poznámek mířených proti svému rivalovi v tom smyslu, že je již několik let přesvědčen o tom, že navzdory tomu, že mu Zola vřele podává ruku a oslovuje ho „dobrý příteli“, pracuje se svou italskou proradností na ničení jeho díla, o kterém se Zola domnívá, že by ho v budoucnu mohlo ohrozit: „*Depuis des années, j'ai la conviction, les preuves qu'en dépit de ses chaudes poignées de main et de ses Mon bon ami, Zola travaille, avec la perfidie de l'Italien qu'il est, à ruiner mon œuvre, qu'il sent être pour la sienne une menace dans l'avenir.*“ (Pagès, 1993: 42)

V lednu 1898, kdy vyšel dopis *J'accuse !*, Maurice Barrès (další z odpůrců Dreyfuse) napsal, že Zola ztělesňuje zátěž. Je to typ člověka, který neustále dává výzvy sobě i ostatním. Vždy chce prosadit svou vůli. Abychom Zolovy obrazy, karikatury tohoto moderního Itala, pochopili, je třeba je vidět v barvách: „*Dans Zola, ce Bassan, il*

y a l'encombrement. C'est un de ces hommes qui donnent continuellement des défis à eux et aux autres. Ils veulent toujours exercer leur volonté. [...] Pour comprendre sa grossièreté, il faut voir ces images en couleur, ces caricatures de l'Italien moderne."
(Pagès, 1993: 42)

6. Situace na české literární scéně

Pro zmapování doby, kdy se v českých zemích začal objevovat realismus, jsme použili dílo *Boje o realismus* (1979) od Jiřího Hájka. Realismus pronikl do českého prostředí ve druhé polovině 19. století, přičemž důležitý podnět dal tomuto směru Karel Sabina. V osmdesátých letech byly napsány teoretické studie kritiků a literárních vědců, mezi něž patří například Leander Čech, H. G. Schauer, T. G. Masaryk, kteří poprvé použili termín realismus. Rysy tohoto směru se projevovaly však již ve druhé polovině čtyřicátých let 19. století. Na počátku let devadesátých vyšla práce O. Hostinského, jež jako první vykládá a odůvodňuje program realismu.

6.1 První polovina 19. století

Mezi roky 1948–49 proběhlo významné revoluční období, které se odrazilo i na intelektuálním dění. Karel Sabina, jenž vstoupil na literární scénu ve třicátých letech, kdy ještě dozníval romantismus, přišel v oněch revolučních letech s jednotným pojetím tzv. demokratické literatury. (Hájek, 1979: 42) Ta se zakládala na životě a potřebách lidu. Sabinu pak v jeho koncepci následovali májovci. Jako jeden z mála Sabina ve čtyřicátých letech velmi citlivě reagoval na proměny ve společnosti. Tehdy se země začala industrializovat, s čímž souvisel vznik dělnické třídy. V roce 1844 došlo k prvním dělnickým bouřím, které byly vyvrcholením nespokojenosti z obtížných sociálních podmínek. Po březnové revoluci roku 1848 vyšel v časopisu *Včela* (5. 4. 1848) Sabinův článek „Jsme svobodní“, jenž vyložil Sabinovu představu o nové funkci literatury. Sabinova „demokratická literatura“ měla hledat odpovědi na otázky, jako je bída panující mezi pracujícími lidem. Sabina orientoval pozornost mladé generace na román, o němž se domníval, že může ovlivnit společenský vývoj. Román totiž může skutečnost zachytit v nejširších souvislostech a může se stát „věrným zrcadlem vnějšího a duševního života“. (Hájek, 1979: 42)

6.2 Realismus ve druhé polovině 19. století

Literatura druhé poloviny 19. století se orientovala na realitu a pravdu života. S tím souvisela i volba výrazových prostředků, takových, které slouží k co

nejvěrnějšímu vyličení života. V roce 1859 skončil Bachův absolutismus a politické moci se chopily majetnější vrstvy. Je třeba zmínit, že došlo k rozmachu v budování národních škol a kulturních institucí. Dobu reflektovala později (roku 1895) E. Krásnohorská ve studii „České básnictví posledních dvou desetiletí“. Napsala, že boj za národní svobodu ještě nebyl dovršen, a poukázala na novou formu boje – sociálního. Další významná osobnost, která se zasloužila o podporu realistické literatury, byl Jan Neruda, člen skupiny májovců. Česká literatura se dle něj „*musí naučit ,znát lidi, životy jejich‘, a proto je zapotřebí, aby spisovatelé ,jejich potřeby, radost i žely prozkoumali‘. Mladá generace se obrací ,k pravdě, ku skutečnosti‘*“. (Hájek, 1979: 66)

6.2.1 Tendence v literatuře

V literatuře se vytvořilo několik hlavních proudů. Vedle literatury, která měla sloužit pravdě a pokroku, se formovala literatura reakční, jejíž úlohou bylo lživě idealizovat roli buržoazie, podporovat jednotnost v zájmech vykořisťovatelů i vykořisťovaných. Pak existovala koncepce, jejímž cílem bylo otevřít českou literaturu všem moderním vlivům současné světové literatury. Annalisa Cosentino v knize *Vědecký realismus a literatura. Česká teorie, kritika a literární historie v letech 1883–1918* (2011) píše, že šlo o skupinu autorů, která pocítovala potřebu konfrontace se zahraničím. Podle nich nebylo možné literaturu zakládat na slavismech a nacionalismech. Patřil k nim T. G. Masaryk, Jan Neruda či Jaroslav Vrchlický, jenž pořídil celou řadu překladů z mnoha jazyků. Proti ní stálo pojetí literatury, které prosazovalo národní samolibost a uzavřenost. Představitelé této tendence potírali vše, co by do české kultury mohlo vnést cizí pokrokové myšlenky. Konzervativní a omezená kritika spjatá s tímto přístupem však u mladších pokrokových literátů ohlas nenašla. Její vliv byl spíše mocenský a souvisel s napojením na konzervativce v buržoazní politice. Větší vliv měl pak estetizující směr buržoazní kritiky. Předznamenal ji estetik formalismu Josef Durdík. Druh této kritiky si klade otázky, zda je „*umělecké dílo skutečně uměleckých dílem a proč je jen a jen věcí ,čisté‘ formy*“. (Hájek, 1979: 67)

6.2.2 Hlavní osobnosti

Odborníci působící v oblasti literatury a literární kritiky byli značně nejednotní. Realismus poprvé zformuloval Jan Neruda a V. Hálek. Z mladší generace, tedy v sedmdesátých letech, na ně navazoval pouze J. V. Sládek. Přestože se J. Vrchlický a J. Zeyer ubírali jiným směrem, českou literaturu také obohatili o pokrokové myšlení. Moderním přístupem přispěla i Eliška Krásnohorská, jež koncepci lumírovců odmítala. Aktivně působila v časopisu *Osvěta*. Nicméně Balajka v *Přehledných dějinách literatury I* (1995) uvádí, že ostře vystupovala proti Zolovu naturalismu a novým směrům v umění.

V osmdesátých letech se kritikové k realismu přihlásili. Avšak s Nerudovým realismem šedesátých let se neztotožnili a v mnoha ohledech byl jejich přístup zpátečnický. Také byl patrný velmi široký rozptyl v názorech. Jednu skupinu tvořil Leander Čech, H. G. Schauer a T. G. Masaryk, zatímco mladší generaci představoval Vilém Mrštík a O. Hostinský, první opravdový teoretik realismu českého umění.

V devadesátých letech nastoupila generace individualistů, kteří se stavěli proti dosavadním realistickým koncepcím. Nesourodost přístupů a názorů byla pro tuto generaci nejvýraznější. Z představitelů jmenujme S. K. Neumanna, jenž postupně dospěl k marxistickému socialismu, a V. Dyka, který později sdílel pojetí ostrého nacionalismu. Z této tvůrčí skupiny pocházel rovněž F. X. Šalda.

Mimořádně o značné nesourodosti této skupiny svědčí i rozdílné překladatelské metody, o nichž píše Jiří Levý v díle *České teorie překladu I* (1996). Hovoří o přístupech tzv. České moderny – dekadentech a symbolistech, F. X. Šaldovi, „realistech“, k nimž se hlásil T. G. Masaryk, a „Katolické moderny“, jež se seskupovala okolo časopisů *Hlídka literární*, *Nový život* a *Literární listy*. Bylo to bouřlivé období, kdy v tisku vycházely ostré kritiky na překlady děl. Častým terčem kritik byly překlady J. Vrchlického.

Nejednotnost panovala i ve výběru literatury k překladu. Byla snaha podporovat umění, jež potlačovalo výchovnou složku literatury a ideovost, a zároveň existovalo umění uplatňující „věčné hodnoty“, „protestantský étos“ (Levý, 1996: 205)

Leander Čech patřil k prvním průkopníkům realismu v české kritice. Tento moravský kritik představoval jednoho z nejlepších znalců evropských literatur. Teorii

poznal díky francouzské kritice a zajímal se zejména o Hippolyta Taina a Jeana Marie Guyau (orientovaní na sociologii) a o Émila Hennequina. Inspiroval se hlavně u francouzských a ruských literatur, realismu, jenž ovlivnil i české psaní. Čech přirozeně nová zahraniční díla kriticky analyzoval. Jeho rozboru neunikl ani realismus a naturalismus a zamýšlel se nad možným přínosem těchto směrů pro českou literaturu. Realismus shledal ospravedlněným, protože tento směr splňoval jeho požadavky na umělecké dílo. Nejdůležitější pro něj byla *„pravdivost uměleckého obrazu“*. (Jeřábek, 1990: 227) Prohlašoval, že česká moderní literatura má vyjadřovat současné vědomí společnosti. Realismus a naturalismus byly často zaměňovány. Čech v nich však rozeznal dvě umělecké metody, v mnohých ohledech odlišné, zejména pokud jde o uměleckou pravdivost. *„Proti naturalistům dokazuje Čech, že podstatou této „pravdivosti“ není shromáždování velkého počtu skutečnostních faktů, ale naopak jejich výběrové omezování, vedené hlediskem krásy.“* (Jeřábek, 1990: 228) Čech totiž nepřijímá kontrast krásy a pravdy, který naturalisté hlásají. Je toho názoru, že tendence v uměleckém díle má vycházet z mravního základu. Měla by být doložena psychologickou motivací a životní zkušeností. Měl široký rozhled, své teorie zakládal na ruském realismu a čerpal z Hennequenovy literární teorie. V tomto pojetí se literární kritika měla stát vědeckější a měla volit jasnější metody. Nicméně Čech nechápe zcela jednoznačně výchovnou stránku realistické literatury. V 19. století to byl ostatně problém všech koncepcí realismu. U Čecha to dokazuje teoretická studie *„Nová literární revoluce“* (1887). Jednou se ztotožňuje se Zolovým postojem, který vyzývá k *„k odvaze a důslednosti v pohledu na současný život a spatřuje v literatuře zbraň v boji proti lživosti a pokrytectví sociálnímu“* (Hájek, 1979: 72–73). Jindy zdůrazňuje, že úkolem realistické literatury je *„vyjádření národních ideálů, jejichž ztělesňováním může realismus působit na proměnu společnosti, její další historický vývoj“*. (Hájek, 1979: 72–73) V takovém Čechově pojetí, kdy je vyzdvihována výchovná složka, však dochází k vytěšňování „realistické“ stránky tohoto typu literatury. Čech ve studii například doporučuje, aby spisovatelé ve své tvorbě nepodtrhovali záporné jevy s mravní problematikou. Naopak v poměrně zajímavé studii o K. Světlé (1881) spisovatelece vytýká, že v mnoha dílech idealizuje na způsob romantismu. Vidíme tedy, že estetický charakter realismu neměl jasně stanovené požadavky. V téže práci Čech uvádí jako *„hlavní znak realismu, živější individuálnost“* namísto nedílnosti *„požadavku typičnosti a individuálnosti v zobrazení charakterů“*. (Hájek, 1979: 72–73) Dále uznává, že ani

„rodová charakteristika v zobrazení charakterů nemůže zcela vymizet“. (Hájek, 1979: 72–73)

T. G. Masaryk se k literatuře vyjadřuje na konci osmdesátých a počátku devadesátých let jen příležitostně. Z jeho studií je údajně patrná „necitlivost k uměleckým hodnotám“, je „obviňovaný z nedostatku uměleckého cítění“. (Masaryk, 1923: 51) Neskrývá svůj obdiv k ruskému realismu, románové tvorbě např. Tolstého a Dostojevského, u nichž však neoceňuje hojný realismus, nýbrž náboženský výklad reality (u Tolstého) a názor na svět (u Dostojevského). „Masarykův sociálně pedagogizující a religiózně etizující realismus je diskreditací podstaty tohoto pojmu.“ (Hájek, 1979: 76) Masaryk Zolově naturalistické koncepci také není nakloněn.

Vilém Mrštík, jenž přímo navazoval na Jana Neruda a jeho přínos, byl opravdový realistický kritik. Zabýval se uměleckou hodnotou a silou tehdejšího realismu. Jeho heslo zní „síla, originalita a pravda“. (Hájek, 1979: 77) Proslavil se zejména obranou Émila Zoly, která následovala po útočném článku Ferdinanda Schulze v *Osvětě*. K Zolovi není nekritický, „vidí v jeho bezohledné odvaze, s níž odhaluje nejhorší společenská zla, spojence proti onomu ‚stydlivému‘, krotkému, v podstatě idealizujícímu mikrorealismu, s nímž se u nás ve své době setkává.“ (Hájek, 1979: 77)

Estetiku realismu založil O. Hostinský, který rovněž zvýšil úroveň teoretických otázek tohoto směru. Podle Hostinského (Hájek, 1979: 81) tkví podstata realismu spíše v poměru umělce k tomu, jak skutečně vypadá vnější svět, než v tom, jak o světě smýšlí, jak ho vykládá. Neznamená to ale, že zastává realismus indiferentní, objektivní. Dále například tvrdí, že pokud je myšlenka chápána v souladu s realistickým principem, co do krásy a pravdy umělecké dílo nijak nepoškozuje. Zaujetí určitého postoje se projevuje již výběrem látky. Pokud sama obsahuje myšlenku, která z ní vyplývá, tendence estetické působení díla nenarušuje. Napomáhá-li tvůrci k co nejpravdivějšímu a nejživějšímu vyobrazení reality, slouží estetické hodnotě. Pokud je zaujetí do díla vneseno násilně zvnějšku, ruší ho a není to v souladu s jeho estetickým působením.

Hovoříme-li o rozdílu mezi uměním idealistickým a uměním realistickým, Hostinský popírá domněnku, že pokud se dílo věcně shoduje se skutečností, znamená to, že má uměleckou hodnotu. Dílo na tomto základě nelze ani považovat za projev realismu. Tento rozdíl je v tom, že tvůrce idealistického umění vychází od myšlenky ke skutečnosti. V momentě, kdy myšlenka nabývá jasných obrysů, je proces dokončen.

Naopak tvůrce realistického umění postupuje od skutečnosti k myšlence. Když se realita promění v uměleckou představu, realista své tvůrčí úsilí završuje. Při realistickém tvoření se uplatňuje umělecká stylizace i další umělecké metody.

Historické zásluhy Hostinského spočívají v tom, „že teoreticky shrnul a domyslnil uměleckou zkušenost nejpokročilejších tvůrčích sil své doby a využil i poučení soudobého světového umění k neúplnější formulaci zásad realistického umění, která překonala všechny předchozí, neúplné a rozporné realistické koncepce české kritiky.“ (Hájek, 1979: 82)

Tisk

Cosentino (2011: 22) uvádí, že střet těchto kosmopolitních a nacionálních tendencí lze pozorovat prostřednictvím literárních časopisů. Například do časopisu *Osvěta*, založeného Václavem Vlčkem v roce 1871, přispívali nacionalisté. Časopis se soustředil na vývoj zejména slovanských literatur. Jeho redakce byla konzervativní a na konci devatenáctého století se zcela uzavřela mladší generaci.

Naproti tomu existoval kosmopolitní časopis *Lumír*, jenž byl založen v roce 1873 Vítězslavem Hálkem a Janem Nerudou. Přispíval do něj také Jaroslav Vrchlický.

Roku 1880 byly založeny *Literární listy*, které byly důležité hlavně pro vytvoření moderní literární kritiky v českém prostředí. V těchto novinách vycházely příspěvky Leandera Čecha, který přejímal francouzskou sociologickou kritiku, H. G. Schauera, F. V. Krejčího, začínal zde psát F. X. Šalda, přispíval i Jiří Karásek ze Lvovic, A. Procházka, V. Mrštík (velmi často k otázce ruské kritiky).

Časopis *Rozhledy* vznikl v roce 1892 a založil jej Josef Pelcl. Psali do něj pokrokoví intelektuálové, kteří se blížili názorům realistů a inspirovali se i socialismem. Byli to F. X. Šalda, F. V. Krejčí, O. Březina, A. Sova, S. Machar, V. Mrštík atd. V roce 1893 založil T. G. Masaryk časopis *Naše doba*, kde se věnoval rovněž zejména ruské kritice. Roku 1894 založili A. Procházka a J. Karásek ze Lvovic *Moderní revue*. Tento časopis čerpal zejména z francouzských vlivů a směřoval ke koncepci symbolismu a dekadence. Časopis *Volné směry* byl založen v roce 1897 v duchu secesním. Mezi lety 1902–1907 jej vedl mimo jiné F. X. Šalda. Ve stejném roce vznikl časopis *Nový kult*, jenž řídil S. K. Neumann, a následoval anarchistické pojetí.

Napětí mezi národním a mezinárodním principem podle Annalisy Cosentino (2011: 24) v literatuře přetrvávalo až do 20. století.

6.2.3 Vliv Zolova naturalismu na české autory

Balajka uvádí, že naturalismus, pronikl do českého prostředí prostřednictvím Zolovy tvorby. „*Čeští naturalisté v duchu svých vzorů zdůrazňují podrobnou kresbu sociálního prostředí – člověk se podle nich nemůže osvobodit od svého prostředí a zděděných vlivů, je podmíněn přírodními a mravními okolnostmi svého prostředí.*“ (Balajka, 1997: 53) V naturalistických románech vystupují charaktery jako zvrhlí potomci, bezohlední kariéristé, sobci, mravně upadlé ženy, opilci. Na jedince má vliv prostředí (např. továren), které je ničící včetně jejich rodin. K hlavním kompozičním postupům patří popis, objevují se hrozivé scény a expresivní výrazy. Díla reflektují lidskou chudobu.

Naturalismem byl ovlivněn zejména Vilém Mrštík, jenž důsledkem ruských teorií sice některé naturalistické požadavky odmítl, ale jeho tvorba vykazuje dopad jejich působení. (Balajka, 1997: 53)

Dalším autorem píšícím v duchu naturalismu byl Matěj Anastasius Šimáček (1860–1913), jenž se zabýval prostředím měšťáků a jejich rodin, továren a cukrovarů. Šimáček zobrazuje chorobné lidi, kteří jsou unavení a trpí skepsí doby. Konfrontují se se společností a veřejnou morálkou. Postavy jsou determinovány prostředím a dědičností.

Josef Karel Šlejhar (1864–1914) se soustředil na pesimistický aspekt lidského života. Zobrazuje surovost, podlost, negativní vliv moderního světa.

Dle Balajky (1997: 54) byl nejreprezentativnější český naturalista Karel Matěj Čapek-Chod (1860–1927). Ve své tvorbě se zaměřoval na psychické stavy ovlivněné chorobami nebo na výjimečné jedince. V díle se uplatňuje autorův náhled na svět. Například v románu *Kašpar Lén mstitel* je patrné „*groteskní vidění životních situací, v nichž splývá s komickým, životní vzmach a energii sráží vlastní nemohoucnost nebo výsměšný zásah osudu.*“ (1997: 54) Postupem času se spisovatelův postoj vyvíjí

a v románu *Antonín Vondřejc* dochází k názoru, že člověk není jen náhodným prvkem v zmeti životních událostí, ale že je vykoupen láskou svého okolí.

Poslední naturalistickou spisovatelkou je Anna Maria Tilschová (1873–1957), která vykreslila prostředí bohatých měšťanů a inteligence.

Z *Přehledných dějin literatury* (1997: 55) se dovídáme, že od naturalismu se začalo upouštět již okolo roku 1900 zejména díky vlivu Šaldových teoretických úvah, impresionismu a novoromantickým přístupům. Pozornost se začínala soustředit na jedince a jejich subjektivní vnímání, analyzovala se jejich psychika.

6.2.4 Vývoj poznávání É. Zoly u českého publika

Zpočátku byly znalosti o Zolovi u českého publika spíše zběžné, čtenáři se dovídali o diskusích o realismu a naturalismu, které se odehrávaly ve Francii. Z rešerše v tisku vyplývá, že první ohlasy se objevily v letech 1879–1880 v podobě informativních článků. Kritika a reakce na Zolovu tvorbu vycházela především v časopisech a ostatním tisku. Tento zdroj informací poskytoval individuální názory odborného publika. Hlavním problémem se ukázala skutečnost, že realismus a naturalismus se do českého prostředí teprve zaváděl. Odborné reakce poskytovaly úvahy nad daným směrem, projevovala se nejednotnost v přístupech a zjevně se s tímto pronikáním cizorodého prvku srovnával každý po svém či v souladu s uskupením, do kterého patřil. Z našeho zkoumání mimo jiné plyne, že se na Zolovu tvorbu reagovalo nejčastěji a objevovalo se nejvíce negativních soudů koncem 19. století. Tato skupina odborného čtenářstva fungovala samostatně, nezávisle na laické veřejnosti. Přestože šlo někdy o velice radikální postoje, byly tyto názory menšinové a jejich dosah neměl zásadní vliv na společnost globálně. Navíc v jejich důsledku nedocházelo ke znemožnění překladatelské činnosti. Dostáváme se tak k dalšímu způsobu pronikání Zolova uměleckého pojetí k běžným českým čtenářům. Ti se se Zolovými romány seznamovali prostřednictvím překladů. Mohli si tak sami vytvořit názor na dílo.

Také je důležité zmínit se o překladech francouzských děl literárně-historických, z nichž bylo mimo jiné možné zjišťovat, jaké názory panovaly ve Francii, a z nichž české publikum mohlo čerpat. Čeští literáti zřejmě prováděli subjektivní selekci názorů, které se slučovaly s koncepcí školy, k níž se hlásili. Roku 1895 vyšel například překlad

publikace *Mravní názory naší doby* od Edouarda Roda. Překlad pořídili J. Vodák a V. Krejčí. Émilu Zolovi a naturalismu je zde věnována celá kapitola. Dalším hodnotným zdrojem mohly být *Dějiny novodobé literatury francouzské* od Gustava Lanson. Knihu přeložil O. Sýkora a vyšla v roce 1900. Publikace obsahuje kapitolu „Romanopisci naturalističtí: E. Zola.“

7. Výsledky rešerší

7.1 České překlady Zolových románů

Při zkoumání překladů Zolových románů jsme se snažili dohledat všechny roky vydání. Uvádíme nakladatelství, které knihu vydalo, a překladatele, pokud je uveden. V případě překladů, které vyšly v nakladatelství Odeon, máme k dispozici údaj o počtu výtisků. Zaměřili jsme se i na vzhled obálek, které nám pomohou shrnout, jakým způsobem byly a jsou knihy čtenářům předkládány. Seznam překladů uvádíme v příloze III.

Na základě teoretického úvodu o recepci překladu podle Vajdové můžeme konstatovat, že podle množství pořízených překladů je o Zolovu tvorbu, a tudíž o francouzskou kulturu v českém prostředí značný zájem. Je vysoká i míra jejího poznání. Bohatý seznam překladových verzí a jejich recepcí má také význam pro recepční tradici a překladatelům poskytuje užitečné informace o překladatelských řešeních v minulosti.

7.1.1 Vydávání překladů Zolových románů

V devadesátých letech 19. století se realisté a naturalisté vydávali ve větší míře, neboť mladší generace literátů byla naturalismu a realismu otevřenější. Od té doby v českém prostředí nadále zájem vydávat překlady francouzských naturalistických a realistických děl přetrvával. Jen do roku 1900 vyšly následující překlady (v závorce je uvedeno nakladatelství a rok vydání): *Nové povídky vypravované Ninoně* (Alexander Storch, 1882), *Krčma* (Alois Hynek, 1885), *Člověk – bestie* (Jaroslav Pospíšil, 1891), *Peníze* (Jaroslav Pospíšil, 1891), *Germinal* (Časopis českého studentstva, 1892), *Tereza Raquinová* (Jaroslav Pospíšil, 1892), *Zkáza* (Jos. R. Vilímek, 1892), *Dílo* (Jaroslav

Pospíšil, 1893), *Doktor Pascal* (Jos. R. Vilímek, 1893), *Nantas* (J. Alexander, 1894), *Povodeň* (J. Otto, 1894), *Za živa pohřben* (J. Otto, 1894), *Dobytí Plassansu* (Šašek a Frgal, 1895), *Kommunard* (J. Otto, 1895), *Panská láska* (J. Otto, 1895), *Řím* (Edv. Beaufort, 1896), *Kterak lidé umírají* (J. Otto, 1897), *Paříž* (Jos. R. Vilímek, 1898), *Země – matka* (Alois Hýnek, 1898), *Plodnost* (Jos. R. Vilímek, 1899).

Levý v *Českých teoriích překladu I* uvádí, že do I. světové války se v oblasti vydávání projevovala snaha dohnat zpoždění způsobené tím, že trvalo delší dobu, než byl realismus a naturalismus na českou scénu uveden. Cílem bylo vydat všechna díla. Překlady z francouzštiny se po dlouhá léta vydávaly především v Ottově knihovně (v letech 1908–1927 vyšlo Zolovo dílo ve třiceti svazcích) a k jejich šíření nejvíce přispělo nakladatelství Jos. R. Vilímka v Praze, které začalo romány vydávat počínaje koncem 19. století a pokračovalo až do třicátých let 20. století.

Na konci padesátých let 20. století podniklo v tomto smyslu důležitý krok nakladatelství SNKLU / SNKLHU / Odeon, které vydalo Zolovo souborné vydání v edici „Knihovna klasiků“. Zřejmě se tak stalo s ohledem na dobový kontext, kdy v Československu panoval komunistický režim a prováděla se cenzura. Nakladatelství se často obracela do minulosti, odkud čerpala pravděpodobně neutrální tvorbu. Émile Zola nebyl u představitelů moci v nepřízni. Naopak jeho boje za práva dělníků, nespokojenost a upozorňování na rozdíly v sociálních třídách z něj dělaly hrdinu. V tomto nakladatelství se překlady Zolových románů vydávaly pravidelně. Poslední překlad, který v Odeonu vyšel, byl román *Mistrovské dílo* (1996). Po roce 1989 dále vyšly reedice překladů *Zabiják* (Ikar, 1996, Levné knihy, 2002, Československý spisovatel, 2009), *Nana* (Československý spisovatel, 2011) a naposledy vyšla reedice díla *Člověk bestie* (Československý spisovatel, 2012).

Bohužel nemáme k dispozici kompletní počty výtisků jednotlivých knih. Tyto údaje jsou dohledatelné pouze v románech vydaných v období komunistického režimu, kdy se uváděly v tirážích. Navíc jsme se k některým z těchto výtisků při zkoumání nedostali. Náš odhad tedy zakládáme na počtu vydání jednotlivých děl. K nejvíce vydávaným překladům patří dílo *Germinal*, které vyšlo v letech 1892, 1902, 1902–1904 (2x), 1903–1904, 1904, 1908, 1911, 1921, 1923, 1930, 1932, 1949, 1950 a 1970 a román *Zabiják*, který vyšel v letech 1885 (*Krčma*), 1905 (3x), 1909, 1922, 1935, 1956, 1958, 1969, 1973, 1977, 1996, 2002 a 2009. Na druhé místo se řadí román *Nana*, který

vyšel v letech 1909 (2x), 1920 (2x), 1921, 1925, 1933, 1961, 1965, 1985 a 2011. Pokud se podíváme na vydání děl do třicátých let 20. století, respektive do doby před II. světovou válkou, opět jsou nejvíce zastoupena tato tři díla, nicméně první místo zaujímá pouze *Germinal* s dvanácti vydáními. *Nana* i *Zabiják* byly vydány sedmkrát.

K dalším častěji vydávaným románům patří knihy *U štěstí dam* (8x), *Břicho Paříže* (7x), *Člověk bestie* (6x), *Práce* (6x), *Rozvrat / Zkáza* (6x), *Sen* (6x), *Dílo / Mistrovské dílo* (5x), *Jeho excelence Eugen Rougon* (5x), *Paříž* (5x), *Plodnost* (5x), *Štěstí Rougonů* (5x).

7.1.2 Předmluvy, doslovy a poznámky

V předmluvách, doslovech a poznámkách najdeme zajímavé analýzy příslušných románů. O významu těchto textů při recepci díla jsme pojednali v teoretické části. Risterucci-Roudnický zdůrazňuje jejich nutnost pro uvedení čtenáře do kontextu a podporu správného pochopení díla. Někdy text určitým způsobem interpretují. V našem případě jde o studie, které vystihují hlavní přednosti a nedostatky Zolových děl a některé z nich v podstatě shrnují *gros* kritických reakcí napsaných na konci 19. století. Většina informuje o reakcích kritiků a čtenářské úspěšnosti ve Francii. Mnohé reflektují i přístup českých literátů k Zolově dílu (v doslovu *Zabijáka* z roku 1996 K. Lívanský zmiňuje Schulzovu útočnou kritiku v *Osvětě*). Byl to právě Karel Lívanský, jenž značnou část knih opatřil hodnotnými doprovodnými statěmi. U některých statí je patrný vliv dobové ideologie, zejména jde o období komunistického režimu (1948–1989).

Nabízíme zde hlavní myšlenky získané z dostupného materiálu. Na první místo klademe zmíněného Karla Lívanského, jehož studie řadíme chronologicky podle data publikování jednotlivých románů ve Francii. Následuje Luděk Kárl, od nějž máme k dispozici doslov a předmluvu ke knihám *Zabiják* a *Rozvrat*. Zbylé studie jsme seřadili podle jejich roku vydání.

KAREL LÍVANSKÝ

Šťestí Rougonů, Praha: SNKLHU, 1959, Poznámky:

Román *Šťestí Rougonů* (ve Francii vyšel roku 1871) byl v rámci cyklu *Rougonů-Macquartů* napsán jako první. Zola v něm představuje kořeny rodiny. „*Plánovitost a soustavnost vůbec byly charakteristické pro veškerou Zolovu tvůrčí práci, a když se spojily se silou Zolovy myšlenky, výsledek se musel dostavit v podobě široce rozpjatého díla, zasahujícího do všech oblastí společenského prostředí, díla tvořícího obrovský tok, jehož proudy se valí hned dravě, jindy zase pomalu, jednou kalné a špinavé, podruhé opět čisté a klidné.*“ (1959: 569)

Podle Lívanského román nebyl příliš čtenářsky úspěšný, nicméně někteří odborníci v něm viděli slibný nástup budoucích úspěchů.

Břicho Paříže, Praha: SNKLHU, 1959, Poznámky:

Román *Břicho Paříže* je třetí z cyklu *Rougonů-Macquartů*. Ve Francii byl vydán v roce 1873. Děj se odehrává na pařížské tržnici Halles, jejíž prostředí je velmi věrně popsáno. O knihu nebyl ve Francii velký zájem ani v časopisech, ani v nakladatelstvích. Kritické časopisecké články o knize nemluvily příliš kladně: „*převládala slova jako ,nezdravý, přehnaný, morbidní‘ a nikdo nepostrěhl básnickou fantazii, jež v románu nesporně je.*“ (1959: 570)

Hřích abbého Moureta, Praha: SNKLHU, 1960, Poznámky:

Další román z cyklu *Rougonů-Macquartů*, *Hřích abbého Moureta*, vyšel v Paříži roku 1875. U kritiky a čtenářů se dle Lívanského s velkým ohlasem nesetkal. Důvodem může být skutečnost, že jde o lyrickou báseň psanou v próze, ne o román. Obvyklí Zolovi přívrženci (kritikové Champfleury a L. E. Duranty) nevěděli, jak dílo uchopit, a naopak mu porozuměli básníci jako Catulle Mendès, Théodore de Banville, Stéphane Mallarmé, Léon Cladel, atd.

Romány *Hřích abbého Moureta* a *Jeho excelence Evžen Rougon* byly přijaty s nadšením v Rusku, což dokazuje fakt, že ruské překlady vyšly v Petrohradě téměř

ve stejnou dobu jako v Paříži. Lívanský píše, že Zola se proslavil dříve v Rusku než ve Francii, na čemž měl hlavní podíl Ivan Sergejevič Turgeněv. Ten byl po vydání *Lovcových zápisů* z Ruska vyhoštěn, a tak odjel do Paříže. S Émilem Zolou se setkal v roce 1872 díky Flaubertovi a stali se dobrými přáteli. Turgeněv Zolu seznámil s ředitelem petrohradské revue *Posel z Evropy* M. M. Stasulevičem. A tak Zola začal do revue přispívat prostřednictvím literární korespondence, jež vycházela každý měsíc. Tato spolupráce dala vznik kritickým statím, které vyšly ve dvou knihách, v *Literárních dokumentech* a v *Naturalistických romanopiscích*. Zmíněný časopis publikoval i dotyčné dva romány.

Hřích abbého Moureta je chápán jako proticírkevní. Jako vždy si Zola materiál pečlivě připravil a chodil na mše, aby se seznámil s rituály v kostele. Děj je situován na spisovatelovi dobře známý jih Francie.

Jeho excelence Evžen Rougon, Praha: SNKLHU, 1960, Poznámky:

Dílo *Jeho excelence Evžen Rougon* vyšlo ve Francii v březnu roku 1876. Předtím vycházelo na pokračování v revui *Le Siècle*. Lívanský uvádí, že román velký úspěch nesklidil. Již předtím a později současně vycházel v časopisu *Le Bien Public* i skandální *Zabiják*, což na dílo *Jeho excelence Evžen Rougon* mělo vliv. Román vystihuje atmosféru zkorumpovaného druhého císařství, jak je vylíčil Flaubert. Zola čerpal i z vlastní zkušenosti, když pracoval jako parlamentní zpravodaj časopisu *La Cloche*. Hodnota románu tkví především v postoji, je „zaměřený proti zločinnému císařskému despotismu“. (1960: 695)

Zabiják, Praha: SNKLU, 1956, *Zabiják*, Praha: Odeon, 1969, *Zabiják*, Praha: Ikar, 1996, Doslovy:

Tvorba Émila Zoly poskytuje svědectví o francouzské společnosti druhé poloviny 19. století. Jeho dílo má uměleckou hodnotu a poukazuje na nedostatky „buržoazní demokracie“. (1956: 429) Zola věří v člověka a tato víra je obsažena v celém jeho díle.

Zabiják patří mezi Zolovy nejznámější romány. Autor v něm poprvé zpracoval téma řemeslníků a dělníků, chtěl poukázat na otřesné podmínky života na předměstí, které obyvatele přiváděly k alkoholismu. Zola se snažil dosáhnout změny, reformy systému.

Román nejdříve vycházel v časopisu *Le Bien Public*. Nicméně jeho vydávání bylo přerušeno, protože vyvolal skandál. Ihned jej však začal otiskovat časopis *La République des Lettres*, knižně vyšel roku 1877.

Zola v románu aplikuje teorii dědičnosti a vlivu prostředí na utváření jedince. Kritika dílu vytýkala nemorálnost a označila je za pornografické. Zolu odsuzovali především republikáni. *Zabiják* byl Zolův první úspěšný román, který ovšem vyvolal skandál. Údajně byl vulgární a sprostý a urážel pracující vrstvu. Nicméně se objevila i kladná kritika, například z pera Huysmansova či Maupassantova. Se Zolou sympatizovali také S. Mallarmé nebo A. France. Zola si z kritik a výtek uměl vybrat pádné argumenty a později je zúročil v díle *Germinal*.

Na Zolovu tvorbu reagovali i čeští kritici. Lívanský připomíná, že roku 1880 Ferdinand Schulz v časopisu *Osvěta* vytkl Zolovi nemorálnost a cyničnost společnosti v naturalistických románech. Schulz vyžadoval, aby literatura měla výchovný účinek a respektovala vlastenecký aspekt. „*Je zřejmé, že tyto názory nemohly trvale ovlivnit vztah naší intelektuální a čtenářské veřejnosti k Zolovi, což je patrné již v druhé polovině osmdesátých let, kdy zejména zásluhou Viléma Mrštíka dochází k obratu a Zola romanopisec, dramatik a teoretik je chápán a představován v celé šíři, nikoliv s jednostranným negativním zaujetím, jako tomu bylo v případě Schulze a později i Durdíkově, jehož názory byly podobné.*“ (1996: 391) Mrštík o Zolovi napsal několik analytických článků, vysvětlil jeho přístup k tvorbě, díla a napravil nesprávné interpretace (Schulzův výklad Zolova vztahu k penězům).

Lívanský se na závěr zmiňuje o tom, že Zolovo velké dílo čeští čtenáři znají a mají ho v oblibě. V doslovu z roku 1969 napsal: „*Současná ediční politika vůči tomuto velkému zjevu nejen francouzské, ale celé světové literatury, je nejen ve Francii, ale v celém světě, tudíž i u nás, jednoznačná a dává zapravdu těm, kdo v Zolovi rozpoznali umělce, jehož síla tkví v pravdivosti, byť někdy i drsné a ne právě libivé.*“ (1969: 398)

Zolův odkaz svědčí o obrovské tvůrčí energii, má význam pro vývoj světového románu, protože napomohl jeho uměleckému dozrání. Na Zolův naturalismus navázal například Henri Barbusse, Robert Merle či Yves Gibeau.

Nana, Praha, SNKLHU: 1961, Poznámky:

Karel Lívanský označuje román *Nana*, který vyšel ve Francii roku 1880, za jeden z nejlepších z cyklu. Již nejde o senzaci, nýbrž o syrové svědectví o rozpadu francouzské buržoazie na konci druhého císařství. Flaubert o díle napsal: „*Jaká kniha! To je neuvěřitelné! A ten dobrý Zola je geniální člověk, to je třeba si říci!!!*“ (citováno podle poznámek K. Lívanského, 1961: 391)

Pod pokličkou, Praha: SNKLU, 1963, Doslov:

Román *Pod pokličkou* vyšel ve Francii roku 1882 a popisuje morální úpadek buržoazie. Kniha vyvolala silnou negativní reakci ze strany monarchistů, neboť v ní Zola popisuje cizoložství jakožto prostředek k úspěchu.

Román líčí příběhy rodin jednoho činžovního domu. Zola byl podle Lívanského kritizován zejména proto, že pro své postavy údajně použil jména skutečných osob, jimž se nelíbilo vyobrazení románových postav s pokřivenými charaktery. Jistý pan Duverdy dokonce proti Zolovi zahájil soudní proces. Zola poté o vlastních jménech napsal článek do časopisu *Gaulois* (30. 1. 1882). Nicméně soud nakonec prohrál a jméno musel změnit. Ozvali se i další hlasy, které žádali o odstranění „jejich“ jmen. Zola byl celou situací znechucený, věděl, že změna jmen prohnílou buržoazii stejně nezmění.

U štěstí dam, Praha: SNKLU, 1966, Editorická poznámka:

Román *U štěstí dam* patří do kategorie děl jako *U rodinného krbu* a *Radost ze života*. Zola se v něm soustředí na vývoj obchodování ve Francii a snahu dosáhnout tempa rychle se rozvíjejícího průmyslu. Román byl dokončen v roce 1883, předtím vycházel na pokračování v časopisu *Gil Blas*. Reakce kritiky byla vesměs záporná.

Lívanský je toho názoru, že román dokládá Zolův zájem o ekonomii a společenskou situaci tehdejší doby, o socialismus. Zajímal se o vědecký pokrok, v nějž pevně věřil. Úspěšnost jeho tvorby mu nepřineslo vědecké experimentování, nýbrž síla pravdy. Ostatně je patrné, že naturalistické teorie ve svých románech překonal.

Germinal, Praha: Odeon, 1970, Doslov:

Román *Germinal* vyšel ve Francii roku 1885 a je třináctým dílem cyklu *Rougonů-Macquartů*. Zpočátku vycházel na pokračování v časopisu *Gil Blas* (25. listopad 1884 – únor 1885) a má také dle Lívanského zásadní význam pro rozvoj francouzského románu, mimo jiné proto, že do umělecké literatury uvedl další ukázkou těžkého života dělníků. Román popisuje dvě hlavní třídy, třídu utlačovaných a třídu utlačovatelů. Zola se v knize pokusil předjímat budoucnost, zajímal ho boj kapitalismu s pracující třídou. Přestože je jeho pojetí socialismu naivní, hlavní myšlenku budoucího konfliktu se mu vystihnout podařilo. Navíc jej dokázal ztvárnit umělecky.

Dílo je světovou a francouzskou kritikou označováno za mistrovský kus, produkt realismu. Jak již zaznělo, román jako první zpracovává téma stávků a dělníků a inspiroval řadu dalších děl se sociální tematikou.

Země, Praha: Odeon, 1983, Doslov:

Lívanský tvrdí, že román patří k vrcholným dílům cyklu *Rougonů-Macquartů* (spolu s romány *Zabiják*, *Germinal* a *Rozvrat*). Ve Francii vycházel na pokračování v časopisu *Gil Blas* od roku 1887.

Knih zpracovává téma rolníků a jejich vztah k půdě, který je rozporuplný, protože tato půda přináší více starostí než radosti. Zola popisuje rolnický život a zaměřuje se především na neřesti rolníků. S tím souvisí i sociální podmínky života na venkově. K napsání díla se Zola inspiroval životem v Médanu.

Kritika na knihu reagovala různě. Zejména se tvrdilo, že „Zola ve své tvorbě upadl do vulgárnosti (sluší se dodat, že to bylo také naposledy) a rolníky vykreslil

jako nemyslicí, výhradně pudy ovládané živočichy.“ (1983: 450) Nicméně Stéphane Mallarmé vychválil lyrické pasáže románu a Heinrich Mann román označil za vrcholný v rámci cyklu *Rougonů-Macquartů*.

Lívanský uvádí, že v českém prostředí na román reagovala Karolina Světlá. Roku 1888 vyšla v periodiku *Svatvečer* její fejetonistická črta, již podepsala pod pseudonymem Kateřina Kroužilková. Odsoudila naturalistické principy, jichž se román drží, a označila jej za nebezpečný. Je zřejmé, že vycházela ze soudobých francouzských reakcí na knihu a převzala pouze záporné názory na dílo.

Země, v níž Zola uplatnil lyrické pasáže i epiku, je jedno z nejčtenějších děl (po románech *Germinal*, *Zabiják* a *Nana*). Román je velmi působivý a podle Lívanského patří k vrcholným dílům světové literatury.

Člověk bestie, Praha: Odeon, 1973, Doslov:

Kniha *Člověk bestie* (originál *La Bête humaine* vyšel v roce 1890) patří spolu s romány *Zabiják* a *Země* k dílům, která nejvíce respektují naturalistickou teorii. Byly proto častými předměty diskusí a kritických článků. Zola chce čtenáře šokovat, a aby pravdivost předpokladů týkajících se dědičnosti a jejího vlivu na lidské konání byla přesvědčivá, volí příšerná vyobrazení. Příběh je takřka horor, v němž dochází ke krvavým zločinům, jež jsou věrně vyličený podrobným popisem.

Zola demonstruje zděděné patologické vlastnosti na hlavní postavě, Jakubu Lantierovi, jenž touží zabíjet, vidět krev. Svě vyprávění se Zola snaží vědecky podložit a vychází přitom z vlastního výzkumu. Pasáže románu, kterými chce dokázat zákony vycházející z experimentální medicíny, však podle Lívanského přesvědčivě nepůsobí. Je možné vnímat spíše Zolovy epické vlohy.

Člověk bestie se odehrává v prostředí železnice, což pro románovou tvorbu představuje novinku. Navíc v Zolově líčení má velmi působivý účinek. Zajímavé je pojetí vztahu Jakuba k personifikované lokomotivě (jmenuje se Lison) a jeho radost z povolání strojvůdce. Román oslavuje lidskou práci a emocionální vztah člověka k užitečnému stroji.

Kniha *Člověk bestie* je jedním z posledních děl cyklu *Rougonů-Macquartů*. Zola v tomto cyklu zamýšlel popsat přírodní a sociální historii rodiny během druhého císařství. Podle Lívanského byl úspěšnější spíše v prvním z přívlastků, přestože okrajově reflektuje i společenské problémy.

Peníze, Praha: Odeon, 1977, Doslov:

Román *Peníze* patří mezi poslední svazky cyklu *Rougonů-Macquartů*. Ve Francii vyšel roku 1891. Děj knihy se odehrává v době vlády Napoleona III. a vypráví o finančním světě podnikatelů. Poskytuje kontrast mezi navenek působícím obrazem přepychu a vnitřním rozkladem jak obyvatelstva, tak politiky.

Jak uvádí Lívanský, Zolu zajímá finanční problematika a moment, kdy se peníze dostávají do rukou stále mocnější menšiny. Zola peníze idealizuje a domnívá se, že jejich pomocí lze vyřešit problémy ve společnosti. Idealizuje i vlastníky peněz, například postava Saccard chce činit dobro a své peníze věnuje na kulturu, pokrok a vědu. „*A tak šlechetnost, lásku k bližnímu, filantropii, podporu chudých, mezitřídní solidaritu, vesměs staré a oblíbené motivy romantismu, tematicky rozvíjené již Eugènem Suem v Tajnostech pařížských a Victorem Hugem v Bídnicích, přejímá Zola ve značné míře Penězi. Škoda, že namísto skutečného kapitalisty z masa a krve vytváří autor zidealizovanou, poetizovanou postavu, které stěží můžeme uvěřit.*“ (1977: 413)

Zola poskytuje obraz současné společnosti a předjímá brzký zánik stávajícího režimu císařství.

Rozvrat, Praha: Naše vojsko, 1988. Doslov:

Epopej tragické války

Román vyšel ve Francii roku 1892 a zpracovává téma prusko-francouzské války, která pro Francouze představovala trauma, neboť byli poraženi.

S cyklem *Rougonové-Macquartové* (1870–1893) je dílo spojeno jen lehce prostřednictvím postavy Jeana Macquarta. Tento román se jeho rodem však detailně nezabývá. Cyklus *Rougonové-Macquartové* je založen na rodokmenu členů jedné

rodiny. Předem je určeno, jakou budou mít roli, kdy, kde a v jakém románu budou účinkovat. Cyklus obsahuje 1200 postav a lze ho porovnat s Balzakovou *Lidskou komedií*.

Zola se v tvorbě snažil respektovat zásady naturalistické školy, jež je silně ovlivněna filozofií pozitivismu. V některých románech úspěšně postihuje morální, společenské nebo politické problémy. Popisná metoda nezúčastněného autora však dle Lívanského někdy vede k povrchnosti, problém není analyzován do hloubky. Naturalistickou metodu uplatnil Zola do krajnosti v románu *Zabiják*, kde chtěl upozornit na nebezpečí alkoholismu u lidových vrstev. Román vzbudil silný odpor kritiků. Naopak v románu *Germinal* je naturalistický postup aplikován v menší míře. Zde má hlavní slovo sociální problematika a uplatňují se tendence realismu.

Lívanský je toho názoru, že *Rozvrat* patří k největším a nejvíce vydávaným dílům. Je v něm patrná společensko-historická koncepce. Román pojednává o prusko-francouzské válce v roce 1870.

Zola se jako vždy pečlivě informoval, zkoumal materiály v archivech a navštívil místa bojů (např. Sedan). Čerpal i z osobních svědectví. Snažil se objasnit smysl této války, pravdivě interpretovat příčiny konce režimu, počínání Napoleona III. „*Na tuto ústřední ideu se vázaly další, které s ní bezprostředně souvisely, jako bylo například demaskování mýtů o francouzské národní velikosti a vojenské síle, nebo vůbec absurdnost celého vojenského tažení, které přineslo obrovská lidská utrpení a mnoho dalšího zla.*“ (1988: 395)

Negativní kritika Zolovi vytkla, že není dostatečný vlastenec, protože poukázal na neschopnost francouzského velení a vynášel disciplínu pruského vojska. Tyto argumenty mimochodem použili během Dreyfusovy aféry pravíci vedoucí činitelé v armádě.

Román *Rozvrat* je cenným dokumentem, neboť obsahuje politické smýšlení a Zolův vzkaz o nesmyslnosti válčení. Z hlediska uměleckého román nabízí mistrný popis dynamického pohybu davu, manévrování.

Lívanský na závěr opět připomíná: „*Dodnes jsou jednotlivé romány cyklu, jakož i ostatní Zolova díla vydávána a čtena na celém světě a neutuchající zájem o ně svědčí o velkém uměleckém, lidském a sociálně politickém významu autorově.*“ (1988: 398)

Paříž, Praha: Odeon, 1981, Doslov:

Dílo *Paříž* (1898) je poslední díl z trilogie o městech (*Lurdy*, *Řím*, *Paříž*). V tomto románu podle Lívanského vrcholí Zolův nesouhlas s katolickým klerikalismem, který je znázorněn upuštěním abbého Petra Fromenta, hlavní postavy, od církevního způsobu života. V románu *Lurdy* Zola bojoval proti vnějším projevům klerikalismu, v knize *Řím* proti jeho filozofii.

V dílech *Lurdy* a *Řím* je popis použit v duchu naturalistického pojetí. V románu *Paříž* se Zola soustředí na společenský charakter města. Jednotlivě popisuje různé oblasti, jako je věda, obchod, dělnictvo, politika, tisk apod. Navíc opouští naturalistický přístup ke ztvárnění látky (neosobnost, řazení faktů), které uplatňoval v cyklu *Rougonové-Macquartové*. Lívanský upozorňuje na zúčastněnost autora, který do děje vstupuje prostřednictvím postav. Také lze vnímat autorovo zaujetí pro otázky jako víra v pokrok, vědu, otázky etické, sociální a politické. Od tradičně aplikované koncepce dědičnosti autor také upouští, dokonce ji neguje. Město je zachyceno ve své modernosti, poprvé ve francouzské literatuře čteme o elektrickém osvětlení, o používání telefonu. Lidé jezdí na kole po Bouloňském lese a autor neopomíná zdůraznit aspekt prospěšnosti cyklistiky a také to, že může přispět k emancipaci žen. Zola píše o práci na vývoji automobilového motoru a přípravách velkovýroby automobilů. Díky jeho vnímavosti jsou tyto všední záležitosti zachyceny v literatuře.

Zola si uvědomoval význam technického přínosu a současně i uvažoval například nad nebezpečím vynálezu výbušniny. Snažil se upozornit na její využití, které by mohlo být prospěšné, pokud by sloužilo jako nástroj k zachování míru.

Román *Paříž* bývá historiky označován za socialistický, protože se zabývá i politickými otázkami a otázkou sociálních systémů. Zola odmítá anarchistické hnutí. Přestože se anarchistům, kteří usilují o zničení kapitalismu, snaží porozumět, neakceptuje terorismus a zabíjení. Přiklání se spíše k „humanitárnímu komunismu“ a sní o tom, že vše bude patřit všem a na světě bude jen láska, což je utopie. Zola je schopen vnímat pokrok a jeho pozitivní materiální přínos, nicméně věří, že když se svrhne útlak kapitalismu, svět bude ideální. Takový ideový postup vyplývá ze snahy zachovat kontinuální vývoj postavy Petra Fromenta.

Lívanský píše, že Zolovo idealizované myšlení dokazuje i román *Práce* (1904). V jedné ze scén přenechávají „osvícení“ kapitalisté vedení podniku dělníkům. Nicméně na závěr Zola připouští, že lidstvo lze osvobodit i bojem revolučním a politickým.

LUDĚK KÁRL

Zabiják, Praha: SNKLHU, 1958, Doslov:

Kárl svou studii začíná úvahou, proč si některá díla uchovávají hodnotu dodnes a některá ne. Hodnota, kterou si dílo nese po celou dobu své existence, je pravda. A právě tento prvek je obsažen v Zolově díle, a proto patří k nejčtenějším. Zolova tvorba si našla působnost také například v poválečném období, kdy se lidé ocitli v závažné životní fázi, zbaveni iluzí.

Zola umělecky ztvárnil bídu a pokleslou morálku. V prostředí pokleslé společnosti si neliboval, nýbrž se proti úpadku snažil bojovat. Kárl označuje druhé francouzské císařství, jež Zola ve svém díle zobrazil, za předzvěst fašismu. Bylo to období, kdy rostla velká města, do nichž masově proudili občané, aby hledali obživu. Zformovala se tak dělnická třída, která musela čelit těžkým životním podmínkám, a následně se utápěla v alkoholu. Toto téma mohl v románu *Zabiják* mistrně zpracovat pouze velký Émile Zola. Kárl jej označuje za básníka: „Zola je básníkem celých obrazů, celých situací, postav a jejich dramatického prožitku.“ (1958: 318) Každý ze Zolových románů představuje symbol, jenž čtenáři bere dech. Zolova tvorba je velice rozmanitá a podle Kárla Zolu není možné řadit k žádnému směru, ani k naturalismu. Na první pohled se zdá, že Zola je pesimistický, nicméně tomu tak není. Sice postihuje zlo a záporné aspekty společnosti, ale snaží se najít lepší zítřky, za něž bojuje. Právě o těchto prvcích Zolovy tvorby se hovořilo ještě půl století po jeho smrti.

Rozvrat, Praha: Naše vojsko, 1957, Předmluva:

Po vydání *Rozvratu* roku 1892 bylo vysloveno snad nejvíce protichůdných názorů.

„Tento umělecký dokument z prusko-francouzské války, tento věrný, místy až příliš věrný obraz typické imperialistické války, která nemohla přinést užitek vojákům ani jedné, ani druhé strany, nesmýslné války, ve které se lidé ‚nechávali zabíjet pro blaho jedné dynastie‘, může dnešního čtenáře, poučeného zkušenostmi dalších desetiletí, přivést k jedinému možnému závěru.

Typické epizody z prusko-francouzské války mohou být typickými epizodami z kterékoliv války.“ (1957: 8)

Zola v knize odhalil prohnílost tehdejšího režimu. Zatímco v Paříži lidé nadšeně provolávali protiněmecká hesla, francouzští vojáci zažívali na bojišti peklo. Generálům šlo především o kariéru. Z románu je patrné, že Zola sympatizoval s prostými vojáky. Chabá francouzská armáda, jež byla špatně organizovaná a nebyla schopná účinně využívat svých oddílů, neměla proti té pruské, početnější šanci.

Kárl uvádí, že po vydání románu se k němu vyjádřili zejména vojenští odborníci, kteří hodnotili Zolovu nepřesnou terminologii. Tato kritika však nebyla příliš relevantní. Zola si látku tradičně velmi detailně nastudoval a například líčení bitvy u Sedanu odpovídá pravdě. Kniha tak současně dokumentuje historickou událost.

„Ve svých původních plánech měl Zola v úmyslu použít válečného rámce jenom k tomu, aby na něm demonstroval vliv prostředí na vojáky, případně vznik davové psychosy, a aby v něm uplatnil své názory na válku, ostatně zcela nesprávné. Místo toho vytvořil román s kolektivním hrdinou – prostým vojákem francouzské armády – a jeho vlastní názory na válku se stávají zcela vedlejšími.“ (1957: 22)

KURT EISNER

Životem štvání, Praha: Komunistické nakladatelství a knihkupectví, 1928

Zolovo dílo (stať napsána k Zolovu úmrtí v revue „Die Neue Zeit“, roč. 21, 1903, sv. 1.)

„Zolovo životní dílo líčí ohromné zhroucení společnosti. Je kulturní historií, zeměpisem, geologií i proroctvím budoucnosti d'ábelského ostrova, pohlceného

sopečným vírem. Je v něm proroctví kosmické katastrofy, v níž hyne svět lesklé hniloby.“
(1903: 339)

Eisner shrnul souborné Zolovo dílo a krátce nastínil základní myšlenku každého z románů. Cyklus *Rougonů-Macquartů* označuje za peklo a trilogii o městech nazývá očistcem. Na Zolova díla nahlíží jako na básně, nicméně autorovi vytýká, že postrádá schopnost líčit lidi.

„Zola odhalil a rozbil svět kapitalistického barbarství, ale tento svět dosud žije – na důkaz bezmocnosti všeho uměleckého chtění, i kdyby bylo vytvořeno rukou giganta.“
(1903: 343) Eisner Zolu nazývá prorokem a řadí ho mezi encyklopedisty, jakými byl Voltaire či Rousseau.

VOJTĚCH KRISTIAN BLAHNÍK

O románu, Essaye literárně kritické, Praha: Alois Hynek, 1911, Předmluva:

Émile Zola byl důležitou osobností pro vývoj literatury, protože dovršil přirozený vývoj románu.

Blahník srovnává dvě verze naturalismu, jenž vznikl paralelně na dvou místech – ve Francii a v Rusku. Oba typy naturalismu se od sebe liší jak vnitřní strukturou, tak původem. Ještě v roce 1846 byly venkovské postavy v umělecké literatuře nemyslitelné. Tento zdroj námětu použil až Turgeněv. Jak tvrdí Blahník, ruské prostředí je samo o sobě naturalistické, takže pouze stačilo věrně zobrazit, co autor viděl. Další spisovatel tvořící v duchu naturalismu byl Dostojevský, jenž zdůrazňoval mravní aspekty. Orientoval se na městský způsob života a došel ke stanovisku, že s rostoucí kulturní úrovní se zhoršuje kvalita života. V tomto lze hledat styčné body se Zolou a jeho tvorbou. Dostojevský se soustředil na člověka vyloučeného ze společnosti. O jedince z nejnižších vrstev se zajímal Maxim Gorkij, jehož naturalismus lze označit za „hyperzolovský“. (1911: 4)

Naproti tomu francouzská literatura se podřizovala vědě. Prvky naturalismu lze konstatovat již u Balzaka. Čistě naturalistické romány, v souladu se Zolovým pojetím, jsou *Otec Goriot* a *Třicetiletá*. Skutečný předchůdce naturalismu byl Gustave Flaubert.

Hlavním představitelem naturalismu byl Émile Zola. Měl smysl pro umělecké scény a dokázal rozpohybovat dav. Jako Zolův nedostatek je možné vnímat jeho snahu o systematickou práci respektující stanovenou metodu. Vytýkala se mu brutalita a hojnost sexuálních námětů. Podle Blahníka se Zolův cyklus *Rougonové-Macquartové* nezdařil, protože je postaven na nestabilních psychologických základech a dílo nepůsobí uceleně. Zolova celoživotní činnost by se tak dala považovat za zbytečnou, neboť v porovnání s Balzakovou *Lidskou komedií* neposkytuje přehled o společnosti. Zolův význam údajně spočívá v zapálenosti, s jakou hájil své myšlenky a nové pojetí literatury, což mělo vliv na vývoj mladší generace, která přesto tíhla spíše k Flaubertovi.

Pokud jde o ohlas u českých čtenářů, jejich okruh měl Zola v roce 1911 ze všech francouzských spisovatelů nejširší.

Povodeň: povídka, Praha: Jos. R. Vilímek, 1912, Předmluva (autor neuveden):

O Zolovi vyšlo mnoho článků, které se zaměřovaly na nejrůznější aspekty. Jedni jej vinili z přílišné brutality a pornografie, druzí ho vnímali jako básníka-moralistu. Současná literární historie na Zolu nahlížela (kolem roku 1912) jako na autora, jenž ve francouzské literatuře 19. století patřil mezi nejzajímavější. Měl bohatou představivost a nesmírnou tvořivou sílu, schopnost rozpohybovat masy a velice pevnou vůli a vytrvalost. V rámci naturalistického románu je řazen po bok bratrů Goncourtů, Maupassanta, Daudeta i Flauberta. Je to autor, jenž udal směr dalším generacím.

V přemluvě se píše, že než Zola dospěl k velkolepé kompozici vrcholných děl, prošel řadou významných zkušeností. Goncourtův *Journal* líčí Zolu na počátku jeho dráhy jako nespokojeného člověka se složitou uměleckou povahou. Díky zážitkům z těžkých mladých let si vytříbil pozorovatelské schopnosti a dobře kolem sebe vnímal projevy pokleslých mravů a bezcharakternost, falešná fasáda druhého císařství v něm vyvolávala znechucení. To vše pak dokázal vystihnout ve své literární tvorbě.

Zola zkoušel i dramatickou tvorbu, která je spíše přepracováním tvorby románové (*Tereza Raquinová*, *Myslivcova kořist*, *Břicho Paříže*, *Zabiják*, *Nana*, *Germinal*). Pokusil se i o novely, z nichž jsou nejznámější *Povídky Ninoně* (1864). Tato tvorba pocházela z doby, kdy si potřeboval vydělat na živobytí a šlo spíše o tvorbu

senzační, jež povětšinou zapadla. Psal rovněž kritické eseje, které vycházely především v časopisu *L'Événement*.

QUIDO MARIA VYSKOČIL

Sen, Praha: F. Topič, 1916

Vyskočil se domnívá, že Zolův talent je znát již v jeho prvních pracích (*Contes à Ninon*). Věhlas mu přinesl cyklus *Rougonové-Macquartové* a stal se jedním z největších francouzských myslitelů. Jeho díla se těšila oblibě i za hranicemi země v četných, vynikajících překladech. Autorova tvorba podnítila vznik nových literárních škol a světoví kritici Zolu zařadili mezi nejlepší současné spisovatele.

V románové trilogii měst *Lourdy, Řím, Paříž* Zola nastínil své názory na svět a román *Čtyři evangelia* je podle Vyskočila vrcholem Zolovy upřímné zpovědi. V době vydání této knihy Zolova popularita u francouzských čtenářů již opadala, k čemuž později přispěla i Dreyfusova aféra.

Zola se řadil k naturalistům, avšak z pasáží románů *Řím, Země, Hřích abbého Moureta* nebo *Sen* lze postřehnout, že původně vycházel z romantické školy. V Zolově tvorbě se projevují existenciální boje. Popisuje degenerace, pudové jednání, hamižnost. Tato díla mají velkou hloubku a značný sociální podtext. Ovlivnila výchovu a mravy čtenářů všech tříd a druhů. Zola bojoval za ozdravení všedního života, dodával sílu těm, kteří byli na pokraji vyčerpání, a umravňoval pokleslé jedince. „*Kdo hledal by v něm pouze nervovou sensaci, zklamal by se. Není jí tam prostě. Za vzrušujícím obrazem bojujícího života, za dějištěm krvavých vášní a výstředních neřestí, vždy zjevuje se pozornému čtenáři – soucitný zrak spisovatelův. Lze proto díla Zolova vřele doporučiti každému vyspělému čtenáři.* (1916: 14)

Román *Sen* je jedním z nejméně známých děl. Tato kniha má nádherný styl a je vhodná pro všechny typy čtenářů. Je to romantický příběh lásky.

BOŽENA DAPECIOVÁ

Nana, Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1921. Předmluva:

Román *Nana* je v rámci světové literatury označen za jeden z nejslavnějších. Uznává se jeho vysoká umělecká hodnota. „*Dnešní kořistnická, bezuzdně požitkářská doba, doba velkých korupcí, doba keřasů, doba všeobecného a hlubokého poklesu morálky právě oněch lidí, které Zola ničí v „Naně“, jest dobou tak věrně odpovídající tomu, co Zola tak nesmrtelně zachytil, že právě dnes stává se vydání „Nany“ přímo aktuální.*“ (1921: 6)

A. V.

Paní Sourdisová: Novely, Praha: Sfinx, 1929, Předmluva:

Zolova naturalistická tvorba je uměním slova a obrazu, které v minulosti vyvolalo řadu protichůdných pocitů a názorů.

Vedle rozsáhlých románových cyklů Zola nabízí kratší jemné práce, které patří ke skvostným hříčkám francouzské literatury. Podle A. V. laskavé povídky čtenáře okouzlí a vyvolávají dojem blízké skutečnosti. Patří k nim například rekonvalescentův deník *Jaro*, příběh lásky s tragickým podtextem *Bláznův příběh*, dále *Snih*, *Vdovy*, *Oběť reklamy* a novela *Paní Sourdisová*. Tato kniha navozuje pocity zmatenosti a uchvácení z vypravěčovy mistrně vykreslené všednosti života paní Sourdisové a pana Sourdisa.

Na závěr se autor předmluvy vyjadřuje k překladu A. Bresky, který hodnotí jako dokonalý, srovnatelný s originálem.

JAN BINDER

Listy, Praha: Československý spisovatel, 1958, Doslov:

Korespondence Émila Zoly s Paulem Cézannem pochází z doby, kdy Zola odjel s matkou do Paříže a Cézanne ještě pobýval v Aix.

Binder uvádí, že jejich přátelství se zakládalo na společných zájmech a podobných cílech, které se však časem změnily a cesty obou umělců se rozešly. Do té doby se navzájem podporovali. Postupem času Zola ztratil důvěru v Cézannův talent, což byla hlavní příčina jejich rozchodu.

Ze Zolových dopisů je patrná vážnost, vědomí, že v nemilosrdné Paříži člověk dosáhne úspěchu jedině prací. Když Cézanne přijel do Paříže, aby tam žil a tvořil, Zola psal na jeho díla kritické posudky, snažil se ho prosadit. Časem však začal Cézannovo snažení vnímat jako nedostatečné. Přestal rozumět impresionistům, vytýkal jim „prostřednost, roztržitost, nelogičnost, přehnanost a neplodnost. O Cézannovi pak napsal, že má temperament velkého malíře, který stále ještě bojuje s technickými problémy a připomíná nejspíše Courbete a Delacroixe.“ (1958: 113) Přestože Cézanne v mnohém se Zolovým hodnocením sebe samého souhlasil, k impresionistům se neřadil. Navíc ve své práci pozoroval pokrok.

Když vyšel Zolův román *Dílo*, Cézanne pochopil, jak Zola nahlíží na impresionismus, Cézanna samého a jeho práci. Z románu je patrné zklamání. Zola se nakonec o Cézannovu tvorbu přestal zajímat, což malíř vnímal jako zradu. Od vydání knihy se přátelé již neviděli. O dvanáct let později Zola přiznal, že Cézannou dílu začíná rozumět. Nicméně jej nevyhledal. Během Dreyfusovy aféry se Cézanne Zolu také neodvážil navštívit. Zolova předčasná smrt jejich opětovné setkání znemožnila navždy.

JIŘÍ PECHAR

Tereza Raquinová, Praha: SNKLU, 1966, Předmluva:

Jiří Pechar se zamýšlí nad výrazem naturalistické prózy, jenž uplatňuje determinismus. Román *Tereza Raquinová* se stal předmětem kritik pro svou nemorálnost. Kritizovali ho právě přívrženci tradiční morálky. Tento román však obsahuje klasické schéma zločinu implikujícího trest. V próze protikladné k naturalistickému pojetí se uplatňuje zlo reprezentované nemorální osobou. Ta své činy koná bez výčitek a daří se jí uniknout výčítkám svědomí i trestu spravedlnosti.

„V naturalistickém krédu Terezy Raquinové lze vidět odraz dobového pozitivismu, a lze v něm vystopovat i trochu misantropický postoj snadno zranitelného senzitiva, kterým Zola nepochybně ve svém nitru byl.“ (1966: 10)

Román *Tereza Raquinová* obsahuje základní prvky dalších Zolových děl, které tvoří cyklus *Rougonové-Macquartové*. Zola má od svých postav odstup, což však již dnes není vnímáno jako objektivní stanovisko, víme-li, jaký Zola byl. „*Jestliže sama*

koncepte Rougonů-Macquartů znamená první krok k objevu prostoru, v němž se Zolův talent bude moci plně rozvinout, v Zabijáku je konečně nalezeno rázem vše, co umožní při zachování naturalistického východiska dospět k plnoprávné umělecké tvorbě – to znamená k tvorbě, v níž člověk bude zobrazen hlouběji než jako pouhá mechanická loutka.“ (1966: 13) Zola dospívá k nazírání na člověka jakožto předmětu uměleckého díla, který se podílí na vytváření hodnot prostřednictvím pracovní činnosti.

Pechar upozorňuje na fakt, že Zola užívá lidovou řeč a z hlediska stylu jde o nový postup. Tuto řeč používá v promluvách postav i autora, čímž se mezi nimi zmenšuje distanc. Nicméně není dokázáno, že zájem čtenářů Zolovi zajistil právě tento postup (s ohledem na skandál, který vyvolal román *Zabiják*). Zola pracoval metodickým způsobem, což ne vždy vedlo ke zdárným výsledkům (dopustil se chyb). V tvorbě postupuje tak, že střídavě píše lyrická díla a díla skandální, která se navzájem vyvažují.

Émile Zola podle Pechara věřil v sílu a zastával názor, že společnost potřebuje pravdu, přestože je krutá. Bojoval proti pokrytectví, které narušuje vztahy mezi lidmi. Téměř každé druhé Zolovo dílo, většinou skandální, vyvolalo odpor. Je paradoxní, že Zola byl člověk nespělý, bál se tmy. Obával se, že zahyne náhlou smrtí a trpěl nočními můrami. V davu míval pocity úzkosti. Byl velmi zranitelný a nové známosti navazoval těžko.

VLADIMÍR BRETT

Nana, Praha: Melantrich 1985, Doslov:

Dne 25. 1. 1879 vyšel ve francouzském časopisu *Le Voltaire* článek o přípravách díla *Nana*, které bylo označeno za pokračování románu *Zabiják*. O vydávání románu projevil zájem deset francouzských redakcí.

Brett reviduje recepci některých ostatních Zolových děl. Opakují se zde již zmíněné reakce a názory na román *Šťěstí Rougonů*, *Břicho Paříže*, *Nové povídky Ninoně*, *Poklesek abbého Moureta* (který Brett označuje za vrcholný), *Jeho Excellence Evžen Rougon*, *Nana* a *Germinal*.

Nově se dočítáme, že v románu *Šťvanice* Zola odhalil korupci a velkopanské manýry, což vyvolalo nevoli úřadů. Zola román pak raději stáhl.

Další kniha *Dobytí Plassansu* začala vycházet v roce 1874 v deníku *Le Siècle*. Toto dílo vyjadřuje názory proti církvi, což v době vlády monarchistů, kteří prosazovali klerikalismus, knize nepřineslo kladný ohlas. Dodnes zůstal podle Bretta román nejméně čtený (za půl roku bylo prodáno pouhých 1700 výtisků).

Poslední uvedené dílo *Listek lásky* vycházelo v časopisu *Le Bien Public* (1877–1878), knižně vyšlo roku 1878. Tématem této knihy je láska, je to něžná novela, jež se neдрží naturalistické koncepce. Brett píše, že kritika se k ní vyjádřila kladně.

7.1.3 Obálky

Při zkoumání dostupného materiálu můžeme obálky knih rozdělit do několika skupin. Za prvé jsou to obálky, které jsou univerzální, opatřené Národní knihovnou. Zřejmě jde o starší kusy, jejichž původní obal byl poškozen. Potom jsou to střídme, jednobarevné obálky, které nesou titul knihy a jména autora, často v jiné barvě písma, nebo jen jednoduchou ilustraci (např. klobouk a rukavice). Takové knihy vyšly například v Odeonu. Jde především o edici „Knihovna klasiků“. Tyto knihy nesou na obalu dvě písmena „K“. Pak existují knihy, na jejichž obálce je zobrazena scéna z románu, podle zpracovávaného tématu jde o různě sugestivní výjevy. Na knihách jsou často vyobrazeny postavy v nějaké vypjaté, dramatické situaci (lidé, kteří našli mrtvolu) nebo jen typický obraz (lidé v baru sedící u stolu, na němž jsou sklenice s alkoholem). Tyto obálky činí romány zajímavými a měly by podnítit čtenářův zájem o četbu. V případě románu *U štěstí dam*, jenž vyšel roku 1969 v Odeonu, se nám nabízí kreslený obal zobrazující prodavače, který zevnitř obchodu nahlíží do výlohy. Román je označen hlavičkou „Čtení na dovolenou“, což má jistě propagační funkci. Na několika obálkách se objevuje Zolův portrét. Můžeme konstatovat, že obálky jsou obecně navrženy velmi přijatelně, často v souladu s obsahem knihy. Nikdy nepůsobí nemístně, ani přehnaně senzačně. K deformacím čtenářova horizontu očekávání, o nichž jsme se zmínili v recepční teorii s odvoláním na autorku Roudnický-Risterucci, tak přímo nedochází.

7.2 Články v tisku a monografiích

Vzhledem ke skutečnosti, že zpracovávané téma je velice široké, omezili jsme zkoumání na bázi Kramerius, která se nabízela jako nejpříhodnější, neboť obsahuje nejstarší periodika. Snažili jsme se ji prohledat tak, abychom získali dostatečný reprezentativní vzorek, z něhož lze vytvořit přehled o typologii vycházejících článků. Tato databáze se nachází na internetové adrese Národní knihovny (www.nkp.cz) pod záložkou „Digitální knihovna“. Obsah časopisů lze číst pouze v Referenčním centru Národní knihovny, protože je chráněný autorskými právy. Z toho důvodu je práce časově velmi náročná. Navíc kvalita databáze není zcela stoprocentní a v současnosti lze prohlásit, že způsob práce s ní je zastaralý. Pro uvedení v bibliografii této práce byly dostupné informace někdy nedostatečné, například se ne vždy podařilo dohledat autora článku. Články někdy nemají ani název.

Pro bádání metodou procházení obsahu periodických publikací počínaje rokem 1996 až do současnosti je pak v Národní knihovně k dispozici databáze Anopress. Její obsah je rovněž velmi bohatý a zkoumání by vyžadovalo samostatné téma.

Při rešerších obecně jsme leckdy narazili na odkazy na články v tisku, které jsme v bázi Kramerius nenašli. Tyto vybrané tištěné zdroje jsme se vždy pokusili najít jiným způsobem a jejich obsah jsme prošli také. Avšak ne vždy se daný článek podařilo dohledat (např. odkazy z Fischera na články J. Kuffnera z roku 1883, S. K. Neumanna).

7.2.1 Ohlasy dostupné z báze Kramerius

Periodika

O Ěmilu Zolovi jsme našli články a zmínky v následujících časopisech: Blahověst, Budivoj, Cesta, Časopis československých knihovníků, Česká kultura, České knihovnictví, Český deník, Český filmový zpravodaj, Československá republika, Československý časopis historický, Českožidovské listy, Divadelní noviny, Dílo, Film, Film a doba, Film v přehledu zahraničního tisku, Filmová kartotéka, Filmové zpravodajství, Filmový kurýr, Filmový přehled, Fronta, Hlas lidu, Hornické a hutnické listy, Humoristické listy, Jevišťe, Kalendář česko-židovský, Kino, Kinorevue, Kritický měsíčník, Kultura, Kulturní tvorba, Květy, Lidové noviny, Literární listy, Literární

noviny, Lumír, Moderní revue, Moravská orlice, Našinec, Národní listy, Národní politika, Nová doba, Nové pařížské mody, Nový Paleček, Novina, Obnova, Obzor, Ohlas od Nežárky, Opavský týdeník, Ostravan, Panoráma zahraničního filmového tisku, Pestrý týden, Plzeňské listy, Pochodeň, Pravda, Práce, Právo lidu, Pressa, Ruch, Ruch filosofický, Přítomnost, Rozhledy, Rozhledy literární, Rozpravy Aventina, Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Rozpravy Československé akademie věd, Rozvoj, Rudé právo, Severočeská mladá fronta, Slanský obzor, Stopa, Světlo, Světozor, Svobodné noviny, Věstník Československého filmu, Věstník Židovské obce náboženské v Praze, Věstník Židovských náboženských obcí v Československu, Volné směry, Vlastivědný sborník školního okresu slánského, Výroční zpráva městského reálného gymnasia dívčího Krásnohorská, Zdravotnické noviny, Zlatá Praha, Zpravodaj československého filmu, Zpravodaj zemského svazu kinematografů v Čechách, Ženské listy, Židovská ročenka, Žďár.

Články podle období

Zmínky a články obsahující jméno Émile Zola se různí a vycházejí ve vlnách o různé intenzitě. Vzhledem k četnosti výskytů shrneme jednotlivá, různě dlouhá období podle množství zmínek a jejich povahy. Rozšířený vzorek článků se nachází v příloze V.

První období zahrnuje první zmínky o Zolovi z konce sedmdesátých let 19. století po rok 1900. Tato doba byla na články o naturalismu a Émilu Zolovi nejbohatší. Rovněž to bylo období, kdy byl Zola nejvíce napadán ostrými kritikami, a tuto skutečnost jsme předpokládali.

K dispozici máme jak stati z dílny českých autorů, tak překlady francouzských spisů. Najdeme články, které pojednávají o Zolovi a jeho tvorbě (Arbes, J., „Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa. II. Balzac. Emile Zola, Poe“, Květy 1, 1879, s. 410–417). Dále existují tzv. fejetony, které obsahují překlady Zolových románů na pokračování (Zola, E., „Feuilleton, Na jahodách“ Národní listy 25, 1885, s. 1) nebo představují román od jiného autora a reflektují přitom Émila Zolu a jeho naturalismus: „*Naturalism, tak vítězoslavně do literatury uvedený, skutečně se octl na scesti a sám uznáný jeho chef a mistr Emile Zola probouzí nejnovějšími výplody (Germinal) děs a hrůzu u vlastních přívrženců.*“ (Bourges, E.,

„Feuilleton, Sous la Hache“, Národní listy 25, 1885, s. 1) anebo „feuilleton“ analyzuje jeden ze Zolových románů („Feuilleton, Člověk zvíře“, Národní listy 30, 1890, s. 5).

Rovněž vycházely články přímo o Émilu Zolovi. Mnohdy autor článku nastínil i český kontext polemik na Zolovu tvorbu: *„Zvláštní zjev v literatuře světové. Jedni vrhají se na něho a smělou rukou trhají mu zasloužený vavřík se skrání, prohlašujíce jej za traviče krásy, za vraha mravův i vkusu, za člověka, jenž zaprodal intelekt a péro své choutkám davu, který hltá líčení velkoměstského bláta a těch, již v něm se brodí a druzí zase do nebe vynášejí autora „Assommoira“, jenž udupav poslední zbytky chorobného romantismu a odfouknuv titěrnosti školy, jež libovala si v nepravdivém líčení v nemožných zápletkách, ve směšných situacích a jež postrádajíc úplně smyslu pro mohutné a veliké ono proudění života...“* („Emil Zola“, Národní listy 26, 1886, s. 5).

K osobnostem, které hájily Zolův nový směr, patřil Vilém Mrštík: *„V poslední době velmi často se opakuje jméno Zola a s potěšením každý může pozorovati, že se při jeho jméně už málo komu vlasy zježí a husí kůže naskočí, naopak že už trochu úcty se vzrůstá v srdcích těch, kteří na účet tvrzení svého „žurnálu“ nebo „duševního“ svého přítele do zásoby svých nejkrásnějších výrazů sáhli hodně hluboko, aby jen našli ten pravý, pro Zolu „nejosudnější“ termín na označení – Zolova umění – ve své vlastní naivnosti, která vrcholí v tom, že se Zola sám nečet, za to ale hodně se mu nadávalo.“* („Emile Zola“, Ruch 10, 1888, s. 207)

Další typ článků představovaly recenze Zolových románů („Francouzská literatura (Thérese Raquin)“, Národní listy 28, 1888, s. 5). „Feuilletony“ a recenze na určitý román vznikaly paralelně v mnoha periodikách vždy v době vydání daného románu („Feuilleton, E. Zola a jeho „Zkáza“, Budivoj 28, 1892, s. 1, „Feuilleton, Emile Zola a jeho „Zkáza“, Ohlas od Nežárky 22, 1892, s. 1, „Emile Zola a jeho „Zkáza“, Našinec 27, 1892, s. 1). Společným rysem těchto analýz je, že recenzenti často neopomíjeli zmínit Zolovu předchozí pečlivou přípravu. Obecně byl román *Zkáza* chválen.

Roku 1892 vyšel článek „Zola a česká literatura“ v časopisu Světlo („Feuilleton, Zola a česká literatura“, Světlo 15, 1892, s. 2). Autorem byl Jan Kakš, jenž okomentoval kvalitu pořízených překladů Zolových románů a zmínil se i o ohlasu, který tyto vyvolaly ve Francii i v zahraničí. Cituje Zolův názor na peníze, který sice přiznává, že jsou hnací silou spisovatele, nicméně v nich vidí také hrozbu, neboť kazí duše, zabíjí

lásku k lidem. Nastiňuje i českou recepci románů *Nana* a *Zabiják*, přičemž připomíná Schulzův útočný článek z *Osvěty*. Jeho názory považuje za povrchní a jednostranné, stejně jako to vnímal u ostatních odpůrců realismu.

O Zolovi se psalo také v rámci zpráv ze zahraničí. Například u příležitosti voleb do Francouzské akademie informoval tisk o volbě Pierra Lotiho, jenž porazil É. Zolu („Různé zprávy“, Literární listy 12, 1890–1891, s. 232).

Za povšimnutí stojí také skutečnost, že osobnost Émila Zoly zkoumali odborníci i z jiných oblastí vědy, což dokládají spisy o psychologických analýzách („Zola v zrcadle psychiatra“, Národní listy 36, 1896, s. 2).

Dalším tématem, se kterým byl Zola spojován, byla Dreyfusova aféra. Počínaje rokem 1898 (tedy rokem, kdy k aféře došlo) hojně vycházely nové zprávy o Zolově soudním procesu („Listy z Paříže, poslední slovo v afféře Dreyfusově“, Národní listy 38, 1898, s. 9).

Za zmínku stojí „Feuilleton Prof. Masaryk a – Zola“ (Plzeňské listy 285, 1899, s. 1). Článek reaguje na Masarykův spis, v němž autor „volá po revisi polenského procesu“ a pro který jej němečtí novináři označili za českého Zolu. Jako vysvětlení se nabízí, že hledali paralelu se Zolou a Dreyfusem. Ve vídeňských novinách se navíc psalo, že Masaryk se Zolovi podobá v nazírání na svět. Článek v *Plzeňských listech* uvádí na pravou míru, že Masaryk psal roku 1896 v časopisu *Naše doba* proti Zolovi, a proto jediné, co tyto dva autory spojuje, je to, že se postavili za práva Židů.

Tabulka obsahuje kvantitativní údaje o jednotlivých typech článků v období 1897–1899.

Typ článku	Počet zmínek
článek s objektivními údaji o É. Z.	30
kladná kritika, recenze	25
záporná kritika, recenze	8
úryvek z překladu Zolova díla	8
zprávy ze zahraničí	17

články odkazující na É. Z.	29
inzerce, reklama na vydání románu	10
volnočasové, zábavní rubriky (křížovky, říkanky)	5
informace o Zolovi a Dreyfusově aféře	21

Z tabulky plyne, že přestože negativní reakce na Zolovu tvorbu vyšly, byly oproti kladným reakcím v menšině.

Na počátku dalších dvou desetiletí (1900–1919) se objevily nechvalné recenze na Zolův román *Práce*: „*Pod tímto mnohoslibným titulem připojil Zola své nové serii, které uznal za dobré propůjčiti osobivý společný titul „Evangelia“, podivuhodný román značného objemu. Tato nejnovější ‚Práce‘ má tak nejasné obrysy, tak slabé stíny, tak blbě andělské a ďábelské pitvory, že nepoznáváme v této velkolepě myšlené freskové malbě boje mezi proletariátem a bourgeoisii právě pilného, energické „dělníka“ Zoly.*“ (Pavlíček, J., „Práce“, *Moderní revue* 7, 1900–1901, s. 348–354).

Pak vycházely v tisku zejména zmínky o Zolově úmrtí (1902). Resumovaly Zolovu celoživotní tvorbu, jeho přínos pro literární činnost a vyjadřovaly smutek nad ztrátou tak významného světového spisovatele. V této souvislosti vyšel v *Moderní revue* článek od Jiřího Karáska ze Lvovic (Karásek ze Lvovic, J., *Moderní revue* 9, 1902–1903, s. 84–89), jenž dokládá nesouhlas mladší generace s generací starší. Karásek komentuje postoje E. Krásnohorské, jež pokračovala v podpoře Schulzových názorů na Zolovo dílo. Karásek poukazuje na neschopnost „zpátečnické Osvěty“ vyrovnat se se Zolovou tvorbou. „...zmateně chytá sl. Krásnohorská detaily z díla Zolova, zmateně rve se a bije o jednotlivosti, příliš krátkozraka, by přehlédla celek. A ještě podotýkám: psal jsem tyto řádky ne jako partisan Zolův, naopak. Ale útok Osvěty byl tak typický pro posouzení nízkosti intelektuelní úrovně staré naší spisovatelské generace, že mi stál za bližší povšimnutí a podrobnější výklad.“

S rokem 1902 četnost článků o Zolovi ztratila značnou část. Tisk dále obsahuje rovněž inzerci s reklamami na vydání překladu Zolova románu: „*Dnes vyšlo druhé*

vydání slavného románu *Emila Zoly Plodnost*, přeložil Dr. Jiří Guth, kritika jej chválí“ (Humoristické listy 58, 1915, s. 555).

O Zolovi se psalo hodně v souvislosti s uměním, a to především impresionistickým (Meier-Graefe, J., „Paul Cézanne“, *Volné směry* 11, 1907, s. 92). Deherain, F., „Emile Zola jako umělecký kritik“, *Dílo* 10, 1912, s. 54–57). Články, v nichž se objevovalo jméno Zola vycházely též v uměleckém časopise *Volné směry*.

Roku 1911–1912 vyšel ojedinělý článek v časopisu *Stopa* (Štědrý, K., *Stopa*, 1911–1912, s. 254), v němž autor píše, že „Zola napsal tlustý román („Pravda“) na obranu židů a byl celým světem oslavován. Avšak tento muž se dal pro jednoho žida zavřít na rok do vězení a to mu strašlivě uškodilo. Od těch dob je vykřičeným naturalistou a nikdo mu již nevěří.“

V roce 1917 se objevila první zmínka o promítání filmového zpracování románu Tereza Raquinová (*Národní listy* 57, 1917, s. 6).

Tabulka obsahuje kvantitativní údaje o jednotlivých typech článků v období 1900–1919.

Typ článku	Počet zmínek
článek s objektivními údaji o É. Z.	19
kladná kritika, recenze	12
záporná kritika, recenze	4
zprávy ze zahraničí	2
články odkazující na É. Z.	40
inzerce, reklama na vydání románu	5
volnočasové, zábavní rubriky (křížovky, říkanky)	2
reakce na Zolovo úmrtí (1902)	19
údaje o filmech natočených podle Zolova	1

Ve dvacátých a třicátých letech, po rozmachu kinematografie, se o Zolovi psalo hlavně v souvislosti se zfilmováním některého z jeho románů („Filmy: Profanace Zolovy Nany“, Lidové noviny 42, 1934, s. 8). Také se objevovala inzerce s programem kin, která filmovou tvorbu vycházející ze Zolových knih, nabízela hojně: „*Emil Zola: Matka Země, Zfilmovaný naturalistický román básníka. – Rekord filmového umění. Každý, kdo román četl, musí jej v kinu vidět, čtenářů jsou miliony*“ (Film 2, 1922, s. 35).

Jméno Émila Zoly se objevovalo i v časopisech nabízejících volnočasové aktivity jako například různé křížovky a hádanky (Humoristické listy 74, 1931, s. 671). Vycházely mimo jiné i vzpomínkové texty („Emil Zola v líčení své dcery“, Národní listy 71, 1931, s. 1) nebo články k výročí Zolova úmrtí („25. výročí úmrtí Emila Zoly“, Národní listy 67, 1927, s. 3.)

Tabulka obsahuje kvantitativní údaje o jednotlivých typech článků v období 1920–1939.

Typ článku	Počet zmínek
článek s objektivními údaji o É. Z.	4
kladná kritika, recenze	1
zprávy ze zahraničí	1
články odkazující na É. Z.	19
inzerce, reklama na vydání románu	11
volnočasové, zábavní rubriky (křížovky, říkanky)	3
připomenutí Dreyfusovy aféry	3
údaje o filmech natočených podle Zolova	16

románu, upoutávky na promítání v kině	
připomenutí Zolova úmrtí	2

Od čtyřicátých do devadesátých let 20. století se frekvence článků opět snížila. V roce 1940 bylo připomenuto sté výročí Zolova narození, kde se opět rekapituloval spisovatelův život, dílo a činy („Emile Zola, K stému výročí jeho narození“, Lidové noviny 48, 1940, s. 7). Přetrvávaly články o filmové produkci na základě Zolovy tvorby. Ve *Filmovém zpravodajství* se například píše, že Zola „nenalezl u filmových výrobců nikdy mnoho porozumění, poněvadž při vši popularitě jeho románů, zůstávaly tyto sociálně často útočně laděné příběhy pro svůj ponurý charakter a naturalistickou kresbu prostředí nežádoucí tam, kde hlavní a jedinou dramaturgickou hnací silou bylo hledání bezstarostné kratochvíle a slunné dobré pohody. A přece jsou Zolovy romány, nabitě dějem a vnitřním dramatickým napětím, jakoby hotové filmové předlohy...“ (Filmové zpravodajství 2, 1946, s. 3).

O Zolovi se často otiskovaly články v různých židovských časopisech v souvislosti s Dreyfusovou aférou: „Dne 15. ledna t. r. vzpomněl pařížský tisk téměř bez výjimky Dreyfusovy aféry a především velkého spisovatele Emila Zoly, při čemž bylo vysloveno přání, aby mezi novináři a spisovateli byli vždy tací muži, jakým byl Emile Zola, bojovník za pravdu, právo a spravedlnost.“ („Před padesáti lety“, Věstník Židovské obce náboženské v Praze 10, 1948, s. 50)

Během komunistické éry obecně vycházely tendenční články soustředící se na sociální aspekty Zolových témat. V *Lidových novinách* byl roku 1950 například otištěn článek „Zolův Germinal – žaloba a naděje“ (Stuchl, M., „Zolův Germinal – Žaloba a naděje“, Lidové noviny 58, 1950, titulní strana), jenž svědčí o vývoji přístupů k Zolově díle. Stuchl připomíná články kritizující teze Zolova naturalismu a tvrdí, že v současnosti se cení životnost jeho tvorby, která spočívá ve „snaze zachytit nejdokonaleji, nejúplněji život.“ Upozorňuje na význam uvedení dělníka do románu a na to, že se Zola zabýval bídnými životy horníků, které byly zapříčiněny kapitalistickým režimem. Na závěr tvrdí, že snahy vyrovnat se se Zolovými nevědeckými teoriemi jsou již překonány. V tomto duchu vyšlo mnoho dalších článků, které reflektují negativní reakce na Zolovu tvorbu v době spisovatelovy současnosti,

polemizují s nimi a přispívají svým pohledem na danou problematiku (Mňačko, L., „Má konfese“, Literární noviny 13, 1964, s. 1). Obvykle dospívají k závěru, že Zolův přínos pro světovou literaturu je obrovský, což dokládají řadou již zmíněných argumentů. „*A je-li Zola skutečně jen naturalista, pak snažně prosíme všechny svaté, aby se nám tak básnický zanícení a odvážní „naturalisté“ rodili houfně.*“ (Fleischmann, I., „Naturalismus básníka“, Literární noviny 10, 1961, s. 9).

Z rozhlasových programů se také dočteme, že některá ze Zolových děl byla čtena v rámci programového vysílání (Rudé právo, 44–45, 1964, s. 4).

Tabulka obsahuje kvantitativní údaje o jednotlivých typech článků ve čtyřicátých až devadesátých letech 20. století.

Typ článku	Počet zmínek
článek s objektivními údaji o É. Z., kladné kritiky, recenze	5
zprávy ze zahraničí	1
články odkazující na É. Z.	9
inzerce, reklama na vydání románu	15
program rozhlasu obsahující Zolovu tvorbu	2
připomenutí Dreyfusovy aféry	8
údaje o filmech natočených podle Zolova románu, upoutávky na promítání v kině	16
připomenutí Zolova narození / úmrtí	3

Poslední zmínka o Zolovi, nalezená v databázi Kramerius, pochází z roku 1996.

7.2.2 Vybrané studie

V této části uvádíme hlavní myšlenky reprezentativních, pochvalných i ostře kritických studií, které většinou vyšly nejprve v tisku a poté byly zařazeny do monografií. Někdy jde o již samostatné původní kapitoly knih věnovaných konkrétní oblasti. Pocházejí z osmdesátých a devadesátých let 19. století a z prvních roků století 20.

Ferdinand Schulz

K Zolově tvorbě se poprvé negativně vyjádřil Ferdinand Schulz. Jeho stať „Zolovy senzační romány“ vyšla v časopisu *Osvěta* roku 1880 (s. 492–508, 571–583) a později byla zařazena do Jeřábkova souboru *O národní literaturu, Z úvah a polemik doby májovců a lumírovců* (1990).

Ferdinand Schulz, představitel *Osvěty*, kritizoval Zolův přístup k psaní jako k řemeslu, jímž si spisovatel vydělává. Měl výhrady k řadě dalších Zolových postupů. Zola podle něj například viděl skutečnost jednostranně, uplatňoval příliš podrobné popisy, měl nedostatečně umělecký výběr a jako základ pro naturalistické romány používal nevhodný materiál. Nicméně Zolovo dílo si díky překladu u českých čtenářů získalo oblibu. A našli se i kritici, kteří Zolův přínos vychvalovali.

Schulz si přečetl romány *L'Assommoir* a *Nana* z podnětu ohlasu v zahraničí. Učinil tak rovněž proto, aby poskytl hodnocení pro české čtenáře. Četbu obou knih označil za oběť, protože mu připadaly odporné. Při srovnání obou knih konstatuje, že *L'Assommoir* je přijatelnější, neboť je jen otřesný. Romány dle něj vykazují bezcitnost a nelidskost. „*Není zajisté duchaprázdnějšího románu nežli Nana!*“ (1880: 217) Schulz Zolovi přiznává jeho geniální věrnost při zobrazování skutečnosti, což však označil za klamání čtenáře. Ten totiž tak považuje za pravdu přírody to, co jde proti přírodě.

Schulz u Zoly rozlišuje dvě období a dva směry. Za první jsou to léta mládí, kdy se projevuje autorovo poetické cítění, a dále léta dospělosti, která se jeví jako brutální, vyznačující se snahou o finanční prospěch. Zolovy poetické práce Schulz hodnotí kladně, nicméně toto období končí velmi brzy a ustupuje ekonomickým cílům. Spisovatel, jenž se názorem na finanční hledisko spisovatelské práce netají, je podle Schulze opovržením hodný. Odsuzuje i Zolovu taktiku – formu fejetonů v denících – kterou pro vydávání děl zvolil. Autor si tím zajišťuje výdělek na každý den. Aby se

čtenář nenudil, musí být každé vydání prosyceno něčím skandálním. V tom Schulz vidí příčinu vysoké míry nehezkých obrazů v dotyčných románech.

Zola údajně užívá jednu scénu, na níž staví několik románů, což neodborné publikum snadno přehlédne. Rozsah děl nastavuje rozsáhlými detailními, i když mistrnými popisy, které jsou dle Schulze zbytečné. Tvrdí, že Zola napíše cokoli, jen aby dostal adekvátní finanční odměnu. Vzhledem k minulosti je to velmi radikální obrat v přístupu k tvorbě. Peněžní odměňování spisovatelů tehdy bylo považováno za něco nízkého. Zola byl tak drzý, že si nechal za svou tvorbu platit, navíc od lidí nevzdělaných, nehledě na to, že „*luza čtenářská vůbec nebyla by ani možná bez luzy – spisovatelské!*...“ (1880: 224)

Pokud by podle Schulze česká literatura přijala Zolovu teorii o finančním aspektu tvorby, jenž má pohánět spisovatelskou činnost, literární aktivita by skončila. Spisovatel, přestože by byl plodný a jeho díla by se hojně prodávala, by si na živobytí takovým způsobem nevydělal. V menších zemích se peníze za spisovatelskou činnost nezískávají snadno. „*Síla, jež pohání Zolu k dílům mistrovským, české literatuře úplně schází, scházela a bude jí scházet vždycky.*“ (1880: 225) Češi musí hledat tuto sílu jinde, psát z lásky k zemi, snažit se národ obohatit a uspokojit osobní touhu po tvoření. Čeští spisovatelé prý neusilují o to, aby byli za svou práci odměněni, slouží národu a vedou jej duchovně. Česká literatura má velikány, jejichž cenu nelze vyčíslit penězi. Schulz tvrdí, že Émile Zola o těchto vyšších ideálech, které živí spisovatelovu činnost, nemá ani tušení.

Čeští čtenáři jsou mimo jiné mladí lidé, pro něž by četba Zolových románů prý znamenala jen ztrátu času a navíc by je připravila o ideály. Intelekt mládeže musí obohacovat literatura, jež má přispět k tomu, aby jim tyto ideály vydržely po celý život. Mravnost mládeže napomůže vytvořit národní budoucnost. Pokud Francouzi poskytnou *Nanu* a *L'Assommoir* mládeži, budou z nich ve 20. století nesamostatní „blbci“. Na českém území je nutné zamezit tomu, aby „*náš jazyk těmi romány se pokálel a mládež naše takovým čtením aby strhala svůj květ, zmařila nejkrásnější a nejoprávněnější naděje svého národa.*“ (1880: 226)

Josef Holeček

Neobvyklý názor se dočteme v monografii *Černá Hora v míru* (1883). Holeček zde píše, že „český národ je celou svojí minulostí naturalista.“ (1883: 20) Naturalismus je údajně vlastní Slovanům. Současná nelibost literátů vůči naturalismu se dá vysvětlit tak, že tito „nepochopili přirozenost svého národa, anebo se jeho přirozenost pozměnila a není už taková, jako bývala za starodávna.“ (1883: 20) Domnívá se, že příčinou tohoto odporu je německý vliv.

T. G. Masaryk

Jedna z prvních prací mladého Masaryka, jenž působil na české univerzitě jako profesor filozofie, byla rozprava „O studiu děl básnických“. Vyšla v roce 1884 v Sládkově časopisu *Lumír*. Současně dílo vyšlo knižně na náklady autora. Tato verze byla doplněna o předmluvu a text byl na některých místech doplněn. Později byla tato studie zařazena do výborů *Student a politika* (1923) a *Přednášky a studie z let 1882–1884* (1998). Masaryk přispěl do polemiky týkající se realistického umění, která probíhala zejména v letech 1890 a 1891. Na toto téma psali mimo jiné i O. Hostinský, J. Durdík a E. Krásnohorská. Masarykovy názory později kladně přijal kritik H. G. Schauer.

Masaryk se domnívá, že metoda naturalismu se neslučuje s uměním. Za příklad užívá Zolův román *La Joie de vie*, na němž ukazuje, že anatomické znalosti uvedené v románu nejsou dokladem o uměleckém poznání světa. Nesouhlasí se Zolovým přístupem, který věrně popisuje vše včetně nehezkých obrazů. Masaryk je toho názoru, že čtenář si je má domyslet sám, protože největší účinnost má dílo, které podněcuje čtenářovu představivost.

Masaryk se dále k naturalismu vyjádřil v článku „Zolův naturalism („Doktor Pascal“ zakončení přírodopisného a sociologického cyklu Rougon-Macquartů.)“, jenž vyšel roku 1896 v časopisu *Naše doba*. Ve studii popisuje vlastní zkušenost se čtením svazků Zolova románového cyklu. Nejdříve ho lákaly, ale po přečtení byl zklamán. Píše, že ho rozhořčil nejen Zola, ale i jeho přívrženci a oponenti, protože obě skupiny „v něm nalézají, čeho tam není“. (1896: 1)

Masarykovi připadají Zolovy romány nudné a uvádí, že nudnějšího spisovatele nezná, protože obsah jeho děl se opakuje. „*Arci i Dostojevský podává vlastně jen jedno*

théma a tak se to má vlastně s každým spisovatelem – ale ti v každé nové práci znova prožívají, co nám chtí říci, nově a nově to odstiňují a proto čteš „Karamasovy“ po „Vině a trestu“ pozorně a rád ; Zola však prostě opakuje to, co již dávno řekl, a opakuje to do slova...“ (1896: 2)

Masaryk Zolovy příběhy považuje za nereálné, což dokazuje na mnoha příkladech. Vytýká mu vypočítavost efektních scén: *„Malá černá dýmka upadla mu na kolena, doutnající tabák se rozsypal a soukenné kalhoty se chytly – když prohořely na díru velikou asi jako pětifrank, vyčuhovalo červené maso a vyšlehoval modrý plamének... Ne, nebylo pochybnosti – to nehořely spodky, to hořel Macquart, plamének zpočátku malý jako bludička, rychle se vzňal a rostl, kůže praskala, sádlo se počínalo škvařit...“ (1896: 6)* Na základě podobných dokladů prohlašuje, že Zola není realistou, za jakého se považuje. Všechny tyto scény označuje Masaryk z hlediska vědy za nemožné. *„Pascal vrhá se na Klotildu, tluče ji pěstí a škrtí ji, že jí na rameni z malé rány vytryskla krev... To je přece – realism?“ (1896: 10)*

Masaryk Zolu nazývá spíše dekadentním symbolistou a odvolává se na Lemaitrovy analýzy románu *Nana*. Podle Masaryka se Zolův symbol však nezdařil. V románech upozorňuje na přítomnost personifikace, která je také nereálná. Zmíněné efektní scény nejsou údajně hodny opravdového velkého umělce. Masaryk o Zolovi tvrdí, že je slabý.

Dále naráží na Zolovu teorii o dědičnosti, podloženou skutečnými poznatky, a vytýká mu, že se této teorie nedržel v umělecké tvorbě. *„Zdá se mi proto dále, že Zola svou teorií dědičnosti (podle Weismanna) nedosti pečlivě spojil teorii o vlivu okolností a okolí, kteréžto teorie se také drží a již tak často důrazně hlásal.“ (1896: 123)* Zola vycházel i z Tainových poznatků, které do praxe také neuváděl. V cyklu *Rougonové-Macquartové* se snažil popsat a vědecky doložit vývoj rodu. Avšak v průběhu tvoření přestal věřit v to, co obhajoval na začátku. Odvolával se k pozitivismu, nicméně v díle pozitivistickou filosofii neuplatňuje.

Masaryk dále upozorňuje na Zolovu pověřivost. Viní ho z povrchnosti a plagiátorství, některé scény údajně Zola přebral z jiných děl. Masaryk se zabývá otázkou vědy a umění a tvrdí, že tyto dvě oblasti nikdy nesplynou. Je toho názoru, že Zola není dobrý pozorovatel. Po realistovi se žádá nejen pozorování, ale také myšlení, aby pozdější zpracování materiálu mělo smysl. U Zoly Masaryk skutečné myšlení

nepozoruje. Říká, že Zola je hrubý, užívá vulgarismy, hovoří o tabuizovaných tématech (větry, sexualita), o násilí.

Zolův styl považuje za nudný, nevytříbený, Zola se vyžívá v detailech a používá prý příliš mnoho slov. Opomíjí psychologickou stránku člověka. Nicméně není pesimistický, jak mnozí tvrdí. Zolova pošmournost neplyne z filosofie, ale z nervů. Masaryk upozorňuje na Zolovo vyžívání se ve zvířeckosti a pudovém jednání člověka.

Pokud jde o mravní stránku děl, nelze Zolovi zakázat, aby pokračoval v psaní svých románů. Sexualita by neměla být vyčleněna z veřejných diskusí a umění. *„Zolovy romány mohou působit špatně, rozumí se samo sebou a působí. Jeho romány mohou totiž pokazit lidi čisté, zejména mládež a pokazí lidi nakažené. Avšak Zola sám ví, že nepsal pro lidi nedospělé, a není jeho vinou, jestliže spisy jeho dostávají se do nepovolaných rukou.“* (1896: 298)

Nicméně Zola nepodal ve svém líčení lidí pravdu a v tom vidí Masaryk hlavní nedostatek. V jeho pojetí sexuality vidí nevkusnost. Odvolává se na Brunetièra, jemuž *„vadí ignobilita“*. (1896: 300)

Zolovo vnímání pohlavního života *„odpovídá společenské mravnosti naší doby“*. (1896: 423) Nebyl by čten v takové míře, pokud by s ním určitá skupina lidí nesouhlasila. Zola zachycuje sexuální naturalismus v Paříži, který se v naturalismu anglickém, ruském, německém apod. nevyskytuje. Pokud o sexualitě hovoří, hovoří o ni přirozenějším způsobem. Masaryk Zolovo pojetí vysvětluje působením vlivu asketického materialismu, který vychází z katolictví. Říká, že *„Zola je pokažený katolík“*. (1896: 423)

Masaryk vykládá oblíbenost Zolových románů u čtenářů tím, že autor byl diletant a polovzdělanec, který má širokou základnu polovzdělaných čtenářů. K tomu značně přispívá i zájem mládeže.

Arnošt Procházka

Názory Arnošta Procházky najdeme v díle *Francouzští autoři a jiné studie* z roku 1912. Zolovi je konkrétně věnována kapitola *„Glossy k dílu Emila Zoly“* (1893).

Procházka rozebírá čtrnáctý román z cyklu *Rougonů-Macquartů* s titulem *L'Œuvre*. Podle něj Zola vytvořil znamenité scény, jde o životní drama. Tento román vykazuje jako jediný autobiografické prvky.

Postava romanopisce Sandoze představuje Zolův ideál. Sandoz se v mnohém podobá samotnému Zolovi. Je naprosto oddaný práci, kterou má systematicky rozvrženou.

Pokud jde o psychiku postav, dochází u Zoly k tomu, že duševní rozpoložení souvisí s fyziologickým stavem a tyto dvě složky jsou neoddělitelně spjaty. Někteří tvrdí, že Zolova díla jsou psychologie zbavena. Nicméně je vhodné podotknout, že Zola se jako jeden z prvních snažil postihnout kromě psychiky i lidskou fyziologii, kterou vystihl u jednotlivců i u kolektivu.

Zola se na konci života vyznal:

„Jsem pouhý laik, nejsem tedy oprávněn mluvit ve jménu vědy a filosofie. Jsem jen prostý romanopisec, spisovatel, jenž časem něco tušil a radil a jehož kompetence tkví v tom, že mnoho pracoval a pozoroval. A proto jedině jako pozorovatel a svědek si dovolím vám říci, čím bylo a čím chtělo být naše pokolení, dnešní padesátníci, z nichž vy brzo učiníte své předky. Snažili jsme se po slavných předcích, v jejichž práci jsme toliko pokračovali, otevřít dokořán okna do přírody, vše vidět a vše vyjádřit. K přírodě směřovala i u těch, kteří si toho nejméně byli vědomi, dlouhá práce pozitivní filosofie i analytické a empirické vědy. Přisahali jsme na vědu, žili jsme z ní, dýchající vzduch své epochy. Tehdy, přiznám se, následoval jsem ostatní, pokoušeje se uvést do literatury přísnou metodu uměleckou. Ale kdož se neodvází v boji dále, než je prospěšno, a kdož se spokojí svým vítězstvím, aniž si zároveň nezadal? Nelituji toho ostatně, věřím stále ve vašeň chtějící a jednající. Mimo to, jaký byl náš enthusiasmus a jaká byla naše naděje! Vše zvědět, všeho dobytí! Pravdou učiniti lidstvo vznešenějším a šťastnějším...

...Tak příští století utvrdí pouze náš věk v demokratickém a vědeckém hnutí, které ovládlo a stále trvá. Tolik jen připustím, že v literatuře jsme příliš omezili svůj obzor. Já, co se týká mne, jsem litoval, že jsem byl také přívržencem tohoto směru, chtěje, by umění se řídilo jen dokázanými pravdami. Noví pracovníci uvolnili opět obzor, získavše pro sebe neznáma a mysteria, a učinili dobře. Mezi pravdami, objevenými vědou a nyní již nepopíratelnými, a mezi pravdami, kterých věda ještě dobude v říši neznáma, by jim vykávala určitý směr v jejich kolotání, jest jakýsi neurčitý okraj, území nejistoty a zkoumání, které dle mého názoru náleží i literatuře, i vědám.

Tam právě jest nám jíti jako zákopníkům, pracovati jako přednímu voji a vykládati působnost neznámých sil, pokud připouštějí naše schopnosti. Co jiného jest ideál, ne-li něco dosud nevysvětleného, jakýsi proud sil v širém světě, v kterém plujeme, neznajíce ho?“ (citováno podle Procházky, 1893: 41–42)

Objevují se tvrzení, která Zolovi vytýkají, že postrádá styl. V jiných případech můžeme naopak číst, že jeho styl by vydal na několik studií. O Zolových větách se říká, že jsou nudné a neohrabané. Dílo *L'Œuvre* naopak dokazuje, že Zolovy věty jsou vzletné a ohebné.

Zolovi je dále vytýkáno, že jeho řeč není přirozená. Ve skutečnosti je však Zolova mluva rozmanitá, hodna označení za básnickovu řeč. Je bohatá na synonyma, adjektiva, technické výrazy, obsahuje antiteze, opakování atd. Zola myšlenky formuluje tak, aby na čtenáře působil. Jeho styl je osobitý, jenž lze poznat i bez kontextu. To dokládá, že Zolova tvorba styl nepostrádá.

Zolův popis je často označován za nešťastný. Někteří jej považují za zbytečný a nicneříkající, viní ho ze samolibosti. Podle Zolových slov má popis následující funkci: „*popis je stav prostředí, jenž determinuje a doplňuje člověka.*“ (citováno podle Procházky, 1893: 48) To znamená, že v souladu s naturalistickou teorií je člověk zkoumán ve vztahu ke svému okolí, které ho utváří. Podle Procházky obsahuje vrcholné popisy dílo *La faute de l'abbé Mouret*, zejména kapitoly, které zachycují lásku Sergia a Albiny. Zatímco nejlepší popisy, líčící tržnici, nalézá v románu *Le Ventre de Paris*.

Zola své popisné pasáže začíná u detailů, z nichž vytváří rozsáhlé celky, které postupně nabývají obrovskou sílu působení. Věrně tak odráží skutečnost. Zola o své metodě hovoří následovně:

„Smím promluvit o sobě? Co především mi se vytýká, i od osob příznivých je pět popisů Paříže, jež se navracejí a zakončují pět částí Une page d'amour. Nevidí se v nich leč choutka umělcova, unavující opakováním, leč přemožená obtíž, aby ukázal svou zručnost. Mohl jsem se mýlit, a zajisté jsem se mýlil, když toho nikdo nepochopil; ale pravdou je, že jsem všemožné dobré úmysly, když jsem setrval tak tvrdošijně na pěti obrazech stejné dekorace, zřené za různých hodin a období. Zde jest jejich historie. V bídě svého mládí jsem obýval předměstská podkroví, odkudž bylo viděti celou Paříž. Veliká Paříž, nehybná a lhostejná, jež byla stále v rámci mého okna, připadala mi jako němý svědek, jako tragický důvěrník mých radostí a smutků. Měl jsem hlad a plakal jsem před její tváří; a před její tváří jsem miloval a zažíval svá největší štěstí. Nuže, od svého dvacátého roku jsem snil, že napíši román, v němž by byla také Paříž

s okeánem svých střeš osobou, něčím takovým jako antický sbor. Bylo mi třeba intimního dramatu, tří nebo čtyř postav v malé světnici a pak nesmírného města na obzoru, stále přítomného a pohlížejícího svými kamennými očima na hrozná muka mých postav. Tuto dávnou myšlenku jsem se pokusil zrealisovati v Une page d'amour. Tot' vše.

Zajisté že nebráním svých pěti popisů. Myšlenka byla špatná, když nikdo se nenašel, kdo by jí pochopil a hájil. Možná také, že jsem ji vtělil do díla způsobem příliš ztrnulým a příliš symetrickým. Uvádím fakt jedině proto, abych dokázal, že v tom, co se nazývá naší popisovou zuřivostí, nepoddáváme se skoro nikdy jedině potřebě popisovati; popisy se komplikují v nás vždy s intencemi symfonickými a lidskými. Veškeré tvorstvo nám náleží, uvádíme je do svých děl, sníme o nesmírné arše. Zmenšuje nespravedlivě naši ctižádost, když nás někdo chce uzavřítí do popisné manie, nejdoucí nad obraz, namalovaný více nebo méně dobře.

Jak jsem pravil nahoře, neběží o nějaké osobní sklonnosti nebo choutky. Tato slova to praví rovně a plně: „A končím prohlášením: v románě, v studii člověka kárám rozhodně každý popis, který není, podle definice, dříve podané, stavem prostředí, determinujícím a doplňujícím člověka. Hřešil jsem dosti, bych měl právo poznati pravdu.“ (citováno podle Procházky, 1893: 49–50)

Další údajný nedostatek v Zolových dílech je, že jejich postavy a okolí přesně nekopírují opravdovou skutečnost. Procházka tvrdí, že je v nich naopak daleko více. Jsou nasyceny charakteristickými rysy určité třídy, které působí v celku. Na závěr dodává, že Zola se do svých románů snažil vložit život, pestrý a energický, který se má podobat skutečnosti.

Vilém Mrštík

Další z literátů, kteří se Zolovi hojně věnovali, byl Vilém Mrštík. Zolovo dílo přijal s nadšením a patřil ke skupině, která je hájila. Rovněž opatřil několik překladů Zolových spisů. Roku 1886 vyšel z Mrštíkova pera v *Rozhledech literárních*⁶ například překlad Zolova pojednání o penězích v literatuře, které pobouřilo nejednoho kritika (např. zmíněného Ferdinanda Schulze). Zde je citace z úvodu Mrštíkova překladu:

⁶ Rozhledy literární, Listy věnované písemnictví českému i cizímu 1, Praha, 1886, s. 212–224.

Peníze v literatuře, Napsal Emil Zola, Přeložil V. Mrštík

„Často slyším náрек: literární vkus je ten tam, písemnictví je strženo výdělkářstvím, peníze ubíjejí ducha.‘ A mnohým jiným osočováním zahrnována je naše demokracie, která pod svou moc zabírá salony a akademie, která ‚kází‘ krásno naši řeč, která dělá ze spisovatele kupce.

Nuž necht' si! Zlobím se pro podobné nářky a osočování. Jisto především je, že literární vkus, tak jak mu rozuměli v sedmnáctém a osmnáctém století, nemusí býti literárním míněním věku našeho, století devatenáctého.

Hnutí intellectuelní a socialní způsobilo transformaci, která teď je dovršena. Především vizme, jaký to byl převrat. Potom budeme moci determinovati úlohu peněz v moderní naší literatuře.“

Ve výše uvedené studii „Zolovy senzační romány“ se píše, že tento Zolův článek s názvem „Otázka peněžní v literatuře“ byl otištěn ve vídeňských novinách *Neue Freie Presse* 4. 5. 1880. Dne 8. 5. téhož roku bylo otištěno následující: „*Jáť zajisté pravím: peníze jsou pohánějící síla, která zplozuje v literatuře ruch a díla mistrovská... Mějte úctu k penězům, nerouhejte se jim v pošetilém snilkování. Peníze, kteréž sobě vyděláváme, činí z nás lidi svobodné a duchovní hlavy tohoto století, zakládají šlechtu jedině možnou!*“ (s. 204) Ve studii je článek doplněn o názor, že právě Zola by se měl vyjadřovat k finančnímu aspektu spisovatelské práce, protože věděl, jak na ní zbohatnout.

V monografii *Moje sny* (1902–1903) Mrštík uvažuje nad současným stavem naturalismu a realismu a dokládá, že tyto směry byly toho času módní záležitostí: „...*kde kdo o kom ví, že „voní“ trochu „naturalismem“; jde do konskripční kanceláře a tam jej udivenému světu denuncuje za naturalistu.*“ (1902–1903: 178) Mrštík se obává, že přijde doba, kdy příslušnost k naturalismu o sobě bude prohlašovat každý, v čemž nevidí zdárný vývoj. Píše, že změna v literární tvorbě je obecně nutná, nicméně upozorňuje na její možné ohrožení, pokud se například z realismu stane „pseudorealismus“ a z naturalismu „pseudonaturalismus“. Byly by to falešné směry. Popisuje situaci v ruské literatuře, kde tvůrci dokázali využít krátkodobou módu směru a dosáhli slávy, přičemž žádný talent neprokázali. Ti skutečně nadaní se zatím ze skromnosti zdráhali vyjít se svou tvorbou na veřejnost.

Mrštík analyzuje například román *Chvor* ruského autora Muravlina. Považuje jej za nesnesitelný, nudný. Jeho hrdinové jsou prý idiotští, nicméně jistý talent autorovi nelze upřít. Mrštík vychází ze skutečnosti, že tento autor je finančně zajištěn, a tudíž nemusí psát dlouhé romány bez obsahu, kterými by se snažil vydělávat. S českými spisovateli, kteří „*píší pro vezdejší chléb*“ (1902–1903: 195), tento autor nemá mnoho společného. Může na dílech pracovat dlouho a dostat kvalitního výsledku. Ruský spisovatel je zjevně, avšak chybně, inspirován francouzským Émilem Zolou, jenž vydává jeden román ročně. Navíc jejich cit pro umění, zkušenost a technická propracovanost jsou nesrovnatelné. Zolova látka také je bohatší.

Závěrem Mrštík dodává, že jeho spis může působit příliš kriticky, avšak chce zdůraznit, že Muravlina vnímá jako talentovaného autora, který by se v rámci literární tvorby mohl zařadit mezi pracovitě jedince.

Jaroslav Vrchlický

Vrchlický se k Zolovi vyjádřil v monografii *Nové studie a podobizny* z roku 1897, kde prohlašuje, že „*Zola je přece přes všechno, co mu kdo vytýkati může, velká umělecká potence*.“ (1897: 142) Uvádí, že současná kritika Zolu označuje za „*opozděného romantika*“. (1897: 143) Přirozeně jeho dílo vykazuje některé nedostatky, avšak píli a smysl pro detail a pro celek mu nelze upřít. Je to náročný autor i pro francouzské čtenáře. Vrchlický komentuje hypotézy sociálního kritika Maxe Nordaua, který chce dokázat, že Zola je sexuální psychopat. Vrchlický s těmito myšlenkami očividně nesouhlasí.

Vrchlický se Émilu Zolovi věnoval rovněž v jedné z kapitol v díle *Devět kapitol o novějším románu francouzském* z roku 1900. Analyzuje romány *Dílo*, *Sen* a *Lidská bestie*.

Vrchlický Zolu nazývá „*největším básníkem nové doby*“ a řadí ho po bok Viktora Huga. Zola dle něj umí mistrně vyličít zátiší a je tvůrcem výborných popisů například tržnice v románech *Břicho Paříže*, *Hřích abbého Moureta*, v popisování Paříže v románech *Stránka lásky* a *Dílo*. „*Zola je nejsubjektivnější autor a je největším fantastickým básníkem, jaký kdy žil*.“ (1900: 64)

Zolův naturalismus spočívá podle Vrchlického ve způsobu vypravování, ve formě. V duchu naturalismu bylo napsáno mnoho závažných děl, jež získají

na významu časem. Vrchlický naturalistickou tvorbu shrnuje následovně: děj může být jakýkoli, nejlépe co nejobyčejnější, „*obsah celého třeba 500 stran velkého románu může býti řečen pěti řádky, osob málo, idea celková žádná neb jakákoliv, ale práce hlavní spočívá v detailu.*“ (1900: 65) O románu *Dílo* konstatuje, že obsahuje málo dramatických scén, román by se ze 400 stran dal zredukovat na sto, protože většinou jde o popisné pasáže. Nicméně spolu s romány *Stránka lásky*, *Hřích abbého Moureta* a *Germinal* jej označuje za jedno z nejlepších. Vrchlický je toho názoru, že reklama doprovázející román *Sen* dílo poškodila. Zola předeslal, že napíše knihu, kterou budou moci číst mladé dívky, čímž upustil od svých uměleckých principů, aby si údajně vylepšil reputaci, protože se ucházel o křeslo ve Francouzské akademii. Nicméně Vrchlický této pomluvě nevěří, protože v díle nalézá všechny prvky typické pro Zolu. Zabývá se, čím se román liší od ostatních. Zastává názor, že byla chyba vnímat Zolovy umělecké prostředky jako jeho umělecké cíle. Člověk si tak neuměl představit Zolův román bez brutálních scén. Když takový román vyšel, kritika Zolovi vytýkala, že své zásady opustil, a proto se zdála být pomluva o snaze získat místo v Akademii rozumným vysvětlením. Zola se ve svém románu tentokrát soustředil na kladnou stránku člověka, neboť si je vědom toho, že neexistují pouze lidé zkažení.

Vrchlický románu vytýká přílišnou rozsáhlost a orientaci popisu na detaily. Popisům však neupírá, že patří k nejlepším pasážím knihy. Upozorňuje na Zolovu schopnost vylíčit jemnou lásku. „*Řádky mají rytmus jako nejkrásnější prosa Flaubertova, mají náladu, hloubku a ono nevyzpytatelné kouzlo, které se nedá definovati a jež přímo dýchá na vás z velkých uměleckých děl starých mistrů.*“ (1900: 79)

Vrchlický nakonec krátce analyzuje román *Lidská bestie*. Uznává, že mu lze vytknout mnoho nedostatků, nicméně dílo považuje za jeden z nejzdařilejších kusů.

F. X. Šalda

Šalda Émilu Zolovi věnoval roku 1903 studii v *České revue*. Tento příspěvek pak vyšel v monografii *Duše a dílo* roku 1947. Zola je dle něj jednotný ve způsobu tvorby, stylu výstavby a v působení na čtenáře. Jeho tvorba je naprosto jasná a jednoduchá. Důvod jeho nepochopení vidí Šalda v tom, že Zola o svých metodách napsal teoretické práce. Stanovil v nich postuláty, které však v praxi neplnil, a dokonce se s nimi často rozcházel. Proto „*Zola theoretik způsobil nedorozumění, jehož byl Zola*

umělec nejednou obětí: neboť Zola theoretik nekryje se – a není to dokonce neštěstím – skoro v ničem se Zolou tvůrcem a romanopiscem.“ (1903: 9)

V díle o experimentálním románu Zola chybně použil termíny z přírodovědy (C. Bernard) či filozofie (H. Taine) a aplikoval je na literaturu. Rovněž psal o materialismu v literatuře, čímž vyvolal řadu negativních reakcí. Metod uvedených v teoretických dílech se Zola při psaní románů nedržel. Nepsal proto, že by měl potřebu sdílet vnitřní bolest, hledat smysl života, nebo revoltovat. Až na sklonku života ve svých románech bojuje za společenskou spravedlnost mechanického rovnostářství, kterou lze zlepšit pomocí právního řádu a společenských institucí.

Zola v postavách románů svou psychiku neodráží. Jeho charaktery jsou mravně neteční. Aplikuje na ně své literární, čili vědecké předpoklady. Do důsledku uplatnil Flaubertovu maximu: „*člověk není nic, dílo jest všechno*“. (1903: 10) Prostřednictvím etiky své tvorby Zola naplnil empirický naturalismus. V jeho románech není patrný vztah autora k popisované skutečnosti.

Zola se ve své tvorbě snažil postihnout všechny lidské typy. Chtěl na nich prokázat teorii o genetickém předurčení a nemožnosti vymanit se z prostředí, odkud jedinec pochází. Svými romány chladně konstatuje realitu, je to literatura závažná, obsahující negativní vize o světě. Jediný román, jenž nabízí vhled do Zolovy osobní zkušenosti, je *L'Œuvre*.

Zola dochází k závěrům na základě pozorování kolektivu. V porovnání s Turgeněvem či Tolstým je v tomto ohledu nudný a průměrný. Ve svých románech rekonstruuje znalosti, které získal z odborných knih. V tom tkví jeho silná a zároveň slabá stránka. V jeho dílech se projevuje paralela mezi přírodou a člověkem, což dokazuje jeho spisovatelské umění.

Zola používá velkolepý styl psaní a snaží se tak ohromit prostého čtenáře. Základní emoce vyvolává jednoduchým způsobem a tímto získává ohlas u laické veřejnosti. Budí dojem, že danou skutečnost výborně zná. Nicméně vzdělanější čtenář Zolovu povrchnost a letmé povědomí o zobrazované realitě snadno prohlédne.

Přesto Zola dokázal najít umění i v méně obvyklém materiálu, jako je život spodiny, dělníků, prostředí továren a podobně a odhalil jejich smutné kouzlo.

Síla Zolova umění je „v jeho bezděčném citění estetickém a ne ve filosofické a myslitelské úloze literárního theoretika a reformátora, již snažil se hráti a které ani hráti nedovedl“. (1903: 12–13)

Zolovo dílo je pesimistické a toto ladění je zachyceno v celém cyklu *Rougonů-Macquartů*. Autor poté svůj přístup změnil a dospěl k názoru, že život je dobrý. Román *Plodnost* je až utopický.

Zolova nenávisť k lidem a pesimistické vize zachycené v cyklu *Rougonů-Macquartů* byly považovány za nemravné. Skutečnou nemravností je však dokonalý optimismus zobrazující bezstarostné a bezvýznamné bytosti, které o nic neusilují a požívají nudného života. Při psaní „evangelií“ se Zola nechal ovlivnit idealismem a v případě této „idealistické“ tvorby rovněž uplatnil své povrchní uchopení reality.

7.3 Shrnutí jednotlivých ohlasů

První zmínka o spisovateli Émilu Zolovi pochází z roku 1879, kdy v časopisu *Květy* vyšel článek „Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa. II. Balzac. Emile Zola, Poe“. Arbes v něm popisuje způsob Zolovy práce a reflektuje ohlas čtenářů po vydání každého spisovatelova nového románu ve Francii, který býval skandální. V osmdesátých letech 19. století probíhaly ve Francii spory o naturalismus a realismus, které ovlivnily i české literární dění. Od roku 1880 v tisku vycházely překlady Zolových románů na pokračování a další články přibližující spisovatele a jeho tvorbu českému publiku. Do českého prostředí přicházely i v podobě německých překladů.

Vycházely reklamy na Zolovy nové romány a často byla tvorba doporučována, o Zolovi se psalo jako o velkém spisovateli. První překlady Zolových knih pocházejí rovněž z osmdesátých let 19. století. Těmito díly byly *Nouveau contes à Ninon* (*Nové povídky vypravované Ninoně*, 1882) a *L'Assommoir* (*Krčma / Zabiják*, 1885). Kritika reagující na Zolovu tvorbu vycházela také časopisecky a stanoviska jednotlivých autorů nebyla jednoznačná. Někteří polemizovali o tom, zda překládat Zolovy knihy do češtiny. Roku 1880 vyšla v *Lumíru* zpráva o tom, že se připravuje překlad románu *Zabiják*, jenž s románem *Nana* tehdy přilákal pozornost publika ve Francii i v Německu.

Do českého časopisu *Osvěta* přispívali kritici, kteří vyjádřili nesouhlas s tím, aby překlad vyšel. Nelíbil se jim umělecký směr, v jehož duchu Zola tvořil, tedy naturalismus. Podle nich měla literární díla respektovat výchovnou funkci, což znamenalo naplnění smyslu umělecké tvorby. Zolovy romány si tento cíl však nekladly, a proto je čeští nacionalisté odmítli. Roku 1880 byl v časopisu *Lumír* publikován článek, který pojednával o přípravě překladu románu *Zabiják*. Vyvolalo to silnou negativní reakci kritiků (Schulz) z časopisu *Osvěta*. Schulz také ostře napadal Zolův názor na finanční aspekt literatury („Zolovy senzační romány“). Je ovšem zajímavé, že Josef Holeček napsal v díle *Černá Hora v míru* z roku 1883, že naturalismus je Slovanům vlastní a ti, kteří se proti němu vyhraňují, jsou ovlivněni německou tendencí. Podle *Dějin francouzské literatury 19. a 20. století* byl v Národních listech ve stejném roce otištěn kladný ohlas J. Kuffnera, jenž v Zolovi viděl příkladný vzor pro české tvůrce. Zolova tvorba se dále nezamlouvala T. G. Masarykovi. Svá stanoviska vyjádřil ve stati „O studiu děl básnických“, jež vyšla roku 1884 v časopisu *Lumír*. Ani Leander Čech ve svém článku z let 1886–1887 o Zolově nemluvil pochvalně („Nová literární revoluce“). Nicméně je patrné, že k Zolově tvorbě nezaujímal zcela jasné stanovisko. Z jeho studií je znát nevyhraněná realistická koncepcí. Obecně byly tyto postoje zapříčiněny nejasným názorem na realismus a naturalismus v českém prostředí. Směr sem přicházel nově a přirozeně trvalo, než si u českého publika vydobyl místo. Do té doby vyvolával rozmanité reakce, které byly především subjektivní a individuální. Naopak Zolovu tvorbu hájil poměrně záhy Vilém Mrštík. Roku 1886 vyšel v *Rozhledech literárních* jeho článek uvádějící na pravou míru Zolův názor na problematiku peněz v literatuře. Mrštík rovněž přeložil některé Zolovy teoretické práce. Také se roku 1888 vyjádřil k negativním kritikám Zolovy tvorby v časopisu *Ruch* (s. 207) a opatřil Zolovu podrobnou bibliografii. V Zolově očeřování pak pokračoval ještě H. G. Schauer v článku „Hříchové kritiky“, který vyšel v *Literárních listech* roku 1889–1890 (s. 232). Vkus osmdesátých let 19. století byl poznamenán především literáty náležejícími ke starší generaci.

V devadesátých letech 19. století nastoupila generace mladší, která se vůči novým směrům více otevřela. Někteří reagovali na Schulzův protizolovský článek v časopisu *Osvěta*. Patřil k nim například Jan Kakš, jenž v časopisu *Světlo* („Zola a česká literatura“, 1892) komentoval překlady Zolových románů a reakce na jeho tvorbu. Stejně jako Mrštík poupravil Zolův názor na peníze a literaturu. Postoj Schulze

a dalších oponentů realismu označil za povrchní. K Zolovým stoupcům patřil také například Arnošt Procházka, jenž v monografii *Francouzští autoři a jiné studie* z roku 1893 věnoval Zolovi kapitolu „Glossy k dílu Emila Zoly“. Shrnul v ní aspekty, které byly Zolovy nejčastěji vytýkány, a pokusil se tyto argumenty vyvrátit. Nicméně T. G. Masaryk svůj názor na Zolu nezměnil a své výhrady vyložil v rozsáhlém článku roku 1896 v časopisu *Naše doba*. Zolu vinil zejména z toho, že je nerealistický. Jinak se ve druhé polovině devadesátých let téhož století v tisku již psalo spíše o tom, že Zola je v českém prostředí přijat jako geniální spisovatel. Během Dreyfusovy aféry vycházelo velké množství podrobných článků o průběhu procesu, což dokazuje skutečný zájem o spisovatele a jeho život. Nadále vycházelo mnoho inzertních článků doporučujících Zolovy romány. Čtenáři byli informováni o tom, jaký román Zola chystá, a kde se zrovna nachází (během cest).

Roku 1900 vyšly studie *Devět kapitol o novějším románu francouzském* od Jaroslava Vrchlického. Jednu z kapitol věnoval Émilu Zolovi, jehož nazývá největším básníkem nové doby, přestože přiznává nedostatky, jako jsou příliš dlouhé popisy, nicméně je rovněž označuje za mistrné. V roce Zolova úmrtí (1902) se o smutné události psalo ve velmi hojné míře. Všichni předčasnou smrt komentovali jako obrovskou ztrátu. Poslední zmínka dokládající sporné názory na Zolovo dílo vyšla roku 1902–1903 v *Moderní revue* z pera Jiřího Karáska ze Lvovic. Reagoval na postoj E. Krásnohorské a kritiků časopisu *Osvěta*, kteří se údajně nebyli schopni vyrovnat se Zolovou tvorbou. Zolovi se také věnoval F. X. Šalda, jenž roku 1903 napsal studii otištěnou v *České revue*. Vysvětlil příčiny neporozumění Zolově tvorbě. Provedl nezaujatou analýzu Zolova způsobu tvoření – konstatoval, že píše tak, aby zaujal masové čtenáře a vyzdvihl kladné stránky spisovatele. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století* uvádějí, že porozumění se Zolou vyjádřil rovněž S. K. Neumann.

O Zolovi se nikdy psát nepřestalo. Stále se připomínalo jeho rozsáhlé dílo, jeho způsob tvorby, jeho odvaha a boj za pravdu při Dreyfusově obvinění. Dreyfusovu aféru vzpomínají pravidelně židovští občané. Novou vlnu zájmu vzbudila filmová zpracování Zolových románů. Z dobových programů kin je patrné, že se hrály velmi často zejména ve dvacátých letech 20. století. Nicméně o zfilmovaných dílech bylo publikováno mnoho recenzí až do devadesátých let 20. století. Vzpomínkové texty vycházely u příležitosti Zolova výročí i úmrtí. V letech 1962 a 1972 vyšly tzv. Malé bibliografie k 60. a 70. výročí autorova úmrtí. Tyto publikace jsou skutečně „malé“, přestože názvy

vzbuzují slibné očekávání. Další doklady o cenění Zolova přínosu nám poskytují poznámky, předmluvy a doslovy překladů Zolových románů. Mnohdy reflektují i oblíbenost spisovatele u českých čtenářů a zmiňují se i o počátečních rozporuplných pocitech, které Zolova tvorba vyvolala. V roce 1958 vyšel překlad korespondence Émila Zoly s malířem Paulem Cézannem s názvem *Listy*. Z údajů o premiérách Zolových her na moravském divadle vidíme, že se hry hrály v průběhu celého 20. století a některé z nich se dokonce dočkaly oblíbeného moderního přepracování v muzikál (*Nana*, 2005).

Ohlasy v podobě překladů románů

Nyní přistupujeme k četným překladům Zolových románů, jež opět dokládají zájem čtenářů. V osmdesátých a devadesátých letech 19. století překlady vycházely poměrně brzy po vydání románu ve Francii: *Nouveaux contes à Ninon* (fr. 1874; *Nové povídky Ninoně*, čes. 1882), *L'Assommoir* (1877; *Krčma*, 1885), *La Bête humaine* (*Člověk bestie*, 1891), *L'Argent* (1891; *Peníze*, 1891), *Germinal* (1885; *Germinal*, 1892), *Thérèse Raquin* (1867; *Tereza Raquinová*, 1892), *Zkáza* (1892; *La Débâcle*, 1892), *L'Œuvre* (1886; *Dílo*, 1893), *Docteur Pascal* (1893; *Doktor Pascal*, 1893).

Od počátku 20. století se překlady začaly vydávat ještě hojněji, každý rok byl přeložen a následně vydán jeden Zolův román. Přispěla k tomu různá nakladatelství (zejména Jos. R. Vilímek a J. Otto). Velmi intenzivně se překlady vydávaly ve dvacátých a třicátých letech 20. století, což souviselo s poměrně silnou vazbou českých umělců na Francii. Klád se důraz i na kvalitní vyhotovení překladů.

Během druhé světové války vydávání přirozeně ustalo a první překlad vyšel roku 1949, kterým byl román *Germinal*.

Na konci padesátých let přispělo k vydávání Zolových děl významnou měrou nakladatelství Odeon (dříve SNKLU, SNKLHU). Zolovy romány se začaly souborně vydávat v rámci edice „Knihovna klasiků“. Tyto knihy byly často opatřeny odbornými analýzami Karla Lívanského. Zolovy knihy vycházely také v nakladatelstvích Práce, Naše vojsko, Československý spisovatel.

Díla *Germinal* (*Germinal*) a *L'Assommoir* (*Zabiják*) jsou nejčastěji vydávané Zolovy romány v češtině (15 vydání). Dále následuje *Nana* (*Nana*, 11), *Au Bonheur des dames* (*U štěstí dam / U ženského štěstí*, 8), *Le Ventre de Paris* (*Břicho Paříže*, 7),

Práce (Travail, 6), Člověk bestie (La Bête humaine, 6), Rozvrat / Zkáza (La Débâcle, 6), Sen (Le Rêve, 6), Paris (Paříž, 5)...

Přestože vydávání Zolovy tvorby po roce 1989 pokleslo, spisovatel zcela v zapomnění neupadl. Svědčí o tom vydání *Mistrovského díla* (1996), reedice *Zabijáka* (1996, 2002, 2009), *Nany* (2011) a naposledy vyšla reedice díla *Člověk bestie* (2012).

Romány *Nana* a *Zabiják* jsou od Zoly asi nejznámější. Zjevně jsou považována za světovou klasiku, v jejímž vydávání je třeba pokračovat a nakladatelství tak rozhodují i v současné době.

8. Závěr

V této diplomové práci jsme popsali vývoj přístupu k dílu a osobnosti spisovatele Émila Zoly v Čechách. Vzhledem k rozsáhlosti tématu není náš komentář různých peripetií recepcce zcela vyčerpávající.

Émile Zola je významný, světově uznávaný spisovatel, což dokládá fakt, že jeho romány byly přeloženy do mnoha různých jazyků. Jeho dílo se zkoumá až do současnosti mj. například i v kanadském Torontu, kde nad jeho tvorbou bádá tým vědců z Kanady, Francie i USA.

Ve své době Zola ovlivnil literární dění nejen ve Francii, ale i za hranicemi. Byl kontroverzní, neboť do literatury uvedl esteticky nevábná prostředí, zabýval se osudy lidí na okraji společnosti, zajímal se o patologické jevy, deformace, nemoci, otřesné životní podmínky. Nebál se poukázat na jevy způsobené nefunkčním státním zřízením, za což často sklízel velmi ostrou kritiku dotyčných jedinců i institucí. Do umělecké literatury poprvé zavedl postavy dělníků. Zabýval se sociální problematikou, odsuzoval korupční jednání, které zažíval během druhého císařství ve Francii. Byl fascinován vědou a pokrokem, jejichž vývoj zachytil v některých svých románech (*Paříž*). V názoru na svět byl velmi moderní člověk. Měl silný smysl pro spravedlnost a bojoval za pravdu. Svou nebývalou odvalu dokázal, když se postavil na stranu křivě obviněného kapitána Dreyfuse. Za otevřený dopis prezidentu republiky, otištěný v novinách, ho čekal trest vězení a vysoká pokuta, což znamenalo nutnost zemi tajně opustit.

Své umělecké působení chtěl Zola založit na vědeckých teoriích, přičemž se soustředil na faktory jako genetika a prostředí, které se měly primárně podílet na utváření člověka. Teoretické teze vyjádřil zejména v díle *Experimentální román*. Sympatizoval s pozitivistickou filosofií H. Taina a údajně vycházel i z vědeckých poznatků dalších předních badatelů (C. Bernard). V umělecké tvorbě se svých teorií nicméně nedržel, což později vyvolalo valnou část kritik jeho tvorby.

Zola ve své době šokoval výběrem témat pro románovou tvorbu a ani forma románů se vždy nesesetkala s porozuměním zejména u kritiků. Byly mu vytýkány příliš dlouhé popisné pasáže, které byly považovány za nudné, nezáměr o psychickou stránku

člověka, absence stylu, zaměření na kolektivní chování, snaha vyvolat senzaci a získat úspěch u široké základny méně vzdělaných čtenářů.

Zolova tvorba se však neomezuje jen na drsné romány. Prokládal je například citlivými příběhy o lásce (*Lístek lásky*, *Sen*), které svědčí o Zolově výchově ještě v duchu romantické školy.

Jak bylo zmíněno, Zola vyvolal četné reakce a ovlivnil literaturu za hranicemi Francie včetně té české. V osmdesátých a devadesátých letech 19. století se v českých literárních kruzích vedly o naturalismus spory. Zolou se zabývalo mnoho kritiků, vznikaly články pojednávající o způsobu jeho práce, recenze na jeho knihy. Mnozí o Zolovi pochybovali, nicméně tyto negativní reakce byly vyváženy převažujícím počtem pochvalných kritik. Česká scéna byla ideově velmi roztříštěná, a tak postrádala jednotnou koncepci při nazírání na naturalismus. Důvodem byl i generační konflikt, přičemž mladší generace se vůči novému směru jevila jako otevřenější. Zolovi odpůrci obvykle přebírali názory francouzských kritik. Ostře se proti němu stavěla skupina nacionalistická, vyžadující výchovný aspekt literární tvorby, působící v časopisu *Osvěta*. Zola se nesetkal ani s porozuměním u T. G. Masaryka, který jeho tvorbu analyzoval možná až příliš vědecky. Zolovu oblíbenost však dokládají zmínky o tom, že byl jedním z nejčtenějších autorů, a reklamy na vydání jeho románů. Je jisté, že Zolova tvorba vyvolala rozruch, protože přišel s něčím zcela novým, dosud nevídaným. Tento jev bývá v dějinách častý. Jak psal Šalda ve svých studiích o kritice, obvykle trvá delší dobu, než se příjemci naučí číst texty určitého autora. Často je nutné počkat na ohlasy mladší generace. Se Zolou tomu nebylo jinak.

Zola má zásadní význam pro vývoj francouzského i světového románu. Negativní přijetí kritiků zapříčinily převážně zásady popsané v jeho teoretických statích, kterých se však v umělecké tvorbě nedržel. Uznání pak získal od znalců, již se od jeho tezí odpoutali a zkoumali dílo samostatně.

Zolovi bylo nejčastěji vytýkáno, že se nezabývá psychologií postav a vystihuje pouze jejich fyziologii, že jeho romány obsahují příliš dlouhé popisné pasáže, které jsou nudné, že jeho tvorba postrádá styl apod. Tyto argumenty se shodují s názory francouzské kritiky. Je zřejmé, že mnohé byly českými kritiky převzaty. Specificky česká kritika vznikala z dílny autorů píšících do časopisu *Osvěta*, která si kladla za cíl podporovat nacionalismus a výchovnou úlohu literatury, s čímž se Zolova tvorba

neslučovala. Z našeho zkoumání vyplynulo, že v době polemiky o naturalismu o Zolovi a jeho románech psali: J. Schulz, V. Mrštík, J. Vrchlický, L. Čech, A. Procházka, T. G. Masaryk, F. X. Šalda, O. Theer, J. Karásek ze Lvovic, E. Krásnohorská, K. Světlá, H. G. Schauer, J. Kuffner, S. K. Neumann, V. Kalina, A. Pulda, J. Pachmajer, V. Pica, A. Kolísek, J. Kakš atd. Přestože mnozí Zolovo dílo zpočátku napadali, nakonec se kritika ustálila na jednotném stanovisku, které uznalo, že Émile Zola je vskutku velký spisovatel. Poslední zmínky dokládající sporné názory pocházejí z let 1902–1903.

Po Zolově úmrtí útoky českých kritiků ustaly a v průběhu 20. století se objevují analytické články odhalující nové aspekty Zolovy tvorby a jejího přínosu. Připomínají se výročí Zolova narození, Zolova úmrtí, podle románových předloh se natáčejí filmy. Zola je vnímán jako hrdina pro svůj boj za spravedlnost při křivém obvinění židovského důstojníka Alfreda Dreyfuse. Tuto událost pravidelně vzpomíná nejméně židovský magazín. Zolovu čtenářskou oblíbenost dokládá i množství pořízených překladů jednotlivých románů, které se vydávají dodnes.

Zola nesporně přispěl k vývoji světového románu, na jeho románovou koncepci navazují autoři jako H. Barbusse nebo R. Merle. Situace vzniklá kolem jeho tvorby na konci 19. století je zcela přirozená, protože s odporem se zpočátku setkává většina novátorských tvůrců. Negativní reakce jsou způsobeny zejména nepochopením. Protože skutečná hodnota díla se projeví až časem, mohou ji odhalit čtenáři pozdějších generací, kteří v díle stále nacházejí něco nového.

9. Resumé

Cílem této diplomové práce je popsat, jakým způsobem byl Émile Zola přijímaný v českém prostředí od osmdesátých let 19. století do současnosti. Základem je výzkum kritik a recenzí v dobovém tisku, článků v monografiích, sledování četnosti překladů Zolových děl, výzkum doprovodných statí otištěných v přeložených dílech.

Práce je uvedena obsáhlejší teoretickou kapitolou, jež se zabývá recepčními metodami. Snaží se vyložit, jakým způsobem lze recepci pojmut, upozorňuje na nutnost interdisciplinárního zkoumání a vybírá nejvhodnější postupy pro tuto práci. Soustředí se také na různé aspekty překladu.

Další část se věnuje popisu dobového kontextu, kdy Émile Zola tvořil, jeho biografii, recepci spisovatelových děl ve Francii, představuje názory současníků na jeho tvorbu a vývoj kritických přístupů k dílu během 20. století.

V další kapitole se soustředíme na stav české literatury v 19. století a zabýváme se vznikem realismu. Uvádíme hlavní osobnosti, které se podílely na formování realistických tezí, k nimž patří především O. Hostinský. Zaměřujeme se také na vliv tvorby Émila Zoly na české spisovatele.

Upozorňujeme na důležitou skutečnost rozvoje kritiky, jež vycházela zejména v tisku. Na konci 19. století je také patrná existence velkého počtu rozdílně orientovaných časopisů, jejichž prostřednictvím se názory určité skupiny literátů a kritiků projevovaly. Je patrná značná nesourodost v pojetí funkce literatury, což souviselo i s polemikou o naturalismu v odborných kruzích. Dále se věnujeme pronikání Zolových románů do českého prostředí a způsoby, jak se s nimi české publikum seznamovalo.

Následující kapitola je věnována zkoumání zmínek o Émilu Zolovi v dobovém tisku, kdy jako hlavní zdroj posloužila elektronická databáze Národní knihovny s názvem Kramerius. Články o Zolovi čerpáme také z monografií důležitých dobových autorů a kritiků (T. G. Masaryk, J. Vrchlický, F. X. Šalda, V. Mrštík...) a z vybraných studií uvádíme myšlenky a citace. Snažíme se poskytnout seznam publikovaných překladů Zolových románů, z nichž mnohé obsahují cenné doprovodné studie, nejčastěji od Karla Lívanského. Tyto texty rovněž svědčí o obecném, laickém i odborném názoru na Zolovu tvorbu.

Nakonec poskytujeme shrnutí výstupů jednotlivých rešerší. Docházíme k závěru, že přestože se v osmdesátých a devadesátých letech 19. století našlo nemálo Zolových odpůrců, kteří představovaly názory individuální, subjektivní a vycházející ze specifických požadavků na literaturu, kritika se postupem času sjednotila a již od počátku 20. století panuje k Zolově tvorbě úcta a respekt k jeho modernímu nahlížení na svět.

Résumé

L'objectif de ce travail est de mener une recherche concernant la manière de percevoir et accueillir Émile Zola dans l'environnement tchèque à partir des années 1880 à nos jours. Ce travail repose sur la recherche des critiques dans la presse contemporaine, l'étude des monographies, l'analyse de la fréquence des traductions des œuvres de l'auteur, ainsi que des articles accompagnant ces traductions.

Un long chapitre théorique sur les méthodes de réception introduit ce travail. Il remplit plusieurs finalités. Tout d'abord, il présente les manières de concevoir et d'organiser la réception ; puis il souligne la nécessité d'une recherche interdisciplinaire ; enfin, cette introduction fait état des procédés les plus pertinents pour réaliser cette étude.

La partie suivante est consacrée non seulement à la description du contexte de l'époque pendant laquelle Émile Zola écrivait ses romans, mais également à sa biographie et à la réception de ses œuvres en France. Elle synthétise les opinions des contemporains à l'égard des écrits de Zola et l'évolution des approches critiques vis-à-vis de son œuvre au cours du 20e siècle.

Au chapitre suivant, un focus est fait sur le contexte littéraire tchèque au 19e siècle et plus particulièrement celui de la naissance du Réalisme. Nous présentons les personnages principaux qui ont contribué à la formation des principes du réalisme et au rayonnement de certains spécialistes tels que O. Hostinský. Par ailleurs, une attention est portée à l'influence de l'œuvre d'Émile Zola sur les écrivains tchèques.

Il faut mettre en exergue l'importance de la portée du développement de la critique essentiellement visible dans la presse. À la fin du 19e siècle, une grande quantité et variété de revues servent de support d'expression pour divers écrivains et critiques. De plus, les retombées de la littérature n'étaient pas uniformes et significatives compte tenu de la polémique de l'époque dans le milieu. En outre, il est intéressant de se pencher sur l'importation des romans zoliens dans les pays tchèques et sur les méthodes de diffusion auprès du grand public.

La partie suivante est consacrée à l'investigation des allusions faites sur Émile Zola dans la presse contemporaine. La principale source utilisée pour l'écriture de ce chapitre est la base électronique de données de la Bibliothèque nationale, appelée

Kramerius. De plus, les articles sur Zola sont extraits de plusieurs monographies d'auteurs et de critiques d'époque importants (T. G. Masaryk, J. Vrchlický, F. X. Šalda, V. Mrštík, etc.) dont la pensée et les citations ont été fidèlement retranscrites. Ainsi, l'idée est de dresser une liste des traductions des romans zoliens qui ont été publiées et dont quelques unes contiennent de précieux articles, rédigés le plus souvent par Karel Lívanský. Ces textes témoignent de l'intérêt, du respect et de l'admiration portés par les spécialistes envers l'œuvre zolienne.

Les résultats de l'ensemble de ces recherches sont exposés dans une dernière partie. Parmi nos principales conclusions il convient de constater que si les opposants de Zola défendant des avis individuels, subjectifs et basés sur les revendications propres à la littérature dans les années 1880 et 1890 étaient nombreux, la critique s'est peu à peu unifiée et le respect de son œuvre visionnaire et moderne du monde s'est nettement imposé et fait l'unanimité depuis le début du 20e siècle.

Summary

The object of this thesis is to investigate the Czech reception to Emile Zola from the 1880's until the present. It is based on research of critiques and reviews in the press during this time, articles in monographs, investigation of the frequency of Emile Zola's works' translations and accompanying papers in the translations.

The thesis is introduced by a large theoretical chapter that concerns the methods of the reception. It attempts to explain how that reception can be conceived, identifies the need for interdisciplinary research and decides the most appropriate procedures of this paper.

The next part is dedicated to the description of the context in which Emile Zola wrote, to his biography and to the reception of the author's works in France. It interprets the opinions of contemporaries towards his work and the evolution of those critical attitudes in relation to his work throughout the 20th century.

In the following chapter, we focus on the state of Czech literature in the 19th century and evaluate the development of *realism*. We discuss the principal writers such

as O. Hostinský who helped to shape principles of *realism*. Moreover, we focus on the influence of Emile Zola's work on Czech writers.

We want to call attention to the evolution of the critiques that were mainly published in the press. At the end of the 19th century, we see the development of many periodicals on a variety of topics. They facilitated the manifestation of opinions of a select group of writers and critics. Their conception of the aim of literature was heterogeneous and was related to the controversy around naturalism in professional spheres. Afterwards, we review the arrival of Emile Zola's novels to Czech culture and the manner in which they became familiar to the Czech public.

The next chapter investigates the acknowledgements of Emila Zola in the contemporary press. As the main source, we use the electronic database of the National Library *Kramerius*. We draw the articles concerning Zola from the monographs of important contemporary authors and critiques (T. G. Masaryk, J. Vrchlický, F. X. Šalda, V. Mrštík etc.) and we interpret the thoughts and writings from representative essays. We provide a list of the published translations of Emile Zola's novels, some of which include valuable accompanying essays, primarily by Karel Lívanský. These texts bear witness to various professional and non-professional views and appreciation of Zola's work.

Finally, we provide a summary of the results of the research. We conclude that though there were many opponents of Emile Zola who promoted individual, subjective points of view based on the specific requirements of literature during the 1880's and 1890's, eventually the critique was unified. Beginning in the 20th century, we note esteem for Zola's work and respect for his modern perspective of the world.

Bibliografie

Primární:

- Zola, Émile: Břicho Paříže, Praha: Výbor soc. dem. strany dělnické, 1908.
- Zola, Émile: Člověk – bestie, Praha: Jaroslav Pospíšil, 1891.
- Zola, Émile: Dědicové strýce Rabourdina: komedie o třech dějstvích, Praha: Dilia, 1955.
- Zola, Émile: Dílo, Praha: Jaroslav Pospíšil, 1893.
- Zola, Émile: Dobyť Plassansu, Velké Meziříčí: Šašek a Frgal, 1895.
- Zola, Émile: Doktor Pascal, Praha: Jos. R. Vilímek, 1893.
- Zola, Émile: Eduard Manet, Beroun: Podbrdská kulturní pospolitost, 1932.
- Zola, Émile: 2. 4. 1840–29. 9. 1902, Otrokovice: Knihovna JKP ROH, 1982.
- Zola, Émile: Germinal, Praha: Časopis českého studentstva, 1892.
- Zola, Émile: Hřích abbého Moureta, Praha: Hejda a Tuček, 1902.
- Zola, Émile: J'accuse = Žaluji!: Dreyfusova aféra, Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931.
- Zola, Émile: Jak se lidé žení: Novely, Praha: B. Janda, 1929.
- Zola, Émile: Jeho excelence Eugen Rougon, Praha: Jos. R. Vilímek, 1918.
- Zola, Émile: Komunard: (Jakub Damour): povídka, Praha: J. Otto, 1895.
- Zola, Émile: Kořist, Praha: Svoboda, 1975.
- Zola, Émile: Krčma, Praha: Alois Hynek, 1885.
- Zola, Émile: Kterak lidé umírají, Praha: J. Otto, 1897.
- Zola, Émile: Láska, Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1907.
- Zola, Émile: Lidská bestie, Praha: Jos. R. Vilímek, 1931.
- Zola, Émile: Lili le Forgeron, Holešov: nákl. vlast., 1921.

Zola, Émile: Lístek lásky, Praha: Vilímek, 1909.

Zola, Émile: Listy / Paul Cézanne, Praha: Československý spisovatel, 1958.

Zola, Émile: Lurdes, Praha: Beaufort, 1902.

Zola, Émile: Magdalena Feratová, Praha: Vilímek, 1916.

Zola, Émile: Mistrovské dílo, Praha: Odeon, 1996.

Zola, Émile: Nalezenka z vesnice: Rom. selského sirotka, Milotice n. B.: Milotický hospodář, 1922.

Zola, Émile: Nana, Praha: Vilímek, 1909.

Zola, Émile: Nantas: román, Praha: J. Alexander, 1894.

Zola, Émile: Noční jízda, Praha: Zář, 1907.

Zola, Émile: Nové povídky vypravované Ninoně, Praha: Alexander Storch, 1882.

Zola, Émile: O románu, Essaye literárně kritické, Praha: Alois Hynek, 1911.

Zola, Émile: Paní Sourdisová: Novely, Praha: Sfinx, B. Janda, 1929.

Zola, Émile: Panská láska: povídka, Praha: J. Otto, 1895.

Zola, Émile: Paříž, V Praze: Jos. R. Vilímek, 1898.

Zola, Émile: Peníze, Praha: Jaroslav Pospíšil, 1891.

Zola, Émile: Plodnost, Praha: Jos. R. Vilímek, 1899.

Zola, Émile: Pod pokličkou, Praha: SNKLU, 1963

Zola, Émile: Poklesek abbého Moureta, Praha: Jos. R. Vilímek, 1912.

Zola, Émile: Povídky Emila Zoly, Praha: Terezie Toužilová: Svěcený, 1909.

Zola, Émile: Povídky Ninoně, Praha: Vilímek, 1917.

Zola, Émile: Povodeň: povídka, Praha: J. Otto, 1894.

Zola, Émile: Práce I–II, Praha: Vilímek, 1901.

- Zola, Émile: Pravda, Plzeň: Časopis „Nová doba“, 1904.
- Zola, Émile: Pro jedinou noc lásky, Praha: Kober, 1906.
- Zola, Émile: Románek paní Chebreové, Praha: Nozarová, B. Procházka, 1919.
- Zola, Émile: Rozvrat, Praha: Jos. R. Vilímek, 1908.
- Zola, Émile: Růžové poupě: hudební komedie o prologu a 3 dějstvích, Praha: Dilia, 1961.
- Zola, Émile: Řím, Praha: Edv. Beaufort, 1896.
- Zola, Émile: Sen, Praha: F. Topič, 1912.
- Zola, Émile: Štěstí Rougonů, Praha: Jos. R. Vilímek, 1917.
- Zola, Émile: Štvanice, Praha: Vilímek, 1912.
- Zola, Émile: Tajnosti města Marseille, Praha: Jos. R. Vilímek, 1927.
- Zola, Émile: Tereza Raquinová, Praha: Jaroslav Pospíšil, 1892.
- Zola, Émile: U rodinného krbu, Praha: Jos. R. Vilímek, 1912.
- Zola, Émile: U štěstí dam, Praha: Zář, 1907, přel. Lad. Beneš.
- Zola, Émile: Útok na mlýn, Noční jízda, Praha: Tisk. výbor čsl. strany soc. dem., 1908.
- Zola, Émile: Večerní lázeň, Praha: I.L. Kober, 1906.
- Zola, Émile: Výbor z díla Emila Zoly, Praha: Státní nakladatelství, 1938.
- Zola, Émile: Za živa pohřben, Praha: J. Otto, 1894.
- Zola, Émile: Zabiják, Praha: M. Knapp, 1905.
- Zola, Émile: Země – matka: román, Praha: Alois Hynek, 1898.
- Zola, Émile: Země, Praha: Vilímek, 1910.
- Zola, Émile: Zkáza: román z války francouzsko-pruské, I.–III., Praha: Jos. R. Vilímek, 1892.
- Zola, Émile: Žaluji!, Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931.

Zola, Émile: Život a milování, Praha: Čsl. podniky tisk. a vydavat., 1923.

Zola, Émile: Životem štvání: Román, Praha: Komunistické nakladatelství a knihkupectví, 1928.

Sekundární:

Baguley, David: Critical Essays on Emile Zola, Boston, Massachusetts: G. K. Hall & Co., 1986.

Balajka, Bohuš: Přehledné dějiny literatury I, Praha: Fortuna, 1995.

Balajka, Bohuš: Přehledné dějiny literatury II, Praha: Fortuna, 1997.

Barbusse, Henri: Zola, Praha: Družstevní práce, 1933.

Becker, Colette: Emile Zola, Paris: Hachette Livre, 1993.

Becker, Colette: Les Appretissages de Zola, Paris: PUF, 1993.

Becker, Colette: Les critiques de notre temps et Zola, Paris, Éditions Garnier Frères, 1972.

Becker, Colette, Gourdin-Servenière, Gina, Lavielle, Véronique: Dictionnaire d'Emile Zola, sa vie, son œuvre, son époque, Paris: Robert Laffont, S. A., 1993.

Best, Janice: Expérimentation et adaptation. Essai sur la méthode naturaliste d'Émile Zola, Paris: J. Corti, 1986.

Bloch-Dano, Evelyne: Chez les Zola, Le roman d'une maison, Paris: Éditions Payot & Rivages, 2006.

Buriánek, František: Čítanka české literární kritiky, Praha: Československý spisovatel, 1974.

Buriánek, František: Čítanka českého myšlení o literatuře, Praha: Československý spisovatel, 1976.

- Byrd, Alma W.: *The First Generation Reception of the Novels of Emile Zola in Britain and America, An Annotated Bibliography of English Language Responses to His Work 1877–1902*, New York, The Edwin Mellen Press, 2006.
- Chevrel, Yves: *La littérature comparée*, Paris: PUF, 1989.
- Chevrel, Yves: *Zola en Europe Centrale*, PUV, Presses Universitaires de Valenciennes, 2011.
- Cnockaert, Véronique (dir.): *Émile Zola, mémoire et sensations*, Montréal: XYZ éditeur, 2008.
- Cogny, Pierre: *Zola et son temps*, Paris: Larousse, 1976.
- Compagnon, A.: *Le Démon de la théorie: littérature et sens commun*, Paris: Seuil, 1998.
- Compagnon, A.: *Démon teorie. Literatura a běžné myšlení*, Brno: Host, 2009.
- Compère, Daniel, Dousteysier-Khoze, Catherine: *Zola, réceptions comiques, Le naturalisme parodié par ses contemporains, prose-poésie-théâtre*, Paris, Eurédit – J & S éditeur – européenne d'édition numérique, 2008.
- Cordonnier, Jean-Louis: *Traduction et culture*. Paris: Didier, 1995.
- Cosentino, A.: *Vědecký realismus a literatura. Česká teorie, kritika a literární historie v letech 1883–1918*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, *Mnemosyne*, s. 22–24, 41, 50.
- Čapek, Karel: *O umění a kultuře*, sv. 1, Praha: Československý spisovatel, 1984.
- Čapek, Karel: *O umění a kultuře*, sv. 2, Praha: Československý spisovatel, 1985.
- Čapek, Karel: *O umění a kultuře*, sv. 3, Praha: Československý spisovatel, 1986.
- Čermák, J., Ilek, B.: *Překlad literárního díla: sborník současných zahraničních studií*, Praha: Odeon, 1970.
- Deffoux, Léon, Zavie, Émile: *Le Groupe de Médan*, Paris: Les Éditions G. Crès et Cie, 1967.
- De Jouvenel, Bertrand: *Vie de Zola, Biographie*, Paris: Julliard, 1979.

- Durin, Jacques: *Emile Zola et la Question Juive 1890–1902*, Paris: Éditions G. M., 1989.
- Fischer, J. O.: *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století, II, III*, Praha: Academia, 1976.
- Gromová, E., Hrdlička, M.: *Antologie teorie uměleckého překladu (Výběr z prací českých a slovenských autorů)*, Ostrava: Ostravská univerzita, 2004. s. 99–101, 313–329.
- Guieu, Jean-Max : *Le Théâtre lyrique d'Émile Zola*, Paris: Fischbacher, 1983.
- Hájek, Jiří: *Boje o realismus*, Praha: Československý spisovatel, 1979.
- Hausenblas, K.: *Od tvaru k smyslu textu: stylistické reflexe a interpretace*, Praha: DeskTop Publishing FFUK, 1997.
- Hemmings, Frederick William John: *The Life and Times of Emile Zola*, New York: Scribner, 1977.
- Holeček, J.: *Černá Hora v míru. Doplněk kreseb Za svobodu*, Praha: J. Holeček, 1883.
- Hostinský, O.: *O realismu uměleckém*, Praha: Bursík a Kohout. s. 1–27, s. 41–43.
- Hrala, Milan (ed.): *Kapitoly z dějin českého překladu*, Praha: Karolinum, 2002.
- Jeřábek, Dušan: *O národní literaturu: z úvah a polemik doby májovců a lumírovců*, Praha: Melantrich, 1990.
- Kaempfer, Jean: *Émile Zola. D'un naturalisme pervers*, Paris: J. Corti, 1989.
- King, Graham: *Garden of Zola*, Harper & Row Publishers, Inc., New York: Barnes & Noble Import Division, 1978.
- Kolektiv autorů: *Z dějin české literární kritiky*, Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965.
- Kusáková, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*, Praha: Academia, 2012.
- Lagarde, A., Michard, L.: *Francouzská literatura 19. století*, Paris: Garamond, 2008.

- Lanson, Gustave: Dějiny novodobé literatury francouzské. Praha: Jan Laichter, 1900.
- Lepape, Pierre: Le Pays de la littérature. Des Serments de Strasbourg a l'enterrement de Sartre. Paris: Seuil, 2003.
- Levý, Jiří: Bude literární věda exaktní vědou?: výbor studií, Praha: Československý spisovatel, 1971.
- Levý, Jiří: České teorie překladu I, Praha: Ivo Železný, 1996.
- Levý, Jiří: Umění překladu. Praha: Ivo Železný, 1998.
- Levý, Jiří: Západní literární věda a estetika, Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 211–212.
- Lívanský, K.: Nástin dějin a kultury Francie, Praha: SPN, 1971.
- Masaryk, T. G.: O studiu děl básnických, Praha: J. Otto, 1884.
- Masaryk, T. G.: Student a politika, Knihovna studentské revue, Praha: Ústřední studentské knihkupectví, 1923.
- Masaryk, T. G.: Zolův naturalism („Doktor Pascal“ zakončení přírodopisného a sociologického cyklu Rougon-Macquartů.), Naše doba 3, 1896, s. 1–16, 120–138, 220–232, 289–301, 423–437.
- Masłowski, M., Francfort, D., Gradwohl, P.: Culture et identité en Europe centrale. Canons littéraires et visions de l'histoire, Paris, 2011, Institut d'études slaves, Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 212.
- Maupassant, Guy de: Petr a Jan, Studie a črty, Praha: SNKLHU, 1957.
- Miterrand, Henri: Zola: La vérité en marche, Paris: Gallimard, 1995.
- Miterrand, Henri, Vidal, Jean: Album Zola, Bibliothèque de la Pléiade, Paris: Éditions Gallimard, 1963.
- Mukařovský, Jan: Odeon v rozvoji české kultury. In: Odeon, dříve SNKLU Praha, Odeon, 1967, s. 15–16.

- Mukařovský, Jan: O stavu a úkolech literární teorie kritiky, Praha: Svaz řs. spisovatelů, 1956.
- Mukařovský, Jan: Studie z poetiky, Praha: Odeon, 1986.
- Mrštík, V.: Moje sny, Praha: Nakladatelské družstvo máje, 1902–1903, s. 177–196, 262–285, 318–332, 340–369.
- Pagès, Alain: Émile Zola, Bilan critique, Paris: Éditions Nathan, 1993.
- Pechar, Jiří: Dvacáté století v zrcadle literatury, Praha: Filosofía, 1999.
- Pechar, Jiří: Interpretace a analýza literárního díla, Praha: Filosofía, 2002.
- Pechar, Jiří: Otázky literárního překladu, Praha: řeskoslovenský spisovatel, 1986.
- Pelletier, Jacques: Le testament de Zola, Les évangiles et la religion de l'humanité au tournant du XXe siècle, Québec: Éditions Nota Bene, 2001.
- Plassard, F.: Lire pour traduire. Paris: Presses Sorbonne Nouvelle, 2007.
- Pollard, Patrick: Emile Zola Centenary Colloquium 1893–1993, London, 23–25 September 1993, London: Institut français du Royaume-Uni & Birbeck College, The Emile Zola Society, 1995.
- Procházka, Arnořt: Francouzřtí autoři a jiné studie, Praha: Moderní revue, 1912, s. 35.
- Reiss, K.: La critique des traductions, ses possibilités et ses limites. Z němřiny přel. Catherine Bocquet, Arras: Artois Presses Université, 2002.
- Ripoll, Roger : Réalité et mythe chez Zola, Champion, 1981.
- Risterucci-Roudnický, D.: Introduction à l'analyse des oeuvres traduites. Paris: Armand Colin, 2008.
- Rod, É: Mravní názory naší doby, Praha: Rozhledy, 1895.
- Servant, Catherine: Critique et nation. La naissance de la critique dans les lettres tchèque (1860–1890), Montpellier: Bibliothèque d'Études Germaniques et Centre-Européennes, volume V, Université Paul-Valéry, 2000.

- Signori, Dolores, A., Speirs, Dorothy, E.: *Émile Zola dans la presse parisienne 1882–1902*, Toronto: Programme de recherches sur Zola et naturalisme, Université de Toronto, 1985.
- Steiner, G.: *Après Babel. Une poétique du dire et de la traduction*. Paris: Albin Michel, 1998.
- Šalda, F. X.: *Boje o zítřek*, Praha: Melantrich, 1950, s. 145–160.
- Šalda, F. X.: *Čteme z F. X. Šaldy*, Výbor, Praha: SPN, 1981.
- Šalda, F. X.: *Duše a dílo, Podobizny a medailony*, Praha: Melantrich, 1947, s. 190–198.
- Šalda, F. X.: *Emile Zola*, *Česká revue*, 6/I, 1903, s. 8–15.
- Šalda, F.X.: *Synthetism v nomem umění*. In Pistorius, Jiří (ed.): *Soubor díla F.X. Šaldy*, sv. 10. Praha: Společnost F.X. Šaldy v nakladatelství Melantrich, 1949, s. 20–54.
[online] Dostupné z
<<http://www.ucl.cas.cz/edicee/index.php?expand=/soubory/FXS/KP1>>.
- Šrámek, Jiří: *Dějiny francouzské literatury v kostce*, Olomouc: Votobia, 1997.
- Thibaudet, Albert: *Úvahy o Zolovi, Román a kritika (doslov)*, Praha: Odeon, 1987, s. 414–436.
- Vassevière, Jacques: *Zola biographie, étude de l'œuvre*, Paris: Albin Michel, 1994.
- Voisine-Jechova, H.: *Histoire de la littérature tchèque*, Paris: Librairie Arthème Fayard, 2001.
- Vožd'ová, Marie, Špička, Jiří: *Francouzská a italská dramatická tvorba na moravských a slezských divadelních scénách*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- Vrchlický, J.: *Devět kapitol o novějším románu francouzském. Volné studie Jaroslava Vrchlického*, Praha: Bursík & Kohout, 1900, s. 61–94.
- Vrchlický, J.: *Nové studie a podobizny*. Praha: F. Šimáček, 1897.
- Warren, Paul : *Zola et le cinéma*, Paris: Les presses de l'Université Laval, Sainte Foy, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1995.

Zatloukal, Antonín: Studie o francouzském románu, Olomouc: Votobia, 1995.

Přílohy

Příloha I

Pagès, Alain: Émile Zola, Bilan critique, Paris, Éditions Nathan, 1993, s. 60.

Počet výtisků Rougonů-Macquartů v nakladatelství Livre de poche (v roce 1972 a 1993)		
	1972	1993
<i>La Fortune des Rougon</i> (1960)	267 000	661 000
<i>La Curée</i> (1958)	461 000	880 000
<i>Le Ventre de Paris</i> (1957)	340 000	690 000
<i>La Conquête de Plassans</i> (1958)	207 000	375 000
<i>La Faute de l'abbé Mouret</i> (1954)	444 000	1 150 000
<i>Son Excellence Eugène Rougon</i> (1962)	171 000	340 000
<i>L'Assommoir</i> (1955)	805 000	2 280 000
<i>Une page d'amour</i> (1961)	311 000	550 000
<i>Nana</i> (1953)	574 000	1 145 000
<i>Pot-Bouille</i> (1957)	361 000	685 000
<i>Au Bonheur des Dames</i> (1957)	421 000	1 274 000

<i>La Joie de vivre</i> (1962)	287 000	530 000
<i>Germinal</i> (1956)	1 133 000	3 200 000
<i>L'Œuvre</i> (1959)	244 000	530 000
<i>La Terre</i> (1956)	362 000	870 000
<i>Le Rêve</i> (1954)	607 000	999 000
<i>La Bête humaine</i> (1953)	668 000	1 300 000
<i>L'Argent</i> (1960)	274 000	483 000
<i>La Débâcle</i> (1958)	267 000	480 000
<i>Le Docteur Pascal</i> (1963)	213 000	405 000
Celkem:	8 417 000	17 942 000

Příloha II

Nejvýznamnější adaptace Zolových románů ve filmu (dle publikace: Pagès, Alain: Émile Zola, Bilan critique, Paris, Éditions Nathan, 1993)

Němý film:

1902: Ferdinand ZECCA, Les Victimes de l'alcoolisme (L'Assommoir).

1903: Ferdinand ZECCA, La Grève (Germinal).

1909: Albert CAPELLANI, L'Assommoir.

1913: Albert CAPELLANI, Germinal.

1921: André ANTOINE, La Terre.

1926: Jacques FEYDER, Thérèse Raquin.

1928: Marcel L'HERBIER, L'Argent.

Zvukový film:

1938: Jean RENOIR, La Bête humaine.

1943: André CAYATTE, Au Bonheur des Dames.

1953: Marcel CARNÉ, Thérèse Raquin.

1955: Christian JAQUE, Nana.

1956: René CLÉMENT, Gervaise (L'Assommoir).

1957: Julien DUVIVIER, Pot-Bouille.

1963: Yves ALLÉGRET, Germinal.

1965: Roger VADIM, La Curée.

1970: Georges FRANJU, La Faute de l'abbé Mouret.

1993: Claude BERRI, Germinal.

Televizní zpracování:

1967: Pierre CARDINAL, L'Œuvre.

1972: Yves-André HUBERT, Pot-Bouille.

1980: Yves-André HUBERT, La Fortune des Rougon.

1980: Élie CHOURAQUI, Une page d'amour.

1981: Maurice CAZENEUVE, Nana.

1988: Jacques RUFFIO, L'Argent.

Filmy o Zolově životě:

- dokument od Jeana Vidala (1953), nejlepší filmové představení Zolova díla
- dva filmy o Dreyfusově aféře: The Life of Émile Zola od Williama Dieterleho (USA, 1937) a Zola ou la conscience humaine od Stellia Lorenziho (Antenne 2, duben – květen 1978).

Příloha III

Soupis překladů:

- Břicho Paříže, Praha, Výbor soc. dem. strany dělnické, 1908
Praha, Zář, Svěcený, 1908
Praha, Vilímek, 1912, přel. Emma Horká
Praha, Jos. R. Vilímek, 1923, přel. Emma Horká
Praha, Jos. R. Vilímek, 1935
Praha, SNKLHU, 1959, přel. Eva Outratová, náklad: 20 000 výtisků,
Poznámky: Karel Lívanský
Praha, Odeon, 1969, přel. Eva Outratová, náklad: 68 000 výtisků,
Karel Lívanský – Epopej pařížské tržnice
- Člověk – bestie, Praha, Jaroslav Pospíšil, 1891, přel. J. J. Benešovský-Veselý
- Lidská bestie, Praha, Jos. R. Vilímek, 1911, přel. F. Bíbl
- Lidská bestie, Praha, Jos. R. Vilímek, 1922, přel. František Bíbl
- Lidská bestie, Praha, Jos. R. Vilímek, 1931, přel. F. Bíbl
- Člověk bestie, Praha, Odeon, 1973, přel. Věra Dvořáková, náklad: 40 000 výtisků,
Doslov: Karel Lívanský
- Člověk bestie, Praha, Československý spisovatel, 2012, přel. Věra Dvořáková
- Dědicové strýce Rabourdina, komedie o třech dějstvích Praha, Dilia, 1955, přel. Felix Bartoš
- Dílo, Praha, Jaroslav Pospíšil, 1893, přel. Otakar Auředníček
Praha, Jos. R. Vilímek, 1910, přel. Jiří Guth
Praha, Jos. R. Vilímek, 1923, přel. Jiří Guth
Praha, Jos. R. Vilímek, 1933, přel. Jiří Guth
- Dobytí Plassansu, Velké Meziříčí, Šašek a Frgal, 1895, přel. Leopold Procházka
Praha, Vilímek, 1913, přel. Emma Horká
Praha, Jos. R. Vilímek, 1924, přel. Emma Horká
Praha, Jos. R. Vilímek, 1933, přel. Emma Horká

Doktor Pascal,	Praha, Jos. R. Vilímek, 1893, přel. Ignát Hořica
	Praha, Vilímek, 1913, přel. Ignát Hořica
	Praha, Jos. R. Vilímek, 1924, přel. Ignát Hořica
Eduard Manet,	Beroun - Podbrdská kulturní pospolitost, 1932, přel. Václav Živec
Germinal,	Praha, Časopis českého studentstva, 1892, přel. Jan Třebický
Germinal (Klíčení),	Nákl. časop. „Nová doba“, 1902, přel. Alois Šašek
Germinal (Klíčení),	Kladno, Časop. Svoboda, 1902–1904, přel. Alois Šašek
Germinal (Klíčení),	Plzeň, Nová doba, 1902–1904, přel. Alois Šašek
Germinal (Klíčení),	Teplíce, Severoč. posel, 1903–1904, přel. Alois Šašek
Germinal	Praha, Zář, 1904, přel. Alois Šašek
Germinal (Klíčení),	Praha, B. Kočí, 1908, přel. J. Hraše
Germinal (Klíčení),	Praha, Jos. R. Vilímek, 1911, přel. Otakar Kunstovný
Germinal,	Plzeň, Český deník, 1921
Germinal (Klíčení),	Praha, Jos. R. Vilímek, 1923, přel. Otakar Kunstovný
Germinal (Klíčení),	Praha, Karel Borecký, 1930, přel. L. Haut
Germinal (Klíčení),	Praha, Jos. R. Vilímek, 1932, přel. Otakar Kunstovný
Germinal (Rašení),	Praha, Práce, 1949, přel. Jaroslav a Růžena Pochovi, předmluva: Jan Otokar Fischer
Germinal (Rašení),	Praha, Práce, 1950, přel. Jaroslav a Růžena Pochovi, předmluva: Jan Otokar Fischer
Germinal,	Praha, Odeon, 1970, přel. Eva Outratová, náklad: 25 000 výtisků, Doslov: Karel Lívanský
Hřích abbého Moureta,	Praha, Hejda a Tuček, 1902, přel. Pavel Projsa
	Praha, SNKLHU, 1960, přel. Jiří Pechar, náklad: 25 000 výtisků, Poznámky: Karel Lívanský
Jak se lidé žení: Novely,	Praha, B. Janda, 1929, přel. Alfons Breska
Jeho excelence Eugen Rougon,	Praha, Jos. R. Vilímek, 1917

- Praha, Jos. R. Vilímek, 1918., přel. Boh. Jirsík
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1926, přel. Boh. Jirsík
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1933, přel. Bohumil Jirsík
- Praha, SNKLHU, 1960, přel. Jiří Pechar, náklad: 68 000 výtisků,
Poznámky: Karel Lívanský
- Kommunard (Jakub Damour), Praha, J. Otto, 1895, přel. Jan Rain
- Praha, J. Otto, 1899, přel. Jan Rain
- Komunista, Praha, Nozarová, Procházka, 1919, přel. Marie Ryšavá
- Praha, [s. n.], 1940, přel. Marie Ryšavá
- Krčma, Praha, Alois Hynek, 1885, přel. Jos. Černý
- Kterak lidé umírají Praha, J. Otto, 1897, přel. L. V.
- Praha, J. Otto, 1899, přel. L. V.
- Láska, Praha, Nakladatelské družstvo Máje, 1907, přel. F. Šedivec
- Praha, Nakladatelské družstvo Máje, 1909, přel. F. Šedivec
- Lili le Forgeron, Holešov, nákl. vlast., 1921, přel. Fr. Malota
- Lístek lásky, Praha, Jos. R. Vilímek, 1909, přel. Jean Rowalski
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1924, přel. Jean Rowalski
- Praha, Lidové nakladatelství, 1972, přel. Eva Ruxová, náklad: 55 200
výtisků
- Listy / Paul Cézanne, Praha, Československý spisovatel, 1958, přel. Jan Binder, Petr Kopta
- Lurdes Praha, Beaufort, 1902, přel. F. Boháček
- Hourdy (Hourdes), Praha, Jos. R. Vilímek, 1914, přel. Jarka Nevole
- Hourdy (Hourdes), Praha, Jos. R. Vilímek, Praha, 1922, přel. Jarka Nevole
- Magdalena Feratová, Praha, Jos. R. Vilímek, 1916, přel. Lothar Suchý
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1925, přel. Lothar Suchý
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1933, přel. Lothar Suchý
- Mistrovské dílo, Praha, Odeon, 1996, přel. Tamara Sýkorová

Nalezenka z vesnice: román selského sirotka, Milotice n. B.: Milotický hospodář, 1922, přel. Mája A. Kuklová

- Nana, Praha, Vilímek, 1909, přel. J. Petřík
- Praha, Hynek, 1909, přel. Věnceslav Černý
- Praha, Svěcený, 1920, přel. Božena Dapeciová
- Praha, Hynek, 1920, přel. Věnceslav Černý
- Praha, Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1921, přel. Božena Dapeciová
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1925, přel. J. Petřík
- Jos. R. Vilímek, 1933, přel. J. Petřík
- SNKLHU, 1961, přel. Miloslav Jirda, náklad: 30 000 výtisků,
Poznámky: Karel Lívanský
- SNKLU, 1965, přel. Miloslav Jirda, náklad: 85 000 výtisků
- Praha, Melantrich 1985, přel. Miloslav Jindra, náklad: 30 000 výtisků,
Doslov: Vladimír Brett
- Československý spisovatel, 2011, přel. Jiří Žák
- Nantas: román, Praha, J. Alexander, 1894,
- Praha, J. Stolař, 1894,
- Praha, J. Otto, 1896, přel. L. V.
- Noční jízda, Praha, Zář, 1907, přel. Adolf Muřovský
- Nové povídky vypravované Ninoně, Praha, Alexander Storch, 1882, přel. Ladislav Tesař
- Nové povídky Ninoně, Praha, Jos. R. Vilímek, 1917, přel. Jar. Vobrubová-Veselá
- Praha, Jos. R. Vilímek, mezi 1920 a 1940
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1927, přel. Jar. Vobrubová-Veselá
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1933
- O románu, Essaye literárně kritické, Praha, Alois Hynek, 1911, přel. Vojtěch Kristian Blahník,
Předmluva: V. K. Blahník
- Paní Sourdisová: Novely, Praha, Sfinx, B. Janda, 1929, přel. Alfons Breska, Předmluva: A. V.

- Panská láska: povídka, Praha, J. Otto, 1895, přel. Václav Beneš
- Paříž, Praha, Jos. R. Vilímek, 1898, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1915, Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1923, Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1935, přel. Jiří Guth
- Praha, Odeon, 1981, přel. Eva Outratová, náklad: 15 000 výtisků,
Doslov: Karel Lívanský
- Peníze, Praha, Jaroslav Pospíšil, 1891, přel. Jaroslav Hladík
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1911, přel. J. Nevole
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1924, přel. J. Nevole
- Praha, Odeon, 1977, přel. Miloslav Jirka, náklad: 20 000 výtisků,
Doslov: Karel Lívanský
- Plodnost, Praha, Jos. R. Vilímek, 1899, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1915, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, mezi 1920 a 1940, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1922, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1931, přel. Jiří Guth
- Pod pokličkou, Praha, SNKLU, 1963, přel. Jiří Pechar, náklad: 15 000 výtisků,
Doslov: Karel Lívanský
- Poklesek abbého Moureta, Praha, Jos. R. Vilímek, 1912, přel. J. V. Sterzinger
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1923, přel. J. V. Sterzinger
- Povídky Emila Zoly, Praha, Terezie Toužilová, 1909, přel. K. H. M.
- Povídky Ninoně, Praha, Vilímek, 1917, přel. Jaroslava Vobrubová-Veselá
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1927, přel. Jaroslava Vobrubová-Veselá
- Praha, Jos. R. Vilímek, mezi 1931 a 1951
- Povodeň: povídka, Praha, J. Otto, 1894, přel. Jan Rain
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1912, přel. J. Nevole, Předmluva

- Práce, Praha, Vilímek, 1901, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1908 a 1922, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1916, přel. Jiří Guth
- Praha, A. Kvasnička, 1921, přel. Otakar Kunstovný
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1925, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1932, přel. Jiří Guth
- Pravda, Plzeň, Časopis „Nová doba“, 1904, přel. Josef Skalák
- Praha, Hejda a Tuček, 1906, přel. Josef Skalák
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1926, přel. Bohumil Jirsík
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1933, přel. Bohumil Jirsík
- Pro jedinou noc lásky, Praha, Kober, 1906, přel. Jaroslav Zajíček-Horský
- Praha, Kober, 1916, přel. Jaroslav Zajíček-Horský
- Románek paní Chebreové, Praha, Marie Nozarová, 1919, přel. St. Krotký
- Rozvrat, Praha, Jos. R. Vilímek, 1908, přel. Bedřich Frída
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1922, přel. Bedřich Frída
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1931, přel. Bedřich Frída
- Praha, Naše vojsko, 1957, přel. Jan a Marie Holických, náklad: 27 400 výtisků, Předmluva: Luděk Kárl
- Praha, Naše vojsko, 1988, přel. Alena Poková, náklad: 22 000 výtisků, Doslov: Karel Lívanský
- Růžové poupě: hudební komedie o prologu a 3 dějstvích, Praha, Dilia, 1961, přel. Eva Bezděková
- Řím, Praha, Edv. Beaufort, 1896, přel. Vladimír Čihák
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1914, přel. Jarka Nevole
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1923, přel. Jarka Nevole
- Sen, Praha, F. Topič, 1912, přel. František Flos a Antonín Sellner, Předmluva: Q. M. Vyskočil

- Praha, F. Topič, 1916, přel. Fr. Flos a Ant. Sellner, Předmluva: Quido Maria Vyskočil
- Praha, Vilímek, 1918, přel. Al. Tvrdek
- Praha, F. Topič, 1921, přel. Fr. Flos a Ant. Sellner
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1926, přel. Alois Tvrdek
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1934, přel. Alois Tvrdek
- Štěstí Rougonů, Praha, Jos. R. Vilímek, 1917, přel. Alois Tvrdek
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1918, přel. Alois Tvrdek
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1925, přel. Alois Tvrdek
- Praha, SNKLHU, 1959, přel. Eva Outratová, náklad: 20 000 výtisků, Poznámky: Karel Lívanský
- Praha, Svoboda, 1974, přel. Jiří Pechar, náklad: 50 000 výtisků
- Štvanice, Praha, Jos. R. Vilímek, 1912, přel. Arnošt Procházka
- Praha, Vilímek, 1924, přel. Arnošt Procházka
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1934, přel. Arnošt Procházka
- Kořist, Praha, Svoboda, 1975, přel. J. Pechar, náklad: 29 750 výtisků
- Tajnosti města Marseille, Praha, Jos. R. Vilímek, 1927, přel. Anna Hrubá
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1932, přel. Anna Hrubá
- Tereza Raquinová, Praha, Jaroslav Pospíšil, 1892, přel. Jaromír Borecký
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1916, přel. Julius Schmitt
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1925, přel. Julius Schmitt
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1932, přel. Julius Schmitt
- Praha, SNKLU, 1966, přel. Eva Sgallová, Břetislav Štorm, náklad: 41 000 výtisků, Předmluva: Jiří Pechar
- Práce, 1970, přel. Břetislav Štorm, Eva Sgallová, náklad: 25 000 výtisků
- Tereza Raquinová: hra o čtyřech dějstvích, Praha, ČDLJ, 1957, přel. Eva Bezděková

- Praha, Dilia, 1960, přel. Eva Bezděková
- U rodinného krbu, Praha, Jos. R. Vilímek, 1912, přel. Bohumil Jirsík
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1924, přel. Bohumil Jirsík
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1934, přel. Bohumil Jirsík
- U štěstí dam, Praha, Zář, 1907, přel. Lad. Beneš
- Praha, Jos. R. Vilímek, mezi 1910 a 1930, přel. Milan Svoboda
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1913, přel. Milan Svoboda
- Praha, Svěcený, 1921, přel. Lad. Beneš
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1924, přel. Milan Svoboda
- Praha, SNKLU, 1966, přel. Břetislav Štorm, náklad: 60 000 výtisků,
Editorská poznámka: Karel Lívanský
- Praha, Odeon, 1969, přel. Břetislav Štorm, náklad: 50 000 výtisků
- U ženského štěstí, Brno, Rovnost, 1919
- Útok na mlýn, Praha, Tisk výbor čsl. strany soc. dem., 1908, přel. A. Muřovský
- Večerní lázeň, Praha, I. L. Kober, 1906, Jaroslav Zajíček-Horský
- Výbor z díla Emila Zoly, Praha, Státní nakladatelství, 1938, přel. Julie Najsrová
- Za živa pohřben, Praha, J. Otto, 1894, přel. Josef Bartoš
- Zabiják, Praha-Karlín, M. Knapp, 1905, přel. Otto Fastei
- Praha, Zář, 1905, přel. Edvard Beneš
- Praha, Tis. výb. čs. soc. dem. str. děln., 1905
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1909, přel. Jiří Guth
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1922, přel. Jiří Guth
- Jos. R. Vilímek, 1935, přel. Jiří Guth
- Praha, SNKLHU, 1956, přel. Jaroslav a Růžena Pochovi, Doslov:
Karel Lívanský, náklad: 68 400 výtisků
- Praha, SNKLHU, 1958, přel. Jaroslav a Růžena Pochovi, Doslov:
Luděk Kárl, náklad: 20 000 výtisků

- Praha, Odeon, 1969, přel. Luděk Kárl, náklad: 52 000 výtisků,
 Doslov: Karel Lívanský
- Praha, Mladá fronta, 1973, přel. Luděk Kárl, náklad: 52 000 výtisků
- Praha, Odeon, 1977, přel. Luděk Kárl, náklad: 30 000 výtisků,
 Doslov: Karel Lívanský
- Praha, Ikar, 1996, přel. Luděk Kárl, Doslov: Karel Lívanský
- Praha, Levné knihy, KMa, 2002, přel. Luděk Kárl
- Praha, Československý spisovatel, 2009, přel. Luděk Kárl
- Země – matka: román, Praha, Alois Hynek, 1898, přel. Josef Pachmayer
- Praha, Alois Hynek, 1900, přel. Jos. Pachmayer
- Praha, Hynek, 1901, přel. Josef Pachmayer
- Země, Praha, Jos. R. Vilímek, 1910, přel. Adolf Gottwald
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1922, přel. Adolf Gottwald
- Praha, Jos. R. Vilímek, 1932
- Doslov: Praha, Odeon, 1983, přel. Eva Outratová, náklad: 18 000 výtisků,
 Karel Lívanský
- Zkáza, román z války francouzsko-pruské, Praha, Jos. R. Vilímek, 1892, přel. Bedřich Frída
- Žaluji!, Praha, Průlom, Pavel Prokop, 1931, přel. Věra Petříková
- Život a milování, Praha, Čsl. podniky tisk. a vydavat., 1923, přel. Karel Lužan
- Praha, Čsl. podniky tisk. a vydavat., 1925, přel. Karel Lužan
- Životem štvání: Román, Praha, Komunistické nakladatelství a knihkupectví, 1928, přel. L. Haut, Kurt Eisner: Zolovo dílo

Příloha IV

Zola na moravském divadle

Premiéry Zolových her v českém, resp. v moravském prostředí, údaje čerpané z publikace *Francouzská a italská dramatická tvorba na moravských a slezských divadelních scénách*⁷

Přehled premiér Zolových her na moravském divadle:

Rabourdin a jeho dědicové (Les Héritiers Rabourdin)

Národní divadlo v Brně

Premiéra: 22. 10. 1890, překlad: Jan Kvítek, režie: Jan Poláček

Tereza Raquinová (Thérese Raquin)

Národní divadlo v Brně

autor předlohy – Jan Kühnl

Premiéra: 4. 1. 1892, překlad: Jan Kühnl, režie: Antonín Chlumský

Zabiják (L'Assomoir)

autoři předlohy: Émile ZOLA, William Busnach, Octave Gastineau

Národní divadlo moravskoslezské Ostrava

Premiéra: 21. 5. 1921, překlad: Karel Černý

Dědicové strýce Rabourdina

Divadlo bratří Mrštíků Brno

Premiéra: 8. 6. 1956, režie: Ladislav Panovec

Růžové poupě (Le Bouton de rose) – hudební komedie

Divadlo Oldřicha Stibora Olomouc

autor předlohy – Luboš Fišer

⁷ Vožd'ová, Marie, Špička, Jiří: Francouzská a italská dramatická tvorba na moravských a slezských divadelních scénách, Olomouc: Univerzita Palackého, 2007.

Premiéra: 1. 2. 1959, překlad: Eva Bezděková, režie: Stanislav Regal

Tereza Raquinová (Thérese Raquin)

Těšínské divadlo Český Těšín, polská scéna

autor předlohy – Émile Zola

Premiéra: 9. 4. 1983, překlad: Halina Kowzań, režie: Witold Rybicki

Nana (Nana) – muzikál

Městské divadlo Brno

autoři předlohy: Milan Uhde, Miloš Štědroň

Premiéra: 2. 4. 2005, režie: Petr Kracik

Příloha V

Vzorek článků obsahujících zmínky o Émilu Zolovi

Arbes, J., „Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa. II.

Balzac. Emile Zola, Poe“, Květy 1, 1879, s. 410–417.

„Dívka váhá; ale po několika okamžicích přece plní přání mladíkovo, kterýž spěchá do své studentské mansardy, aby tam počkal, až přinese milenka něco k utišení hladu.... Mladík ten byl – Emile Zola, nyní nejpoblábnější, rovněž tak velebený jako kaceřovaný...“

Tištěn bývá každý jeho román ve dvou nebo třech dnech a po vydání každého Zolova románu diskutuje celá Paříž skoro vášnivě o nejnovějším „literárním skandalu“.

Pulda, A. „Z francouzské literatury; Nana, napsal Emil Zola (dokončení)“, Květy 2, 1880, s. 502–504.

„Aby ukončil svůj román, nemusil Zola zabloudit do říše fantazie; stačilo mu, aby vzpomněl na konec života jedné slavné, krásné dívky, která v posledních letech císařství přišla z Ruska do Paříže, a bez nejmenšího nadání stala se...“

„Feuilleton, Emil Zola v Médanu“, Národní listy 20, 1880, s. 1.

(Otázka k obecnstvu: „Kdo je Emil Zola?“ – Jest to člověk, který se proto narodil, aby o něm svět mluvil a který napsal již skoro celou bibliotéku dobrých, dokonalých...

Zola, E.: „Vesnička“, přel. M. A. Šimáček, Ruch 2, 1880, s. 187.

„Kde že je ta vesnička? V kterém záhybu krajiny skrývá své bílé domky? Zdaž rozestaveny jsou kolem kostelíčka kdes v úvalu? či táhnou se v řadě podél silnice? či vystupují na stráž jak svévolná kůzlata...“

Zola, E.: „Le roman expérimental“, Národní listy 22, s. 1.

„Různé zprávy (Emil Zola kmotrem)“, Národní listy 22, 1882, s. 4.

Známemu autoru „Povídka Ninoně“ a románového cyklu „Rougon Macquart“ zaslal těchto dnů jakýs Američan dopis, překypující nadšenou chválou jeho děl, a v němž ho na konec žádá, aby přijal hodnost kmotra u novorozeného občana Spojených států. Na tuto prosbu odpověděl Emil Zola následujícím listem: „Přeji svému křesťanci, za jehož kmotra se považuji, s radostí a největším potěšením nejlepšího z darů. Ať roste, sílí a dospěje, muže celého. Nechť je především šťasten a spokojen. Veliký ten hluk, jež způsobil jsem ve světě literárním, není ničím v poměru ku šťastnému, klidně spokojenému životu. Vyříd'te hocha ve jménu mém přání pro budoucnost, aby dostal hodnou ženu a krásné roztomilé dítky, neboť toť věru žádoucnější než všechna sláva. Děkuji za Váš za Vaši důvěru a tisknu Vám srdečně ruku. Emile Zola“.

„Feuilleton, O románu vůbec a Vlčkově díle „Zlato v ohni“ zvlášť“, Národní listy 23, 1883, s. 1.

„Alphonse Daudet“, Světozor 19, 1884–1885, s. 621.

začátečníků, kteří napodobují to, co je nové, pozornost budící. Jsou to mladíci, kteří nedopracovali se, neb neseznali ještě své rázovitosti. Skutečné Zolovy školy nestává.“ „Však Zola sám mluví ve svých brošurách ve jménu stejně smýšlejících,“ namítnul jsem. „ano počíná si jako vůdce a náčelník...

Zola, E., „Feuilleton, Upomínky III., Émile Zola“, Národní listy 25, 1885, s. 1.

Zola, E., „Feuilleton, Na jahodách“, Národní listy 25, 1885, s. 1.

Zola, E., „Feuilleton, Můj soused Jakub I.“, Národní listy 25, 1885, s. 1–2.

Zola, E., „Feuilleton, Můj kovář“, Národní listy 25, 1885, s. 1–2.

Zola, E., „Feuilleton, Vzpomínky“, Národní listy 25, 1885, s. 1.

Bourges, É., „Feuilleton, Sous la Hache“, Národní listy 25, 1885, s. 1.

„Feuilleton, Z vymeťtu pařížské četby“, Národní listy 25, 1885, s. 1.

„Literatura: U Charpentiera v Paříži vyšly „Nouveaux Contes a Ninon“ par Emile Zola s dvěma ilustracemi“, Národní listy 25, 1885, s. 5.

„Emil Zola“, Národní listy 26, 1886, s. 5.

„Feuilleton, Osmdesátá třetí ročnice „mistra mistrů“. II. – o Hugovi“, Národní listy 25, 1885, s. 1.

Pachmajer, J., „Z literatury francouzské, o Germinalu“, Květy 8, 1886, s. 497–500.

...jest tesán dlátem spíše nežli načrtnut měkkým pérem do starých forem románu. Zola sám nechce, aby se na „romány“ jeho jinak hledělo. Dokladem jest, že veliká díla svá, zahrnutá ve společný název „Les Rougon-Macquart“, zove toliko „sociální historii rodiny za druhého císařství“, nikdy románem

Zola, E., „Peníze v literatuře“, přel. V. Mrštík (Dokončení.), Rozhledy literární 1, 1886–1887, s. 259–264
...nahlédneme nyní v materiální postavení spisovatele za nynějších dnů. Revoluce smetla všechna privilegia a jednou ranou blesku zahladila hierarchii a důstojenství.

„Literatura“, Zlatá Praha 4, 1886–1887, s. 816.

Émile Zola chystá opět nový román. Jakmile bude ukončen tisk nejnovějšího jeho výtvoru, „La Terre“, který vzbudil v pařížských literárních kruzích velikou bouří, začne činiti přípravy k napsání nového obsáhlého románu, jenž se bude nazývati „L'Armée“.

Arbes, J., „Feuilleton, Z duševní dílny básníků“, Národní politika 4, 1886, s. 1.

...by se mučil takovými pochybnostmi jako já. Pracuji jen v horečce a neustálé úzkosti, že sama sebe neuspokojím.“ Italskému belletristovi Edmunda Amioima stýskal si Zola na nedostatek obraznosti.
„Všecky moje romány,“ pravil, „jsou sestaveny z oddílných iojmft a vzpomínek. Nejnesnadnější jest mi...

Humoristické listy 29, 1887, s. 500.

pozvání ku předplacení

Čech, L., „Nová literární revoluce“, Literární listy 8, 1887, s. 28.

...je krásnou uměnou; nepravdivost' i čirou nepřírozenost jest z literatury vypuditi; tato podávati má obraz života tak, jaký jest. — Bleibtreu pak podotýká: »Reakce realismu nastati musí s bezohlednou brutalností.« (str. 5) 2) V uvedené dříve brožuře Zola liče dále republikány podotýká, že i nynější...

„Literární hlídka, Moderní drama francouzské“ Národní listy 28, 1888, s. 5.

„Francouzská literatura (Thérese Raquin)“, Národní listy 28, 1888, s. 5.

Národní politika 6, 1888, s. 4.

Inzerce: Zola, Émile, Nové povídky vypravované Ninoně. (Nouveaux contes à Ninon).

„Kousek kritiky“, Hlas lidu 3, 1888, s. 124.

Stálé opěvování blaha našeho se strany kapitalistů nezná žádných mezí, ačkoliv každý z nás jej den co den nejlepší pociťuje. Avšak dosti oněch, kteří v předsudku se lopotí a tvrdí; že dělník moderní jest v stavu za mizernou svou mzdu se uživiti. Nuže, otevřte oči, Vy všichni nevěřící dělníci, hlavně ty zaprodaná žurnalistiko, co píše Emile Zola v „Germinal“!

Kdo nenavštívil nikdy uhelné doly, nemůže sobě toho nejmenšího ponětí utvořit o nelidské práci, která se v těchto smrdutých děrách vykonává; jděte Vy hlásatelé blaha dělnického, a uvidíte každodenně na statisíců horníků pracovati; uvidíte, jak těla skroucená při práci mají a v jakém nesnesitelném puchu plynovém se lopotí! Mezi těmito naleznete množství žen a mladých dívek od 15. do 17. roků pracujících 15–18 hod. denně.

Národní listy 28, 1888, s. 6.

Inzerce: Zola Émile. Nové povídky vypravované Ninoně (Nouveaux contes à Ninon). Přeložil Lad. Tesař. Nakladatel a knihkupec Alex. Storch starší

„Guy de Maupassant jakožto theoretik“, Literární listy 9, 1888, s. 96–97.

...a co možná všestranně svoji osobu, svůj temperament, svoji původnost, – nežli přání, zapsati se pod jakýkoli prapor, nežli přísahání na slova nějakého mistra, nežli líčení vlastní tvořivosti barvou cizí. Vydává-li se Zola či kdokoli jiný za proroka a mistra nové víry, tož se mýlí, neboť jest osamělý

„Francouzská literatura, Zolův nový román (Le Rêve par Emile Zola)“, Národní listy 28, 1888, s. 5.

Mrštík, V., „Emile Zola“, Ruch 10, 1888, s. 207–272.

Zola vypravuje sám o sobě, že jednou v zimě po nějaký čas se živil pouze chlebem smočeným v...

Kuffner, J., „Kus psychologie na divadle“, Květy 10, 1888, s. 24–25.

Mrštík, V., „Feuilleton, Ruský ohlas o Zolově románu „La Terre“, Ruch 10, 1888, s. 110.

„Z literatury francouzské. O novém románu Emila Zoly“, Literární listy 10, 1888–1889, s. 25.

„Z literatury francouzské. O novém románu Emila Zoly (Pokračování.)“, Literární listy 10, 1888–1889, s. 46–47.

Balzac začal pomýšlet na souhrn tvých děl v jeden celek s titulem „Comédie humaine“, když měl již slušný počet povídek hotový. Zola však začal hned s počátku...

„Francouzská literatura, Nový román Zolův (Le voeu d'une morte)“, Národní listy 29, 1889, s. 5.

„Literární hlídka, O stylu.“, Národní listy 29, 1889, s. 5.

„Dialekt v belletrii Míňění J. K. ze Šv.“, Literární listy 11, 1889–1890, s. 48.

Zola navrhuje fantasmii úplně a žádá pracovati jen dle fakt vyzozorovaných, dle poznámek a zápisku. Pravda, pro některou práci není třeba umělci fantasie než tolik, aby dal tomu, co vyzozoroval, ještě jednou a třeba několikrát defilovati před sebou:...

„Spisovatelé a kritikové“, Literární listy 11, 1889–1890, s. 268.

Emile Zola a Jules Claretie, dva známí francouzští spisovatelé, byli kdysi přáteli, tvořili „clique“ a chválili se navzájem v žurnálech... – o jejich přátelství

Literární listy 11, 1889–1890, s. 254, o naturalismu z hlediska ruské kritiky

„Naturalismus v životě umění a vědě“, Literární listy 11, 1889–1890, s. 323.

Schauer, H. G., „Hříchové kritiky“, Literární listy 11, 1889–1890, s. 352.

Kritika skoro bez výjimky sedla Zolovi na vějíčku, když v několika knihách rozvinul theorii „naturalismu“ a tuto methodu uměleckou prohlásil za definitivní a na přště všeobecnou. Kritice ušlo, že Zola sám pak tvořil díla, která více méně překročovala hranice dobrovolně tažené, ze v řadě spisovatelů, kteří k němu se hlásili, je tolik různosti individuální, pokud týče se názoru životního i způsobu uměleckého tvoření, že o nějaké „škole“ nemůže býti řeči. Tím nemá býti řečeno, že by všichni tito autoři neměli něco společného; ale to, co jim jest společné, právě je odlišuje od současných představitelů literatur národů jiných, jakož i literatur předcházejících, činí je tedy národními a moderními. Že Tolstoj je něco jiného než Zola a Ibsen, než oba, každý nepředpojatý snadno nahlídne. Zolu nedovedeme si mysliti Rusem, jako Tolstého Francouzem; oba představují určitý národní typus literární na daném stupni vývoje dějinného.

„Směs (Emil Zola o hr. L. N. Tolstém)“, Literární listy 11, 1889–1890, s. 413.

„Feuilleton, Člověk zvíře“, Národní listy 30, 1890, s. 5.

Nový Paleček 4, 1890, s. 45.

rýmy:

Emil Zola. K čtení spisů jeho třeba silných čiv, jet v nich spustlosti a bídy příliš mnoho; Zola ale žije velmi skvěle z toho a je při tom tuze spořádaně živ...

„Literatura francouzská – Nový román Zolův (La bête humain)“, Národní listy 30, 1890, s. 5.

Zola, E., „Svatební cesta“, přel. Václav Bednář, Národní politika 8, 1890, s. 17.

Šmídek, V., „Feuilleton, O humoru na moderním jevišti“, Moravská orlice 28, 1890, s. 7.

Zola, E., „Bída“, přel. Arnošt Procházka, Národní listy 30, 1890, s. 9–10.

„Posudky a úvahy, Norské drama“, Literární listy 9, 1890–1891, s. 156.

Zejména výstup 3. až 6. jednání III. je skutečnou vymožeností moderního umění, pokud totiž jde za heslem realismu. Věc ta dává nám přemýšlet o poměru moderního umění čili realismu k humoru. Ibsen, Zola, Tolstoj humoru nemají. Bjornson ho má. A přece Bjornson je právě tak dobře moderní jako...

„Z literatury německé“, Literární listy 12, 1890–1891, s. 163.

Jako všude, tak i v Němcích našel Zola následovníky, kteří se domnívali, že postačí pouhé přesazení francouzského naturalismu do jiné půdy, aby tu hned rozkvetl a vydal ovoce. Neobratné ruce odešly s prázdnou. Také se s těmi nezdařenými snahami nepočítá. Otcem domácího naturalismu v německém...

„Různé zprávy“, Literární listy 12, 1890–1891, s. 232.

do Francouzské akademie zvolen Pierre Loti (porazil Zolu)

„Různé zprávy“, Národní listy 31, 1891, s. 5 .

„Realismus na jevišti“, Nový Paleček 5, 1891, s. 372.

Já hájím realismu směr, i chci to, co chce Zola, jenž po reformě výtečně na jevišti dnes volá. Chci jídlo mít skutečné místo hloupého dřeva, chci, aby v číši šuměla ohnivá také réva...

„Různé zprávy“, Národní listy 32, 1892, s. 5.

Emil Zola – důstojníkem akademie. Zola byl před nedávnem jmenován důstojníkem akademie.

Jmenování to všeobecně překvapilo, neboť Zola jest již rytířem řádu čestné legie a fialová stužka...

„Emile Zola a jeho „Zkáza“, Našinec 27, 1892, s. 1.

A proto nemůžeme nikterak souhlasit s návrhem výboru zemského, aby náboženství v té Emile Zola a jeho „Zkáza“. Ve všech kruzích francouzských vzbudila v době nejnovější nemalé napjetí a sensaci zpráva, že nejpřednější z romancierů francouzských, Emile Zola, chystá k...

„Feuilleton – Emil Zola a jeho „Zkáza“, Ohlas od Nežárky 22, 1892, s. 97.

„Zola a jeho nový román „Zkáza“, Moravská orlice 30, 1892, s. 1.

„Zola a jeho „Zkáza“, Ohlas od Nežárky 22, 1892, s. 89.

Ve všech kruzích francouzských vzbudila v době nejnovější nemalé napětí a sensaci zpráva, že nejprřednější z romancierů francouzských, Emile Zola chystá k tisku nové dílo, román, o němž tu a tam jen přátelé spisovatele a osoby z nejužších pařížských kruhů literárních...

„Feuilleton, E. Zola a jeho „Zkáza“, Budivoj 17, 1892, s. 1.

„Všeobecný oznamovatel“, Národní listy 32, 1892, s. 8.

Laciné knihy zábavné! Zola, Émile, Nové povídky vypravované Ninoně (Nouveaux contes a Ninon). Přeložil Lad. Tesař.

„Literatura a umění“, Plzeňské listy 99, 1892, s. 3.

Emile Zola: „Zkáza“. Román z války francouzsko-pruské. Vilímka knihovna románů cizojazyčných. Nákladem J. R. Vilímka v Praze.

Věstník bibliografický, Národní listy 32, 1892, s. 5.

Émile Zola: Zkáza. (La débacle.) Román z války francouzsko-pruské. Přeložil prof. B. Frida. Sešit 18. až 21. v Praze 1892. Nákladem Jos. R. Vilímka.

Národní listy 32, 1892, s. 3.

Z Paříže, 28. května. (Zvl. tel. „N. L.“)

Včera večer vyšel tu list, nadepsaný „1. květen“. Vlastní dělnický list bude se nazývati „Manifestation de 1. Mai“. Mezi spolupracovníky je Emile Zola, Ryspin, Lafargue a jiní.

„Feuilleton, Zola a česká literatura“, Světlo 15, 1892, s. 25.

„Laciné knihy zábavné!“, Národní listy 32, 1892, s. 3.

Zola, Emile, Nové povídky Ninoně (Nouveaux contes a Ninon). Přeložil Lad. Tesař. Cena brož. výt. 60 kr., poštou 65 kr., skvostně váz. 90 kr., poštou 95 kr., 1149 Nákladem Alex. Storcha st. v Praze, v Husově tř., 156

Šalda F. X., „Hippolyte Taine“, Literární listy 14, 1892–1893, s. 267.

„Emil Zola: Doktor Pascal“, Literární listy 14, 1892–1893, s. 415.

...vysloven i domněnku, že Zola asi určitě v posledním díle cyklu Rougon-Macquart napne všechny síly svého mohutného talentu, aby podal práci líčící bouři a boj život. Nevím, byl-li také jinde čekán román, jimž by autor hnal massy. Ale jest jisto, že Doctor Pascal překvapil...

„Zola o práci“, Práce 3, 1893, s. 1–2.

Na banketu pořádaném pařížským studentstvem proslovil Zola o práci pozoruhodný...

„Nový román Emila Zoly“, Národní listy 33, 1893, s. 1.

neúporný, pessimistický analyzátor života ve Francii v době Napoleona třetího, který už po dvacet let udržuje v napětí celou veřejnost francouzskou, od zastrčených kaváren nočních až po akademii francouzskou. Ve dvaceti letech vydal Zola – vedle ostatních prací, obsahujících dvacet tlustých...

„Feuilleton Emile Zola“, Národní listy 33, 1893, s. 1.

„Zolovy záměry“, Obzor 16, 1893, s. 247.

...že se dal Zola na pokání. Dle „Wiener Literar. Zeitungu“ přináší časopis zajímavé zprávy o Zolových záměrech pro budoucnost „Doctorem Pascalem,“ pravil prý Zola, „dokončím dvacetisvazkový cyklus románův o rodině Rougon-Macquartů. Kniha ta má být filosofická a vědecká obrana tohoto mého...

„Emile Zola: Dílo“, Literární listy 15, 1893–1894, s. 301–303.

Autorisovaný překlad Otakara Auředníčka. Nakladatel: Jaroslav Pospíšil

...souhlasím zde povšechně, rozchází se ovšem v jednotlivém, s Hennequinem, že, domnívá-li se Zola, „že mozek jest orgán jako jiný, že myšlenka nehraje závažnější role v charakterisaci individua...

Literární listy 15, 1893–1894, s. 326–329.

(ostatek předchozího)

Zola, dalek, aby byl nedbalý, nízký a nesprávný, hřeší druhy těsnou odměřenosti. Jeho styl, stejnoměrný a rovný, jest ve skutečnosti nejpracnější, účelně vyměřený, uvážený předem až po nejvyšší míru, a některé fráze, zdající se napsány ledabyly a bez jiného cíle, než aby jmenoval věci jejich...

„Alfons Daudet: Sapho. (V objetí krásné Pařížanky) Obraz mravů pařížských“, Literární listy 5, 1893–1894, s. 91–92.

Přeložil Ferdinand Boháček. Nakladatel: J. L. Kober. V Praze 1893

a zřetelné, že neváhám je zde reprodukovat. „A Zola vidí pouze výkroj krutni, ostatní konstruuje si sám, tuší to, kalkuluje to, ale může to naznačit pouze znameními, neboť toho nikdy neviděl.

Pardo Bazán. E., „Mravnost v naturalistickém románě“, Literární listy 15, 1893–1894, s. 336.

...pokládala bych je za zhoubné. Rousseau, Georges Sand, Alexander Dumas syn a jiní nesčetní romanciéři, postavivši se jako moralisté lidského pokolení, píšíce poučné a tendenční romány, zdají se mi zhoubnější četbou než Zola, v předpokladě, že by je čtenář vzal vážně. Jest všeobecným míněním, že...

Zola, E., „Feuilleton, Jeho letní sídlo“, Národní listy 34, 1894, s. 1.

Přeložil Jindřich Růžička, příběh

„Na prahu roku 1894“, Blahověst 44, 1894, s. 1.

...požádal shromážděné spisovatele, mezi nimi i Zolu, aby mu každý krátce napsal své mínění o anarchismu. Zola napsal tuto sentenci: „V dobách bouřlivých vášní lidská šíleně se rozpoutává a guillotina málo proti ní zmůže; více by pomohl nějaký nový ideál.“ Redakce znamenitého časopisu

„Feuilleton, Drobnosti z duševní dílny spisovatelské“, Národní listy 34, 1894, s. 1.

Kolísek, A., „Lourdes“, Obzor 7, 1894, s. 157.

Pelletier, A., „Emil Zola a jeho koncepce života“, Literární listy 16, 1894–1895, s. 340–342.

P. Emil Zola, nicméně, stal se vždy obratnějším v popisu věci. Podává méně...

Pica, V., „Romantismus, realismus a naturalismus“, Literární listy 16, 1894–1895, s. 46–49.

Přijav tento vědecký ráz, román neučinil nic jiného, než že se přispůsobil manám našeho věku, ale dílo umělecké má takovou zvláštní povahu, že mu není možno, aby přijalo vše to, co má voda příliš přísného a exaktního. Zola...

„Původ Emila Zoly“, Literární listy, 1894–1895, s. 80.

Jak oznamuje milánský „Colliere dei Mallino“, požádal Emil Zola za pobytu svého ve Vlašských Benátkách jistého tamního učence, aby pátral v královských archivech po původu jeho rodiny. Toto pátrání mělo prý nejlepší výsledek, neboť se zjistilo, že je rodina Zolova původu...

Ženské listy 23, 1895, s. 240.

Z nakladatelství Šaška a Frgala, knihtiskárny ve Velkém Meziříčí. Šaškova Moravská bibliotéka. Emile Zola: Dobytí Plassansu. Přeložil L. Procházka. Dílo 59. 1895, Číslo 2.

„Feuilleton, Ze světa literárního“, Plzeňské listy 26, 1895, s. 1–2.

Toť nejnovější zjev v literárním světě pařížském. A jsou mezi nimi mužové – jako Zola – kteří přece hlásali, že literatura musí vzklíčiti jen z vědy a demokracie. Zola sám pracuje právě na trojlístku románu, nesoucím titul: „Tři města“

„Feuilleton, Ze světa literárního, Prof. Masaryk o Zolově naturalismu“, Plzeňské listy 128, 1895, s. 1.

Od té doby psáno v Čechách o Zolovi často a sice jak „pro“ tak i „centra“. Naposled ustálil se u nás náhled, že Zola je veliký, geniální spisovatel a že jeho naturalismus je literárním směrem nebo proudem – či jak chcete to učení pojmenovati, – jenž budí svrchovaný respekt...

Ženské listy 23, 1895, s. 199.

Z nakladatelství Šaška a Frgala, knihtiskárny ve Velkém Meziříčí, Šaškova Moravská bibliotéka. Emile Zola: Dobytí Plassansu. Přeložil L. Procházka

„O pomůckách a překážkách tvoření duševního“, Národní listy 35, 1895, s. 1.

Kolísek, A., „Beseda, Sláva Emila Zoly bledne“, Obzor 18, 1895, s. 126.

Karásek, J., „Emile Zola: dobytí Plassansu“, Literární listy 17, 1895–1896, s. 54–56.

„Intimní volné jeviště“, Literární listy 17, 1895–1896, s. 162–163.

...založeném p. Antoinem, jsou poznámky, jež napsal p. Emile Zola u příležitosti zdramatisování svého Assomoiiru pány Busnackem a Gastineauem, ovšem vedle studií, jež touto autor uložil ve svazku Le naturalisme au théâtre. Pan Zola uznal těžké postavení těchto pokusů.

Prusík, B., „Feuilleton“, Lumír 24, 1895–1896, s. 191.

...francouzský tisk otázkou plagiátu, a to s tím větším zájmem, poněvadž plagiátory nejsou tentokráte nějací ubozí literární chuděrové, ale hned už jména tak známá, jako je Zola a Sardou. Jedná se o to, že z provedení Otwayova kusu „Very nice preserved“ na pařížské scéně L'Œuvre vyšlo na...

Deschamps, G., „O Zolově románě „Řím“, Literární listy 17, 1895–1896, s. 276.

O Zolově románě „Řím“ tvrdí kritik Gustav Deschamps, že Zola historicky obsah svého románu vyňal a částečně i do slova opsal z několika děl francouzských spisovatelův o církevních a uměleckých dějinách římských.

„Řím – o Zolově románu“, Humoristické listy 38, 1896, s. 6.

...románový živel výše naznačený má asi pouze jen ten účel, aby zpříjemnil četbu vážné této knihy určené hlavně pro politiky a muže zanášející se otázkami sociálními. Ale i čtenáře ze zábavy může kniha tato plnou měrou zaujati. (...) Zdá se, že s plnou silou svého velikého talentu napsal Zola knihou touto nejpozoruhodnější dílo celého svého dosavadního literárního tvoření, jež nevnučujíc se nikomu s úsudkem staví čtenáři před oči výmluvný, neobyčejně přesvědčivý soubor náboženských a sociálních nespokojeností současné doby.

„Zola v zrcadle psychiatra“, Národní listy 36, 1896, s. 2.

Známý psychiatr dr. Edvard Toulouse, náčelník kliniky lékařské fakulty pařížské, pokusil se...

„Spisovatel Zola a pařížská věštkyně“, Národní politika 14, 1896, s. 7.

K mnohým lidem, píše se z Paříže, kteří z pověry nebo z pouhé zvědavosti navštívili pověstnou „věštkyni“ Jeannu Couedonovou v Rue du Paradis, o níž jsme již více zpráv přinesli, náleží též známý romanopisec Emil Zola.

Národní politika 14, 1896, s. 1.

Z Paříže, 28. května. (Tel.) „Académie Française“ zvolila romanistu Gastona z Paříže za nástupce Pasteura. Emile Zola, jenž kandidoval za nástupce Dumasova, byl odmítnut. Žádný kandidát neobdržel většinu, načež volba byla odmítnuta.

Zola, E., „Feuilleton, Pravé štěstí“, Světlo 19, 1896, s. 83.

Zola, E., „Láska k zvířatům.“, Národní listy 36, 1896, s. 9.

„Zola v zrcadle psychiatra“, Literární listy 18, 1896–1897, s. 98.

Madiera, K. Ant., „Jest věrné napodobení největším úkolem umění? Studie esthetická.“, Nové pařížské mody 3, 1897, s. 26–27.

V Anglii to byl Dickens, Thackeray, Eliot; ve Francii Flaubert, Daudet, Zola; v Norsku Ibsen, Kjelland, Elster; v Rusku Turgeněv, Dostojevský, kteří svými geniálními spisy pomohli realismu k vítězství. Nelze pochybovati, že ze všech nejmocněji působil – Zola.

Zola, E., „Tři sny“, Národní listy 37, 1897, s. 9.

Národní politika 15, 1897, s. 8.

Kapesní krádeže při pohřbu Alfonse Daudeta. Dne 22. prosince s velkou slávou a za ohromného účastenství obecnosti byl pohřben v Paříži slavný francouzský románopisec Alfons Daudet. Jako při každé ceremonii veřejné, i tehdy využítkovali kapesní zlodějové příležitosti. Mezitím, co Emile Zola nad hrobem Daudetovým pronášel dojemnou řeč, byly okradeny tři dámy napjatě poslouchající řečníka o své tobolky a kapesní hodinky.

Nový Paleček 11, 1897, s. 165, rýmy na Zolu

„Různé, Psychiatři o Emilu Zolovi“, Literární listy 19, 1897–1898, s. 43–44.

Svalová síla, oči, uši, nos a zuby, učiněny otisky ruky a prstu, vůbec prozkoumáno co nejdůkladněji tělo i duch světového romanciera. Zolův otec byl Ital, matka Řekyně, na gymnasiu byl Zola předním žákem a když dvakrát u maturity propadl chytil se...

H. V., „Emile Zola: Paříž“ Přeložil Dr. Jiří Guth, Lumír 26, 1897–1898, s. 348.

Zlatá Praha 15, 1897–1898, s. 3.

odebíratí v každém knihkupectví, zejména v nakladatelství J. OTTY v Praze, Karlovo náměstí, 6. Z trilogie Zolových děl musíte nejprve čísti Řím Emila Zoly.

Bourges, E., Literární listy 19, 1897–1898, s. 278–279.

...omezenost: s pýchou vítěznou se jím inspiruje, působil naturalismus na duchy, a ten vliv nezmizel. Emil Zola myslil, že podřídí-li vědě literaturu, dodá nový lesk Kráse, že ji pozvedne; ale zatím ji ponížil, a ona jeví ještě dnes ráz svého minulého otroctví.

„Listy z Paříže, Ministerská krise ve Francii na dozoru“, Národní listy 38, 1898, s. 9.

„Proces s Emilem Zolou“, Národní listy 38, 1898, s. 3.

...de Clamovi se špiněním, jakým tohoto včera Zola a jeho obhájce v „mravném prý rozhorlení“ a v „zájmu pravdy“ zahrnuli jen proto, že měl trapný úkol zemězrády vyšetřovati – a taktika Dreyfusovcův hned jasně z porovnání toho vysvitne. Lid pařížský taktiku tu prohlédl...

„Politika, Zola ujel do ciziny“, Lidové noviny 6, 1898, s. 2.

Již včera v tel. zprávách jsme ukázali na shon, jaký nastal po Zolovi v Paříži. „Kde je Zola?“, bylo otázkou včerejšího dne. Jedni tvrdili, že cílem jeho tajné cesty je Belgie, druzí Anglie a třetí ve Švýcarsku, jiní...

„Z Paříže 23. února, Zola dostavil se do soudní budovy“, Národní politika výtisk: 24.2.1898, 1898, s. 2.

„...slovem tím má býti řečeno, že rodina Dreyfusova obětuje své bohatství za tím účelem, aby osvobodili jednoho svého člena, o němž je přesvědčena, že odsouzen nevinně, nevidí v tom řečník nic nepravého. Tak daleko však nesmí nikdo jíti, aby tvrdil, že Zola je zakoupen.“

„Zolův útěk“, Národní politika 16, 1898, s. 1.

...upřítí, že hlavní aktér této komedie, Emile Zola, ani nemůže svou úlohu lépe prováděti, jakž svým útekem znovu dokázal. Ve svém článku, jejž zanechal v dreyfusovském časopise „Aurore“ před útekem, vykládá, že neprchá před vězením, o tom prý nemůže býti ani řeči, nýbrž, že...

„Feuilleton, Směs, Dražba u Zolů“, Národní politika 16, 1898, s. 1.

Obyvatelstvo těsné uličky ve čtvrti svatojirské v Paříži vzrušeno bylo nedávno pohledem na velkou žlutou ceduli, připevněnou na vrata...

„Odjezd Zolův z Francie“, Národní listy 38, 1898, s. 4.

...se včera večer pověst, že proslulý romanopisec Emil Zola, jemuž měl býti doručen osobně rozsudek procesu pondělního, zmizel z bytu svého a z Paříže vůbec. Bylo udáváno, že odjel do ciziny, dle jedněch do Švýcar, dle jiných do Bruselu a opět dle jiných do Norska.

„Feuilleton, Zolův román Paříž a aféra Dreyfusova“, Ohlas od Nežárky 28, 1898, s. 102.

myslíte, jest vinen nebo nevinen?“ „Kdo?“ – „Že se tak ptáte! Kdo jiný než Dreyfus? Myslím, když Zola vystoupil v jeho prospěch, že s vinou jeho tak zle to nedopadá.“ Různá mínění. Jiný vykládal krok ten Zolovi ve zlé. Třetí šeptal do ucha, že Zola jistě jest podplacen Dreyfusovci.

„Feuilleton“, Národní listy 38, 1898, s. 1.

V Praze, 27. července. (Kronika.) Emile Zola tedy neutekl před vězením, které mu hrozilo, nýbrž užil jen jistého „právního prostředku“, který mu zbýval. Mezi sebe a sahající po něm rameno světské spravedlnosti položil nějaký tisíc kilometrů.

„Emil Zola před porotou.“ Národní politika 16, 1898, s. 1.

Včerejší druhý den přelíčení se Zolou dodal jak...

„Feuilleton, zpráva o soudním procesu se Zolou po Dreyfusově aféře“, Národní listy 38, 1898, s. 1.

„Zolův útěk, o soudech po Dreyfusově aféře“, Národní politika 16, 1898, s. 1

„Zola souzen!, Řeč Emila Zoly k porotcům“, Národní politika 16, 1898, s. 1.

„Listy z Paříže, Poznámky k Zolově procesu“, Národní listy 38, 1898, s. 2.

„Politické zprávy zahraničné, Francie. Senzační proces s majorem Esterházym“, Právo lidu výtisk 14, 1898, s. 3, proces skončil jeho osvobozením

„Alphonse Daudet“, Moderní revue 4, 1898, s. 124–125.

Žádná radost, která by, váš poslední pohled prozářila svým nehynoucím blahem. V době demokratické bourgeoisie byl Daudet naturalista – bourgeois. V tom je všechno „Veliký okouzlovatel“, řekl p. Champsaur, „Neporovnatelný okouzlovatel“, děl p. E. Zola...

Nová doba 3, 1898, s. 6.

Emile Zola octl se v pondělí o ¾ 12 h. V pol. před porotou ve Versailles. Líčení netrvalo dlouho. Právní zástupce dr. Labori prohlásil hned na počátku, že versailleská porota není oprávněna rozhodovati o trestném činu, spáchaném v Paříži. Soudní dvůr odebral se na to k poradě a usnesl se odročiti přelíčení do té doby, až o daném návrhu rozhodne kasační soud. Někteří nepřátelé Zolovi pokřikovali „Pryč se Zolou!“ leč pokřiky tyto zůstaly osamocenými.

Plzeňské listy 84, 1898, s. 1.

Z Vídně, dne 16. července. Z Paříže vyvracejí se zprávy o žalobě, podané generálem Zur-Lindenem, jakož i o tom, že major Esterházy byl z vazby propuštěn.

Emile Zola zaslal Brissonovi list, v němž vyslovuje podivení nad tím, že nikdo se nenašel v kruzích politických, literárních a uměleckých, kdo by se byl energicky přimlouval revisi procesu Dreyfusova. Práví pak, že žádné ministerstvo nemůže míti trvání, jak trapnou tuto aféru nerozřeší. – Anketu vládní nazývá přitom Zola prázdnou komedií a tvrdí, že nové listiny, komoře předložené, buď falešné jsou, anebo vůbec nemají s kapitánem Dreyfussem co činiti.

Plzeňské listy 93, 1898, s. 1.

Z Vídně, 7. srpna. Z Paříže se oznamuje: Emile Zola žaloval journalistu Judeta a vydavatele „Petit Journalu“ proto, že list ten urazil Zolova otce pomluvou, že byv poručíkem v armádě francouzské peníze zpronevěřil a proto z armády vyloučen byl. Soud dal žalobci za právo a odsoudil utrače na cti Judeta k pokutě 2000 franků, vydavatele „Petit Journalu“ Marinoniho k pokutě 500 franků. Všichni tři povinni jsou zaplatiti 5000 franků odškodného a ohlásiti rozsudek 10krát ve svých novinách.

Plzeňské listy 85, 1898, , s. 1.

Z Vídně, dne 19. července. Z Paříže sděluje se, že včera uvězněno bylo 27 osob z nichž sedm má velmi vynikající postavení. Práví se všeobecné, že se Emile Zola odhodlal opustiti Francii a usaditi se za hranicemi.

Plzeňské listy 122, 1898, , s. 1.

Z Vídně 13. října. Sděluje se z Terstu, že se Emile Zola vrací po lodi ze svého výletu, který podnikl, a že jede do Paříže.

Moravská orlice 36, 1898, s. 3.

Emile Zola píše román o životě evangelistů Matouše, Marka, Lukáše a Jana. Dílo to čeká se ve světě uměleckém s největším napětím.

„Politické zprávy a poznámky“, Plzeňské listy 24, 1898, s. 2.

Emile Zola byl odsouzen porotou pařížskou na rok do vězení a k 3000 frankům peněžité pokuty, rovněž Perreux, zodpovědný ředitel listu „Aurory“, v němž byl „otevřený list“ Zolův k předsedovi republiky otištěn, na 4 měsíce do vězení a k 3000 frankům peněžité pokuty.

„Jednomyslné odsouzení Dreyfusovcův.“, Národní listy 38, 1898, s. 1.

„Emil Zola odsouzen“, Národní politika 16, 1898, s. 1.

...stáli na straně Kalteneggerově, na něhož německonacionální poslanci stále volali: „Zrádce lidu, mlčte!“ Když vřava neutuchovala přerušil zemský maršálek konečné schůzi. Po opětném jejím zahájení mohl Kaltenegger řeč svou pronést, protože němečtí nacionalové nebyli schůzi přítomní. Emil Zola odsouzen...

„Politické zprávy. Zahraniční, Proces Zolův“, Budivoj 34, 1898, s. 2.

...Zolův pracuje k tomu, aby proces úplně zamotal a nechce porozuměti tomu, že předseda soudu nemůže připustiti, aby se při procesu se Zolou jednalo o odbytém procesu Dreyfusově. Zola docela v tragikomické tu Pan Kneissl „opravuje“...

„Bibliografie“, Národní listy 38, 1898, s. 4.

Emile Zola, E., Matka země. (La Terre) Román. Přeložil Josef Pachmayer. Nákladem Aloisa Hynka. Líčí úchvatným způsobem boj rolníka s půdou.

Národní listy 38, 1898, s. 9.

Emile Zola zodpovídati se bude pro svůj urážlivý list na generála Billota, psaný ve prospěch Dreyfusa, dne 5. února před porotou pařížskou.

Národní politika 16, 1898, s. 4.

Z Paříže 8. února

...diskrétnosti se domníval, že třeba Esterhazyho sem povolati. Vždyť nebude zde státi jako obžalovaný, neboť byl obžaloby již sprostěn. Poněvadž pak Zola, aby provést mohl svůj důkaz, bude o něm také mluvíti, domníval se, že nebylo by to ani možným, kdyby zde Esterházy nebyl.

Slonski, S., „Polští modernisté“, přeložil Karel Křivý, Literární listy 20, 1898–1899, s. 385.

propagátor „reálné pravdy“, jímž jest Emil Zola. Nazývá jej koutkem přírody, pozorovaným prismatictem temperamentu autorova. To dokazuje, že příroda poskytuje pouze surový materiál, z něhož artista svou tvůrčí silou vytvořuje – dílo.

Nový Paleček 13, 1899, s. 409.

Sedmiletá Růženka: Budeš-li mi, matinko, četbu k Ježíšku kupovati, prosím, jen něco moderního a nejnovějšího. Zola je mi již protivný.

„Romanopisec Emil Zola na útěku z Paříže“, Moravská orlice 37, 1899, s. 3.

Jest známo, že slavný romanopisec francouzský, Zola hned po svém procesu v minulém létě odejel k řadě svých přátel, kteří se obávali, že by mohl být následkem mocného rozruchu...

„Zola protestuje“, Plzeňské listy 209, 1899, s. 1.

Z Vídně, 13. Zář. Emile Zola protestuje proti odsouzení kapitána Dreyfuse. Práví, že se v lednu 1898 s určitostí přesvědčil o tom, že Esterhasy jest zrádcem a že Esterhasy dodal Schwarzkoppenovi mnoho dokumentů, jež se v Berlíně nacházejí.

Od té doby žil jsem v úzkostech, praví Zola, aby nám Německo nehodilo do tváře důkazy, jež má po ruce, aby naší armádu zneuctilo.“

Dne 23. Listopadu pokračováno bude ve Versaillu v procesu Zolově. Labori bude ho obhajovati.

„Tam, končí Zola svůj protest, dr. Labori promluví a poví pravdu bez obavy, že mi uškodí, neboť já jsem ochoten za pravdu dáti svobodu i krev svou.“

Nový Paleček 13, 1899, s. 377.

Zola dospěl k „Plodnosti“, kterou doufá rozmnožiti nejen svojí slávu – ale i bohatství.

„Zola o Dreyfusovi“, Moravská orlice 37, 1899, s. 3.

Z Paříže, 12. září. Slavný romanopisec Emil Zola uveřejňuje v časopise „Auroře“ list, v němž protestuje proti rozsudku renneskému. Prohlašuje, že v lednu 1898 se vší určitostí zvěděl, že Eszterházy je zrádcem, jenž Schwartzkoppenovi vydal velkou řadu dokumentů,...

„Prof. Masaryk a – Zola.“, Plzeňské listy 285, 1899, s. 1.

V poslední době, kdy Masaryk napsal svou brožuru, v níž volá po revisi

Plzeňské listy 126, 1899, , s. 2.

Z Vídně, 5. června. Emile Zola vrátil se do Paříže. Dostavil se ku generálnímu prokurátoru, aby mu oznámil, že mu rozsudek byl již doručen. Cestou byl nadšeně vítán. Voláno: Ať žije Zola! Sláva spravedlnosti! Sláva vládě zákona.

Plzeňské listy 23, 1899, s. 4.

Rozmanitosti.

Zolův „Baedeker“. Při dražbě, kterou pořádala v těchto dnech správa norvežských železnic na věci zapomenuté ve vozech od 1. ledna do 1. září r. 1898, byl prodán také exemplář „Baedekra“, v němž je inkoustem napsáno jméno Emile Zola a tužkou mnoho poznámek, v nichž vidí „znalci“ Zolův rukopis. Soudí se z toho nyní zas, že se slavný romancier v Norsku skrývá. – Ale spíš asi jde tu o žert, zosnovaný k tomu cíli, aby se někdo „na něj chytil“.

Slanský obzor 7, 1899, s. 71.

Nejčastěji byly půjčeny:

24 Becič – Slib, Dumas – Bratrstvo mstitelů, Vlček – Zlato v ohni, Zola – Sen, Carlénová – Noc na jezeře Bularském – Pavel Verne – Valdemar Klein, Němcová – Pohorská vesnice; 23 Carlénová – Světničky arkýřové, Jirásek – Slavný den, Míhlsteinová – Král Podskalí, Verne – Dobrodružství tří Rusů a tři...

„Beseda, Zolova „Plodnost“, Právo lidu 294, 1899, s. 1.

...leží před námi Jen první svazek, ale ten už stačí, abychom si učinili představu o Ideji a rázu nového díla Zolova. V „Plodnosti“ (La Fécondité) vrhl se Zola s celou vehemencí svého výmluvného péra a širokého svého štětce na jeden z nejživotnějších sociálních problémů své vlasti:

B., J., „Zola v Anglii“, Lumír 28, 1899–1900, s. 24.

Šimek, O., „Literatura Fécondité“, Lumír 28, 1899–1900, s.155–156.

Ze všech velikých romancierů-naturalistů byl Zola jediný vždy optimistou, pozitivistou, jediný ze všech socialistou. Věda mu byla náboženstvím, theorii dědičnosti obětoval umělce. Je historikem století, ale komplex svých románů by nikdy nenazval...

Haber, V., „Zolova Fécondité“. Moderní revue 6, 1899–1900, s. 143–145.

P. Zola chce ukázat velkou ideu budoucna: člověka vracejícího se z neplodné pouště velikých měst, plných špiny, orgií, nemocí, z měst, sijících smrt, ku své matce, k přírodě, a tím k svobodě a štěstí.

Říkejte tisíckrát, že p. Zola není tu z dostatek umělec, je mi lhostejno a nebudu se přítí – ale p. Zola vyslovuje ideu, která je hodna umělce, neboť umělci vždy jediné plyne žilami: touha po svobodě a životě.

P. Zola má své chyby v tomto románu, ale k čemu disputovati o chybách, když nás usnází dobrá, velebná, veliká idea vstříc slávě a životu

České knihovnictví 7, 1900, s. 197.

Nejvíce byly čteny spisy: r. 1898–1899

13x Zola, Lurdy. 16x Zola – Sen, 14x – Zola, Paříž.

„Směs – Zola nebezpečně nemocen.“, Národní politika 18, 1900, s. 7.

Z Paříže, 10. dubna. (Zvl. tel.) Emile Zola těžce onemocněl. Jeho stav jest prý velice povážlivý.

„Beseda, „Plodnost“, napsal E. Zola“, Českožidovské listy 6, 1900, s. 2–4.

...dekadent Durtal se svým přítelem lékařem Des Hermiesem. A nejen vysokým, mocně vzdušným slovem jde Zola za svým cílem, vše v románu tom má velké rozměry, komparserie osob, jejichž jména je na konec čtenáři těžko si zapamatovati, spletitý děj se známou mistrnou brutalitou ponurých a hrůzných scén...

Karásek, J., „Oscar Wilde“, Moderní revue 7, 1900–1901, s. 120–121.

...detail, miluje vymyšlenou vášeň více, než skutečnou. Zola se svými „dokumenty lidskými“ musil se zdát Wildeovi vždy něčím absolutně hnusným.

Pavlíček, J., „Práce“, Moderní revue 7, 1900–1901, s. 348–354.

Pod tímto mnohoslibným titulem připojil Zola své nové serii, které uznal za dobré propůjčiti osobivý společný titul „Evangelia“, podivuhodný román značného objemu. Tato nejnovější „Práce“ má tak nejasné obrysy, tak slabé stíny, tak blbě andělské a ďábelské pitvory, že nepoznáváme v této velkolepě myšlené freskové malbě boje mezi proletariátem a bourgeoisii právě pilného, energického „dělníka“ Zoly.

Šimek, O., „Zolova „Práce“ (II. Evangelium)“, Lumír 29, 1900–1901, s. 447–448.

Zola, který tak těžce vyjadřoval své umělecké ideje, mohl by býti spisovatelem nadšených brošurek propagačních, nebo malých příkladných historií, ale umělec Zola je mrtev.

Zola, Emil, „Beseda, Plodnost“, Českožidovské listy 6, 1900, s. 2–3.

V dobrovolně nedobrovolném vyhnanství anglickém napsal veliký spisovatel toto své nové objemné dílo.

Zola, E., Obnova 7, 1901, s. 4.

...francouzský spisovatel nemravných románů meškal r. 1892 v Lurdech, aby sebral materiál k svému románu. Když odjížděl, tu byl dojat a zvolal: „Lurdy jsou krbem dobroty, lásky k bližnímu, obětí a nadšení... Sem musí člověk přijít, aby zde našel útěchu a naději. Lurdy chtějí potlačit, bylo by spáchat zločin na lidstvu.“ A po dvou letech vyšla kniha Zolova, která není nic jiného leč pásma lži, překrucování, rouhání – a aby zloba díla toho byla dovršena, táhne se celým dílem zamilovaná pletka – kněze Petra. Zola svým výrokem tedy dokázal, že zločin na lidstvu vlastně on sám. – Pan Sádek v Ranné rád cituje z knihy Zolovy, aby Lurdy mohl uvést v posměch. Neškodilo by, kdyby si to, co Zola při svém odjezdu z Lurd pravil, také připomenul!

Slanský obzor, 1901, s. 67.

...malého města, Malínský – Slánské obrázky, Němcová – Pohorská vesnice, Zola – Germinal. 22krát Zeyer – Jan Maria Plojhar, Neera – Osamělá duše, Kollar – Pekla zplození, Kosmák – Kukátko, Daudet – Nabob, Jokai – Muž kamenného srdce, Carlénová – Panenská věž, Stech – Koleje. 20krát Carlénová

Plzeňské listy 112, 1901, s. 4.

Emile Zola odjede v červenci do Škotska, kde bude pokračovati ve svých literárních pracích. Jmenovitě prý započne třetí díl svých čtyř „Evangelií“...

Moravská orlice 39, 1901, s. 6.

Emile Zola ve Skotsku. Slavný francouzský romanopisec Emile Zola odjede v měsíci červenci do Skotska, kde bude pokračovati ve svých literárních pracích a jmenovitě započne třetí díl svých čtyř evangelií.

Národní listy 41, 1901, s. 2.

Denní zprávy. Papežský index. Kongregace Indexu hodlá v brzkou vydati nové, rozšířené vydání seznamu knih, které dobrý katolík nemá čísti. Index, jak oznamuje „L'Italie“, bude silný svazek o 250 stránkách a obsahuje seznam knih, zapovězených od roku 1600. V seznamu nalézají se neznamenitější díla velkých myslitelů, učenců, filosofů. Kant tam sousedí s Renanem, díla Voltairova stihla stejně klatba jako díla Bedřicha Velkého, básně Heina jsou antikatolické jako básně Viktora Huga a z nových autorů, nyní nejvíce čtených, octli se na indexu nejen rouhavý a nemorální Emile Zola, ale i Henrik Sienkiewicz.

„Emil Zola mrtev.“, Moravská orlice 40, 1902, s. 3.

Jako hrdina některého svého románu končí...

„Camille Mauclair: moderní malíř“, Volné směry 6, 1902, s. 207.

V podivuhodně dokumentované a tklivé knize, v Dílu, pan Emil Zola přesně vylíčil ty scény zrádného přijetí. Ale Claude Manet, Degas, Renoir a Cézanne pokládali za lepší držet se stranou.

„Emile Zola mrtev“, Nová doba 7, 1902, s. 1–2.

„Emil Zola mrtev!“, Českožidovské listy 8, 1902, s. 2.

„Různé zprávy, Z literatury“, Národní listy 42, 1902, s. 3.

„Emil Zola (O osudné smrti Zolově)“, Národní politika 20, 1902, s. 1.

vylíčené v ranním vydání našeho listu, došly tyto další podrobnosti: Z Paříže, 29. září. (Tel. zpr.) Před Zolovým domem v ulici...

„O smrti Emila Zoly“, Nová doba 7, 1902, s. 4.

„Petrohradské Novosti“ věnovaly Zolovi úvodní článek, v němž oceňují ho po stránce politické a praví o něm do slova toto: Nejsa politicky činný v těsném slova smyslu, Zola nicméně byl politickým myslitelem a za posledních let svého života, v době Dreyfusova procesu, s ohromným úspěchem vstoupil...

„Emil Zola mrtev“, Plzeňské listy výtisk 223, 1902, s. 4.

Z Paříže se oznamuje: Emil Zola byl včera dopoledne nalezen ve svém...

„Zprávy o smrti Zolově“, Národní politika 20, 1902, s. 2–3.

Nejen Francie a Evropa – celý vzdělaný...

„Ze života Zolova“, Národní politika 20, 1902, s. 2.

„K úmrtí Emila Zoly“, Moravská orlice 40, 1902, s. 3.

„Emile Zola“, Plzeňské listy výtisk 224, 1902, s. 5.

Z Paříže, 1. října. Dnes byl pojištěn u mnohých pojišťoven a pojistky ty budou vyplaceny manželce jeho a dvěma nemanželským dětem jeho.

Z Paříže, 1. října, Pohřeb Zolův určen je na pátek na 12. hodinu polední na hřbitov montmartreský.

Závěť dosud nalezena nebyla.

Dle udání služebnictva, dýchal Zola ještě, když vniklo se do komnaty, než však přišel lékař, což trvalo přes hodinu, byl Zola mrtev.

Z Paříže, 1. října. Manželka Zolova bude moci až pozítří shlédnouti mrtvolu svého chotě. Členové majority v parlamentu navrhli, by konal se Zolův pohřeb na útraty národa; „Le Aurore“ píše, by Zola byl pochován v Pantheonu.

Dreyfus s rodinou účastní se pohřbu; na pomníku bude Zolově bude jen vytesáno slovo „Justice“.

Protestuje se proti vojenskému pohřbu, neb není myslitelné, by odpůrce armády nesli k hrobu vojáci.

„Zola mrtev“, Moravská orlice 40, 1902, s. 3.

„Literatura a umění, E. Zola – Hřích abbého Moureta“, Lidové noviny 10, 1902, s. 6.

Nová doba 7, 1902, s. 3.

„Germinál“ („Klíčení“), jedno z největších děl zemřelého francouzského románopisce Emila Zoly, v němž líčí spisovatel život horníků ve všech jeho vztazích a kterýžto spis vyvolal pravou sensaci v celém světě a stal se oblíbeným zejména v kruzích dělnictva, chystáme právě do tisku v románové příloze.

„Naše písně“ ukončeny byly minulým číslem a naše čtenářstvo bude nám zajisté povděčno za otisknutí Zolova „Germinálu“. Uctíme tím také památku velikého ducha našeho století, a poněvadž „Germinál“ jest v překladu českém úplně rozebrán, přispějeme tím k rozšíření jeho. Upozorníme na to naše odběratele, aby současně získali nové, jímž „Germinál“ bude zajisté vítanou novinkou.

Emile Zola mrtev. Slavný spisovatel francouzský, známý našim čtenářům spisovatel „Germinalu“, velikého díla ze života francouzských proletářů a horníků, nalezen byl v pondělí ráno mrtev, hlavu máje na podlaze, nohy v posteli. (...) Pro předčasně zemřelého, vyrvaného uprostřed nejslibnější práce a v dosud svěží síle, truchlí celý vzdělaný svět. Dělnictvo, zápasící za svá práva a lepší život, ztrácí smrtí Emila Zoly přítele šlechetného, neúnavného bojovníka a zastance svých snah, tužeb a cílů.

Lidové noviny 10, 1902, s. 7, inzerce: Lurdy, Řím

„Literární oznamovatel“, Plzeňské listy výtisk 255, 1902, s. 5.

„Česká Revue“. První číslo nového (šestého) ročníku obsahem svým utvrzuje přesvědčení, že cesta, slíbená a novou redakcí nastoupená, skutečně povede vzhůru od úrovně bývalé. V obsahu shledáváme se totiž s výbornou studií dr. Kramáře „Evropa a česká otázka“, s reliéfem literárním „Emile Zola“ od F. X. Šaldy, s pěkným článkem...

„Feuilleton, „Bal-paré“, Nová doba 7, 1902, s. 2.

...láskou, štědrostí a nevyčerpatelnými zdroji a bohatstvím oplývající přírody, kteráž na požehnaných nadech svých, dává všem, se sdruženou s ní práci, štěstí, radost, spokojenost, nesmrtelnost. V posledních pracech svých opěvá Zola práci, jest utopickým socialistou, věří ve vítězství

„Emil Zola mrtev“, Lidové noviny 10, 1902, s. 5.

V posledních hodinách letěla včera Paříží tato ohromující zpráva a ze srdce Francie letěla Francií dál do celého vzdělaného světa, hlásajíc bez určitého udání bližších okolností jediné, prosté, neodvolatelné slovo: Smrt. Paříž ztratila včera jednoho ze svých zázračných...

Národní politika 20, 1902, s. 11.

Naše knihy: Bibliotéka přeložené prosy. – Emile Zola: Hřích abbého Moureta. Přeložil Pavel Projsa

A. B., „Zolův nejdražší román“, Národní listy 42, 1902, s. 3.

„Feuilleton, Emile Zola“, Lidové noviny 10, 1902, s. 1–2.

Z Paříže, 29. září. (K. k.) Emile Zola dnes dopoledne nalezen v bytě svém mrtev. Příčinou smrti otrava uhelnými plyny. Ze šerých stínů v jasné prostranství paměti vyběhla mi vzpomínka na scénu z „Doktora Pascala“, líčící prostě...

„K úmrtí Emila Zoly“, Moravská orlice 40, 1902, s. 2.

Charpentier, jeho nakladatel, Bruneau, hudební skladatel a rytec Desmoulin rozpravují o posledních dnech Zolových: V sobotu byli jsme se Zolou v Médanu, kdež jsme společně strávili 14 dní. Zola jezdil na koni a fotografoval, což bylo jeho nejoblíbenějším zaměstnáním, když si dal na několik...

„Nad hrobem Zolovým“, Českožidovské listy 8, 1902, s. 1–2.

„...město Zolovo jest městem práce. Zola byl ještě mlád, když dobyl si své slávy. V pokoji a slávě užíval ovoce své práce, když tu náhle sám se odtrhl od svého klidu, od své zamilované práce, od tichých radostí svého života. U rakve třeba užívatí jen vážných a čistých...“

„Feuilleton. E. Zola zemřel.“, Plzeňské listy 223, 1902, s. 1.

Emil Zola zemřel, přední vůdce francouzských naturalistů, o němž ví se v celém světě při nejmenším

aspoň tolik, že v románech svých pěstoval kult nahoty a že ve známém procesu Dreyfusově stál při židech. Ovšem z takového úzkého stanoviska nesmí se...

„Literární oznamovatel“, Plzeňské listy 73, 1902, s. 7.

Emile Zola: Hřích abbého Moureta. Dle 48. vydání originálu přeložil Pavel Projsa. Nákladem Hejdy a Tučka v Praze. Str. 584. Cena 5 K. Doporučujeme „Hřích abbého Moureta“ jenž je vkusně vypraven a ozdoben reprodukcí cenné plastiky V. R. Smolíka, co nejdůtklivěji pozornosti všech našich čtenářů.

„Le Chemin de Velours (Paříž, Mercure de France)“, Moderní revue 9, 1902–1903, s. 239.

Theer, O., „Feuilleton, Parisiana I. (Smrt Emila Zoly)“, Lumír 31, 1902–1903, s. 25–27.

Karásek ze Lvovic, J., Moderní revue 9, 1902–1903, s. 84–89.

Ctihodná Osvěta se ozvala. Umřel Emil Zola, a v jeho mrtvolu zařal se hned její dravčí kritický spár. Umdlenou paží p. Ferdinanda Schulze nejblazší paměti vystřídala tu věčně svěží Nestorka českých básníků, slečna Eliška Krásnohorská.

Moderní revue 9, 1902–1903, s. 55, prolog Socha Erotova

Theer, O., „Z cizích literatur, Émile Zola: Věřitě“, Lumír 31, 1902–1903, s. 292.

„Feuilleton, Paběrky o Zolovi (jaká byla Zolova závěť)“, Národní listy 43, 1903, s. 1.

„Náběhy křesťanského obrození v novější literatuře francouzské“, Literární listy výtisk 1, 1903–1904, s. 7.

Kalendář česko-židovský 23, 1903–1904, s. 210.

Nákladem knihkupectví Jaroslava Pospíšila v Praze, na Perštýně 12 vyšlo: Zola Emil, Člověk bestie (La bête humaine). Román. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý. Autorisovaný překlad. (Bibl. překl.), Dílo, Peníze, Terezie Raquinová,...

„Friedrich Nietzsche“, Moderní revue 10, 1903–1904, s. 47.

Zola: aneb „radost smrdět“. RENAN – Theologie, aneb zkáza rozumu „dědičným hříchem“ (křesťanství).

Zola, E., „Pravda“ přel. Josef Skalák, díl první (četba), Nová doba 9, 1904, s. 4–5.

...je to úchvatný Zolův román „Pravda“. Román ten jest jedním z cyklu „Čtyř evangelií“, ve kterém Zola s vášnivostí apoštola a přesvědčivostí reformátora, rozepsal se o nejdůležitějších jevech společenských: „Plodnost“ byla apotheosou plodivé síly, přirozeného a zdravého...

„Poloměšťáci“, Lumír 33, 1904–1905, s. 561.

Zola ve svém románu „Au bonheur des dames“ vyličil nerovný zápas malých obchodů proti velikému skladišti, zbudovanému na základě milionového kapitálu.

„Z kanceláře Národního divadla.“, Moravská orlice 43, 1905, s. 6.

„Na středu 1. března určeno jest první představení H. Ibsenova dramatu „Nepřítel lidu“. Představení toto připadá II. čtvrtce. Vzácný host naší scény, Henrik Ibsen, jeden z nejproslulejších autorů současných, jehož světovou slávu převyšuje nanejvýš Lev Tolstoj a Emile Zola, dal divadlu nový hluboký ideový podklad, stvořil drama moderní, které nese pečeť nespokojené, revoluční, kritické a přechodní doby právě tak, jak jsou dramata Sofoklova athénskými aneb Calderonova španělsko-katolickými.“

„Zolovy děti“, Národní listy 46, 1906, s. 3.

„Emil Zola a katastrofa v Courrieresu“, Hornické a hutnické listy 7, 1906, s. 79.

Svět truchlí pod dojmem vzrušujících okamžiků s srdcervoucích scén z katastrofy courrierské. Ve směru tom jest nemálo zajímavý úkaz, že Emil Zola ve svém realistickém románě „Germinalu“ vyličuje právě takové...

Zola, E., „Pravda“, Národní listy 46, 1906, s. 6.

Theer, O., „Naše moderní prosa“, Lumír 35, 1906–1907, s. 451.

Přirovnáváte-li jej k naturalismu francouzskému, přímo řečeno Zolovu, ukáží se vedle mnohých podobností některé základní rozdíly. Hlavní z nich záleží v odlišném postupu obou spisovatelů. Stejně sice jako Zola i pan Šlejhar vychází od daného případu,...

„Hlasy svatováclavské.“, Obzor 30, 1907, s. 216.

Zola. Nejpádnějším důkazem a přesvědčující ukázkou, jak psal Zola, je tento jeho výrok, jak dočítáme se na str. 31 : „Když lékař Dr. Boissarie rozhořčen z tolika bídnicství a lkaní Zolovi to vytýkal, odpověděl Zola: Já jsem spisovatel, já hledám osobnosti ve svém mozku a činím s nimi, co chci...”

„Feuilleton, Emil Zola o dramatickém tvoření své doby“, Plzeňské listy, výtisk 237, 1907, s. 1.

V ruchu četných oslav památných i méně pokračuje pak Zola, „nacházím i, že falšuje aby každou chvíli nějaký poctivec si...”

Meier-Graefe, J., „Paul Cézanne“, Volné směry 11, 1907, s. 92.

„Kronika, Joris Karl Huysmans“, Volné směry 11, 1907, s. 215.

Zemřel 12. května 1907. V pracích svých počátků a svého prvního období, tak v Les Soeurs Vatard, v En ménage, v A veau – l'eau, jest Huysmans v některém smyslu důslednějším a hlubším naturalistou než Zola, z něhož vychází.

Marten, M., „Odilon Redon“, Moderní revue 14, 1907–1908, s. 109.

...existuje jen jedno umění, jen jedno dílo: jeho umění, jeho heslo. Umělecký vývoj, či co se tak nazývá, nemá smyslu, než jako resonance geniova slova, příprava a vyznívání geniova příchodu. Zola a Manet sloužili vývoji; ale kde je vývoj, vyšedší z horoucího srdce Shakespearova, z podzemní vášně Michel

„Zprávy umělecké a literární“, Dílo 5, 1907–1908, s. 280–282.

„Zolova korespondence“, Národní listy 48, 1908, s. 2.

Zamykal, L., „Joris Karl Huysmans“, Našinec 44, 1908, s. 1.

Vypsání jeho literární tvorby a její význam náboženský

Francouzský román v letech sedmdesátých přestěhoval se skoro na dobro z říše čisté poesie do studoven fyziologů, psychiatrů, statistiků, darvinistů, sociálních politiků atd. Jules Michelet svými lehkými studii beletristickými ze života přírody, které ve spisech „Láska“ a „Žena“ stávají se odpornými konglomeráty erotiky a nízké fyziologie, razil cestu a ukazoval směr. Za ním šli a v díle rozkladném mu pomáhali: Edgar Quinet, Arnošt Renau (Caliban, Abatyše z Jonarre a j.), Erneste Feydeau, bratři Jules a Edmond Goncourtové, kteří v předmluvě ku „Germinii Lacertueux“ sociálně-pathologické pátrání přímo programaticky hlavním úkolem románu činí. Edmond Goncourt svojí „Holkou Elison“ konkuroval přímo se Zolou. Emile Zola pak dosáhl vrcholu naturalistického v pornografii zvrhlého romancierství. Zdálo se tehdy, že Zola soustředí kolem sebe celou školu spisovatelských talentů, kteří budou stoupati v jeho šlépějích a stavět své nadání a své umělecké schopnosti ve službu immorality. Alfons Daudet, Guy de Maupassant, Paul Marguéritte, Charles Huysmans, Bonnetan, Aléxis atd. byli však přece dušemi poetičtějšími, než aby trvale dovedli se brodit bezútěšnými potoky špíny a kalu a tudíž před r. 1887 od Zoly odpadli.

Ohlas od Nežárky 38, 1908, s. 343.

zmocnila sešitu a pustila ihned do čtení, vid' čtveráčko?“ Růža: „Uhodlas. Zde čtu již číslo druhé... Tonča: „Běda, přijde-li máti na tvou četbu.“ Růža: „Myslím, že nebude tak zle!“ Tonča: „Zola. Francouzský román! Nechápeš ještě?“ Růža: „Nebude snad tak zle! Na vyšší dívčí škole jsem...”

„Spisy Guy de Maupassanta“, Humoristické listy 51, 1908, s. 573.

nejdychtivějším zájmem čteny jsou po celém vzdělaném světě. Spisy Guy de Maupassanta strhují v nadšený obdiv každého čtenáře. Zola, Turgeněv i Tolstoj pokládali je za vrchol moderní literatury. Spisy Guy de Maupassanta dotýkají se i choulostivých otázek erotiky...

Zola, E., „Rozvrat“, Humoristické listy 51, 1908, s. 418.

Šimek, O., „Karel Klostermann: Ve světlech a stínech Babelu“, Novina 1, 1908, s. 91–92.

Těmto lidem, čestným, pracovitým, tvůrcům zázračného díla, jimž je Paříž, patří jeho srdce; na ně nedá dopustit; protestuje proti špatné pověsti, která neprávem třísni francouzskou ženu. Spisovatelé naturalisté, zvláště Zola, a cizí bonvivanti...

„Feuilleton. Zola a papež“, Národní listy 48, 1908, s. 1.

„Z korespondence Vincenta van Gogh“, Volné směry 12, s. 143–146.

Když jsem přišel do Francie, pochopil jsem snad lépe než mnohý Francouz Delacroix a Zolu, k nimž

chovám neomezený obdiv. Protože jsem měl dosti úplný názor o Rembrandtovi, shledal jsem, že Delacroix působí barvami a Rembrandt valeury, ale že jsou rovnocenní. Zola a Balzac, kteří...

„Kulturní hlídka“, Obnova 14, 1908, s. 1.

Jak Zola pracoval ve prospěch pravdy. Slídl ostřížím zrakem, jak z nějakého malého stínu v táboře katolickém by udělal velikou nestvůru. Snažil se k vůli židům ze všech sil, jak by rafinovaně podal karikatury katolíků, aby se zdály vykreslením...

„Zola a pravda“, Našinec 44, 1908, s. 1.

Známo je z novin, že nedávno rozvířila veřejnost francouzskou otázkou, má-li býti Zola převezen do Pantheonu, v němž spočívají nejslavnější mužové Francie...

Kamper, J., „Victorien Sardou“, Lumír 37, 1908–1909, s. 87.

A ostatně – sláva! Neměl jí dost? Znali a hráli ho v celém světě, zatím co Henri Becque nemohl si trvale dobytí ani jediného jeviště a co Zola marně si lámal hlavu „novou formou“ dramatu. Pod kupolí paláce Mazarinova, kde nebylo místa...

Hýsek, M., „Lev Nikolajevič Tolstoj“, Lumír 37, 1908–1909, s. 447.

nepůsobí dojmem člověka v nitru šťastného – předzvěsti pozdější „Kreutzerovy sonáty“, Tolstoj jako umělec stojí vysoko nad Zolou, nehledíme-li k tomu, že psal „Vojnu a mír“ už v době, kdy ve Francii pouze Stendhal se odvažoval realisticky kreslit život.

„Association Emile Zola“, Rozvoj 3, 1909, s. 5.

Pod tímto jménem ustavilo se v Paříži nové sdružení literárněvědecké, právě v první výroční den přenesení ostatků Zolových do Pantheonu. „Association „Emile Zola“ bude míti charakter ryze literární, filosofický a sociální; chce hájiti principy, které hájil veliký francouzský naturalista a ideály, jimž on celým svým životem a celým svým literárním dílem sloužil. V presidiu nové Asociace zasedají přední učenci a literáti francouzští, prof. Renard, Anatol France, bratři Pavel a Viktor Marguerittové, Maurice Leblanc, Georges Leconte a jiní. Nejbližším úkolem staví si Asociace zbudování pomníku Zolova v Paříži, dílo Constantina Meuniera. Asociace bude míti ráz mezinárodní a bude přijímati za své členy i příslušníky jiných táborů a kulturních států, kteří jsou ctiteli Zolovými a zastanci jeho mravních a uměleckých principů.

„Z kulturní ciziny, Association „Émile Zola“, Národní listy 49, 1909, s. 1.

„Feuilleton, Tulák“, Lidové noviny 17, 1909, s. 1.

„Denní zprávy“, Našinec 60, 1924, s. 3.

1902 zemř. Emile Zola v Paříži, nar. 1840

„William Rothenstein“, Volné směry 13, 1909, s. 147.

Mezi vynikajícími lidmi, kteří mu seděli k portrétům, jsou z mrtvých Coquelin, Zola, Edmond de Goncourt, Lord Kelvin, Paul Verlaine a Walter Pater, a z žijících dosud...

Nové pařížské mody 22, 1909–1910, s. 20.

zmínka o prodeji knih Doktor Pascal, Hřích abbého Mouretta, Plodnost, Rozvrat, Země-matka od Zoly

Zhaněl, I., „Prodavači starých knih v Paříži“, Obzor 33, 1910, s. 116.

Humoristické listy 54, 1911, s. 15.

Spisy Emila Zoly, 1. Rozvrat, 2. Zabiják, 3. Lístek lásky, 4. Nana, 5. Dílo, 6. Země, 7. Lidská bestie, 8. Peníze

Není druhého autora, jenž by se těšil takové popularitě, jako Zola a jeho děl prodalo se jen ve francouzském originále vždy několik set...

Faure, E., „Paul Cézanne“, Volné směry 15, 1911, s. 10–19.

Novák, A., „Feuilleton, Sestárlé theorie“, Národní listy 51, 1911, s. 17.

...naturalistické kampani, když Zola, utíkaje se s pobuřujícími články do Petrohradu, uskutečňoval starou obavu i hrozbu Diderotovu, věřily nejnadanější hlavy literární Francie, že z této bouře zrodí se nová, vyšší, pravdivější krása. Kdo umí čísti, odkryje v temperamentních odstavcích Zolových...

Zola, E., „Bída“, Plzeňské listy 47, 1911, s. 13.

Štědrý, K., Stopa, 1911–1912, s. 254.

Zola napsal tlustý román („Pravda“) na obranu židů a byl celým světem oslavován. Avšak tento muž se dal pro jednoho žida zavřít na rok do vězení a to mu strašlivě uškodilo. Od těch dob je vykřičeným naturalistou a nikdo mu již nevěří.

„Emile Zola a dr. Herbeu“, Národní listy 52, 1912, s. 3.

Pan dr. Herbeu se rozčiluje pochopitelně, ale trochu opožděně (nevím ale o jeho vysvětlení p. V. Dykovi) pro „rozsmarnou anekdotu“ o hlasování proti Zolovi, o níž jsem se kdysi zmínil. Nebyla prohlášena za „babský klep“ a kolovala jako humoristický doklad puritánství a mravokárství některých realistů. Slyšel jsem komickou historii od Viléma Mrštíka.

Deherain, F., „Emile Zola jako umělecký kritik“, Dílo 10, 1912, s. 54–57.

Komu měl Zola co děkovati, že chápal umění, které pochopili ostatní teprve po třiceti letech?

Karásek ze Lvovic, J., „Glossy ke knize Viléma Mrštíka Zumři“, Moderní revue 19, 1912–1913, s. 73.

Národní politika 31, 1913, s. 12.

Knihy zadarmo:

E. Zola: Láska, Germinal, U štěstí dam, Tereza Raquinová...

„Umění, věda, literatura“, Lidové noviny 21, 1913, s. 3.

Bartoš, J., „Studie z dějin moderní poetiky“, Česká kultura 2, 1913–1914, s. 81.

Zola domyslel jen flaubertismus a balzacismus, ne však s důsledností umělce, který bystře rozsuzuje mezi tím, co pro další vývoj umění může být směrodatným...

Procházka, A., „Knihy bez posvěcení“, Moderní revue 19–22, 1913–1916, s. 62.

Všecky umělecké svůdnosti a mamy přešly přes něho jako voda přes kámen. Co do psychologie je nekonečně rudimentárnější nežli Zola...

„Rozmanitosti, Poslední bitva“, Český deník 3, 1914, s. 9.

Emil Zola líčí v jednom ze svých známých románů „poslední“ bitvu takto:...

„Z cizích literatur. Co se čte ve Francii“, Národní listy 54, 1914, s. 9.

„Muhova Slovanská epopoje“, Dílo 12, 1914, s. 7–8.

Humoristické listy 58, 1915, s. 555.

Dnes vyšlo druhé vydání slavného románu Emila Zoly Plodnost, přeložil Dr. Jiří Guth, kritika jej chválí.

...z nemravňelost tak zvaných lepších tříd francouzské společnosti, žalostný osud dítek od matek opuštěných a vydaných na pospas dravému životu nalezinců. A vedle těchto černých, propastných hlubin rýsuje nám Zola světlou, takřka vyššími světly oblitou postavu zdatného pracovníka Matouše...

Humoristické listy 58, 1915, s. 316.

Nádherný, po léta rozebraný román, který je zbožněním plodnosti, síly a života, Plodnost skvělými obrazy ukazuje tu Zola strašnou rozmařilost zvláště bohatších vrstev francouzského národa a proti nesčetným jeho prostopášnostem dává ve svém románě vyrůstati krásné postavě muže a otce, který uprostřed své četné rodiny pocituje pravou rozkoš života a prožívá jej s veškerou dravostí.

Lidové noviny 24, 1916, s. 4 (inzerce)

Ceny neobyčejně snižené – reklama

Zola, Vybrané spisy. 5 sv. Zabiják. Dílo. U Štěstí dam. Lidská bestie. U krbu. Místo 21 K 15. Zola, Země matka. Krčma.

Humoristické listy 59, 1916, s. 218.

Dnes vyšel skvělý román E. Zoly: Práce

Z celkového počtu rozluštětelů vylosováno bylo deset, kteří jako premií obdrželi po exempl. knihy: E. Zola, Doktor Pascal.

„Emile Zola, Šťěstí Rougonů“, Humoristické listy 60, 1917, s. 426.

Do bouřlivých scén dělnických revolt vplétá Zola i v tomto románě svěží květy mladé laiky, idyllu mladého, horoucího milování dvou čistých, tak rozkošně a pravdivě naivních duší, že stránky věnované jejich lásce patří k nejskvělejším stránkám...

Národní listy 57, 1917, s. 6.

Kino Orient: zítra premiéra Emile Zola: Tereza Raquinová v hlavní úloze Mia Carmi

Zola, E., „Povídky Ninoně“, Humoristické listy 60, 1917, s. 137.

„Schillerův bílý týden“, Národní listy 53, 1913, s. 4.

Pech, V., „Vánoční epištola“, Rozhledy 1, 1919, s. 1.

...kde je Emile Zola, aby svým mistrným naturalismem vylíčil vření kapitalistického světa západní Evropy se všemi hrůzami jejich morálky a propastí záhuby a zkázy?

„Kniha o Ibsenovi“, Moderní revue 26, 1920, s. 555.

Uvádí několik jmen autorů, kteří jsou mu repraesentanty literatury, jedinými hodnými zmínky, či jedinými, které zná – Tolstoj, Zola, Wilde, Przybyszewski, Browningová, Heine..., každý je podělen jedinou větou, ale také touto větou skolen jako dobytče...

„Emile Zola“, Jevišť 1, 1920, s. 344.

Zola, básník a bojovník, je pravý opak konservativního pozorovatele Sarceye. Nevěří ve zvláštní dramatický „dar“.

Národní listy 60, 1920, s. 8.

ORIENT Lidová představení

Denně 5 a 8 hodin Émile Zola: Nana. I II. a III. epocha najednou

Národní politika 38, 1920, s. 9.

ORIENT Epocha III., Emile Zola: Nana

„Ze světa.“, Národní listy 60, 1920, s. 1.

Zola na filmu. Velký naturalista Emile Zola, jehož díla prý se již dnes ve Francii mnoho nečtou, budí právě v Paříži nesmírné vzrušení – na filmu. Pařížská kina plní velký film, udělaný podle Zolova románu

„Práce“. Obecenstvo ani nedutá, sledujíc s napětím děj a obrazy. Je uváděno do šedého ovzduší dolů a do hlomozu továrních měst a ostrém kontrastu se střídají obrazy bídy a přepychu. Přes chmurné momenty, které nejsou obvyklé u francouzského filmu, líbí se „Práce“ neobyčejně.

Československá republika 242, 1921, s. 11.

Vánoční dárky z nakladatelství Al. Hynka v Praze, Celetná 11.

d) Romány pro dospělé: Zola, Emile: Nana. Román. Ilustroval V. Černý.

Český filmový zpravodaj 2, 1922, s. 1.

Zabiják – byl zfilmován a je prý nejlepší dosud jeho zfilmovanou prací. Manželka spisovatele poděkovala Louisi Albertovi.

Film 2, 1922, s. 56, inzerce

Emil Zola: Práce. Pro film zpracoval a režíroval Henri Pouctal. Film, který bude stejně populárním jako stejnojmenný román nesmrtelného naturalisty.

Film 2, 1922, s. 63, inzerce

Emil Zola: Země, Naturalistický román, Hrají: Bio Lucerna, LIDO BIO, BIO SPORT, BIO JANDÁČEK, BIO NA SLOVANECH, BIO SOKOL, KARLÍN, BIO DOMOVINA, Bio ÚTULEK, Produkce Pathé Consortium Cinéma, American Film Company, a.s. Praha

Film 2, 1922, s. 35, inzerce

Emil Zola: Matka Země, Zfilmovaný naturalistický román básníka. – Rekord filmového umění. Každý, kdo román četl, musí jej v kinu viděti, čtenářů jsou miliony.

Film 2, 1922, s. 44, inzerce

Naše francouzská produkce vítězí!

Dosud bylo vydáno:

Emil Zola: Práce, Leon Mathot, Huguette Duflosova

Emil Zola: Země, J. Alexandre, Armand Bour

American film co., a.s., Praha II., Štěpánská 57

Zpravodaj zemského svazu kinematografů v Čechách 2, 1922, s. 278, inzerce

Emil Zola: Práce, Leon Mathot (hl. Role), Krása! Sensace! Úspěch!

Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách 2, 1922, s. 377, inzerce

Naše další premiery: Emil Zola: Země

Film 2, 1922, s. 102, inzerce

„U štěstí dam“, Režie Lupu Pick, v hl. úloze Edith Posca

Film 2, 1922, s. 36, inzerce

Emil Zola: Práce, Grandiosní seriál neslýchané vnitřní síly a přesvědčivosti. – Velká událost na bílé ploše kina.

Film 2, 1922, s. 42, inzerce

Primax, Emil Zola: Germinal, 2 epochy, Lido Bio Bio Louvre

„Myšlenkové hnutí novodobé Francie, III. Literatura ve službách scientismu“, Ruch filosofický 3, 1923, s. 20–22.

Dílo 17, 1923–1924, s. 8.

E. Zola: Dopis Cézanovi 2 R. W.: Tři glosy k situaci 13 PRAGER PRESSE: O malíři Oskaru Brázdovi.

Humoristické listy, 67, 1924, s. 90, inzerce

Emil Zola: Peníze. Přel. J. Nevole. Ilustroval J. Kočí. Cena K 30. Všechnu hrůzu otroctví, neštěstí a lidských škod, jež způsobují peníze, vylíčil nám...

Humoristické listy 67, 1924, s. 259.

Další literární novinky: EMIL ZOLA: ŠTVANICE. Přel. Arn. Procházka. – Ilustr. H. Němeček.

Lidové noviny 33, 1925, s. 10.

BIOGRAFY.

Brno: Bio Universum. Nová 15. Nejslavnější letošní francouzský film Nantes. Podle stejnojmenného románu, jež mistrně napsal Émile Zola. Dvě epochy! Obě epochu najednou!

„Ze zkušenosti starého starožitníka“, Národní listy 65, 1925, s. 4.

Nestor italských starožitníků Giuseppe Sangiorgi vydal právě knihu svých zkušeností nazvanou „A viso aperto“ (S otevřeným hledím), v níž vypravuje se sarkastickým humorem historky ze své praxe. Emile Zola si u něho jednou v Římě koupil antický mramor, Amora. Dříve však než byla věc poslána do jeho pařížského bytu, musel dostatí Amor na výslovnou žádost autora „Zabijáku“, „Země“ atd. – fíkový list. Zdvořilé námitky starožitníkovy nebyly nic platny. Musel přijít sochař a vzít nahému jinochu míru na fíkový list.

Časopis československých knihovníků 4, 1925, s. 97.

Sinclair, Zola. V 20–29 exemplářích Björnson, Cervantes, Cooper, Dostojevskij, Hamsun, Lagerlófová, Lemmonier, Pontoppidan, Scott, Tolstoj, Turgeněv, Zola. V 30–39 exemplářích: Björnson: Synnove Sollbakken, Dickens: Oliver Twist, Gorkij: Matka. V 50 a více exemplářích: Eyth: Der Schneider...

Humoristické listy 69, 1926. s. 600, inzerce

Emil Zola Pravda

...všech, kdo šli s králem i proti němu v cizině i doma, má něžnou pohádku srdcí Beatrice Strážnické i Věry ze Štítar, jež čtenáře neodolatelně jímá svým kouzlem. Jistě všichni milovníci historie najdou v této knize zalíbení. EMIL ZOLA PRAVDA Přeložil B. Jirsík. Ilustroval V. Černý.

Žďár 25, 1926, s. 3.

Historický Kalendář

29. září 1902 zemřel slavný francouzský spisovatel Emile Zola.

Národní listy 67, 1927, s. 2.

Také v politice zůstává pravdivo, co napsal Emile Zola, jehož dílo „L'Assommoir“ dožívá se právě v těchto dnech padesátiletí: „Nejpádňější důkaz je hotový skutek!“

„25. výročí úmrtí Emila Zoly“, Národní listy 67, 1927, s. 3.

Lipš, F., „Mladí čtenáři“, Časopis československých knihovníků 6, 1927, s. 61.

Karas i Zola. Čte se s tužkou v ruce. Podškrtavají se místa líbivá neb jednající o lásce. Do knih vpašují se lístečky s naivními poznámkami a v knize choulostivá, vytečkovaná místa se doplňují.

Humoristické listy 70, 1927, s. 387.

Emil Zola Nové povídky Ninoně Brož. K 15, váz. K 25, Protějškem k své první sbírce „Povídek Ninoniných“, jako by po desetiletí bojů a vášnivé práce po prvé si opět vzpomněl na sladké večery své první lásky – vydal Zola tuto druhou svou novelistickou sbírku.

Humoristické listy 70, 1927, s. 275.

POVÍDKY NINONĚ EMIL ZOLA Přeložila J. Votrubová-Veselá. Ilustr. A. Schelner.

Leblanc, M., „Literární debut“, Přítomnost, 1927–1928, s. 331.

Ale ve skutečnosti uchovala má paměť zřetelně pouze obraz skupiny, již tvořily čtyři osoby, které pro mne nabývají prostě tváří polobohů. Znal jsem je z jejich knih, vždy znovu a znovu pročítaných. Ale teď jsou zde, před mýma očima. Hle, všichni čtyři; Goncourt, Zola, Maupassant a Mirbeau...

Pestrý týden 3, 1928, s. 6.

o Zolových nemanželských dětech

Národní listy 68, 1928, s. 3.

Lístek z Paříže. V kraji nejlepších ústřic

Jednu takovou jury ústřicovou uspořádal Emile Zola, který jezdíval do Roynnu s celou kohortou literární žurnalistickou a uměleckou...

Humoristické listy 71, 1928, s. 712.

Neúprosný přírodopisec lidské společnosti Emil Zola stvořil dílo, jež je nevyčerpatelnou studnicí pro studium všech stavů a stupňů společenských. 32 svazků, obsahujících cyklus „Rougonů“, „Tři měst“ a „Čtyř evangelii“ v původní vazbě Kč 1050.

Film 9, 1929, s. 2, inzerce

Peníze E. Zoly (film)

„Feuilleton, Clémenceau“, Národní listy 69, 1929, s. 1.

„Klub vypískaných autorů“, Národní listy 69, 1929, s. 3.

Cesta, 1929–1930, s. 115.

EMILE ZOLA. Zola měl mládí velmi perné a těžko schraňoval krejcárek ke krejcárku. Jednoho dne jej očekávala před Pantheonem přítelkyně. Dlouho čeká a najednou uvidí Zolu, jak kráčí se svrchníkem přes ruku. – Ztracení přátelé, povídá Zola. jednoho člověk nenajde,...

Hýsek, M., „Dopisy Otakara Březiny, úsudek o Tolstém a Zolovi“, Přítomnost 7, 1930, s. 65.

„Ruka ruku myje“, Pestrý týden 5, 1930, s. 14.

Přítomnost 7, 1930, s. 184.

Dílo význačné francouzské spisovatelky, která uměleckým zvládnutím ožehavých problémů sexuálních zneklidnila literární veřejnost jako svého času Emil Zola. Colette: Prostopášná naivka. úprava E. Milena.

D'Ambra, L., „Co mi řekl Emil Zola“, Rozpravy Aventina 6, 1930–1931, s. 261.

Sedě němě naproti Emilu Zolovi čekal jsem, až promluví. Konečně přišla jeho první slova: „Kolik je vám let?“

Humoristické listy 74, 1931, s. 557.

DVA FRANCOUZSKÉ ROMÁNY které opět budou čteny každým, kdo obdivuje krásu románové tvorby francouzské. Dvě jména Claude Farrere a Emil Zola ručí za jejich jakost...

Humoristické listy 74, 1931, s. 339.

ZOLA: je doba volných chvílí: dovolená, prázdniny, letní byt, neděle v lese, u reky, v chatě. – Tam všude bude vaše volná chvíle často proměněna ve chvíli dlouhou a nudnou, jestliže se nezasobíte...

Humoristické listy 74, 1931, s. 671.

SKRÝVAČKA. Z každého názvu knihy vezmeme v určitém pořadu jednu hlásku, tak aby vám tyto po sobe čteny daly časovou větu. Dekobra: Madonna spacích vozů. Dolejš: Ilustrovaný slovník. Dickens: Krám starožitníkův. Zola: U Štěstí dám. Cooper: Lovec jelenů

Humoristické listy 74, 1931, s. 282.

Zola: Zabiják. – Zola: Štvanice. – Klostermann: Urvané listy.

„Emil Zola v líčení své dcery“, Národní listy 71, 1931, s. 1.

„Žena básníka Emila Zoly“, Pestrý týden 6, 1931, s. 14.

Humoristické listy 74, 1931, s. 183.

Emil Zola levné sešitové o 40 % levnější vydání slavných románů bylo právě uvedeno v život vycházením jeho skvělého psychologického románu Lidská bestie jakže? Vy nemáte ještě letošní Vilímkův Humoristický...

„Důlní voda“, Vlastivědný sborník školního okresu slánského 9, 1931–1932, s. 114.

Proto dnes nechodí již havíři z práce učernění jak kominíci a nemusí se teprve doma drhnout ve škopíčku, jak to dělávali jindy a jak to líčí francouzský romanopisec Zola v románě „Germinal“.

Humoristické listy 75, 1932, s. 73.

Svisle: 1. Humoristické listy, 2. moli, 3. žába, 4. Tomáš, 5. Němci, 6. ke. 7. ni. 8. slída. 9. srpen, 10. mapa, 11. satira, 12. Ion, 13. sál. 14. prsten. 15. Ivan, 16. Zola...

Humoristické listy 75, 1932, s. 209.

Emil Zola: PRÁCE Vedle proslulého cyklu „Rougon-Macquartové“ jsou „Čtyři evangelia“ Zolova skutečným vyvrcholením apoštolského poslání tohoto autora. Jakkoli nesouvisí přímo s životním dílem jeho, co do stavby a tendence,...

„Co přinesl u Vilímků rok 1932“, Humoristické listy 76, 1933, s. 15.

Wells: Diktátor. Dobrodružství, jež v druhé světové válce zažil pan Parham, diktátor. Kč 35, váz. 45.
Zola: Germinal. Román dolů a horníků, Práce, Štěstí Rougonů, Země...

Humoristické listy 7, 1934, s. 257.

Zolovy svazky vydané u Vilímka

Moravská orlice 72, 1934, s. 13.

„J'accuse...Žalují...“ čtyřicetileté výročí Dreyfusova odsouzení. – Politikové, básníci a romanopisci ve službách pravdy...

„Filmy Profanace Zolovy Nany“, Lidové noviny 42, 1934, s. 8.

Pressa, filmová tisková služba 6, 1934, s. 1.

Děti E. Zoly protestují proti „Naně“.

Horký, K., „Triumf a osud Jakuba Obrovského III.“, Fronta 7, 1934–1935, s. 438.

Není snad bez příčiny, že při jeho zjevu malujícího myslitele a zápasníka mi Zola přichází na mysl již po druhé. Nemohu se ubránit dojmu, že mezi nimi je cosi společného, jak v lepší, zdravé a nad nečistotu povznesené stránce naturalismu...

Lumír, 1934–1935, s. 392.

Bloy mohl draze prodat svůj talent a přece odolal; nechtěl se stát „křivou literatury“, jakou byl třeba E. Zola, vtělení všeho hnusu žurnalistického v umění. Je zarytým nepřitelem naturalismu, jež je mu uměním bez života...

Lidové noviny 43, 1935, s. 2.

Alfred Dreyfus zemřel, „Obviňuji, že vojenský soud osvobodil Esterházyho na rozkaz.“

„Nový Dreyfusův případ ve Francii“, Moravská orlice 74, 1936, s. 10.

Národní politika 55, 1937, s. 7.

Zolova krásná neznámá zemřela. Emil Zola cestoval v době počátků své tvůrčí činnosti v rychlíkovém kupé na trati Paříž – Marseille. Na protějším sedadle četla krásná mladá dáma vytrvale knihu.

Birnbaumová, A., Našinec 73, 1937, s. 3.

Kvalita, kvalita a opět kvalita – je heslo, které nás na výstavě provází od obrazu k obrazu, nad nimiž stojíme v uchvácení, i když všechno to, co se nám podává, je nám motivicky a obsahově nepřibuzné. Nedovedeme na př. pochopit, že tento elegantní, jemný muž v tmavém redingotu u psacího stolu, upraveného s tak rafinovaným nepořádkem, obklopen chinoasériemi, je prokletý Émile Zola,...

„Emile Zola, K stému výročí jeho narození“, Lidové noviny 48, 1940, s. 7.

Filmový kurýr 17, 1943, s. 6.

o Zolových zfilmovaných románech

„Emil Zola jako filmový autor“, Filmové zpravodajství 2, 1946, s. 3.

„Případ kapitána Dreyfuse“, Kino 2, 1947, s. 704–5.

To byla neslýchané otevřená a mužná řeč. Pro tento vášnivý výkřik na obhajobu pravdy je Zola sám postaven před soud a ve své věcné obhajovací řeči odhaluje celé zákulisí aféry, pletichy generálního štábu a žádá obnovení celého procesu.

„Zoon apolitikon“, Kritický měsíčník 8, 1947, s. 421–422.

Emile Zola nehoroval, že všichni lidé ve Francii musí být mravní, nekoruptní, bez úhony. Emile Zola šel a odtáhl plentu před zcela konkrétním svinčikem. Masaryk dovedl sic mluvit i výzvami obecnými; ale stal se Masarykem teprv tehdy, když si vyhrnul rukávy na tři srostité chlívky...

Kino, 1947, ročník 2, s. 202, V Americe vyšla antologie ukázek scénářistických prací, ukázky dialogů z filmů, např. Emile Zola...

Věstník Československého filmu 2, 1947, s. 69.

Censurované filmy – Případ kapitána Dreyfuse, USA

„DROBNÍČKY“, Severočeská Mladá fronta 3, 1947, s. 4.

„Před padesáti lety“, Věstník Židovské obce náboženské v Praze 10, 1948, s. 50.

„Zola po padesáti letech“, Svobodné noviny 4, výtisk 24, 1948, s. 5. O Dreyfusově aféře.

Lidové noviny 58, 1950, s. 6.

Knihy došlé do Národní knihovny

Beletrie. Zola, Émile: Germinal. Brnt., Pravda. 479 s., brož. 109 Kčs, váz. 12 Kčs.

„Z nových knih nakladatelství Práce“, Pravda 6, 1950, s. 10.

Emile Zola: Germinal. Proslulé Zolovo dílo vychází v novém překladu Jar. Pocha s předmlouvou J. O. Fischera a s ilustracemi Franse Masereela. Vkusně upravená kniha stojí 80 Kčs brožovaná, vázaná 115 Kčs.

Stuchl, M., „Zolův Germinal – Žaloba a naděje“, Lidové noviny 58, 1950, s. 1.

Rudé právo 30–31, 1950, s. 5.

Z nových knih

EMILE ZOLA: GERMINAL. Str. 360, Kčs 80. Přeložili J. a R. Pochovi, vydala Práce. – Nový překlad slavného románu velkého francouzského spisovatele s živým sociálním obsahem boje francouzských horníků s kapitalisty z druhé poloviny XIX. století.

Eisner, P., „Občanský čin Emila Zoly“, Věstník Židovských náboženských obcí v Československu 14, 1952, s. 96.

Kino 8, 1953, s. 299.

Teréza Raquinová

Těm totiž nemohl a nemůže Zola jako filmový autor v žádném směru vyhovovat. A přece nevyšel Emil Zola – jehož poctivost umělce a statečnost člověka nám připomenuli již před patnácti lety dokonce Američané v jednom ze svých výjimečných...

„Mac Carthyho listina zakázaných knih“, Literární noviny 2, 1953, s. 8.

Emile Zola: Nana.

Film a doba 3, 1954, s. 148.

Od „Bran noci“ k „Teréze Raquinové“

...kterou umístil Zola do doby kolem roku 1850 a která čerpá svou pravdivost ze zvyklostí prostředí v líčeném období, musela být přenesena do naší doby. Terezin milenec se musel stát Italem. Všechny motivy děje zmizely.

Lívanský, K. „Literární medailon“, Literární noviny 4, 1955, s. 6.

EMILE ZOLA (2. dubna 1840 – 29. září 1902) Dílo tohoto francouzského spisovatele zaujímá jedno z předních míst v dědictví demokratické kultury Francie a je známo po celém světě. Zola byl hlavou naturalistické školy a podle její doktríny se snažil...

Boček, J., „Osudy dobrého vojáka Švejka a co z nich výtěžili Jiří Trnka a Jan Werich“, Film a doba 2, 1956, s. 172.

Haškovi se tu podařilo to, oč usiloval řadou svých románů Zola: pronikavá analýsa mravů a vztahů mezi lidmi v určitém historickém období, přímo vědecky přesná a nemilosrdná. A při tom všem je to dílo dokonale lidové, přístupné...

„Zprávy a informace“, Filmový přehled 15, 1956, s. 2.

Dílo Emila Zoly ve filmu (K uvedení filmu „Tereze Raquinové“)

V září 1902, kdy zemřel slavný francouzský spisovatel Emil Zola, autor dlouhé řady románů, zrcadlících v naturalistické kresbě prostředí a charakterů sociální poměry ve Francii, byl film teprve ve svých začátcích a ti, kteří pracovali se...

Panoráma zahraničního filmového tisku 11, 1956, s. 458–460.

Armand Lanoux, autor knihy „Dobrý den, pane Zolo“ (1954): Zolův Zabiják a Clémentova Gervaisa sled, daný Zolou), až po společenské mravní neučení, vyjádřené na příkladě stávkujících kovářů, nelítostně odsouzených justicí Napoleona III. Zola, autor románů nejpříměji předfilmových devatenáctého století, skutečný předchůdce, a také autor, který nejvíce zkoušel...

Kino 12, 1957, s. 342.

o filmu Zabiják od René Clémenta

„Knižní novinky“, Literární noviny 7, 1958, s. 11.

Československý spisovatel, vydavatelství Svazu čs. spisovatelů

Paul Cézanne – Émile Zola: LISTY. Výběr ze vzájemné korespondence malíře Cézanna a romanopisce Zoly z let 1858 až 1886, vycházející v novém vydání, je podmětným dokumentem uměleckého i lidského přátelství dvou velkých zjevů světového umění. S 5 přílohami na křídovém papíře, v překladu a s doslovem J. Bindera. Cézannovy verše přebásnil P. Kopta. Otázky a násory sv. 4, str. 128, brož. Kčs 5,60.

Literární noviny 7, 1958, s. 11.

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., Krásná literatura

Émile Zola: ZABIJÁK. Slavné dílo z prostředí chudých obyvatel Paříž, z nichž se vlivem alkoholu stávají lidé duševně zlomení a fyzicky zchátralí. Přeložili J. a R. Pochovi, doslov napsal L. Kárl. Ilustroval V. Sivko. Nesmrtelní sv. 40, 320 stran, váz. 31 Kčs.

Literární noviny 8, 1959, s. 11.

Knižní novinky

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p.

Émile Zola ŠTĚSTÍ ROUGONŮ – BŘICHO PAŘÍŽE. Zahajovací svazek spisů velkého francouzského spisovatele uvádí dva romány – štěstí Rougonů, úvodní dílo cyklu Rougonů-Macquartů, líčící průběh Napoleonova reakčního převratu na malém jihofrancouzském městě. Břicho Paříže je barvitou epopejí ústřední pařížské tržnice, kde se odehrává pohnutý příběh uprchlíka z galejí. Přeložili: J. Pechar a E. Outratová. Knihovna klasiků, Spisy É. Zoly sv. 1. 576 stran. Váz. 29 Kčs.

Kultura 4, 1960, s. 9.

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., Krásná literatura

Emile Zola: Hřích abbého Moureta – Jeho excelence Evžen Rougon. V prvních z těchto románů, který je příběhem o milostném poblouznění, rozvíjí Zola myšlenku o blahodárném působení přírody na duševní zdraví a rozvoj sil člověka, povinného církevními dogmaty: druhý román je brvitým obrazem života vysoké pařížské společnosti v polovině minulého století. Přeložil J. Pechar a L. Karl. Knihovna klasiků. Spisy É. Zoly, sv. 2, 704 strany, váz. Kčs 28.10

Lechene, R., „Jak se z Brigitty Bardotové stala B.B.“, Panoráma zahraničního filmového tisku, 98, 1960, s. 857.

L'Humanité 9. října 1960

Když psal Zola „Nanu“ nebo „Hrnečku, vař!“, sbíral tolik nejrůznějších prvků, až celek nabyl

výjimečných rozměrů, dosahujících k nejkrajnější hranici důsledku. Krátký život Brigitty Bardotové do onoho 28. září obsahuje sám o sobě prvky skutečného naturalistického dramatu.

Fleischmann, I., „Naturalismus básníka“, Literární noviny 10, 1961, s. 9.

Divadelní noviny 5, 1961–1962, s. 7.

DILIA, Československé divadelní a literární jednatelství v Praze 2, Vyšehradská 28, expedice textů Praha 1, Celetná 25, rozmnožila v poslední době mimo jiné:

Emile Zola – Růžové poupě, Hudební komedie o prologu a 3 dějstvích. Přeložila, upravila a zpěvní texty napsala Eva Bezděková.

Filmová kartotéka, 23, 1962–1963, s. 8.

EMILE ZOLA

Zola patří ke klasikům světové literatury, jejichž díla jsou častými předlohami pro filmové adaptace. Dějiny filmu uvádějí více než třicet filmů podle Zoly. Román „Nana“ byl zfilmován šestkrát. V paměti našich diváků jsou jistě nesmazatelně zapsány předválečný francouzský film Jeana Renoira „Člověk bestie“, Carného adaptace „Terezy Raquinové“ s Raf Vallonem a Simone Signoretovou a konečně nezapomenutelná Clémentova „Gervaisa“, natočená podle románu „Zabiják“, v níž podala velký herecký výkon Maria Schellová.

BK

„Dreyfus a Zolovo „J'accuse“, Literární noviny 13, 1964, s. 15.

Mňačko, L., „Má konfese“, Literární noviny 13, 1964, s. 1.

Ve světě i u nás se občas dělají ediční pokusy vzkřísit jeho dílo. Zola byl napadán od svého prvního díla jako vulgarizátor, jako „nečistý“, jako zjednodušovatel s malou filosofickou potencií a mělkým ponorem, spekulativní konstruktér s omezenými výrazovými prostředky...

Pochodeň, 177, 1964, s. 4.

Rozhlas – televize

ČESKOSLOVENSKO II (VKV): 19.30 Émile Zola: Germinal (ukázka z románu)

Rudé právo, 44–45, 1964, s. 4.

Rozhlas od 13. ledna do 19. ledna

22.30 Nesmrtelní, Emile Zola

Kulturní tvorba 3, 1965, s. 11.

Máj – knihovna československé mládeže

Emile Zola – Radost' žit' (Smena), Toto dílo slavného francouzského spisovatele můžeme označit jako klasický dívčí román. Patří do cyklu o Rougon-Macquartech a od většiny Zolových knih se liší lyričností a romantičností.

Kulturní tvorba 3, 1965, s. 10.

Nové knihy – Klub čtenářů

Émile Zola: Nana. Na pozadí barvitě vykresleného prostředí herců, boháčů i dámiček polosvěta vypravuje Zola příběh slavné pařížské kurtizány. Klub čtenářů sv. 197, Přeložil M. Jirda, ilustroval F. Turek.

Rudé právo 45–46, 1965, s. 4.

Máj sdružuje moderní mladé čtenáře, počítá také s vámi

KNIHOVNA ČS. MLÁDEŽE

Émile Zola. Radost' žit' (Smena)

Toto dílo slavného francouzského spisovatele můžeme označit jako klasický dívčí román. Patří do cyklu o Rougon Macquartech a od většiny Zolových knih se liší lyričností a romantičností. Cena 19 Kčs.

Kulturní tvorba 4, 1966, s. 10.

Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění

Krásná literatura

Emile Zola: Teresa Raquinová. Známý román francouzského spisovatele je pronikavou analýzou vzniku, průběhu a dohry zločinu manželky nenávidějící svého muže. Román je u nás znám i z úspěšného filmového zpracování. Světová četba, sv. 380. Přeložili E. Sgallová a B. Storm, předmluvu napsal J. Pechar. 240 stran, kart. 8,50 Kčs

Kulturní tvorba 4, 1966, s. 10.

Émile Zola: U štěstí dam. Román, v němž autor zavádí čtenáře do rušného prostředí velkého obchodního domu v centru Paříže; příběh prodavačky tajně milující svého šéfa je dokladem Zolova umění zobrazit klíčení lásky v nitru ženy, analyzovat přesně nejjemnější milostné city. Knihovna klasiků. Spisy E. Zoly, sv. 6. Přeložil B. Štorm, poznámku napsal K. Lívanský, 392 strany. Váz. 20,50 Kčs.

Filmový přehled 51–52, 1966, s. 14.

Filmoví tvůrci a herci v FP 1966

Alexandr Michajlovic SSSR Zola, Emil

„Znovu Zola“, Kino 25, 1970, s. 15.

Emile Zola se nadále těší přízni filmařů. Nyní převádí jeho román Hřích abbého Moureta francouzský režisér Georges Franju, titulní roli vytváří mladý herec Francis Huster.

Pravda 53, 1972, s. 8.

Připomínáme si výročí od 23. do 29. září, Emile Zola, francouzský spisovatel (2. 4. 1840) – 70. Výročí

Pochodeň 63, 1974, s. 5.

Nové knihy

ÉMILE ZOLA: Šťěstí Rougonů. Společenský román o rodu Rougonů líčí, jak se na malém jihofrancouzském městě obrátil převrat Napoleona III., s nímž nastoupilo na trůn pompézní, pokrytecké 2. císařství.

„Na časové téma Literatura a politika“, Rudé právo 55–56, výtisk 246, 1975, s. 5.

Pravda 56, 1975, s. 6.

Společné mládí, Společné knihy Émile Zola – Ľudská bestia (S) Jedno z nejčtenějších děl francouzského romanopisce je výstižným a zároveň kritickým obrazem francouzské buržoazie.

Rudé právo 57–58, 1977, s. 4.

Podzimní výběr knih

Emile Zola / Peníze

Román předvádějící urputný boj na život a na smrt mezi dvěma konkurenčními bankami nás zavádí do světa finančních magnátů, zápolících o větší moc a tučnější zisky. 28 Kčs

„Turín: dělníci vědomě ohrožováni na životech“, Rudé právo 57–58, 1977, s. 6.

Hůře než ve středověku

Paříž 30. června (ČTK) – Soud v italském Turinu vynesl rozsudek nad průmyslníky, v jejichž podnicích byli nuceni dělníci pracovat za podmínek horších než ve středověku. Byly vyneseny rozsudky až šestiletého vězení, píše zpravodaj pařížského týdeníku l'Express.

L'Express připomíná, že něco podobného již popsal Émile Zola v XIX. století. V Círi se takové scény odehrávaly ještě přes několika lety.

„Kulturní mozaika“, Rudé právo 60–61, 1980, s. 5.

Francouzský spisovatel Émile Zola byl náruživým fotoamatérem. Nyní vychází v jednom pařížském nakladatelství publikace „Fotograf Zola“, obsahující 480 snímků, z nichž většina je zveřejňována poprvé.

Zola fotografoval nejen v Paříži a okolí (dochovaly se například jeho snímky Světové výstavy, jež se ve městě na Seině konala v roce 1900), ale jezdil i do Médanu, kde si koupil dům: objektivem zachytil svoji cestu do Itálie i místa, kde žil během vyhnanství v Anglii. (kd)

„Básník naší keramiky, K 70. narozeninám národního umělce Otty Eckerta“, Rudé právo 60–61, 1980, s. 5.

Každé setkání s dílem národního umělce Otty Eckerta, který se dnes uprostřed intenzivní tvůrčí práce dožívá významného životního jubilea, plně prokazuje hloubky pravdy, kterou veliký francouzský spisovatel Émile Zola vyjádřil aforismem: „V umělci jsou dva lidé, básník a dělník. Básníkem se člověk narodí, dělníkem se teprve stává.“

Pochodeň 70, 1981, s. 5.

Nové knihy: Émile Zola: PAŘÍŽ. Obrázek života pařížské společnosti na sklonku minulého století ukazuje protiklady tohoto evropského velkoměsta.

Pochodeň 72, 1983, s. 4.

NOVÉ KNIHY, ÉMILE ZOLA: ZEMĚ. Další svazek Zolových vybraných spisů je dramatickým vykreslením příběhu několika selských rodin, jež jsou pro sáh půdy ochotny podvádět, soudit se i vraždit.

„90 let od dreyfusíady“, Věstník Židovských náboženských obcí v Československu 46, 1984, s. 5.

...situace, kdy Esterházy, konečně postavený před soud, byl osvobozen, zasahuje velký francouzský spisovatel Emil Zola: 13. ledna 1898 napsal do listu L'Aurore článek, v němž vinil ministra války i důstojníky generálního štábu, že jsou zapleteni do Dreyfusova procesu a že Esterházy byl osvobozen...

„ÉMILE ZOLA“, Pochodeň 76, 1987, s. 10.

V úterý 29. září uplyne 85 let od smrti Emila Zoly, francouzského spisovatele, teoretika naturalismu, „kritika“ buržoazní společnosti.

Usiloval postavit román na vědeckou bázi a ze určující faktory pro vývoj postav považoval dědičnost a prostředí, které spisovatel musí nestranně zobrazit.

Ve svém dvacetisvazkovém románovém cyklu Les Rougon – Macquarts kriticky zobrazil soudobou francouzskou společnost a poprvé ve francouzské literatuře i sociální boj proletariátu.

„Pomník Alfreda Dreyfusse v Paříži“, Věstník Židovských náboženských obcí v Československu 5, 1989, s. 6.

„Zolův soud“, Opavský týdeník 29, 1989, s. 1.

Krejčová, H. „Příběhy plné vášně a rámu, o Dreyfusově aféře a dalších židech“, Židovská ročenka 1, 1990–1991, s. 35–39.

Hepnerová, E., „Náš tip – film Germinal“, Kinorevue 4, 1994, s. 3.

Mravcová, M., „Zolův Germinal nepokořený“, Film a doba 40, 1994, s. 47–50.

„Přístup k nemocnicím nesmí připomínat syndrom bitého dítěte“, Zdravotnické noviny 45, 1996, s. 12.

J'accuse (Žaluji), tak nazval kdysi Émile Zola svůj slavný článek ve věci Dreyfusovy aféry. Ta slova se nutkavě vybavují, aby vystihla duševní rozpoložení těch, kteří citlivě vnímají postoj státu k nemocnicím.